

mgr Aleksandra Leszczyńska

Skuteczność wykonywania kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych

**Rozprawa doktorska przygotowana
w Katedrze Prawa Karnego Wykonawczego
pod kierunkiem
dr hab. Aldony Nawój-Śleszyński, prof. UŁ**

Łódź 2024

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów.....	6
Wprowadzenie.....	7
Rozdział I. Wykonywanie kary pozbawienia wolności – w przeszłości.....	14
1.1. Rys historyczny instytucji kary pozbawienia wolności.....	14
1.2. Ewolucja instytucji kary pozbawienia wolności i jej celów.....	26
Rozdział II. Międzynarodowe standardy wykonywania kary pozbawienia wolności.....	41
Rozdział III. Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Kodeksie karnym wykonawczym z 1997 r.....	58
3.1. Zasady i funkcje wykonywania kary pozbawienia wolności.....	58
3.2. Cel(e) wykonywania kary pozbawienia wolności.....	66
3.3. Unormowania prawne celów kary pozbawienia wolności oraz celów wykonywania kary pozbawienia wolności.....	69
3.4. Problemy związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności.....	76
3.5. Wychowawczy cel wykonywania kary pozbawienia wolności.....	80
3.6. Indywidualizacja instytucjonalna wykonywania kary pozbawienia wolności.....	83
Rozdział IV. Typy zakładów karnych w polskim systemie penitencjarnym.....	89
4. 1. Zakłady karne typu zamkniętego.....	89
4.2. Zakłady karne typu półotwartego.....	106
4.3. Zakłady karne typu otwartego.....	111
4.4. Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności.....	116
Rozdział V. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022.....	119

5.1. Wprowadzenie.....	119
5.2. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002-2022.....	120
5.3. Populacja skazanych młodocianych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002-2022	133
5.4. Populacja skazanych odbywających karę po raz pierwszy w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002-2022	139
5.5. Populacja recydywistów penitencjarnych w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002-2022	145
5.6. Populacja skazanych powracających do przestępstwa po odbyciu kary pozbawienia wolności w latach 2002-2022.....	153
Rozdział VI. Uwarunkowania powrotu do przestępstwa recydywistów penitencjarnych w świetle badań empirycznych.....	159
6.1. Cel i przedmiot badań.....	159
6.2. Dobór grupy badawczej, przedmiot badań.....	160
6.3. Metoda badawcza.....	162
6.4. Problemy badawcze.....	162
6.5. Analiza wyników badań empirycznych.....	163
6.5.1. Charakterystyka osób badanych.....	163
6.5.2. Odbywanie kary pozbawienia wolności w uprzednim wyroku.....	165
6.5.3. Kontakt z rodziną i bliskimi podczas odbywania kary pozbawienia wolności w uprzednim wyroku.....	169
6.5.4. Zatrudnienie podczas uprzedniego wyroku.....	172
6.5.5. Powrót na wolność po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności.....	174
6.5.6. Aktualnie wykonywana kara pozbawienia wolności.....	177

6.6. Podsumowanie wyników badań empirycznych i wnioski z nich wynikające.....	181
Podsumowanie i wnioski końcowe.....	184
Bibliografia.....	201
Spis tabel.....	252
Załączniki.....	256

Wykaz skrótów

art. - artykuł

dot. – dotyczy/dotyczące

ETPCz – Europejski Trybunał Praw Człowieka

FP – Forum Penitencjarne

jw. – jak wyżej

k.k. z 1932 r. – Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1932 r. nr 60 poz. 571 ze zm.)

k.k. z 1969 r. – Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1969 r. nr 13 poz. 94 ze zm.)

k.k. – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. nr 88 poz. 553 ze zm.)

k.k.w. – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r. nr 90 poz. 557 ze zm.)

k.p.k. – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r. nr 89 poz. 555 ze zm.)

Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 r. nr 78 poz. 483 ze zm.)

Konwencja - Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. nr 61 poz. 284 ze zm.)

n.e. – nasza era

MS – Minister Sprawiedliwości

OISW – Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej

p.n.e. – przed naszą erą

RPO – Rzecznik Praw Obywatelskich

SW – Służba Więzienna

TK – Trybunał Konstytucyjny

ust. – ustęp

Ustawa o Służbie Więziennej - Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2010 r. nr 79 poz. 523 ze zm.).

Wprowadzenie

Niniejsza rozprawa dotyczy w znacznej części najbardziej kontrowersyjnego środka reakcji prawnokarnej – kary pozbawienia wolności. Pomimo tego, że kara ta kiedyś miała zupełnie inne założenia, służyła różnym celom na przestrzeni lat – zawsze budziła zainteresowanie. Dzisiejsze problemy związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności różnią się od tych z czasów prawa talionu¹². Doszło do rewolucji, ale aktualnie można pokusić się o pytanie: czy nie powinno dojść do niej ponownie? Problemy bowiem zmieniły się, zmieniło się także prawo i potrzeby społeczeństwa, ale i idee przyświecające karaniu. Nadeszła „*nowa epoka w dziejach więziennictwa*”³. O tym wszystkim autorka pisze w przedmiotowej rozprawie, podejmując próbę wyeksponowania wybranych, najważniejszych zagadnień.

Kara pozbawienia wolności, jak i jej wykonywanie stało się obiektem zainteresowania autorki już w trakcie studiów prawniczych, dzięki czemu powstała niniejsza dysertacja dotycząca wpływu typów zakładów karnych na skuteczność wykonywania kary pozbawienia wolności. Na tej kanwie powstało niniejsze opracowanie. Istnieje obecnie bowiem luka piśmiennicza związana z tą tematyką. Istnieją liczne opracowania, statystyki, komentarze dotyczące samej kary pozbawienia wolności, pojawiają się różnorodne inicjatywy i projekty co do jej wykonywania. Opisywane są jej cele, historia, przedstawiane są wytyczne i propozycje polityki karnej. Niewiele jest natomiast opracowań na temat skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności, a zatem skutków konfrontacji rzeczywistości z praktyką⁴.

---

¹ „*Kodeks Hammurabiego*”, w: Encyklopedia PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kodeks-murabiego;3909821.html>, [dostęp: 26.11.2022 r.].

² Zob. także. J. Klima, *Prawa Hammurabiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1957, s. 40 – 69.

³ T. Kalisz, *Kara pozbawienia wolności w perspektywie ewolucji systemów penitencjarnych oraz zmian w zakresie koncepcji penologicznych*, w: J. Koredczuk, P. Wiązek (red.), *Zgromadzenia stanowe i organy przedstawicielskie w dziejach. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Marianowi Józefowi Ptakowi*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2020, s. 195 – 204.

⁴ Zob. T. Szymanowski, *Powrót skazanych do społeczeństwa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989; T. Szymanowski, *Recydywa w systemie penitencjarnym PRL*, „*Przegląd Penitencjarny*” 1969 nr 3, s. 3-16; T. Szymanowski, *Przemiany systemu penitencjarnego w Polsce*

Podjęcie tego tematu w sposób jednoznaczny wykazałoby bowiem liczne problemy związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności⁵. Jest to wielowarstwowa tematyka⁶ i obszar do podejmowania wielu dyskusji. Autorka jednak ma na myśli przede wszystkim efektywność⁷ wykonywania kary pozbawienia wolności. Można stwierdzić, że w Polsce kara pozbawienia wolności nie jest wykonywana efektywnie⁸, co nie powinno pozostawać bez reakcji⁹. Warto zatem podejmować ten temat.

Kara śmierci przestała funkcjonować w Polsce wraz z wejściem w życie kodyfikacji karnej z 1997 r. (choć w niektórych krajach na świecie nadal jest stosowana)¹⁰. Była to niewątpliwie najbardziej surowa reakcja na popełniony czyn zabroniony, kara której skutki były nieodwracalne¹¹ (co też było jedną z przyczyn

---

(*Fakty i próba oceny*), Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 1994; T. Szymanowski, *Rozdział XVI System wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: Szymanowski T., Migdał J., *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014; T. Szymanowski, *Recydywa w Polsce. Zagadnienia prawa karnego, kryminologii i polityki karnej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010; T. Szymanowski, *Znaczenie kurateli w realizacji polityki karnej w Polsce*, w: *Konferencja 90 lat kurateli sądowej w Polsce. Historia – teraźniejszość – przyszłość*, Wydawnictwo Sądowe, Warszawa 2010, s. 31-34; T. Szymanowski, *Charakterystyka więziennictwa polskiego w zestawieniu z więziennictwem w innych krajach europejskich*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 78, s. 5-34; T. Szymanowski, *Przeludnienie zakładów karnych, jego następstwa i metody ograniczania tego zjawiska*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, z. 1, s. 282-294.

⁵ Zob. E. Hryniewicz-Lach, *Kara kryminalna w świetle Konstytucji RP*, C.H. Beck, Warszawa 2015, s.

⁶ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami polityki karnej i penitencjarnej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 123 - 128.

⁷ T. Kalisz, *Kara pozbawienia wolności w perspektywie...*, s. 196.

⁸ Zob. Ministerstwo Sprawiedliwości Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna*, <http://sw.gov.pl/pl/o-sluzbie-wieziennej/statystyka/statystyka-roczna/>, [dostęp: 20.06.2022 r.].

⁹ Zob. także S. Grzesiak (red.), *Psychopedagogiczne konteksty wykonywania kary pozbawienia wolności*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2020.

¹⁰ *Kara śmierci w Europie i na świecie: najważniejsze fakty*, <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/world/20190212STO25910/kara-smierci-w-europie-i-na-swiecie-najwazniejsze-fakty>, [dostęp: 23.02.2021 r.].

¹¹ Zob. Oficjalna strona www Rady Europejskiej, Rady Unii Europejskiej, *Europejski i Światowy Dzień Przeciwno Karze Śmierci (10 października 2023 r.): Wspólne oświadczenie Sekretarza Generalnego Rady Europy i Wysokiego Przedstawiciela w imieniu Unii Europejskiej*, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2023/10/09/european-and-world-day-against-death-penalty>

odejścia od tej kary). Ustąpiła ona niejako miejsca karze pozbawienia wolności, która do dnia dzisiejszego funkcjonuje jako ta najostrzejsza reakcja państwa. Mowa bowiem o mimowolnej izolacji człowieka¹², pozbawieniu go wolności na czas określony we właściwym zakładzie karnym. Kara ta mimo odwracalnych skutków (np. w przypadku niesłusznego skazania¹³) nadal jest karą surową. Stanowi ona konstytucyjny¹⁴ wyjątek, gdyż wolność człowieka podlega ochronie prawnej¹⁵ w myśl treści art. 31 pkt 1 Konstytucji¹⁶ Rzeczypospolitej Polskiej¹⁷. Zatem sama ranga aktu o którym mowa wyżej – nadrzędnego aktu prawnego w Polsce - wskazuje na istotę dobra jakim jest wolność człowieka¹⁸. Pokazuje tym samym, że pozbawienie człowieka tej wolności jest/powinno być sytuacją absolutnie szczególną¹⁹.

Kara pozbawienia wolności²⁰ uznawana jest aktualnie za najbardziej surową karę w polskim ustawodawstwie. Z upływem czasu, wraz z rozwojem humanitaryzmu,

---

[the-death-penalty-10-october-2023-joint-statement-by-the-secretary-general-of-the-council-of-europe-and-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union/](#) , [dostęp: 23.01.2024 r.].

¹² Zob. szerzej: K. Linowski, *Możliwości rozwoju człowieka w warunkach izolacji penitencjarnej poprzez utrzymywanie kontaktów zewnętrznych*,

https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Acta_Scientifica_Academiae_Ostroviensis/Acta_Scientifica_Academiae_Ostroviensis-r2001-t-n8/Acta_Scientifica_Academiae_Ostroviensis-r2001-t-n8-s125-143/Acta_Scientifica_Academiae_Ostroviensis-r2001-t-n8-s125-143.pdf , [dostęp: 20.01.2024 r.].

¹³ Zob. *Zbrodnia miłoszycka wciąż czeka na wyjaśnienie. Śledczy popełniają te same błędy, które doprowadziły do niesłusznego skazania Tomasz Komendy*

<https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1425686,zbrodnia-miloszycka-tomasz-komenda-kto-zabil-malgorzate-k.html> , [dostęp: 21.01.2024 r.].

¹⁴ Zob. L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Liber, Warszawa 2009, s. 88.

¹⁵ A. Leszczyńska, *Od kary śmierci do „zakazu” warunkowego zwolnienia*, „Probacja” 2019, nr II, s. 127 – 129.

¹⁶ Zob. Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2012

¹⁷ Zob. art. 31 pkt 1, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. nr 78, poz. 483 ze zm.).

¹⁸ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami ...*, s. 23.

¹⁹ Zob. A. Leszczyńska, K. Michalska, *Gwarancje konstytucyjne a prawo karne w dobie zmian*, w: Cieślak W., Romańczuk-Grącka M. (red.), *Między stabilnością a zmiennością prawa karnego. Dylematy Ustawodawcy*, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Poznań 2018, s. 66 – 75.

²⁰ J. Górny , *Międzynarodowy ruch penitencjarny a polska teoria i praktyka wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: Marek A. (red.), *Księga jubileuszowa więziennictwa polskiego 1918-1988*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1990.

dostrzegalnego niewątpliwie w piśmiennictwie na przestrzeni lat, zmieniały się tematy rozważań dotyczących celów izolacji więziennej²¹. Jest ona dziś sama w sobie uważana za skrajną dolegliwość²². Świadczyć o tym mogą chociażby psychologiczne²³ następstwa przebywania w więzieniu²⁴, m.in.: proces stygmatyzacji, standaryzacji czy degradacji społecznej, syndrom wyuczonej bezradności, ale i wiele innych negatywnych następstw tej izolacji²⁵, jak choćby utrata bliskich lub kontaktu z nimi²⁶. Jednak do właściwego postrzegania współczesnych celów wykonywania kary²⁷ kluczowa jest pamięć o przeszłości – to ona bowiem i doświadczenia tej przeszłości ukształtowały karę pozbawienia wolnością jako taką, jaka dziś funkcjonuje.

W tejże rozprawie autorka podejmuje problematykę skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności przez pryzmat typologii zakładów karnych. Stawia pytania, czy kara pozbawienia wolności jest wykonywana skutecznie i kiedy? Ta niejako młoda instytucja, jaką są zakłady karne²⁸, jest zdaniem autorki istotna w dzisiejszym modelu wykonywania kary. Podejmując problematykę skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności w kontekście typologii zakładów karnych, nietrudno odnieść wrażenie, że niewiele jest publikacji na ten temat w piśmiennictwie zajmującym się wykonywaniem kary pozbawienia wolności. Warto zatem postawić pytanie, jaki wpływ na skuteczne wykonywanie kary pozbawienia wolności ma lub może mieć typologia zakładów karnych? W którym z typów zakładów karnych kara

²¹ Zob. G. J. Koreccy, *Polska bibliografia penitencjarna. Lata 1970–2009*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011; A. Nawój-Śleszyński, S. Lelental, *Polska Bibliografia Penitencjarna. Lata 2015 (uzupełnienie) 2016*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 96.

²² A. Leszczyńska, *Od kary śmierci do „zakazu”...*, 127 – 129.

²³ Zob. m.in.: I. Heszen-Niejodek, *Psychologia zdrowia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

²⁴ Szerzej: A. Paszkiewicz, *Stygmatyzacja społeczna osób odbywających karę pozbawienia wolności – zarys problematyki*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 97, s.55 - 74.

²⁵ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 131 - 134.

²⁶ E. Pindel, *Podtrzymywanie więzi rodzinnych w warunkach izolacji*, „Probacja” 2011, nr 1, s. 92-104.

²⁷ Zob. M. Kuć, *The Purposes of Executing the Penalty of Imprisonment Pursuant to the Executive Penal Code*, w: *Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, Tom XVII, numer 19 (1), Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL, Lublin 2022, s. 181 – 196.

²⁸ Zob. Oficjalna strona www Służby Więziennej, *Rys historyczny więziennictwa*, <https://sw.gov.pl/strona/rekrutacja-stulecie-test>, [dostęp: 23.01.2024 r.].

może być wykonywana najbardziej efektywnie i jaki jest potencjał typologii zakładów karnych w kontekście skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności?

Na wskazane wyżej pytania autorka stara się odpowiedzieć w niniejszej dysertacji. Obrana tematyka została podjęta z powodu braku aktualnego piśmiennictwa dot. wpływu typologii zakładów karnych na skuteczność wykonywania kary pozbawienia wolności. Zdaniem autorki zagadnienie skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności powinno być zgłębiane dopóki, dopóty nie zostaną ustalone jej determinanty, a problem rozwiązany. Efektywne wykonywanie kary pozbawienia wolności rozwiązałoby zarówno liczne problemy dzisiejszego więziennictwa, jak i społeczne, o czym szerzej w dalszej części rozprawy. Celem niniejszej dysertacji jest zbadanie potencjału skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności w poszczególnych typach zakładów karnych oraz odpowiedź na postawione wyżej pytania. Należy wobec tego zastanowić się, kiedy kara pozbawienia wolności jest wykonywana skutecznie? Odpowiedź można odnaleźć w treści przepisu art. 67 Kodeksu karnego wykonawczego²⁹. Kara pozbawienia wolności jest wykonywana skutecznie wtedy, kiedy wzbudza w skazanym wolę współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądaných postaw, w szczególności poczucie odpowiedzialności oraz potrzebę przestrzegania porządku prawnego. W konsekwencji tego skazany ma powstrzymać się od powrotu do przestępstwa.

W poszukiwaniu skuteczności autorka sięga do analizy dokumentów międzynarodowych dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności, posługuje się metodą badawczą analizy tekstów prawnych, literatury przedmiotu oraz statystyk, a także ich opracowań. Analiza statystyczna obejmuje całą populację skazanych na terenie całego kraju na przestrzeni lat 2002–2022. Autorka przeprowadziła również badania empiryczne.

W *Rozdziale I. Wykonywanie kary pozbawienia wolności – w przeszłości* podzielonym na dwa podrozdziały nakreślono wybrane, kluczowe, zdaniem autorki – wydarzenia historyczne oraz ewolucję wykonywania kary pozbawienia wolności. Poczyniono to, wychodząc od pierwotnego modelu karania po przełomowy moment, który zdaniem autorki faktycznie zmienił podejście, ale i stan prawny dotyczący skazanych na karę pozbawienia wolności. W *Rozdziale II. Międzynarodowe*

---

²⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r. nr 90 poz. 557 ze zm.), dalej jako: k.k.w.

standardy wykonywania kary pozbawienia wolności, autorka przedstawia wybrane, jej zdaniem najbardziej istotne dokumenty międzynarodowe, które służą celom porównawczym, jak i nakreślają właściwą drogę postępowania, jeśli chodzi o wykonywanie kary pozbawienia wolności. Zaprezentowano i omówiono także wybrane aktualne zalecenia i akty międzynarodowe dotyczące karania i wykonywania kary pozbawienia wolności, celem podkreślenia nowoczesnych aspektów tej kary.

W *Rozdziale III. Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Kodeksie karnym wykonawczym z 1997 r.* autorka ukazała stan aktualny, jeśli chodzi o wykonywanie kary pozbawienia wolności na tle obecnie obowiązujących przepisów prawa. *Rozdział III* pracy jest podzielony na sześć podrozdziałów z uwagi na konieczność wskazania licznych elementów wykonywania kary pozbawienia wolności oraz jej indywidualizację. Zrozumienie dzisiejszego procesu wykonywania kary pozbawienia wolności pozwala na właściwe spojrzenie na zagadnienie skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności. Jednym z przejawów indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności jest typologia zakładów karnych oraz systemy wykonywania kary. O tym autorka pisze w *Rozdziale IV. Typy zakładów karnych w polskim systemie penitencjarnym* podzielonym na cztery podrozdziały. W tym rozdziale autorka sygnalizuje pewne zjawiska dotyczące poszczególnych typów zakładów karnych. Każdy z typów jest bowiem zróżnicowany, a co za tym idzie dotyczą ich różne problemy. Ponadto w podrozdziale czwartym autorka omawia zagadnienie systemów wykonywania kary pozbawienia wolności. To dlatego, że nie sposób pominąć instytucję systemów wykonywania kary pozbawienia wolności omawiając typologię zakładów karnych. Nie jest możliwe jednak podjęcie się opisanie typologii zakładów karnych, jak i systemów wykonywania kary pozbawienia wolności stosownie wyczerpująco w jednej pracy. Wszystko to poczyniono dlatego, aby czytający dysertację spojrzeć z perspektywy autorki na dane statystyczne opracowane przez nią w rozdziale kolejnym – tj. *Rozdziale V. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022*. Jest to bardzo istotny rozdział rozprawy, na podstawie którego autorka wysnuła dalsze wnioski, podpierając je stosowną literaturą przedmiotu. Rozdział, aby zyskać na czytelność, z uwagi na dużą liczbę danych statystycznych, został podzielony na sześć podrozdziałów. Zebrane i opracowane przez autorkę dane statystyczne wykazują

istotne problemy dot. wykonywania kary pozbawienia wolności na skalę ogólnopolską. W **Rozdziale VI. Uwarunkowania powrotu do przestępstwa recydywistów penitencjarnych w świetle badań empirycznych** autorka zawężyła pole badań i opisuje w dwunastu podrozdziałach zagadnienia dotyczące wybranej grupy recydywistów penitencjarnych oraz wyniki przeprowadzonych przez siebie badań empirycznych na podstawie stworzonego na te potrzeby kwestionariusza ankiety³⁰. Objęcie badaniami recydywistów penitencjarnych pozwoliło na dokonanie bardziej wnikliwej analizy potwierdzającej stawiane przez autorkę tezy w pracy.

Całość pracy zostaje zwieńczona **Podsumowaniem i wnioskami końcowymi**. Rozdział ten został wewnętrznie podzielony, aby efektywnie wyczerpać wielość zagadnień nakładających się na (nie)skuteczność wykonywania kary pozbawienia wolności. To tam autorka odpowiada na postawione wcześniej pytania, a także wskazuje, jakie jej zdaniem są problemy aktualnego systemu i z czego wynikają. Podnosi rolę i znaczenie aktów prawa międzynarodowego na płaszczyźnie krajowej. Podejmuje się również oceny skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności na tle zebranych danych statystycznych w poszczególnych zakładach karnych oraz potencjału typologii zakładów karnych. Przedstawia też propozycje rozwiązań dostrzeżonych i zdiagnozowanych przez siebie problemów.

Stan prawny na dzień 31 grudnia 2022 roku.

---

³⁰ Zob. Załącznik nr 1 Kwestionariusz ankiety, niniejszej pracy.

Rozdział I.

Wykonywanie kary pozbawienia wolności – w przeszłości

1.1. Rys historyczny instytucji kary pozbawienia wolności³¹

Podając się tematu kary pozbawienia wolności należy przede wszystkim napisać, że kara ta miała całkiem odmienne znaczenie i zastosowanie niegdyś niż obecnie. Historia³² karania, w szczególności kary pozbawienia wolności jest szeroka³³. Dlatego wymaga pewnego usystematyzowania, aby dostrzec moment, kiedy pozbawienie wolności przestało być „przetrzymaniem”, a stało się karą samą w sobie. Jan Świtka podzielił kształtowanie się karania, w tym kary pozbawienia wolności na pięć okresów:

1. ślepej, krwawej zemsty,
2. odwetu,
3. okupu, czyli kompozycji,
4. proporcjonalności i analogii między przestępstwem a karą,
5. humanitaryzmu³⁴.

Autorka niniejszej dysertacji podjęła temat w nieco rozszerzonej formie, przedstawiając wybrane okresy i wydarzenia krajowe, przeplatane wydarzeniami światowymi mającymi jej zdaniem wpływ na karę pozbawienia wolności, taką jaką funkcjonuje w czasach dzisiejszych. Mając na uwadze, że swój dzisiejszy kształt kara pozbawienia wolności oraz jej wykonywanie zawdzięcza licznym czynnikom. Są to choćby: społeczeństwo, religia, nauka świadomości, filozofia, państwo i jego system, cywilizacja. Punktem odniesienia mogą być epoki historyczne³⁵:

---

³¹ Opisane w tymże rozdziale fakty są faktami wybranymi z historii w nawiązaniu do oraz na potrzeby przedmiotowej rozprawy doktorskiej.

³² Zob. B. Lesiński, W. Rozwadowski, *Historia prawa*, PWN, Warszawa – Poznań 1981, s. 10 – 43.

³³ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 127 – 130.

³⁴ J. Świtka, *Kara kryminalna na tle osobowości przestępcy*, Wydawnictwo AMELIA Aneta Siewiorek, Rzeszów 2013, s. 39.

³⁵ National Geographic, *Epoki historyczne - jak je dzielimy i czym się charakteryzują?*, <https://www.national-geographic.pl/artukul/epoki-historyczne-jak-je-dzielimy-i-czym-sie-charakteryzuja> [dostęp: 20.03.2024 r.].

- Starożytność³⁶ (od 3500 r. p.n.e. do 476 r. n.e.),
- Średniowiecze³⁷ (od 476 r. n.e. do 1492 r. n.e.),
- Nowożytność³⁸ (od 1492 r. n.e. do 1789 r. n.e.),
- Epoka XIX wieku³⁹ (od 1798 r. n.e. do 1914 r. n.e.),
- Współczesność⁴⁰ (od 1914 r. n.e. do dziś). Ich ramy wyznaczają istotne wydarzenia i to epoki historyczne niosły za sobą zmiany pod wpływem których zmieniał się świat, i zmieniała się także kara pozbawienia wolności oraz jej forma.

W Starożytności powstał jeden z najstarszych kodeksów w historii – Kodeks Hammurabiego⁴¹ (wydany ok. 1792–1750 p.n.e.). Główne założenia kodyfikacji są powszechnie znane za sprawą prymatu prawa talionu. W myśl którego sprawca czynu zabronionego miał być ukarany równie srogo do tego w jaki sposób popełnił przestępstwo. Karaniu przyświecała prosta i bezwzględna zasada - „*oko za oko, ząb za ząb*”⁴². Za przykład jednego z przepisów tegoż zbioru posłużyć może §200, który głosił, że „*Jeśli obywatel ząb obywatelowi równemu sobie wybił, ząb wybija mu*”⁴³. Cel kary wówczas sprowadzał się wyłącznie do zadania sprawcy tożsamej krzywdy, jaką on zadał ofierze⁴⁴. Niewątpliwie można stwierdzić, iż cel stawiany karze był skutecznie wypełniany, jednocześnie nie sposób uznać ten cel za złożony. W owych

³⁶ Zob. Szerzej: Starożytność, <https://archeologia.com.pl/category/epoka/starozytnosc/>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

³⁷ Zob. Szerzej: Średniowiecze, <https://archeologia.com.pl/category/epoka/sredniowiecze/>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

³⁸ Zob. Szerzej: Nowożytność, <https://ciekawostkihistoryczne.pl/category/epoka/nowozytnosc/>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

³⁹ Zob. Szerzej: XIX wiek, <https://wielkahistoria.pl/temat/xix-wiek/>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

⁴⁰ Zob. Szerzej: National Geographic, *Epoki...* [dostęp: 20.03.2024 r.].

⁴¹ National Geographic, *Kodeks Hammurabiego słynie z drakońskich kar. Zapisano w nim jednak także bardzo praktyczne wskazówki*, <https://www.national-geographic.pl/arttykul/kodeks-hammurabiego-jak-powstal-jeden-z-najstarszych-kodeksow-prawnych-na-swiecie>, [dostęp: 2.06.2023 r.].

⁴² A. Leszczyńska, *Cele wykonywania kary pozbawienia wolności kiedyś i dziś*, w: P. Perska – Gradowska, M. Sadowska, A. Nymś – Górna, *Wina, kara, zmiana, wychowanie*, Zakład Graficzny UAM, Poznań 2018, s. 37 – 40.

⁴³ A. Ornowska, I. Zduński, *Resocjalizacja...*, s. 17.

⁴⁴ *Kodeks Hammurabiego. Przestępcom groziły o wiele gorsze kary niż „oko za oko”, „ząb za ząb”*, <https://wielkahistoria.pl/kodeks-hammurabiego-przestepcom-grozily-o-wiele-gorsze-kary-niz-oko-za-oko-zab-za-zab/>, [dostęp: 23.02.2021 r.].

czasach istotne było odnalezienie sprawiedliwości, co zostało wyrażone wprost w epilogu omawianego kodeksu⁴⁵. Tą sprawiedliwością była, w rozumieniu ówczesnych, co do zasady odpłata za czyn zabroniony poprzez zadanie tożsamej dolegliwości. W opisywanym okresie przełomowe było skodyfikowanie przepisów i chęć stanowienia prawa oraz czynienie zadość sprawiedliwości, którą to uznać należy za cel karania. Sprawiedliwość ta wyrażona była w sposób prosty i zapewne bezrefleksyjny, o czym świadczą założenia prawa talionu⁴⁶. Spisanie i zredagowanie tychże praw stanowiło jednak istotny moment w historii z uwagi na brak wcześniejszych kodyfikacji. Czasy prawa talionu można uznać za początek historii normowania karania⁴⁷. Pozbawienie wolności człowieka nie było wówczas karą samą w sobie. Było przede wszystkim środkiem zapobiegawczym, który miał umożliwić wykonanie właściwych kar⁴⁸. W tym okresie podejmowano też pierwsze rozważania nad genezą przestępczości. Przykłady wybranych teorii odnajdujemy m.in. w Grecji. To tam Hipokrates (ur. ok. 460 r. p.n.e. – zm. ok. 377 r. p.n.e./ 375 r. p.n.e.) przypisywał głupocie popełnianie przestępstw. Arystoteles (ur. 384 r. p.n.e. – zm. 322 r. p.n.e.) uznawał zaś przestępstwo za wynik namiętności. Platon (ur. ok. 424 r. p.n.e./423 r. p.n.e. – zm. 348 r. p.n.e./347 r. p.n.e.) twierdził, że przestępcy to osoby chore. W Rzymie⁴⁹ w tym czasie różnicowano charakter odbywania kary⁵⁰.

Okres starożytności charakteryzował się przede wszystkim tym, iż kara miała charakter społeczny, istotna była ekspiacja, pokuta i przez to oczyszczenie osoby, która popełniła czyn zabroniony⁵¹. Prawo zwyczajowe ludów orientalnych charakteryzowało się w tym okresie surowością kar. We wszystkich rejonach świata,

---

⁴⁵ M. Kuryłowicz, *Kilka uwag o postępowaniu sądowym w Kodeksie Hammurabiego*, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjXjNPXsYLvAhVyyoUKHa2fCSMQFjAKegQIExAD&url=http%3A%2F%2Fcejsh.icm.edu.pl%2Fcejsh%2Felement%2Fbwmeta1.element.ojs-doi-10_17951_sil_2013_19_0_157%2F%2F1041-825.pdf&usq=AOvVaw35zPyahl8K6xTjXq9N1FXB, [dostęp: 23.02.2021 r.].

⁴⁶ Łac. *Talio* – odwet.

⁴⁷ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 126 – 130.

⁴⁸ A. Marek, *Prawo karne*, 5 wydanie, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 252.

⁴⁹ Zob. J. Hahn, *Rozkosz zabijania. Publiczne rytuały karania i egzekucji oraz śmierć jako widowisko w cesarskim Rzymie*, Wydawnictwo Naukowe CONTACT/ABC, Gniezno 2018.

⁵⁰ A. Ornowska, I. Zduński, *Resocjalizacja penitencjarna. Zarys problematyki*, Wydawnictwo Kujawsko – Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2014, s. 17.

⁵¹ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 127 – 129.

w opisywanym okresie kara za popełniony czyn zabroniony miała odzwierciedlać konsekwencje tego czynu⁵². Wykonywanie kary odbywało się publicznie, co było istotnym elementem karania wówczas. W tym miejscu jako przykłady kar publicznych i ich okrucieństwa wskazuje się: dekapitację, uduszenie, ćwiartowanie, pogrzebanie żywcem⁵³.

Za ciekawy przykład i odzwierciedlenie metodyki i celowości karania w starożytności na świecie posłużyć może najwcześniejszy, chiński Kodeks prawny *Thang* powstały w 624 r⁵⁴. Jego zasady zostały przytoczone po krótkce przez Wiktora Karnacewicza: „(...) Według Nowej Księgi Tang, stanowił on fundamentalne źródło prawodawstwa chińskiego, obok ustaw (ling), dekretów (ge) oraz przepisów (shi). System kar w Kodeksie Tang miał charakter stopniowy. Ordynacja zawierała na początku wykaz sankcji, jakie urzędnik sądowy mógł wymierzyć przestępcy. (...) „Pięć Kar” zawierał kary cielesne – chłostę cienkim kijem lub grubym kijem, deportację, której odległość i stopień dolegliwości zależny był od wagi popełnionej zbrodni. Dzielono ją na lżejszą – przymusowe roboty poza miejscem zamieszkania przez okres od roku do trzech lat bądź cięższą – wygnanie od 1000 do 1500 km. Kodeks zawierał „Dziesięć obrzydliwości”, za które najczęściej karano śmiercią. Były to przestępstwa przeciwko cesarzowi lub zagrażające państwu – przygotowanie rebelii czy zdrady, podburzanie do buntu czy opór. Kara śmierci nie dotyczyła wyłącznie prowodyra, ale hańbiła całą rodzinę i jej własność. Kodeks Thang zakładał, że „wyplenienie zła musi sięgać do samych korzeni (...)”⁵⁵.

W starożytności i średniowieczu, jeżeli chodzi o karę, możemy mówić o trzech etapach. W pierwszym z nich każde wykroczenie było postrzegane jako obraza bogów, zaś kara była jedynym źródłem ulaskawienia. W kolejnym etapie krwawa zemsta strony pokrzywdzonej była wynikiem agresji jednej wspólnoty przeciwko drugiej⁵⁶. W ostatnim etapie przyjęto, że deliktem jest naruszenie porządku prawnego, który

⁵² A. Marek, *Prawo karne...*, s. 235 - 237.

⁵³ J. Ślęzak, *System kar i represji karnej w starożytności*, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-4f525c92-8b43-442a-9631-d912ca595fc8>, [dostęp: 22.02.2021 r.].

⁵⁴ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 127 – 133.

⁵⁵ W. Karnacewicz, *Instytucja kary śmierci od starożytności po średniowiecze – wybrane kraje i kodyfikacje*, <http://wpia.uwm.edu.pl/czasopisma/sites/default/files/uploads/KPP/2017/2/71-76.pdf>, [dostęp: 15.04.2019 r.].

⁵⁶ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 197 - 199.

narzuciła władza państwowa, za co groziły wszelkie reperkusje spowodowane sprzeciwieniem się woli państwa⁵⁷. Kara była uzależniona od pochodzenia sprawcy, zaś w niektórych przypadkach karanie, które dotychczas było tożsame z odpłatą za wyrządzoną krzywdę, w tymże okresie z założenia miało wyrządzić większą krzywdę sprawcy niż ta, której on sam dokonał⁵⁸. Istotnym elementem karania średniowiecznego i swoistym rejestrem przestępców była stygmatyzacja. Polegała ona na tym, że „*znamiona*” posiadane przez daną osobę ostrzegały przed nią innych, a także mogły wpływać na wymiar kary w sytuacji ponownego popełnienia czynu zabronionego. Stygmaty były karą „*na ciele i włosach*”, jak i na honorze. Przybierały one formę znaków wypalanych na różnych częściach ciała sprawcy, ale też odciętych częściach ciała, m.in. uszu, nosa, rąk, nóg. Zdarzyły się także przypadki kastracji, która w Egipcie groziła za gwałt, z kolei w Germanii sankcja ta była stosowana wobec cudzołożników przyłapanych na gorącym uczynku⁵⁹.

W okresie średniowiecza⁶⁰ podstawowym wzorcem i inspiracją były teorie zapisane w Starym Testamencie⁶¹. Głównym celem kary zatem był ból, cierpienie⁶² i męczeństwo. Był to ówczesny sposób na eliminację przestępczości⁶³. Pozbawienie wolności nadal było tylko środkiem zapobiegawczym⁶⁴, nie zaś karą zasadniczą. Prewencja szczególna, uniemożliwiająca sprawcy ponowne popełnienie czynu zabronionego była istotna, niemniej jednak prawodawca akcentował prewencję generalną ku przestrodze społeczeństwa. Przeważało prawo zwyczajowe (polskie lub niemieckie), które miało zastosowanie od wielu lat. Niewielkie różnice pojawiały się

⁵⁷ W. Karnacewicz, *Instytucja kary...*,

<http://wpia.uwm.edu.pl/czasopisma/sites/default/files/uploads/KPP/2017/2/71-76.pdf>, [dostęp: 15.04.2019 r.].

⁵⁸ J. Ślęzak, *System...*, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-4f525c92-8b43-442a-9631-d912ca595fc8>, [dostęp: 22.02.2021 r.].

⁵⁹ M. Chrabkowski, *Rejestracyjna funkcja kary kryminalnej w starożytności i średniowieczu*, „*Studia Iuridica Tourniensia*”, 2015, nr 16, s. 37 – 40.

⁶⁰ *Kara śmierci w średniowiecznej Polsce. Życie chłopu było warte 12 razy mniej niż rycerza*, <https://historia.org.pl/2021/10/17/kara-smierci-w-sredniowiecznej-polsce-zycie-chlopa-bylo-warte-12-razy-mniej-niz-rycerza/>, [dostęp: 22.02.2023 r.].

⁶¹ Stary Testament, <https://biblia.deon.pl/>, [dostęp: 20.03.2023 r.].

⁶² A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 127 – 129.

⁶³ K. Gucwa-Porębska, *Ewolucja systemów oddziaływań resocjalizacyjnych. Od instytucjonalnej izolacji w kierunku oddziaływań wolnościowych*, „*Probacja*” 2015, nr III, s. 67 - 68.

⁶⁴ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 252.

tylko z uwagi na obszar stosowania. W myśl prawa arbitralnego sprawca był zdany jedynie na łaskę panującego władcy⁶⁵. Na terenach, gdzie stosowano prawo niemieckie, za podstawę w zakresie prawa karnego przyjmowano postanowienia „*Zwierciadła Saskiego*” (Sachsenspiegel 1220–1235 r.)⁶⁶, które to opierało się na katalogu kar na życiu i ciele. Podkreślenia wymaga, iż w myśl zasad obowiązujących w średniowieczu, jedynie w nielicznych przypadkach osoba, która popełniła czyn zabroniony, miała możliwość wykupienia się od kary śmierci. Wskazuje się m.in. na karę kwalifikowaną poprzez łamanie kołem, co było karą za zabójstwo, rabunek i podpalenie⁶⁷. Średniowieczne prawo karne znało już związek przyczynowo-skutkowy, brak jednak było rozróżnienia umyślności i nieumyślności winy, co pojawiło się dopiero w późniejszym czasie. Prym wiodła kazuistyka karania. Schematyczność miała duże znaczenie. Przejawem „*humanitaryzmu*” wobec osoby, która popełniła czyn zabroniony, był fakt, iż zaczęto rozpoznawać okoliczności wyłączające przestępny charakter czynu⁶⁸, ze względu na to, że były to utarte schematy⁶⁹. Można zaryzykować stwierdzenie, że w tym okresie karanie waha się pomiędzy odpłatą, a jego celowością⁷⁰. Na uwagę w tym czasookresie zasługują kary odzwierciedlające. Okres ten albowiem charakteryzuje to, że rodzaj popełnionego przestępstwa implikował odpowiedni sposób wykonania kary. Przechodząc na grunt prawa polskiego, za przykład mogą posłużyć metody karania Bolesława Chrobrego (ur. 967 r. – zm. 1025 r.). Złamanie postu groziło wybiciem zębów, z kolei cudzołóstwo było przez niego karane okaleczeniem narządów rodnych⁷¹.

⁶⁵ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 127 – 129.

⁶⁶ Z. Rymaszewski, *Łacińskie teksty Landrechtu Zwierciadła Saskiego w Polsce*, http://otworzksiazke.pl/ksiazka/lacinskie_teksty_landrechtu/, [dostęp: 15.04.2023 r.].

⁶⁷ W. Karnacewicz, *Instytucja kary...*, <http://wpia.uwm.edu.pl/czasopisma/sites/default/files/uploads/KPP/2017/2/71-76.pdf>, [dostęp: 15.04.2019 r.].

⁶⁸ Zob. dzisiejsze kontratypy - Rozdział III. Wyłączenie odpowiedzialności karnej k.k.

⁶⁹ D. Mielnik, *Kara śmierci w polskim prawie karnym. Refleksje historyczno-dogmatyczne*, Wyd. ARCHAEGRAPH, Łódź 2017, s. 76-78.

⁷⁰ J. Świtka, *Kara kryminalna...*, s. 24.

⁷¹ M. Chrabkowski, *Rejestracyjna...*, s. 41 - 44.

W początkach epoki nowożytnej, w XV w., prawo zwyczajowe nadal miało ugruntowaną pozycję, natomiast na wartości zaczęło zyskiwać prawo stanowione⁷². Pierwsze wzmianki na temat kary pozbawienia wolności odnaleźć można w *Statutach Kazimierza Jagiellończyka* z 1447 r.⁷³. Kazimierz III Wielki podjął próbę ujednolicenia i spisania prawa, wydając Statuty⁷⁴. W stworzonej przez siebie kodyfikacji, która ostatecznie została wprowadzona tylko w niektórych rejonach Polski, władca przyjął w znacznej mierze surowe metody karania – śmierć, kary cielesne, wygnanie, okaleczenia. W jednym z przepisów wskazano, że „*gdy na dworze naszym alibo którego szlachcica kto nieco ukradnie, pod stracenie ucha ma być poddan; a gdzie przed szlachcicem kto miecz alibo kord wyciągnie i urani kogo, na lasce szlachcicowej jego ręka ma być. Pakniali ranę zada, nożem ręka jego może być przekłuta*”⁷⁵. Łagodniejsze kary stosowane były do nielicznych mających wstawiennictwo prałatów i baronów. Chęci Kazimierza Jagiellończyka dotyczące ujednolicenia prawa i jego kodyfikacji zostały jednak niechętnie przyjęte przez lud. Z tegoż powodu m.in. do wprowadzenia jednolitego systemu prawnego nie doszło⁷⁶.

Koniec XV w. to wprowadzenie na szerszą skalę kary wieży. Miała ona dwie odmiany – kary wieży dolnej i kary wieży górnej. Obie formy były karami niehańbiącymi. Można uznać, że założenia tychże kar wieży były dopiero przybliżeniem cywilizacyjnym do faktycznej kary pozbawienia wolności, która jeszcze nie funkcjonowała jako sama w sobie. Kara wieży dolnej była karą bardziej surową i stanowiła sankcję za zabójstwo czy niszczenie listów królewskich. Wykonywana była pod ziemią w specjalnie przygotowanych do tego wieżach w drastycznych warunkach sanitarnych. Kara wieży górnej natomiast stosowana była za cięższe przestępstwa. Skazany był izolowany, ale mógł m.in. przyjmować gości,

---

⁷² W. Karnacewicz, *Instytucja kary...*,

<http://wpia.uwm.edu.pl/czasopisma/sites/default/files/uploads/KPP/2017/2/71-76.pdf>, [dostęp: 15.04.2019 r.].

⁷³ *Statut Kazimierza Jagiellończyka*, <https://pbc.biaman.pl/dlibra/show-content/publication/edition/5055?id=5055>, [dostęp: 15.04.2023 r.].

⁷⁴ *Statuty nieszawskie Kazimierza Jagiellończyka (1454)*, <https://histmag.org/Statuty-nieszawskie-Kazimierza-Jagiellonczyka-1454-8693>, [dostęp: 15.04.2023 r.].

⁷⁵ M. Chrabkowski, *Rejestracyjna...*, s. 45.

⁷⁶ W. Karnacewicz, *Instytucja kary...*, <http://wpia.uwm.edu.pl/czasopisma/sites/default/files/uploads/KPP/2017/2/71-76.pdf>, [dostęp: 15.04.2019 r.].

przygotowywać posiłki⁷⁷. Kolejną kodyfikacją w historii wartą uwagi jest powstała w 1532 r. *Constitutio Criminalis Carolina*⁷⁸. Omawiany kodeks zakładał już i wreszcie pewną formę kary pozbawienia wolności jako kary samej w sobie⁷⁹. Celowość karania jednak nadal sprowadza się przede wszystkim do prewencji, w której kara pełniła funkcję odstraszącą od popełniania czynów zabronionych. W dalszym ciągu w znacznej mierze karanie jawi się okrucieństwem i śmiercią (za przykłady można wskazać: spalenie na stosie, powieszenie, ćwiartowanie czy grzebanie żywcem), nadal aktualne jest również klasyfikowanie skazanych poprzez ich pochodzenie⁸⁰. Kodyfikacja ta niemniej jednak przyczyniła się niewątpliwie do uporządkowania pewnych zagadnień dotyczących prawa karnego i była swoistym krokiem naprzód. Jej triumf trwał niemalże do końca XVIII wieku⁸¹. *Constitutio Criminalis Carolina* miała także znaczenie dla sformalizowania wielu kwestii i wpłynęła na rozwój procesu inkwizycyjnego. Co więcej, kodyfikacja m.in.: ograniczała podmiotowo stosowanie tortur, w pewien sposób je stopniowała, a zatem humanitaryzowała stosowanie polityki karnej⁸².

Za istotny moment w historii karania, początkowo głównie wykonywania kary śmierci, należy uznać oświecenie⁸³. To w tym okresie swoje początki miały idee

⁷⁷ T. Kalisz, *Kara pozbawienia wolności na ziemiach polskich od XV do połowy XIX wieku*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2020, nr 3978, s. 680 – 682.

⁷⁸ I. Zgoliński, W. Juchacz, *Aktualny model kary pozbawienia wolności i jego perspektywy*, w: Z. Witkowski (red.), *Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Tom IV. Miscellanea*, Wydawnictwo KPSW, Bydgoszcz 2014, s. 46.

⁷⁹ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 127 – 129.

⁸⁰ D. Mielnik, *Kara śmierci...*, s. 78-79.

⁸¹ S. Salmonowicz, *Wizerunek kodeksu: Constitutio Criminalis Carolina*, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi2uMC75IDvAhXiDmMBHX3zAg8QFjABegQIBxAD&url=https%3A%2F%2Foj.s.tnkul.pl%2Findex.php%2Fnrp%2Farticle%2Fdownload%2F7358%2F7339&usg=AOvVaw35fDoCxced72GQ72nkItQ8>, [dostęp: 23.02.2021 r.].

⁸² M. Moras, *Tortury a kara za nieposłuszeństwo w austriackich procedurach karnych epoki oświecenia*, „Krakowskie Studia z Historii i Prawa” 2014, nr 7(2), s. 218 – 221.

⁸³ A.M. Kania, *Zasada humanitaryzmu w kontekście unormowań prawnokarnych*, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjbuGX_InvAhXIuKQKHbqzB3EQFjAFegQICRAD&url=https%3A%2F%2Fuwuwr.pl%2Fnkp%2Farticle%2Fdownload%2F7863%2F7496%2F&usg=AOvVaw01XUevnsnivxEQZqqdUwo3, [dostęp: 23.02.2021 r.].

racjonalizmu, kultu nauki, utylitaryzmu, pozytywizmu⁸⁴. Wtedy również zaczęto tworzyć podziały między kościołem, a państwem⁸⁵. Nastąpiło to z pewnością na skutek pojawiającej się ostrej krytyki religii i kleru⁸⁶. Wcześniej bowiem kościół i wiara były ściśle związane z państwem, które karało za przestępstwo, i być może z tegoż względu karanie przyjmowało coraz to bardziej okrutne formy, wyzbyte humanitaryzmu. Sprawca ponosił podwójną karę – świecką i kościelną, naturalnie zatem musiała ona przybierać na sile. Poglądy wielkich umysłów oświecenia – Jeana-Jacques’a Rousseau (ur. 1712 r. – zm. 1778 r.)⁸⁷, Woltera (ur. 1694 r. – zm. 1778 r.)⁸⁸ czy Monteskiusza (ur. 1689 r. – zm. 1755 r.)⁸⁹ wywarły ogromny wpływ na samą epokę, ale i na funkcjonowanie państwa, a zatem także prawa w różnych jego aspektach⁹⁰. Pojawiło się przeświadczenie o tym jak znacząca jest rola oświecenia w kształtowaniu obrazu człowieka, społeczeństwa, jak również cywilizacyjnego oraz moralnego postępu⁹¹. Koncepcją wiodącą był „*porządek naturalny*”, zaś hasłami tej epoki były: równość i wolność. To krótkie wprowadzenie do epoki jest istotne dla

⁸⁴ M. Mosakowski, J. Ślęzak, *Od procesów inkwizycyjnych do humanitaryzacji prawa karnego w dobie Oświecenia*, Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Politologii, Gdańsk 2017, s. 75 – 89.

⁸⁵ J. Miklaszewska, *Radykalne Oświecenie a myśl współczesna*, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjKsfzwgorvAhWMqaQKHcDfBU84ChAWMAR6BAGDEAM&url=http%3A%2F%2Fcejsz.icm.edu.pl%2Fcejsz%2Felement%2Fbwmeta1.element.doi-10_2478_v10271-012-0096-0%2Fc%2F34_Radykalne_Oswiecenie_a_Mysl_Wspolczesna.pdf&usg=AOvVaw2ZZr5ZkXedVP4GcU8i6-jR, [dostęp: 23.02.2021 r.].

⁸⁶ M. Oliwa, *Zagadnienia aksjologii polskiego prawa karnego w dobie Oświecenia*, w: *Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Miscellanea. Tom jubileuszowy VIII, z. 1. Księga Pamiątkowa poświęcona życiu, działalności naukowej i społecznej Profesora Janusza Kutty*, Bydgoszcz 2018, s. 279.

⁸⁷ M. Marszał, *Recepcja idei „umowy społecznej” Jeana – Jacquesa Rousseau w polskiej myśli prawnej w okresie międzywojennym*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2016, nr XXV/3, s. 643-657.

⁸⁸ M. Forycki, *Wolter nie tylko „antypolski”*, https://www.wilanow-palac.pl/wolter_nie_tylko_antypolski.html, [dostęp: 15.06.2023 r.].

⁸⁹ M. Rzeczycki, *Równowaga, nie trójpodział. Co tak naprawę pisał Monteskiusz?* <https://klubjagiellonski.pl/2018/07/29/rownowaga-nie-trojpodzial-co-tak-naprawde-pisal-monteskiusz/>, [dostęp: 3.06.2023 r.].

⁹⁰ Montesquieu (tłum. T. Boy-Żeleński), *O duchu praw*, <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/o-duchu-praw.pdf>, [dostęp: 22.05.2022 r.].

⁹¹ M. Oliwa, *Zagadnienia...*, s. 250.

przedmiotowego tematu ukazuje bowiem moment w którym rodziła się nowa teoria karania, coraz bardziej zbliżona do współczesności. Karanie okrutne stało w ogniu krytyki, zaczęto sprzeciwiać się karom, które były nieproporcjonalne do popełnionego czynu⁹². Pojawiły się liczne poglądy uczonych, by karać sprawiedliwie, aby państwo, stało na straży prawa i szanowało to, czego ma strzec w społeczeństwie. Tym były zasady moralne, które stanowiły podwaliny porządku prawnego. Okrutne, nienawistne kary, które niszczyły przestępcę, a jednak nadal człowieka, uznano za niesprawiedliwe i szkodliwe dla interesu państwa, odmówiono im aprobaty społecznej⁹³. Postulaty uczonych sprowadzały się w szczególności do wagi ustawy karnej, represyjnego karania oraz równości wszystkich wobec prawa, która dotychczas nie funkcjonowała jako taka⁹⁴. Domagano się wprowadzenia w życie zasad *nullum crimen sine lege*⁹⁵ i *nulla poena sine lege*⁹⁶. Za istotne należy także uznać, że domagano się uznania domniemania⁹⁷ niewinności⁹⁸.

Koniec XVII w. przynosi na ziemiach polskich w miejsce kar wieży dolnej i wieży górnej – karę więzienia (*carceribus*)⁹⁹. Pojawił się zatem wreszcie środek prawnokarny najbliższy współczesnej karze pozbawienia wolności¹⁰⁰. Początkowo kara ta nie miała większego znaczenia i była stosowana rzadko, z czasem jednak to się zmieniło. Węzienie stosowano coraz częściej i jednym z założeń tej kary było to, aby skazani wykonywali roboty publiczne w czasie jej odbywania. Był to element rekompensaty za wyrządzone krzywdy¹⁰¹, można zatem uznać, że izolacja zaczynała posiadać bardziej złożony cel, aniżeli samo przetrzymanie.

---

⁹² A.M. Kania, *Zasada...*,

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjB_uGX_InvAhXIuKQKHbqzB3EQFjAFegQICRAD&url=https%3A%2F%2Fwuwr.pl%2Fenkp%2Farticle%2Fdownload%2F7863%2F7496%2F&usg=AOvVaw01XUevnsnivxEQZqqdUwo3, [dostęp: 23.02.2021 r.].

⁹³ J. Świtka, *Kara kryminalna...*, s. 15.

⁹⁴ M. Oliwa, *Zagadnienia...*, s. 250 - 254.

⁹⁵ Łac. *Nullum crimen sine lege* - Nie ma przestępstwa bez ustawy.

⁹⁶ Łac. *Nulla poena sine lege* - Nie ma kary bez ustawy.

⁹⁷ Łac. *Praesumptio boni viri* – Domniemanie dobrej wiary.

⁹⁸ M. Oliwa, *Zagadnienia...*, s. 250 - 255.

⁹⁹ T. Kalisz, *Kara pozbawienia wolności na ziemiach...*, s. 681.

¹⁰⁰ Tamże, s. 681.

¹⁰¹ Tamże, s. 681 – 682.

Humanitaryzm to postawa, która nacechowana jest szacunkiem dla człowieka i troską o jego dobro¹⁰². Dopiero w XVIII w. nadchodzi początek szeroko rozumianego humanitaryzmu, jak i humanitarnego wykonywania kary¹⁰³. Prekursorem dyskusji i analiz kary sprawiedliwej, ale i humanitarnego karania w szerokiej perspektywie, światowej - staje się Cesare Beccaria (ur. 1738 r. – zm. 1794 r.)¹⁰⁴. Był on jednym z głównych przedstawicieli nurtu postępowo – humanitarnego¹⁰⁵. W tym okresie pozbawienie wolności zaczyna przybierać coraz bardziej wyraźną formę kary pozbawienia wolności jako kary samej w sobie. Omawiając ewolucję celów karania i celów wykonywania kary pozbawienia wolności, należy także wymienić Johna Howarda¹⁰⁶ (ur. 1726 r. – zm. 1790 r.). Był on pasjonatem idei humanitarnego wykonywania kary, zwiedzał więzienia w Europie w celu analiz właśnie. Sprawdzał warunki bytowe skazanych w więzieniach i sporządzał z tychże „podróży” sprawozdania. Badania Howarda wskazywały na bardzo złe warunki wykonywania kary, jak i niski, uwłaczający status skazanych¹⁰⁷. Badania te dały wyraźny sygnał do potrzeby zmian w zakresie więziennictwa i statusu osób pozbawionych wolności¹⁰⁸. Howard prowadził swoje badania na skalę europejską,

¹⁰² SJP, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/humanitaryzm.html>, [dostęp: 2.01.2024 r.].

¹⁰³ S. Salmonowicz, *Wizerunek...*,
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi2uMC75IDvAhXiDmMBHX3zAg8QFjABegQIBxAD&url=https%3A%2F%2Ffojs.tnku.pl%2Findex.php%2Fnrp%2Farticle%2Fdownload%2F7358%2F7339&usg=AOvVaw35fDoCxceD72GQ72nkItQ8>, [dostęp: 23.02.2021 r.].

¹⁰⁴ S. Salmonowicz, *Cesare Beccaria (1738 – 1794). Sylwetka i dzieło*,
[https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki-r1995-t4-n2_\(8\)/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki-r1995-t4-n2_\(8\)-s6-27/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki-r1995-t4-n2_\(8\)-s6-27.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki-r1995-t4-n2_(8)/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki-r1995-t4-n2_(8)-s6-27/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki-r1995-t4-n2_(8)-s6-27.pdf), [dostęp: 21.01.2024 r.].

¹⁰⁵ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 245.

¹⁰⁶ Głównym dziełem Johna Howarda było *O stanie więzień*, wydane w Londynie w 1777 r.

¹⁰⁷ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 131.

¹⁰⁸ J. Czołgoszewski, *Powstanie i działalność pierwszego nowoczesnego więzienia w I Rzeczypospolitej*,
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwigkLmLnIrVAhWQyaQKHdWMCq4QFjABegQIBRAD&url=http%3A%2F%2Fcejsz.icm.edu.pl%2Fcejsz%2Felement%2Fbwmeta1.element.ojs-doi-10_17951_lrp_2016_35_2_149%2Fcejsz%2F3966-3652.pdf&usg=AOvVaw1zpQeV5-AM1f-3Zs6bhvir, [dostęp: 23.02.2021 r.].

niemniej jednak to czego dokonał miało wpływ na ogólnoświatową skalę. Znaczącą rolę w rozwoju humanitarnego karania, zwłaszcza w Polsce, odegrały poglądy, które głosił Emil Stanisław Rappaport (ur. 1877 r. – zm. 1965 r.)¹⁰⁹. Pełnił on w okresie międzywojennym funkcję Sekretarza Generalnego Komisji Kodyfikacyjnej¹¹⁰. Emil Stanisław Rappaport otwarcie mówił o tym jak dużych zmian potrzeba w zakresie i sposobie karania¹¹¹. Miał on ogromny udział w stanowieniu jednolitego krajowego prawa karnego. Co ważne, Profesor był określany także jako pionier międzynarodowego prawa karnego. Jego aktywność międzynarodowa, wiedza i zdobyte doświadczenia wpłynęły znacząco na polskie prawo karne. To m.in. za sprawą wniosku formalnego Profesora powstały trzy kodeksy karne i prawo karne wykonawcze doczekało się odrębnej kodyfikacji¹¹².

Zmiany były nieuniknione. Zmieniał się świat, społeczeństwo, które widziało coraz więcej w związku z postępowaniem ogólnorozwojowym, ale także większym dostępem do edukacji, informacji ze świata. Wpływy wspomnianych postaci i ich poglądów okazały się także znaczące. Świadczyły o tym także liczne spotkania osób, którym problem sposobu karania nie był obojętny – w tym, spotkania na kongresach penitencjarnych¹¹³. To wszystko prowadziło do reform¹¹⁴

---

¹⁰⁹ T. Szczygiel, *Poglądy Emila Stanisława Rappaporta na prawo karne i jego kodyfikację w Polsce Ludowej początku lat pięćdziesiątych*, „Studia z dziejów państwa i prawa polskiego” 2019, nr XXII, s. 317-331.

¹¹⁰ A. Leszczyńska, *Cele...*, s. 37 – 40.

¹¹¹ S. Lelental, *Profesor Emil Stanisław Rappaport – uczony, kodyfikator, organizator i uczestnik międzynarodowego ruchu naukowego, inicjator uchwał „Kodeksu karnego wykonawczego”, nauczyciel akademicki, kierownik pierwszego w Polsce Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego*, „Przegląd więziennictwa Polskiego” 2015, nr 89, s. 5-11.

¹¹² A. Redzik, *Poczet Jurystów i Ekonomistów (9): Emil Stanisław Rappaport (1877-1965)*, <https://www.glosprawa.pl/artukul-286/poczet-jurystow-i-ekonomistow-9-emil-stanislaw-rappaport-1877-1965> [dostęp: 13.01.2024 r.].

¹¹³ Zob. m.in.: K. Chmielewski, M. Pająk, *Organizacja więziennictwa polskiego (1918-1939)*, „Czasopismo prawnohistoryczne” 2017, z. 2, s. 181-195; T. Bulenda, A. Nawój – Śleszyński (red.), *Polski system penitencjarny w stulecie odzyskania niepodległości. VI Kongres penitencjarny*, Wydawnictwo CZSW, Warszawa 2020; K. Wala, *Systemy penitencjarne na przestrzeni XVIII i XIX wieku*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2015, nr 4, s. 133-150.

¹¹⁴ Szerzej: G. Wiciński, *Podstawy normatywne systemu penitencjarnego odrodzonej Rzeczypospolitej*, w: A. Nawój-Śleszyński, M. Krawczyk-Niewiadomska (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na*

i normowania spraw związanych z karą pozbawienia wolności i wykonywaniem kary pozbawienia wolności¹¹⁵. Kara pozbawienia wolności i jej wykonywanie zyskiwało powoli określone cele, albowiem pojawiały się kolejne teorie karania.

1.2. Ewolucja instytucji kary pozbawienia wolności i jej celów

Wykonywanie kary pozbawienia wolności kiedyś (o ile można uznać jej jako takie istnienie ówczesnie) i dziś to zupełnie dwie odrębne formy karania. Gdyby nie fakt, że czas, doświadczenia i społeczeństwo przekształciło jedną formę w drugą, odmienioną. Należy też dla jasności wskazać, że ówczesnie mówić można przede wszystkim o karaniu w różnej formie, nie o samej karze pozbawienia wolności¹¹⁶. Kara pozbawienia wolności wyrosła w pewien sposób na doświadczeniach ówczesnych i stała się jedną z form karania, aby następnie w obecnych czasach stać się najbardziej surową formą karania.

W przeszłości nieskrywanym i głównym celem karania była jak największa dolegliwość, zemsta na sprawcy czynu zabronionego, stygmatyzacja będąca jednocześnie swoistym „rejestrem” sprawców oraz przestrożą przez popełnianiem przestępstw¹¹⁷. Pozbawienie wolności miało na celu zabezpieczenie podmiotu, na którym miała być wykonana kara śmierci. Pozbawienie wolności samo w sobie jako kara nie istniało w starożytności i średniowieczu¹¹⁸. Można uznać, że samo pozbawienie wolności, w czasach przeszłych, nie stanowiło kary wystarczająco sprawiedliwej i dolegliwej. Wartością nie był humanitaryzm i poszanowanie godności człowieka. Osoba, która już została pozbawiona wolności miała nikłe szanse na powrót do społeczeństwa lub nie miała ich wcale¹¹⁹. Wynikało to z założeń karania, które miało charakter głównie eliminacyjny oraz faktu braku samoistnej kary pozbawienia wolności.

---

karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 21-35.

¹¹⁵ S. Lelental, *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1983, s. 91-92.

¹¹⁶ Zob. I. I. *Rys historyczny instytucji kary pozbawienia wolności*, niniejszej pracy.

¹¹⁷ M. Chrabkowski, *Rejestracyjna...*, s. 40 - 44.

¹¹⁸ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 252.

¹¹⁹ J. Świtka, *Kara kryminalna...*, s. 13.

Z rozwojem¹²⁰, następnie ewolucją karania, poglądu na cele kary łączy się wiele elementów, w tym rozwój kultury duchowej, doskonalenie człowieczeństwa, które wchodziło na wyższy poziom równolegle wraz z postępem moralnym¹²¹. Był to długi proces – poszerzano horyzonty myślowe, walory moralne, wiedzę o człowieku i jego psychice¹²², znajomość stanów chorobowych, zrozumienie pojęcia winy. Co istotne, wszystko to rozwijało się równolegle do rozwoju życia państwowego. To powodowało odejście od kar niszczących człowieka fizycznie i psychicznie¹²³. Człowiek stawał się dobrem¹²⁴, istotą samą w sobie, podmiotem, nie „przedmiotem” (w ujęciu historycznym brak jest bezpośredniego określenia człowieka jako „przedmiotu”, natomiast nie sposób odnieść wrażenia i nie pokusić się o takie określenie, zestawiając wiedzę dzisiejszą, a praktyki dotyczące karania w ówczesnych czasach¹²⁵)¹²⁶.

Ponad wszelką wątpliwość utworzenie i ewolucję instytucji kary pozbawienia wolności jako samoistnej kary, jej celów i metodyki postępowania ze skazanymi, należy w pierwszej kolejności przypisać szeroko rozumianemu rozwojowi społecznemu. Sama jednak coraz większa świadomość i rozwój społeczeństwa nie byłyby wystarczające mając na uwadze powszechne znaczenie zwyczaju, aby dokonały się zmiany dotyczące polityki karania.

Bodźcem, który należy uznać za istotny, mający ogromne znaczenie na skalę światową w zakresie polityki karania były – zdaniem autorki – teorie Cesare Beccarii¹²⁷ zebrane i wydane w jego dziele pt. „*O przestępstwach i karach*”¹²⁸. Beccaria najpierw stawiał bardzo istotne pytania, zaś następnie dokonywał analizy i rozważań na

¹²⁰ Zob. T. Przesławski, *Wybrane zagadnienia prawoznawstwa. Szkice z propedeutyki prawa*, Monografie Prawnicze, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018.

¹²¹ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 252 – 253.

¹²² Zob. T. Przesławski, *Psychika czyn winy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.

¹²³ J. Świtka, *Kara kryminalna...*, s. 14.

¹²⁴ M. Derlatka, *Dobro jako wartość i podstawa prawa*, „Palestra”, 2017, nr 5, s. 92 – 95.

¹²⁵ Zob. I.I. Rys historyczny instytucji kary pozbawienia wolności, niniejszej pracy.

¹²⁶ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 233.

¹²⁷ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 129 – 134.

¹²⁸ „*O przestępstwach i karach*” wydane w 1764 r. było największym dziełem Cesarego Beccarii, jednocześnie przełomowym w dziejach kary.

temat poszczególnych zagadnień związanych z karaniem i osobą sprawcy¹²⁹. Podnoszone przez niego zagadnienia uznać należy bezsprzecznie za kluczowe, jeśli chodzi o tematykę karania. Szereg pytań, które Beccaria postawił sobie, jednocześnie pozostawił ku refleksji stosownych organów i społeczeństwa. Pytał m.in.: „Czyż kara śmierci jest rzeczywiście karą konieczną i pożyteczną dla (ochrony) bezpieczeństwa i ładu społecznego?”; „Czy tortury i męki są istotnie sprawiedliwe i czy osiągają one cel, jaki sobie zakreślają prawa?”, „Jaki jest najlepszy sposób zapobiegania przestępstwom?”, „Czy te same kary są jednakowo użyteczne we wszystkich czasach?”¹³⁰, „Czyż mogą jęki nieszczęśliwca uczynić niebyłym to, co się już stało w przeszłości?”¹³¹, „Jakiż jest cel polityczny kar?”¹³², „Jakie prawa uznać należy za prawdziwe i najbardziej pożyteczne?”¹³³, „Istotnie, jakież inne przesłuchanie może być bardziej naprowadzające niż to, które jest związane z cierpieniem?”¹³⁴, „Jak zapobiegać przestępstwom?”¹³⁵, „Jakie uczucia budzi w każdym z nas kara śmierci?”¹³⁶. Sukcesem i fenomenem Beccarii była celność stawianych pytań, odwaga ich stawiania i sam fakt zaistnienia w przestrzeni wypowiedzianych głośno kontrowersji związanych z ówczesnymi standardami wykonywania kar, w tym stosowanej od niedawna kary pozbawienia wolności. W takim stanie rzeczy, niezależnie od tego, czy Beccaria znalazł właściwą odpowiedź, wyznaczył on kierunek, w którym należy iść poprzez właściwie postawione pytania¹³⁷. Z całą pewnością, mając na uwadze choćby aktualne realia wykonywania kary pozbawienia wolności, autor przełomowego dzieła nie pozostawił przepisu na skuteczne wykonywanie kary pozbawienia wolności. Wskazał on jednak poprzez trafne pytania na aspekty godne uwagi. Niektóre z tych pytań pozostają aktualne do dziś. Daje to wyłącznie złe świadectwo na temat wykonywania kary pozbawienia wolności współcześnie. Niemniej jednak, Beccaria postawił także liczne tezy dotyczące jego

¹²⁹ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 129 – 134.

¹³⁰ C. Beccaria, *O przestępstwach i karach*, przekład prof. E. S. Rappaport, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1959, s. 87.

¹³¹ Tamże, s. 88.

¹³² Tamże, s. 102.

¹³³ Tamże, s. 152.

¹³⁴ Tamże, s. 195.

¹³⁵ C. Beccaria, *O przestępstwach...*, s. 203.

¹³⁶ Tamże, s. 152.

¹³⁷ A. Leszczyńska, *Cele wykonywania...*, s. 37 – 40.

sposobu na – w pierwszej kolejności – zapobieganie przestępstwom, ale również na karanie, w tym wykonywanie kary pozbawienia wolności. Metody w zapobieganiu przestępczości upatrywał przede wszystkim w wychowaniu od najmłodszych lat, przekazywaniu właściwych wartości i nauczaniu. Karanie sprowadzał do sytuacji bezwzględnej konieczności¹³⁸, zwracał uwagę na sprawiedliwość sądów i karania¹³⁹, przejrzystość stanowionego prawa, a także aby było ono jasne i zrozumiałe¹⁴⁰, już wówczas akcentował na cele kary¹⁴¹. Beccaria zaznaczył także bardzo istotny fakt, który przeplata się przez całe jego dzieło – człowiek, który dokonał przestępstwa¹⁴², nadal pozostaje człowiekiem. Podkreślał on wielokrotnie że, nie należy traktować człowieka niegodnie, zaś z poszanowaniem praw wynikających z samego faktu bycia istotą ludzką¹⁴³.

Po latach „ślepej zemsty” na przestępcy, prawo karne¹⁴⁴ zaczęło widzieć i chcieć usłyszeć osobę sprawcy, poznać jego psychikę i motyw przestępstwa. Dotychczasowe głosy i teorie uczonych wpłynęły na fakt, wejścia psychologii¹⁴⁵ do polityki karania, a co za tym – ówczesny wymiar sprawiedliwości zaczął liczyć się z pewnymi faktami. Zauważono, że sprawca, który popełnił czyn zabroniony, ma osobowość, może mieć motyw popełnienia czynu, jest nie tylko przestępcą, ale przede wszystkim człowiekiem. To za sprawą tych faktów wymiar kary, w tym kary pozbawienia wolności i jej wykonywanie powinny być inne w każdym przypadku¹⁴⁶. W tym miejscu należy zaznaczyć pojawienie się idei wykonywania kary pozbawienia wolności. Przełom XVI i XIX w. to bowiem moment w którym kara pozbawienia wolności pojawia się wprost i samoistnie jako kara i ma na celu oddziaływanie na

---

¹³⁸ Tamże, s. 56.

¹³⁹ Tamże, s. 58.

¹⁴⁰ Tamże, s. 66-79.

¹⁴¹ Tamże, s. 88-89, 139-141.

¹⁴² Zob. L. Lernell, *Rozważania o przestępstwie i karze na tle zagadnień współczesności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1975.

¹⁴³ Tamże, s. 70 – 141.

¹⁴⁴ Zob. S. Waltoś, *Główne nurty procedury karnej*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 4, s. 5-19.

¹⁴⁵ Zob. m.in.: E. Habzda-Siwek, J. Kabzińska (red.), *Psychologia i prawo. Między teorią a praktyką*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2014.

¹⁴⁶ J. Świtka, *Kara kryminalna...*, s. 15.

skazanych¹⁴⁷. Dotychczas albowiem pozbawienie wolności było niejako przetrzymaniem sprawcy, któremu nie przyświecały cele humanitarne ani założenia związane z tą izolacją. Nie była to samoistna kara – kara pozbawienia wolności. Kara pozbawienia wolności zaczynała pojawiać się obok innych kar, zyskiwała funkcje, a jej wykonywanie nabierało sensu i zyskiwało cele.

W związku z powyższym, w XIX wieku pojawiły się rozliczne i humanitarne systemy wykonywania kary pozbawienia wolności. Istotą kary nie było już tylko bezrefleksyjne pozbawienie wolności/ przetrzymanie. Kara pozbawienia wolności miała być wykonywana w określonych celach i stawała się ugruntowaną karą samą w sobie¹⁴⁸. Pierwszymi systemami¹⁴⁹ wykonywania kary pozbawienia wolności były m.in.¹⁵⁰: system borstalski¹⁵¹, system celkowy, system reformatorów amerykańskich, system progresywny¹⁵². Niektóre elementy wskazanych systemów pozostały do dziś aktualne¹⁵³. To bowiem na tych systemach, które nie były wówczas jeszcze doskonałe i ciągle się zmieniały, powstały dzisiejsze systemy wykonywania kary pozbawienia wolności¹⁵⁴. Na uwagę w tym miejscu zasługuje dzieło Juliana Ursyna Niemcewicza (ur. 1758 r. – zm. 1841 r.) – *„O więzieniach publicznych czyli domach pokuty, rzecz*

¹⁴⁷ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 252 – 253.

¹⁴⁸ Zob. Załącznik nr 3, 10 przykazań dla polskiego pracownika więziennego, niniejszej pracy.

¹⁴⁹ K. Wala, *Systemy penitencjarne na przestrzeni XVIII i XIX wieku*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2015, vol. XXIV, 4, s. 135: „(...) poszczególni autorzy przyjmują różną klasyfikację systemów penitencjarnych. Dla przykładu L. Rabinowicz wyróżnia tylko dwa systemy: system celkowy oraz system progresywny, traktując je jako dwie grupy zasadnicze, z których wywodzą się inne podsystemy mające charakter pochodny. Porównuje je w sposób metaforyczny do stylów w architekturze, które podobnie jak rzeczone systemy penitencjarne rozwijają się, nabywają nowe cechy, tracąc stare nawyki, aż w końcu zanikają. Z kolei T. Kalisz przyjmuje jako zasadnicze systemy penitencjarne: system celkowy, system progresywny, a także system reformatoriów amerykańskich. Jeszcze inną koncepcję przedstawia J. Warylewski, traktując każdą odmienną formę wykonywania kary pozbawienia wolności jako odrębny system. I tak wymienia systemy: celkowy, auburnski, progresywny, klasyfikacyjny szwajcarski, reformatoriów amerykańskich, wolnej progresji, wspólności.”.

¹⁵⁰ Opisane systemy nie są jednymi, a wybranymi przez autorkę na potrzeby pracy.

¹⁵¹ F. Głowacki, *Więziennictwo angielskie*, „*Przegląd Więziennictwa Polskiego*” 1925, nr 6, s. 6 – 7.

¹⁵² A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 1129 – 134.

¹⁵³ S. Lelental, *Prawo...*, s. 94-118.

¹⁵⁴ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 200 - 203.

krótka”¹⁵⁵. Autor wyraził jasno pogląd, że kara zastosowana właściwie zakłada i daje możliwość poprawy postawy sprawcy czynu zabronionego. Wprowadził także pojęcie „*segregowania*” skazanych wg stopnia ich zepsucia. Co więcej, uznał, że skazanym winno zapewniać się zatrudnienie, ale i oddziaływania wychowawcze. Niemcewicz twierdził także, że tych skazanych, którzy zasługują – powinno zwalniać się przedterminowo¹⁵⁶. Zatem dostrzec należy, że opisane wcześniej zwyczaje i poglądy zmieniały się. Prawa człowieka zaczynały być coraz silniej dostrzegane, a humanitaryzm zyskiwał na wartości. Celem pozbawienia wolności nie było już tylko okrucieństwo, pozbawienie wolności stawało się karą samą w sobie. Kara pozbawienia wolności za sprawą systemów zyskiwała cele¹⁵⁷, którymi były początkowo praca, użyteczność osób pozbawionych wolności, następnie były to cele poprawcze. Osoba pozbawiona wolności miała zmienić swoją postawę na lepsze. Pojawił się także w tym okresie system irlandzki, w którym kara pozbawienia wolności została podzielona na etapy – ostatni etap kary był wykonywany w zakładzie karnym typu otwartego. Był to początek przełomowego systemu wolnej progresji¹⁵⁸. W Polsce też można było dostrzec początki systemu progresywnego, albowiem w kraju dostrzegano ogólnościowe trendy. System ten od początku był doceniany przez pracowników Służby Więziennej¹⁵⁹. To wszak oni najbardziej naocznie i najszybciej dostrzec mogą to co funkcjonuje dobrze, a co nie.

Pomimo pojawienia się w Polsce i na świecie kary pozbawienia wolności jako kary samoistnej, systemów wykonywania kary i ich potencjału, w Polsce kara śmierci niezmiennie i nadal funkcjonowała¹⁶⁰. Zagadnienie kary śmierci wymaga omówienia w szerszym zakresie bowiem niegdyś najsurowszą karą za czyn zabroniony była eliminacja sprawcy ze społeczeństwa – kara śmierci właśnie. Powoli obok kar eliminacyjnych kształtowała się kara pozbawienia wolności. Aktualnie najbardziej surową reakcją na czyn zabroniony jest właśnie kara pozbawienia wolności. Ukazuje

¹⁵⁵ A. Ornowska, I. Zduński, *Resocjalizacja penitencjarna. Zarys problematyki*, Wydawnictwo Kujawsko – Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2014, s. 22 – 28.

¹⁵⁶ J. U. Niemcewicz, *O więzieniach publicznych czyli domach pokuty, rzecz krótka*, N. Glücksberg, Krzemieniec 1818, s. 20 – 35, 40 – 56.

¹⁵⁷ Autorka opisuje wybrane cele w ujęciu historycznym.

¹⁵⁸ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 253 – 254..

¹⁵⁹ D. Jasiński, *Zalety Sytemu Progresywnego i potrzeba zastosowania go w Polsce*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1925, nr 7, s. 10 -11.

¹⁶⁰ W niektórych krajach na świecie kara śmierci funkcjonuje do dnia dzisiejszego.

to rozwój humanitarnej polityki karania. Kodeks karny z 1932 r.¹⁶¹ przewidywał karę śmierci za:

- zamach na niepodległy byt państwa (art. 93 § 1 k.k. z 1932 r.),
- zamach na życie lub zdrowie Prezydenta RP (art. 94 § 1 k.k. z 1932 r.),
- zradę wojenną (art. 101 § 2 k.k. z 1932 r.),
- dywersję w czasie wojny (art. 102 k.k. z 1932 r.),
- zabójstwo (art. 225 § 1 k.k. z 1932 r.)¹⁶².

Katalog czynów, za które ustawodawca przewidywał ówczesnie najsurowszą reakcję prawno-karną, tj. karę śmierci, poszerzał się poprzez wydawane obok kodyfikacji karnej z 1932 r. regulacje pozakodeksowe, które w rzeczywistości zyskały szczególne znaczenie¹⁶³. Poprzez te regulacje zwiększyły się możliwości orzekania kary śmierci, bowiem wskazywały one coraz to kolejne czyny zabronione pod groźbą tejże kary¹⁶⁴.

Nurt ochrony praw człowieka, humanitaryzmu ożywił się i nasilił w szczególności po II wojnie światowej¹⁶⁵ i doświadczeniach, jakie po sobie zostawiła¹⁶⁶. Co prawda, w pierwszych latach powojennych w Polsce jeszcze w pewien sposób wykorzystywano prawo karne do celów politycznych, a przepisy były nadal surowe¹⁶⁷, jednak to co wojna „zostawiła” po sobie miało wpływ na kształtowanie się praw człowieka w skali ogólnoswiatowej¹⁶⁸.

¹⁶¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1932 r. nr 60 poz. 571 ze zm.).

¹⁶² R. Balicki, *Zniesienie...*,

http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/59060/01_Ryszard_Balicki.pdf, [dostęp: 15.03.2021 r.].

¹⁶³ Tamże.

¹⁶⁴ Tamże.

¹⁶⁵ Zob. K. Wroczyński, *Źródła zagrożeń praw człowieka*,

https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Czlowiek_w_Kulturze/Czlowiek_w_Kulturze-r1995-t4_5/Czlowiek_w_Kulturze-r1995-t4_5-s141-145/Czlowiek_w_Kulturze-r1995-t4_5-s141-145.pdf, [dostęp: 20.01.2024 r.].

¹⁶⁶ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo jednostki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014, s. 330.

¹⁶⁷ K. Dusza, *Od dekretu o ochronie państwa do Kodeksu karnego z 1969 roku. Przegląd reform prawa karnego i praktyka jego stosowania przez organy wymiaru sprawiedliwości w latach 1944 – 1969*,” *Kortowski Przegląd Prawniczy*” 2022, nr 3, s. 19 – 29.

¹⁶⁸ K. Wroczyński, *Źródła...*

https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Czlowiek_w_Kulturze/Czlowiek_w_Kulturze-r1995-

W Polsce, aż do 1970 r. „*więzieniem*” określano karę pozbawienia wolności, nie zaś zakład karny¹⁶⁹. Miało to zapewne związek z warunkami jakie panowały w zakładach karnych, jak i nastawieniem władz do skazanych¹⁷⁰. Więzienie nadal kojarzyło się wyłącznie z niehumanitarnymi warunkami, lochami, przetrzymywaniem sprawców do czasu wykonania właściwej kary¹⁷¹. Niedługo jednak po okresie wojennym nastąpił przełom w postrzeganiu kary pozbawienia wolności, praw człowieka, a zatem i wykonywaniu kary pozbawienia wolności. Prawa człowieka wówczas zostały uznane za wartość nadrzędną, obowiązującą na całym świecie. Zaczęły one wtedy wyznaczać kierunek ewolucji na każdej płaszczyźnie¹⁷².

Głównym celem kary pozbawienia wolności było kiedyś przetrzymanie sprawcy, celem wykonania właściwej kary. Z czasem celem kary pozbawienia wolności stawała się izolacja sprawcy czynu zabronionego od społeczeństwa. Na początku rozwijającego się nurtu humanitaryzmu dodatkowym celem kary było przygotowanie osoby pozbawionej wolności do poprawy społecznej. To nowatorskie podejście nie zawsze jednak spotykało się ze zrozumieniem (głównie z uwagi na zbyt duże uogólnienie procedur stosowanych wobec wszystkich osób pozbawionych wolności)¹⁷³. Nie sposób odmówić słuszności ww. głosom – w społeczeństwie funkcjonuje przecież ogromna różnorodność, każdy człowiek jest inny – od cech fizycznych przez charakter, cechy szczególne, jak i zwyczaje. Samą osobowość człowieka określa się „*systemem*”, składa się na nią duża liczba elementów¹⁷⁴ – informacje, cechy, procesy psychiczne¹⁷⁵. W nawiązaniu do

---

t4_5/Czlowiek_w_Kulturze-r1995-t4_5-s141-145/Czlowiek_w_Kulturze-r1995-t4_5-s141-145.pdf , [dostęp: 20.01.2024 r.].

¹⁶⁹ W Polsce pierwsze więzienia pojawiły się w XII w.

¹⁷⁰ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo...*, s. 466.

¹⁷¹ T. Kalisz, *Kara pozbawienia wolności w perspektywie...*, s. 196.

¹⁷² A. Kulikowska, *Międzynarodowy system ochrony praw człowieka*, <https://www.infor.pl/prawo/konstytucja/prawa-czlowieka/750835,Miedzynarodowy-system-ochrony-praw-czlowieka.html> , [dostęp: 20.01.2024 r.].

¹⁷³ H. Machel, *Resocjalizacja penitencjarna – współczesny casus polski*, w: K. Indeck (red.), *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki, Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi w 45. roku pracy naukowej i dydaktycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004, s. 182.

¹⁷⁴ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 131 - 133.

¹⁷⁵ B. Hołyst, *Bezpieczeństwo, ogólne problemy badawcze*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014, s. 166.

powyższego, uznać należy za konieczne zindywidualizowane postępowanie ze skazanymi, bowiem każdy z nich jest inną osobą. W tym miejscu należy wspomnieć o pojęciu wprowadzonym przez B. Wróblewskiego (ur. 1988 r. – zm. 1941 r.) – racjonalizacji kary¹⁷⁶. Wywód ten jest celowy, albowiem w historycznym procesie rozwoju polityki kryminalnej karanie miało różnorodne uzasadnienie¹⁷⁷. A. Nawój wskazuje na istnienie ponad „100 różnych uzasadnień kary”¹⁷⁸. Wymienia się jednak trzy główne teorie: retrybtywne (bezwzględne, absolutne), utylitarne (względne, prospektywne) i mieszane¹⁷⁹. B. Wróblewski racjonalizację kary¹⁸⁰ podzielił na: sakralną, sprawiedliwościową i celowościową¹⁸¹. Pierwsza z nich – sakralna – przeszła do historii. Zgodnie z jej założeniami kara miała powstrzymać gniew boży¹⁸². Tak karano w wyżej opisanej przeszłości. Racjonalizacja sprawiedliwościowa i celowościowa oraz ich założenia utrzymały się do dnia dzisiejszego. Racjonalizacja sprawiedliwościowa zakłada, że kara jest odpłatą za popełniony czyn zabroniony i to ma uzasadniać jej sens i zastosowanie. Na jej kanwie wyrosły liczne teorie kary, które klasyfikuje się jako bezwzględne (m.in. teorie K. Birkmeyera, J. Kohlera czy E. Krzymuskiego)¹⁸³. Celowościowa racjonalizacja kary odwołuje się do społecznie użytecznych celów kary, do jej oddziaływania wychowawczego oraz zapobiegawczego. To właśnie na te aspekty karania zwracali uwagę uczeni w na przełomie XVII i XIX w. W szczególności wspominany wcześniej C. Beccaria, który uzasadnienia kary upatrywał w prewencji indywidualnej, jak i ogólnej. Dalszy rozwój polityki kryminalnej wyeksponował prewencję indywidualną i karę jako środek oddziaływania zapobiegawczo – wychowawczy na sprawcę czynu zabronionego¹⁸⁴.

¹⁷⁶ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 235 - 237.

¹⁷⁷ Tamże, s. 235.

¹⁷⁸ A. Nawój, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 21.

¹⁷⁹ Tamże, s. 21 – 22.

¹⁸⁰ Należy zaznaczyć, że przedstawione teorie dotyczące wykonywania kary są teoriami wybranymi na potrzeby przedmiotowej pracy.

¹⁸¹ B. Wróblewski, *Naukowa racjonalizacja w prawie kryminalnym*, <https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/6e729abe-eba6-453f-87f5-8b975a78e8ee/content>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

¹⁸² A. Marek, *Prawo karne...*, s. 235 - 237.

¹⁸³ Tamże, s. 236.

¹⁸⁴ Tamże, s. 237.

Współczesne nurty ideologiczne zaczęły zmierzać w stronę szczególnie – prewencyjnej roli kary (nurty ochrony społecznej oraz teorie resocjalizacji)¹⁸⁵. Humanitaryzm z kolei wynika z jeszcze szerszej zasady, która zaistniała w okresie XIX w. – zasady humanizmu. Zakłada ona, że życie ludzkie jest najwyższą wartością, ponadto wynika z niej, że prawo powinno stawiać człowieka w centrum i wokół niego skupiać swoje zadania¹⁸⁶. Jak autorka podnosi w artykule pt. „*Prawa i obowiązki osób skazanych na karę pozbawienia wolności*”¹⁸⁷: „*Każda osoba reaguje na inne bodźce, (...) spostrzeżenie tego należałoby przenieść także na grunt prawa, co uczyniłoby je prawem bliżej człowieka. Indywidualizowane postępowanie ze skazanym ma doprowadzić do realizacji celów kary i okazać się może drogą do sukcesu wyrażoną w powrocie do społeczeństwa po odbyciu kary*”¹⁸⁸. Mając to na uwadze trudno zaakceptować traktowanie karania, jak i wykonywania kary pozbawienia wolności zbyt ogólnie¹⁸⁹. Osoby pozbawione wolności – zostały pozbawione wolności z różnych powodów i należy także odmiennie potraktować tak złożoną, specyficzną grupę jaką są osoby pozbawione wolności¹⁹⁰. Aktem prawnym, który był przełomem w owym okresie był dokument liczący 295 paragrafów – tj. regulamin wykonywania kary pozbawienia wolności z 1966 r.¹⁹¹. Podstawowym założeniem regulaminu była bowiem indywidualizacja¹⁹² wykonywania kary¹⁹³.

---

¹⁸⁵ Tamże, s. 237.

¹⁸⁶ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 244 - 246.

¹⁸⁷ A. Leszczyńska, *Prawa i obowiązki osób pozbawionych wolności*, w: A. Nawój-Śleszyński, A. Leszczyńska (red.), *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 239 – 255.

¹⁸⁸ Tamże, s. 253.

¹⁸⁹ Zob. A. Rzepliński, *Organizacje strażnicze praw człowieka a więziennictwo w Polsce w latach 1919–2008*, w: Klaus W., Niełacznia M. (red.), *Przestrzeganie praw osób pozbawionych wolności. O monitorowaniu jednostek penitencjarnych*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Warszawa 2008, s. 63-81.

¹⁹⁰ B.M. Nowak, *(Nie)skazani na wykluczenie Od patologii do normy zachowań społecznych*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2020, s. 80.

¹⁹¹ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7 lutego 1966 r. w sprawie regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.Urz. Min. Sprawiedl. nr 2, poz. 12).

¹⁹² Zob. M. Kuć, *Indywidualizacja postępowania ze skazanymi jako zasada prawa karnego wykonawczego*, „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL” 2005, z. 1, s. 145 – 161.

¹⁹³ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 229.

Pomimo rozwoju karania i pojawienia się teorii dotyczących kary pozbawienia wolności i sensu jej wykonywania najbardziej okrutna reakcja na przestępstwo, jedna z najstarszych kar – kara śmierci – nadal funkcjonowała na świecie, jak i w Polsce¹⁹⁴. Kara śmierci w polskim – już szeroko rozwiniętym – ustawodawstwie, które zaistniała poprzez prace powołanych komisji kodyfikacyjnych po odzyskaniu niepodległości przez Polskę¹⁹⁵ była najwyższym wymiarem kary. Nawet pojawienie się racjonalizacji wykonywania kary pozbawienia wolności nie miało wpływu na to, że kara śmierci nadal funkcjonowała. Eliminacyjna funkcja kary śmierci nie godziła się ze współczesnymi teoriami polityki karnej. Nie można mówić o całkowitym odejściu od historii w tej sytuacji i wyższych celach kary. Kara śmierci jest karą której stawiano wyłącznie jeden cel – eliminację sprawcy ze społeczeństwa. W czasach triumfu humanitaryzmu nad dotychczasowym traktowaniem osób pozbawionych wolności, kara ta była wyzbyta jakiegokolwiek elementu dbałości o dobro jednostki na której był wykonywany wyrok śmierci.

W Kodeksie karnym z 1969 r.¹⁹⁶ zaistniała już jednolita kara pozbawienia wolności, ale w dalszym ciągu funkcjonowała kara śmierci. Jej orzeczenie mogło nastąpić nadal na podstawie kodeksu, jak i regulacji pozakodeksowych, w przypadku popełnienia aż 78 tam określonych czynów¹⁹⁷. Co prawda, na skutek licznych głosów środowiska naukowego, jak i stanowiska Sądu Najwyższego co do kary śmierci ograniczono jej stosowanie. Sąd Najwyższy do orzeczenia tego środka wymagał m.in.: najwyższego niebezpieczeństwa popełnionego czynu, głębokiej demoralizacji sprawcy oraz braku widoków na jego poprawę¹⁹⁸. Argumenty jakie przedstawiano przeciwko stosowaniu kary śmierci to w szczególności:

- sprzeczność z zasadą humanizmu,
- negatywne oddziaływanie na kulturę społeczną,
- nieodwracalne skutki wykonanego wyroku,

¹⁹⁴ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 247.

¹⁹⁵ R. Balicki, *Zniesienie kary śmierci w Polsce*, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/59060/01_Ryszard_Balicki.pdf, [dostęp: 15.03.2021 r.].

¹⁹⁶ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1969 r. nr 13 poz. 94 ze zm.).

¹⁹⁷ R. Balicki, *Zniesienie...*, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/59060/01_Ryszard_Balicki.pdf, [dostęp: 15.03.2021 r.].

¹⁹⁸ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 248 - 249.

- brak wpływu kary śmierci na poziom przestępczości, w tym najcięższych przestępstw¹⁹⁹. Pojawiły się jednak także teorie przemawiające „za” karą śmierci tj.:
  - sprawiedliwość, w myśl której za zabójstwo jedyną sprawiedliwą karą może być śmierć,
  - odstraszający charakter tej kary, co w zamyśle miało chronić społeczeństwo poprzez odstraszanie potencjalnych sprawców najgroźniejszych przestępstw,
  - usatysfakcjonowanie społeczeństwa, które w niektórych przypadkach oczekuje kary śmierci wobec sprawców najcięższych przestępstw²⁰⁰.

Natomiast na skutek przewagi głosów „przeciw” karze śmierci w roku 1988²⁰¹ ogłoszono moratorium²⁰² na wykonywanie kary śmierci²⁰³. Jednocześnie trwały prace nad nową kodyfikacją²⁰⁴ i warto w tym miejscu przytoczyć uzasadnienie jednej z wersji²⁰⁵ projektu Kodeksu karnego z 1997 r.: *„Projekt Kodeksu karnego nie przewiduje kary śmierci wychodząc z założenia, że kara ta nie da się pogodzić z zasadą godności człowieka i współczesnym systemem wartości (...). Także wyniki badań kryminologicznych wykazały, że kara śmierci nie jest w stanie skutecznie odstraszać przed popełnieniem zbrodni, za których popełnienie jest przewidziana i stosowana, że rezygnacja z niej nie prowadzi do zwiększenia zagrożenia przestępczością (...). Funkcję zabezpieczenia społeczeństwa przed najgroźniejszymi przestępcami może skutecznie przejąć kara dożywotniego pozbawienia wolności, która może czynić zadość społecznemu poczuciu sprawiedliwości w razie popełnienia najcięższych zbrodni”*²⁰⁶. Problematyka kary śmierci niewątpliwie była jednym z ważniejszych aspektów przemawiających za uchwaleniem nowej kodyfikacji, jednak nie był to

¹⁹⁹ Tamże, s. 248 – 249.

²⁰⁰ Tamże, s. 249 – 250.

²⁰¹ Zob. Załącznik nr 2, Tabela 4. Liczba prawomocnie skazanych w latach 1970 – 1990 uwzględniająca skazanych na karę śmierci, niniejszej pracy.

²⁰² M. Grzywacz, *Ostatnia egzekucja w Polsce. "Założył skazanemu pętlę na szyję i zwolnił zapadnię"*, <https://www.newsweek.pl/polska/egzekucje-w-polsce-ostatni-przestepca-na-ktorym-wykonano-kare-smierci-w-polsce/8j5dm52>, [dostęp: 15.06.2023 r.].

²⁰³ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 251.

²⁰⁴ Zob. także: R. Zawłocki, *Przeciw karze dożywotniego pozbawienia wolności w polskim prawie karnym*, „Ruch prawniczym, ekonomiczny i socjologiczny” 1996, z. 2, s. 105 – 121.

²⁰⁵ Kara śmierci nie pojawiła się w żadnym projekcie powstającego Kodeksu karnego z 1997 r.

²⁰⁶ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 251.

jedyny powód. Czynniki²⁰⁷, które wpłynęły na przygotowanie nowego kodeksu to także:

- fakt, że państwo demokratyczne zastąpiło dotychczasowe totalitarne, co musiało spowodować zmianę ustroju oraz systemu prawa,
- dorobek światowy, jak i ten w Polsce w dziedzinie wiedzy penitencjarnej,
- praktyka Polska i zagraniczna w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności, a także jej doświadczenia,
- gwarancja praworządnego wykonywania kary pozbawienia wolności,
- konieczność zwiększenia skuteczności w szczególności wykonywania kary pozbawienia wolności,
- dostosowanie przepisów do standardów międzynarodowych²⁰⁸.

W roku 1997, kiedy to uchwalono nowy, aktualnie obowiązujący Kodeks karny²⁰⁹, kara śmierci przestała istnieć²¹⁰ w polskim prawie karnym²¹¹. Ten moment w polskim ustawodawstwie karnym uważać należy za przełomowy i taki, w którym można napisać o pełnej ewolucji karania. Ustawodawca uznał karę pozbawienia wolności za najbardziej surową reakcję prawno-karną na przestępstwo²¹², tym samym podnosząc, jak można wnioskować, iż samo pozbawienie wolności człowieka jest dostatecznie silną reakcją. Odejście Polski od kary śmierci można uznać za bezapelacyjny triumf humanitaryzmu i poszanowania ludzkiej godności²¹³. Dopiero od tej chwili można także pisać o aktualności i spostrzeżeniach dotyczących kary pozbawienia wolności oraz o wykonywaniu kary pozbawienia wolności. Powyższy wywód wzbogaca pracę

---

²⁰⁷ Opisane czynniki są czynnikami wybranymi przez autorkę, tymi które uznała za najbardziej istotne.

²⁰⁸ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 38.

²⁰⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., nr 88 poz. 553 ze zm.).

²¹⁰ A. Zaprutko-Janicka, *Ostatnia egzekucja wykonana w Polsce. Tak umierał człowiek, po którego zgonie zniesiono karę śmierci*, <https://wielkaihistoria.pl/ostatnia-egzekucja-wykonana-w-polsce-tak-umiera-czlowiek-po-ktorego-zgonie-zniesiono-kare-smierci/>, [dostęp: 10.06.2023 r.].

²¹¹ R. Balicki, *Zniesienie...*, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/59060/01_Ryszard_Balicki.pdf, [dostęp: 15.03.2021 r.].

²¹² Zob. Wyrok Sądu Rejonowego Gdańsk-Południe w Gdańsku z dnia 23 października 2018 r., sygn. akt II K 767/15.

²¹³ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 245.

dotyczącą wykonywania kary pozbawienia wolności o historię o tym jak kara pozbawienia wolności²¹⁴ stała się najbardziej surową reakcją na przestępstwo. Trzeba mieć wszak świadomość historii i przeobrażeń, jakie przeszła omawiana w tej rozprawie, aktualnie najbardziej surowa – kara pozbawienia wolności. Humanitaryzm utrwalił się w Polsce społecznie w takim stopniu, że kara eliminacyjna w żaden sposób nie mogła się ostać. Uznano, że wystraszającą reakcją będzie wykonywanie kary pozbawienia wolności, której już przyświecały konkretne cele i która miała określone funkcje, a jedną z podstawowych była funkcja poprawcza²¹⁵.

Dzisiejszy kształt kary pozbawienia wolności jest wynikiem całej opisaney (w sposób skrótowy) ww. opisaney historii i długotrwałego procesu kształtowania się prawa karnego wykonawczego. To ona właśnie i różnorodne doświadczenia na przestrzeni lat sprawiły, kara pozbawienia wolności²¹⁶ dzisiaj jest taka jaka jest²¹⁷. Z pewnością nie jest wykonywana idealnie, ale posiada nowoczesne założenia. Założeniami tymi są przede wszystkim humanitaryzm, traktowanie człowieka z przynależną mu godnością²¹⁸ i zakaz tortur. To wydaje się oczywiste, ale poznając historię kary pozbawienia wolności oraz jej wykonywania (od momentu kiedy w ogóle wykonywanie kary pozbawienia wolności zaistniało) wiemy już, że założenia te należy traktować jako sukces, jak i szanować, albowiem nie zawsze były przestrzegane. Można też za T. Szymanowskim wymienić określone czynniki, które mają wpływ na zmiany w systemie penitencjarnym i są to w szczególności²¹⁹:

- stan przestępczości,
- obowiązujące aktualnie przepisy,
- polityka karna oraz jej represyjność,
- profilaktyka przestępczości,

²¹⁴ J. Śliwowski, *Kara pozbawienia wolności we współczesnym świecie. Rozważania penitencjarne i penologiczne*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1981, s 5 – 95.

²¹⁵ Szerzej: 3.1. *Zasady i funkcje wykonywania kary pozbawienia wolności*, niniejszej pracy.

²¹⁶ Zob. M. Płatek, *Nowy etap w dyskusji nad karą pozbawienia wolności*, „Państwo i Prawo” 2009, z. 1, s. 32-46.

²¹⁷ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 37 -39.

²¹⁸ M. Granat, *Godność człowieka art. 30 Konstytucji RP jako wartość i norma prawna*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 8, s. 335-345.

²¹⁹ Tamże, s. 25.

- baza materialna oraz to jakie środki są przeznaczane na wykonywanie kary pozbawienia wolności,

- uwzględnienie osiągnięć nauki,
- tradycje, doświadczenia więziennictwa²²⁰,
- międzynarodowe standardy karania,
- charakterystyka populacji więziennej,
- organy wykonujące karę pozbawienia wolności oraz personel²²¹.

Co więcej, możliwe, że należałoby większą uwagę poświęcić temu, że kara pozbawienia wolności stała się najostrzejszą reakcją na czyn zabroniony²²². Powinno się zatem, zdaniem autorki, orzekać ją z dużą dozą ostrożności. W szczególności mając na uwadze liczne środki probacyjne²²³. Mowa bowiem o najbardziej surowej reakcji państwa na przestępstwo wobec sprawcy tego czynu - człowieka²²⁴. Mając to względzie należy przyjrzeć się bliżej aktualnym zasadom, funkcjom oraz celom wykonywania kary pozbawienia wolności. Jak pokazuje historia oraz niektóre wydarzenia tragiczne dla ludzkości, które ukształtowały międzynarodowe standardy wykonywania kar miały znaczący wpływ na wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce, a ogólnoswiatowe trendy sprawiały, że zmieniały się oczekiwania społeczeństwa. Czy nadal tak jest? Tą kwestie autorka stara się nakreślić w kolejnym rozdziale.

---

²²⁰ Zob. T. Przesławski, *Organizacja więziennictwa polskiego – zarys problematyki*, „The Prison Systems Review” 2023, nr 18, s. 5 – 17.

²²¹ Tamże, s. 25.

²²² A. Marek, *Prawo karne...*, s. 249 - 251.

²²³ Zob. G. Wiciński, *Postępowania incydentalne związane z wykonaniem kary pozbawienia wolności w programie probacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012..

²²⁴ Zob. Załącznik nr 2, Tabela 4. *Liczba prawomocnie skazanych w latach 1970 – 1990 uwzględniająca skazanych na karę śmierci*, niniejszej pracy.

Rozdział II.

Międzynarodowe standardy wykonywania kary pozbawienia wolności²²⁵

Punktem wyjścia do rozważań na temat kary pozbawienia wolności w regulacjach międzynarodowych winny być nasze krajowe unormowania i elementarne standardy traktowania człowieka²²⁶ (należy jednak pamiętać, że to za sprawą czerpania ze standardów międzynarodowych nasze ustawodawstwo ma dzisiaj jako taki kształt). Niestety często w społeczeństwie skazanym mentalnie odbiera się człowieczeństwo²²⁷, choć przecież przysługują im takie same prawa jak każdemu człowiekowi. Warto w tym miejscu przypomnieć, że zarówno prawo krajowe, jak i międzynarodowe przepisy²²⁸ chronią każdego człowieka i jego godność, w tym skazanych na karę pozbawienia wolności. Trzeba zauważyć, że wykonywanie kary pozbawienia wolności, jak trafnie wskazuje L. Wieczorek: *”Jest to obszar szczególnie istotny z punktu widzenia przestrzegania praw człowieka.”*²²⁹. W ramach prawa krajowego²³⁰ już w preambule Konstytucji RP²³¹ jest mowa o prawie do wolności człowieka i jego przyrodzonej godności²³². Co więcej – zgodnie z treścią art. 41

---

²²⁵ Przedstawione w przedmiotowym rozdziale dokumenty międzynarodowe są dokumentami wybranymi.

²²⁶ Amnesty International, Prawa człowieka, <https://www.amnesty.org.pl/zglebiaj-wiedze/prawa-czlowieka/>, [dostęp: 1.04.2023 r.].

²²⁷ A. Paszkiewicz, *Stygmatyzacja społeczna...*, s.55 - 57.

²²⁸ Zob. A. Kwieciński, *Przegląd orzecznictwa Europejskiego Trybunału...*, s. 125-133.

²²⁹ L. Wieczorek, *Wdrażanie standardów Rady Europy w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności na przykładzie wybranych instytucji praw europejskiego i prawa polskiego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 100, s. 36.

²³⁰ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Czy polski system więziennictwa spełnia standardy międzynarodowe? Przedstawicielka KMPT na VI Kongresie Penitencjarnym*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/czy-polski-system-wi%C4%99ziennictwa-spe%C5%82nia-standardy-mi%C4%99dzynarodowe-przedstawicielka-kmpt-na-vi>, [dostęp: 11.05.2023 r.].

²³¹ K. Todos, *Środki ochrony konstytucyjnych praw i wolności*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2016, nr 16, s. 40 – 43.

²³² Z. Hołda, *Ochrona godności ludzkiej skazanego na karę pozbawienia wolności*, „Palestra” 1988, nr 7.

Konstytucji RP²³³: „*Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie*” – kara pozbawienia wolności jest zatem wyjątkiem na tle treści przepisu art. 31 pkt 1 Konstytucji RP, ponieważ wolność człowieka podlega ochronie prawnej. W myśl natomiast treści art. 30 Konstytucji RP, godność człowieka jest przyrodzona i niezbywalna, stanowi ona źródło wolności i praw człowieka. Obowiązkiem zaś władz publicznych jest poszanowanie i ochrona tejże godności. Z kolei art. 40 Konstytucji RP wprowadza zakaz stosowania tortur oraz zakaz poniżającego traktowania człowieka. Zapewnienie nietykalności i wolności osobistej wprowadza natomiast art. 41 Konstytucji RP. W dalszej części, określając wprost, że pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić wyłącznie na zasadach i w trybie określonych w ustawie. Przejawem podkreślenia priorytetu poszanowania człowieka i jego godności są także przepisy w poszczególnych kodyfikacjach. W k.k. już w treści art. 3 zawiera się zasadę humanitaryzmu, w k.k.w. znajduje się ona w treści przepisu art. 4. Można uznać zatem, że pozycja praw człowieka jest mocno ugruntowana w polskich unormowaniach prawnych. Co jednak, kiedy prawa człowieka nie są respektowane przez organy wykonujące karę pozbawienia wolności, takie jak np. Służba Więzienna? Instytucją służącą ochronie konstytucyjnych praw i wolności niezależnym od innych organów państwowych jest Rzecznik Praw Obywatelskich²³⁴, który stojąc na straży przestrzegania prawa²³⁵ niejednokrotnie interweniuje²³⁶ w sprawach dotyczących osób skazanych²³⁷. O licznych interwencjach RPO informuje chociażby oficjalna strona

---

²³³ Zob. P. Winczorek, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Liber, Warszawa 2000.

²³⁴ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Czym zajmuje się Rzecznik Praw Obywatelskich?* <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/dzialalnosc-rzecznika-praw-obywatelskich>, [dostęp: 11.05.2023 r.].

²³⁵ Ustawa o Rzeczniku Praw Obywatelskich z dnia 15 lipca 1987 r. (Dz. U. 1987 r. nr 21, poz. 123 ze zm.).

²³⁶ Oficjalna strona www RPO, *Interwencje*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/kategoria-prawna-i-organizacyjna/interwencja-rpo>, [dostęp: 1.04.2023 r.].

²³⁷ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 106 - 109.

www RPO. Są to sprawy różnych kategorii²³⁸: widzeń z bliskimi²³⁹, dostępu do owoców²⁴⁰ i warzyw, opieki medycznej dla osadzonych²⁴¹, warunków sanitarno-higienicznych odbywania kary pozbawienia wolności²⁴², kontroli osobistych²⁴³ oraz wielu innych²⁴⁴.

To jednak nie wszystko bowiem koniecznym jest funkcjonowanie systemów gwarantujących ochronę opisanych praw, także na skalę międzynarodową, o czym niejednokrotnie wypowiadał się w swych orzeczeniach chociażby Europejski Trybunał Praw Człowieka²⁴⁵. Międzynarodowe współdziałanie w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności miało swój początek w połowie XIX w. Przejawem owoców tego działania były organizowane międzynarodowe kongresy penitencjarne²⁴⁶. Świat potrzebował wiedzy i doświadczeń w tym skomplikowanym zagadnieniu jakim jest wykonywanie kary pozbawienia wolności. Została

---

²³⁸ Zob. T. Przesławski, *Postępowania sądowe w sprawach o odszkodowanie (zadośćuczynienie) z tytułu nieprawidłowego wykonania kary pozbawienia wolności*, „Profilaktyka społeczna i resocjalizacja” 2013, t. 22, s. 25 – 53.

²³⁹ Oficjalna strona www RPO, *Widzenia aresztowanych z bliskimi wstrzymane. RPO: umożliwić kontakt przez komunikator internetowy*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-umozliwic-kontakt-aresztowanych-z-bliskimi-przez-komunikator-internetowy>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

²⁴⁰ Oficjalna strona www RPO, *Więźniowie będą mogli dostawać owoce i warzywa. Służba Więzienna spełniła postulat Rzecznika*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wiezniowie-dostana-owoce-i-warzywa-sluzba-wiezienna-spelnila-postulat-rpo>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

²⁴¹ Oficjalna strona www RPO, *Wystąpienie do Ministra Sprawiedliwości ws. opieki medycznej dla osób pozbawionych wolności*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wystapienie-do-ministra-sprawiedliwosci-ws-opieki-medycznej-dla-osob-pozbawionych-wolnosci>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

²⁴² Oficjalna strona www RPO, *Wystąpienie do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej ws. warunków sanitarno-higienicznych odbywania kary pozbawienia wolności*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/do-dgsw-ws-warunkow-sanitarno-higienicznych-odbywania-kary-pozbawienia-wolnosci>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

²⁴³ Oficjalna strona www RPO, *ETPC bada kontrole osobiste pozbawionych wolności. Rzecznik przedstawia opinię „przyjaciela sądu”*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/kontrole-wiezniow-opinia-rpo-etpc>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

²⁴⁴ Zob. Szerzej: Oficjalna strona www RPO, *Kara pozbawienia wolności*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/kategoria-tematyczna/kara-pozbawienia-wolnosci>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

²⁴⁵ K. Todos, *Środki ochrony...*, s. 41 – 42.

²⁴⁶ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 51 – 55.

zapoczątkowana idea czerpania z doświadczeń innych, wymiany poglądów. To też pozwoliło na sformułowanie wspólnych, uniwersalnych wniosków oraz postulatów²⁴⁷.

Problematyka ochrony praw człowieka²⁴⁸ na skalę międzynarodową pojawiła się w momencie, kiedy uznano równość każdego człowieka bez względu na jego przynależność rasową, etniczną czy wyznaniową. Warto w tym miejscu wspomnieć o celach systemu międzynarodowej ochrony praw człowieka. Wymienia się wśród nich harmonizację i współpracę państw w celu zapewnienia silniejszej ochrony. Co więcej, jako cel przedstawia się także ujawnianie naruszeń i zobowiązania międzynarodowe w tym zakresie. Celem jest także możliwość sankcjonowania naruszeń opisanych w umowach międzynarodowych, a także sankcje społeczne poprzez negatywną reakcję społeczeństwa i nagłaśnianie naruszeń²⁴⁹. Co ważne, międzynarodowe umowy dają także podstawy do kontroli przestrzegania praw człowieka w ramach sporządzonych umów międzynarodowych. Funkcjonują różnego rodzaju procedury kontrolne ogólne i specjalne, w formie doraźnej lub stałej²⁵⁰.

Międzynarodowym aktem prawnym, który należy wymienić w pierwszej kolejności, funkcjonującym na skalę światową, jest **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka**²⁵¹ – **przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 10 grudnia 1948 r**²⁵². Opiera się ona w znacznej mierze na koncepcjach praw naturalnych, które przysługują każdemu człowiekowi. Kolejne dokumenty międzynarodowe często odwołują się do opisanych założeń tej Deklaracji²⁵³.

²⁴⁷ Tamże, s. 51.

²⁴⁸ Zob. A. Kwieciński, A. Polak – Kruszyk, *Prawo osadzonych do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego – uwagi na tle najnowszych rozstrzygnięć Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Nowa kodyfikacja prawa karnego” 2023, t. LXVII, s. 145 – 161.

²⁴⁹ E. Latoszek, *System ochrony praw człowieka w wymiarze międzynarodowym*, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/International_Journal_of_Management_and_Economics/International_Journal_of_Management_and_Economics-r1999-t6/International_Journal_of_Management_and_Economics-r1999-t6-s113-134/International_Journal_of_Management_and_Economics-r1999-t6-s113-134.pdf [dostęp: 2.02.2024 r.].

²⁵⁰ Tamże.

²⁵¹ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Paryż 10.12.1948.

²⁵² T. Szymanowski, *Międzynarodowe konwencje o postępowaniu wobec osób skazanych, zwłaszcza osób pozbawionych wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72-73, s.19 – 33.

²⁵³ Tamże.

Kolejnym takim aktem prawnym jest **Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności podpisana w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r podpisana przez państwa członkowskie Rady Europy**²⁵⁴. Art. 2 niniejszego aktu podkreśla prawo każdego człowieka do życia. Co istotne, to za sprawą m.in. tej Konwencji²⁵⁵, którą Polska ratyfikowała w 1993 r. zrezygnowano z kary śmierci w Kodeksie karnym z 1997 r.²⁵⁶. To Rada Europy promowała bowiem koncepcje „*Europy wolnej od kary śmierci*”²⁵⁷. Kolejny, art. 3 podkreśla, że nikt nie może zostać poddany torturom ani niehumanicznemu traktowaniu. Mowa jest także o zakazie niewolnictwa (art. 4 niniejszego aktu), jak i prawie do wolności i bezpieczeństwa²⁵⁸ osobistego (art. 5 niniejszego aktu). To tylko najistotniejsze założenia, bowiem w kolejnych 61 artykułach jest ich znacznie więcej. Trzeba także oddać Radzie Europy „*szczególne zasługi*”, jak to określa L. Wieczorek, w zakresie kreowania międzynarodowych standardów dot. wykonywania kary pozbawienia wolności. Oprócz efektywnego obalenia kary śmierci w krajach Rady Europy, jest także wiele innych zagadnień wartych uwagi²⁵⁹. Rada Europy przede wszystkim promuje alternatywne formy karania, wykluczające izolację²⁶⁰. Podnosi kwestie przeludnionych²⁶¹ zakładów karnych, koszty funkcjonowania jednostek penitencjarnych, ale również wskazuje na liczne negatywne aspekty

²⁵⁴ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności podpisana w Rzymie dnia 4 listopada 1950 roku (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, z późn. zm.).

²⁵⁵ Zob. J. Kosonoga (red.), *Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz Orzeczniczy za rok 2020*, Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 2021.

²⁵⁶ *Kara śmierci w Europie i na świecie: najważniejsze fakty*, <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/world/20190212STO25910/kara-smierci-w-europie-i-na-swiecie-najwazniejsze-fakty>, [dostęp: 11.01.2023 r.].

²⁵⁷ L. Wieczorek, *Wdrażanie standardów Rady...*, s. 38 – 41.

²⁵⁸ Zob. J. Nikołajew, *Prawo skazanych i tymczasowo aresztowanych do bezpieczeństwa*, „Probacja” 2018, nr I, s. 110-128.

²⁵⁹ Tamże.

²⁶⁰ Zob. M. Biela, *Piękna i bestia? Analiza przestępczości kobiet w Polsce oraz deprywacyjny wpływ izolacji więziennej*, w: M.H. Kowalczyk, D. Mackojć (red.), *Karanie, terapia, resocjalizacja. W poszukiwaniu najlepszych rozwiązań*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2021, s. 69 – 82.

²⁶¹ Zob. A. Nawój-Śleszyński, *Skazani odbywający zastępczą karę pozbawienia wolności i ukarania w populacji więziennej (z problematyki redukcji populacji więziennej)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 78.

wykonywania kary pozbawienia wolności dla osadzonych²⁶². Szczególną uwagą Rady Europy cieszą się zwłaszcza aspekt funkcjonowania aresztów tymczasowych, kwestia opieki medycznej nad osadzonymi, zwłaszcza tymi, którzy są śmiertelnie chorzy²⁶³.

Zdaniem autorki należy wymienić także jako ważny dokument międzynarodowy w skali światowej – **Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r**²⁶⁴. Zakłada on już we wstępie, że człowiek jest wolny, nakładając na państwa obowiązek poszanowania i przestrzegania praw człowieka.

Polska ratyfikowała **Europejską konwencję o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, która została sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 r**²⁶⁵. Na jej mocy utworzono także istotną instytucję jaką jest Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Niehumanicznemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (art. 1 niniejszego aktu). W dalszej części zostały określone zasady działania ww. organu oraz to, że każda ze stron umowy zezwoli na odbycie wizytacji tegoż Komitetu w każdym miejscu, w którym znajdują się osoby pozbawione wolności przez władzę publiczną. Rola Komitetu zdaje się niesłychanie ważna, ponieważ z założenia jest to organ niezależny, poddający kontroli respektowanie praw człowieka. Postanowienia normujące możliwości i działalność Komitetu określone są w treści art. 8 omawianej Konwencji. W myśl tychże państwo będące stroną zapewni przedstawicielom Komitetu:

*„– swobodę poruszania się po terytorium kraju,
– pełną informację o miejscach przebywania osób pozbawionych wolności i nieograniczony do nich dostęp wraz ze swobodą poruszania się po ich terenie,
– udostępnienie wszelkich niezbędnych materiałów”*²⁶⁶. W Polsce pierwsza wizytacja miała miejsce w roku 1996. Co do zasady wizyty odbywają się co 4 lata, ponadto mogą być również przeprowadzane *ad hoc*. Wizytacje są szczegółowo raportowane,

---

²⁶² Tamże.

²⁶³ Tamże.

²⁶⁴ Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. 1977 r. nr 38 poz. 169).

²⁶⁵ Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 r. (Dz. U. 1995 r. nr 46 poz. 238).

²⁶⁶ T. Szymanowski, *Międzynarodowe konwencje...*s.19 – 33.

sporządzane raporty są publikowane²⁶⁷, a nadto rząd oficjalnie odnosi się do każdego raportu²⁶⁸.

Należy wskazać także, że oprócz aktów prawnych znaczącą rolę odgrywa i winno odgrywać tzw. „*soft law*” – zalecenia, których kompletne wdrożenie z całą pewnością gwarantowałoby znaczną poprawę systemów penitencjarnych. Zalecenia, które autorka uważa, za najbardziej istotne w przestrzeni penitencjarnej to Europejskie Reguły Więzienne²⁶⁹ i Reguły Mandeli²⁷⁰.

Reguły Mandeli zostały przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ. Są to, założeniowo podobne do Europejskich Reguł Więziennych, rekomendacje mające na celu poprawienie stanu zakładów karnych i sytuacji osób pozbawionych wolności²⁷¹. Już pierwsze Reguły mówią o humanitaryzmie i poszanowaniu godności człowieka (Reguła 1 i 2). Co ważne, podkreśla się też ponownie, że sama izolacja²⁷² jest wystarczającą dolegliwością i nie powinno się jej w żaden sposób wzmacniać (Reguła 3). Reguła 5 traktuje, że założenia izolacji penitencjarnej²⁷³ powinny w najbardziej możliwy sposób minimalizować różnice pomiędzy życiem w zakładzie karnym, a poza nim.

Popularyzowanie treści Europejskich Reguł Więziennych z 2006 r.²⁷⁴ jest wskazane wobec faktu, iż w dniu 21 lutego 1991 r. Polska została przyjęta w poczet

²⁶⁷ Zob. The CPT and Poland, <https://www.coe.int/en/web/cpt/poland>, [dostęp: 20.01.2023 r.].

²⁶⁸ Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom (CPT) z wizytą w Polsce, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/europejski-komitet-do-spraw-zapobiegania-torturomcpt-z-wizyta-w-polsce>, [dostęp: 23.01.2022 r.].

²⁶⁹ Zalecenia Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/reguly-nelsona-mandeli>, [dostęp: 14.02.2024 r.].

²⁷⁰ Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli), <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/reguly-nelsona-mandeli>, [dostęp: 14.02.2024 r.].

²⁷¹ T. Szymanowski, *Międzynarodowe konwencje ...*, s.19 – 33.

²⁷² Zob. M. Ciosek, *Izolacja więzienna a doświadczanie czasu*, „Przegląd Penitencjarny i Kryminologiczny” 1983, nr 11, s. 50 – 60.

²⁷³ Zob. A. Kwieciński, *Psychologiczne aspekty izolacji penitencjarnej - wybrane zagadnienia*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2005, s 161 – 167.

²⁷⁴ T. Szymanowski, *Rekomendacja Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich*

państw Rady Europy. W związku z powyższym, podobnie jak inne państwa członkowskie, Polska musiała podołać obowiązowi dostosowania prawa, ale i wdrożenia standardów europejskich, jak i respektowania treści zaleceń. Już Reguła 1 podkreśla człowieczeństwo osób pozbawionych wolności. Za fundamentalną należy uznać Regułę 2: „*Osoby pozbawione wolności zachowują wszystkie prawa, których nie zostały pozbawione zgodnie z prawem w orzeczeniu skazującym je lub zatrzymującym w areszcie.*”. Bezwzględnie wnioskować można zatem, że osoby pozbawione wolności, oprócz tego, że na podstawie orzeczenia sądu pozostają w izolacji penitencjarnej – zachowują wszystkie inne prawa przynależne człowiekowi. Za istotną należy także uznać Regułę 6, która jest ważna na tle przedmiotowej rozprawy i traktuje o tym, że osoby pozbawione wolności winny być dostosowywane w izolacji penitencjarnej do życia na wolności. Zachęca się również do tego, aby udział społeczeństwa w wykonywaniu kary pozbawienia wolności był jak największy (Reguła 7), co zapewne także ma na uwadze sprawniejszy powrót do społeczeństwa po odbyciu kary.

Reguły Nelsona Mandeli zostały przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 2015 r. Są to, założeniowo podobne do Europejskich Reguł Więziennych, rekomendacje mające na celu poprawienie stanu zakładów karnych i sytuacji osób pozbawionych wolności na poziomie międzynarodowym²⁷⁵. Już pierwsze reguły stanowią o humanitaryzmie i poszanowaniu godności człowieka (Reguła 1 i 2). Co ważne, podkreśla się też ponownie, że sama izolacja jest wystarczającą dolegliwością i nie powinno się jej w żaden sposób wzmacniać (Reguła 3). Reguła 5 traktuje, że założenia izolacji penitencjarnej powinny w najbardziej możliwy sposób minimalizować różnice pomiędzy życiem w zakładzie karnym, a poza nim.

Europejskie Reguły Więzienne i Reguły Mandeli niewątpliwie należy uznać, za najbardziej powszechne i ważne dokumenty z kategorii „*soft law*”. Nie można zapominać jednak o licznych dokumentach – zaleceniach wypracowanych przez Radę Europy, która skupia swoje działania przede wszystkim w obszarze promocji i ochrony praw człowieka²⁷⁶. Rada Europy w szczególności ma na uwadze ochronę praw osób

---

Europejskie Reguły Więzienne. Komentarz, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72-73, s. 75 – 84.

²⁷⁵ M. Płatek, *Europejskie Reguły Więzienne z 11 stycznia 2006*, „Biuletyn” 2008, nr 1, s. 5-26.

²⁷⁶ M. Ejchart, K. Kosowicz, *Wprowadzenie*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 -7 3, s. 15 – 18.

pozbawionych wolności²⁷⁷. Dokumenty o których mowa są wypracowywane przez Komitet Ministrów i Zgromadzenie Parlamentarne, które to są organami Rady Europy. Przybierają one formę rekomendacji i rezolucji²⁷⁸. Potrzeba opracowywania ww. zrodziła się na kanwie doświadczeń poszczególnych państw członkowskich oraz na podstawie raportów Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu. Uznano za konieczne ustalenie pewnych standardów co do wykonywania kary pozbawienia wolności, postępowania z osobami pozbawionymi wolności i polityki kryminalnej. Te standardy, pomimo braku mocy prawnej, z założenia powinny być przestrzegane przez władze państw Rady Europy²⁷⁹. Są one bowiem stanowiskiem Rady Europy, które wynika z woli państw²⁸⁰ członkowskich²⁸¹. W tym miejscu warto przytoczyć²⁸² chociażby Rekomendacje Nr R (99)22 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie przeludnienia więzień i wzrostu populacji więziennej (przyjęte w dniu 30 września 1999 r. podczas 681 posiedzenia przedstawicieli ministrów)²⁸³. Za jedną z podstawowych zasad uznano w Rekomendacji, że *„Pozbawienie wolności powinno być uznawane za sankcję lub środek ostateczny i dlatego powinno być przewidziane jedynie wówczas, gdy ze względu na wagę przestępstwa wszelkie inne sankcje lub środki byłyby oczywiście niewystarczające”*²⁸⁴. W kolejnych zasadach wskazano m.in. na

---

²⁷⁷ Zob. M. Niełacna, *Zmiany za murami? Stosowanie standardów postępowania z więźniami w Polsce*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Warszawa 2011.

²⁷⁸ Tamże.

²⁷⁹ Tamże.

²⁸⁰ Zob. Z. Hołda, Z. Lasocik, A. Rzepliński, T. Szymanowski, (red.), *Zachodnie ustawy penitencjarne. Teksty ustaw z komentarzami (Francja, Hiszpania, Niemcy, Szwecja)*, Instytut Profilaktyki i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, Kalisz 1994.

²⁸¹ Tamże.

²⁸² Przytoczone rekomendacje oraz zawarte w nich zalecenia w niniejszej rozprawie są rekomendacjami i zaleceniami wybranymi.

²⁸³ *Rekomendacja Nr R (99)22 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie przeludnienia więzień i wzrostu populacji więziennej (przyjęte w dniu 30 września 1999 r. podczas 681 posiedzenia przedstawicieli ministrów)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 -73, s. 139 – 144.

²⁸⁴ *Rekomendacja Nr R (99)22 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie przeludnienia więzień i wzrostu populacji więziennej (przyjęte w dniu 30 września 1999 r. podczas*

konieczność przeciwdziałania negatywnym skutkom przeludnienia²⁸⁵ więzień oraz konieczność stosowania w jak najszerszym zakresie szczególnych sposobów wykonywania kary (systemy półotwarte i otwarte, możliwość opuszczania jednostek). Celem tych działań ma być przyczynianie się do społecznej readaptacji skazanych, utrzymywanie przez nich więzi rodzinnych, zmniejszenie napięć emocjonalnych²⁸⁶ powstałych w izolacji²⁸⁷. Kolejnym dokumentem wartym uwagi jest Rekomendacja Rec (2003) 23 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o wykonywaniu przez administrację więzienną kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności (przyjęta wraz z urzędowym komentarzem przez Komitet Ministrów na jego 855. Posiedzeniu w dniu 9 października 2003 r.)²⁸⁸. Komitet Ministrów przede wszystkim zwraca uwagę na cele wykonywania długoterminowych kar pozbawienia wolności oraz kary dożywotniego

---

681 posiedzenia przedstawicieli ministrów), „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 131 – 137.

²⁸⁵ Zob. A. Nawój-Śleszyński, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności i warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności a populacja więzienna*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 71, s. 107 – 120; A. Nawój-Śleszyński A., *Problemy zapewnienia bezpieczeństwa osobom pozbawionym wolności przez administrację więzienną w warunkach przeludnienia jednostek penitencjarnych*, w: Lelental S., Szczygieł G.B. (red.), *X lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego*, Temida 2, Białystok 2009, s. 229 – 258; A. Kwieciński, K. Mrozek, *Instytucja odroczenia wykonania kary z powodu przeludnienia w świetle Wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 26 maja 2008 roku*, w: P. Stępiak, T. Kalisz, W. Zalewski (red.), *Czy i jakie więzienia są potrzebne. Rozważania na tle zagadnień współczesności*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Uniwersytet Gdański, Polskie Towarzystwo Penitencjarne, Poznań 2016, s. 334-342; G. Wiciński, *Przeludnienie zakładów karnych jako przesłanka odroczenia wykonania kary (art. 151 § 1 k.k.w. in fine)*, „Probacja” 2011, nr II, s. 114 – 128.

²⁸⁶ Zob. A. Lewicka – Zelent, E. Trojanowska, *Potrzeba wykorzystywania przez pracowników penitencjarnych mediacji w rozwiązywaniu konfliktów z udziałem osadzonych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 101, s. 95 – 108.

²⁸⁷ Szerzej: M. Ejchart, *Rekomendacja Nr R (99) 22 dotycząca przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej. Komentarz*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 139 – 143.

²⁸⁸ *Rekomendacja Rec (2003) 23 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o wykonywaniu przez administrację więzienną kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności (przyjęta wraz z urzędowym komentarzem przez Komitet Ministrów na jego 855. Posiedzeniu w dniu 9 października 2003 r.)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 111 – 122.

pozbawienia wolności²⁸⁹. Są to zdaniem Komitetu Ministrów zapewnienie bezpieczeństwa więźniom, pracownikom oraz odwiedzającym, przeciwdziałanie szkodliwym skutkom długotrwałej izolacji, poszerzanie możliwości więźniów, tak aby mogli powrócić sprawnie do społeczeństwa. Zaleca natomiast m.in.:

- tworzenie indywidualnych planów wykonania kary przy uwzględnieniu zróżnicowanych osobowości więźniów,
- możliwie najbardziej przybliżenie życia więziennego do tego na wolności,
- nie segregowanie więźniów tylko z uwagi na wymiar kary,
- stosowanie zasady progresji,
- osadzanie więźniów na oddziałach o maksymalnym stopniu zabezpieczenia tylko w ostateczności,
- osadzanie więźniów jak najbliżej miejsca zamieszkania²⁹⁰. Na jeszcze inne aspekty zwraca uwagę Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy²⁹¹. Zgromadzenie Parlamentarne zaleca w nim, aby:
- przeanalizować możliwości stosowania kar alternatywnych do kary pozbawienia wolności i zredukować na tyle ile jest to możliwe długości kar pozbawienia wolności,
- przeprowadzić badania nad karami alternatywnymi dla kary pozbawienia wolności (np. dozór elektroniczny²⁹²),

---

²⁸⁹ Zob. A. Rzepliński, M. Ejchart-Dubois, M. Niełacznna, (red.), *Dożywotnie pozbawienie wolności. Zabójca, jego zbrodnia i kara*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017.

²⁹⁰ Szerzej: T. Szymanowski, *Rekomendacja (2003) 23 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o wykonywaniu przez administracje więzienne kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 131 – 137.

²⁹¹ *Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 145 – 147.

²⁹² A. Nawój-Śleszyński, *Funkcja i rola systemu dozoru elektronicznego w znowelizowanym kodeksie karnym przez ustawę z dnia 20 lutego 2015 roku*, w: Pikulski S., Cieślak W., Romańczuk-Grącka M. (red.), *Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, Pracownia Wydawnicza EISet, Olsztyn 2015.

- przeprowadzić badania nad konsekwencjami wykonywania kary pozbawienia wolności jakie dotyczą więźniów oraz ich rodziny²⁹³ (zwłaszcza dzieci)²⁹⁴. Ostatnim dokumentem, który, zdaniem autorki, warto przytoczyć w niniejszej rozprawie jest Rekomendacja 1741 (2006) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy o społecznej reintegracji skazanych. Zaleca się w niej m.in.:

- zapewnienie doradztwa co do readaptacji społecznej,
  - oddzielne umieszczanie recydywistów i pozostałych więźniów od więźniów, którzy odbywają karę pozbawienia wolności po raz pierwszy oraz więźniów młodocianych,
  - stosowanie alternatywnych kar w stosunku do kary pozbawienia wolności,
  - zachęcanie więźniów do uczestnictwa w kursach zawodowych,
  - stosowanie możliwie nierestrykcyjnych zasad odwiedzin²⁹⁵ w więzieniach²⁹⁶.
- Przedstawione wyżej rekomendacje stanowią zaledwie ułamek wszystkich, które zostały stworzone²⁹⁷. Bezwzględnie natomiast należy oddać im rację, a także uznać fakt, że ścieżki właściwego postępowania co do wykonywania kary pozbawienia wolności są wytyczone.

---

²⁹³ M. Góralczyk, *Rola kontaktów z rodziną w resocjalizacji recydywistów penitencjarnych w świetle badań własnych*, w: A. Nawój-Śleszyński, M. Krawczyk-Niewiadomska (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 105-110.

²⁹⁴ Szerzej: B. Stańdo – Kawecka, *Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy. Komentarz*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 149 – 151.

²⁹⁵ Zob. E. Pindel, *Podtrzymywanie więzi rodzinnych w warunkach izolacji*, „Probacja” 2011, nr 1, s. 92-104.

²⁹⁶ *Rekomendacja 1741 (2006) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy o społecznej reintegracji skazanych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 221 – 224.

²⁹⁷ Zob. m.in.: Oficjalna strona www Ministerstwa Sprawiedliwości, *Zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy mające na celu zapewnienie efektywności wdrażania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na poziomie krajowym i europejskim*, <https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/zalecenia-komitetu-ministrow-rady-europy-majace-na-celu-zapewnienie-efektywnosci-wdrazania-europejskiej-konwencji-praw-czlowieka/>, [dostęp: 22.08.2024 r.].

Wszystkie dokumenty międzynarodowe²⁹⁸ dotyczące wykonywania kary pozbawienia wolności nieustannie winny służyć jako materiał porównawczy i być swoistą inspiracją dla polskiego ustawodawcy. Stanowią one uniwersalne podstawy nie represyjnego, a rozsądnego karania, oparte na doświadczeniach innych państw.

Na tym tle należy także dokonać wybranego przeglądu orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie tematyki poruszanej w niniejszej rozprawie²⁹⁹. ETPCz jest to wyłączny organ sądowy Europejskiej konwencji praw człowieka³⁰⁰. ETPCz rozpoznaje skargi obywateli z 47 państw Rady Europy orzekając o ewentualnych naruszeniach praw człowieka przez strony opisywanej Konwencji³⁰¹. Niejednokrotnie są to sprawy skazanych, także z Polski. Orzeczenia ETPCz tworzą pewne standardy praw człowieka dla stron Konwencji, które strony są zobowiązane wypełniać. A. Kwieciński dostrzega, że ilość skarg polskich obywateli „*utrzymuje się na wysokim poziomie*”, albowiem w roku 2018 było to 2,3% łącznej liczby sprawy rozpoznawanych przez ETPCz³⁰².

W kontekście ostatnich zmian ustawowych dotyczących wprowadzenia do polskiej kodyfikacji możliwości orzeczenia zakazu warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania reszty kary (art. 77 § 3 i § 4 k.k.)³⁰³ należy spodziewać się skarg obywateli Polski i rozstrzygnięć takich jak: sprawa László Magyar przeciwko Węgrom³⁰⁴. W przedmiotowej sprawie skarżący został skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności z wyłączeniem możliwości ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie. Wskazał on, że brak możliwości starania się o

²⁹⁸ Zob. m.in.: Unicef, *Dokumenty międzynarodowe dotyczące praw człowieka*, <https://www.unicef.org.pl/prawa-czlowieka/dokumenty-miedzynarodowe-dotyczace-praw-czlowieka/3222>, [dostęp: 22.02.2023 r.].

²⁹⁹ T. Szymanowski, *Międzynarodowe konwencje...*, s.19 – 33.

³⁰⁰ Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. nr 61 poz. 284 ze zm.).

³⁰¹ A. Kwieciński, *Przegląd orzecznictwa europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach polskich z zakresu prawa karnego wykonawczego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2020, nr 120/2, s. 125-133.

³⁰² Tamże.

³⁰³ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2022 poz.2600).

³⁰⁴ Wyrok ETPCz z dnia 20 maja 2014 r. László Magyar przeciwko Węgrom, skarga nr 73593/10.

warunkowe zwolnienie stanowi niehumanitarne i poniżające traktowanie wobec niego. ETPCz wskazał, że istotnie doszło do naruszenia art. 3 Konwencji³⁰⁵ co do orzeczonej kary dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego zwolnienia, bowiem kara nie może zostać zredukowana. Wskazano, że może to okazać się problem systemowy i spowodować kolejne skargi. Istotnym był fakt, że ustawa węgierska przewiduje prawo łaski, natomiast od 1999 r. w żadnym przypadku skazanego za takie czyny (zabójstwo, rozboje) nie wydano decyzji o zastosowaniu prawa łaski. Podobne rozstrzygnięcie zapadło w skardze Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii³⁰⁶. W sprawie tej trzech skarżących otrzymało kary bezwzględnego dożywotniego pozbawienia wolności. Jedyną możliwością zwolnienia warunkowego mogła być decyzja Ministra Sprawiedliwości pokierowana względami współczucia. ETPCz uznał, że doszło do naruszenia art. 3 Konwencji, podkreślając, że kara dożywotniego pozbawienia wolności musi zakładać możliwość jej zredukowania. Podniesiono w uzasadnieniu, że prawie międzynarodowym oraz praktyce jest znaczące poparcie dla tych zasad. Zauważono także, że większość stron Konwencji nie stosuje w ogóle kary dożywotniego pozbawienia wolności. Podobna sytuacja miała miejsce w sprawie T.P. i A.T. przeciwko Węgrom³⁰⁷. Skarżący podnieśli, że odbywają karę dożywotniego pozbawienia wolności i pomimo tego, że w 2015 r. weszły w życie nowe przepisy o automatycznej weryfikacji wyroków skazujących na karę dożywotniego pozbawienia wolności – ich wyroki naruszały przepisy bowiem nie mieli nadziei na skorzystanie z warunkowego zwolnienia. ETPCz ponownie stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji, uzasadniając, że nowa procedura nie dawała wystraszających gwarancji.

Istotnym zagadaniem w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności w Polsce są skazani tzw. niebezpieczni. Na przykładzie dwóch poniżej opisanych spraw można zaobserwować wpływ orzecznictwa ETPCz na wyznaczanie standardów. Liczba skazanych zaklasyfikowanych jako „n” w roku 2012 wynosiła 346³⁰⁸. Można

³⁰⁵ Art. 3 Konwencji: Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

³⁰⁶ Wyrok ETPCz z dnia 9 lipca 2013 r. Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 66069/09, skarga nr 130/10, skarga nr 3896/10.

³⁰⁷ Wyrok ETPCz z dnia 4 października 2016 r. T.P. i A.T. przeciwko Węgrom, skarga nr 37871/14, skarga nr 73986/14.

³⁰⁸ E. Dawidziuk, M. Mazur, *Prawa więźniów w najnowszych wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przeciwko Polsce*, „Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarne” 2018, nr 9, s. 46 – 52.

zauważyć, że po wyrokach ETPCz w sprawach Piechowicz przeciwko Polsce³⁰⁹ i Horych przeciwko Polsce³¹⁰ liczba skazanych „n” znacznie się zmniejszyła. W roku 2018 było to bowiem już tylko 146 skazanych³¹¹. W sprawie Piechowicz przeciwko Polsce skarżącemu przez blisko 3 lata utrzymywano status więźnia tzw. niebezpiecznego w związku z postawionymi mu zarzutami i toczącymi się postępowaniami w trzech sprawach m.in.: o kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą, obrót środkami odurzającym, rozbój. Pomimo weryfikacji co 3 miesiące i licznych zażaleń skarżącego, komisja penitencjarna podtrzymywała niejako automatycznie skarżącemu status „n”. ETPCz uznał naruszenie art. 3 i art. 8³¹² Konwencji, stwierdzając m.in., że uwzględniono surowość nałożonych środków, czas ich trwania, cel oraz konsekwencje ich stosowania wobec danej osoby (m.in.: oskarżony przebywał w celi jednoosobowej, dokonywano codziennej, rutynowej kontroli osobistej w tym intymnych części ciała, która nie była uzasadniona żadnymi szczególnymi powodami, miał ograniczony kontakt z bliskimi, nie zezwalano mu na posiadanie sprzętu do słuchania muzyki ani nauki). Bardzo podobna sytuacja miała miejsce w drugiej przytoczonej sprawie – Horych przeciwko Polsce, w której to także ETPCz uznał naruszenia. W kolejnych orzeczeniach³¹³ ETPCz podtrzymywał linię orzeczniczą traktującą, że środki związane z reżimem dla osadzonych tzw. niebezpiecznych muszą być konieczne do osiągnięcia celów, jakimi są m.in. zapewnienie bezpieczeństwa w zakładzie karnym. Orzeczenia wskazują również, na

---

³⁰⁹ Wyrok ETPCz z dnia 17 kwietnia 2012 r. Piechowicz przeciwko Polsce, skarga nr 20071/07.

³¹⁰ Wyrok ETPCz z dnia 17 kwietnia 2012 r. Horych przeciwko Polsce, skarga nr 13621/08.

³¹¹ E. Dawidziuk, M. Mazur, *Prawa więźniów...*, s. 46 – 52.

³¹² Art. 8 Konwencji: 1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

³¹³ Zob. m.in.: Wyrok ETPCz z dnia 5 października 2017 r. Artur Pawlak przeciwko Polsce, skarga nr 41436/11; Wyrok ETPCz z dnia 21 marca 2017 r. Michał Korgul przeciwko Polsce, skarga nr 36140/11; Wyrok ETPCz z dnia 27 czerwca 2017 r. Chowaniec przeciwko Polsce, skarga nr 54952/14; Wyrok ETPCz z dnia 12 stycznia 2016 r. Karykowski przeciwko Polsce, skarga nr 653/12; Wyrok ETPCz z dnia 12 stycznia 2016 r. Prus przeciwko Polsce, skarga nr 5136/11; Wyrok ETPCz z dnia 12 stycznia 2016 r. Romaniuk przeciwko Polsce, skarga nr 59285/12.

brak akceptacji niedostatecznie uzasadnionych, zbyt poniżających kontroli osobistych osadzonych „n”. Ponadto w orzeczeniach ETPCz wyraźnie nie ma uznania pewnej automatyzacji w przedłużaniu stosowania status „n”, bez dostatecznego wykazania konieczności stosowania takiej klasyfikacji³¹⁴.

Polskie zakłady karne od lat borykają się ze zjawiskiem przeludnienia³¹⁵. Przeludnienie³¹⁶ powoduje kolejne problemy, w tym ograniczenia związane z możliwością odpowiedniej indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności. Powoduje to także, że często skazani odbywają karę pozbawienia wolności w warunkach niehumanitarnych³¹⁷. Na uwagę zasługuje w tym miejscu sprawa Orchowski przeciwko Polsce³¹⁸. Skarżący podniósł to w jak złych warunkach odbywa karę pozbawienia wolności wskazując m.in. na przeludnienie zakładu karnego i jakie ma to dla niego negatywne skutki. ETPCz uznał skargę stwierdzając, że doszło do naruszenia. W uzasadnieniu podniósł, że system penitencjarny jest nieprawidłowo zarządzany co powoduje przeludnienie. Stan przeludnienia zakładów karnych utrzymywał się przez wiele lat i nadal w pewnym stopniu funkcjonuje. Spowodowało to, że ta problematyka niejednokrotnie była przedmiotem rozważań ETPCz³¹⁹. W swoich wyrokach ETPCz podtrzymywał jednak cały czas tożsamą linię orzecniczą uznając naruszenia i przyznając stosowne zadośćuczynienia.

³¹⁴ E. Dawidziuk, M. Mazur, *Prawa więźniów...*, s. 46 – 52.

³¹⁵ A. Kwieciński, *Przegląd orzecznictwa...*, s. 125-133.

³¹⁶ Zob. m.in.: *Komitet Rady Europy apeluje w sprawie przepełnienia więzień*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/wiezienia-komitet-rady-europyw-sprawie-przepelnienia,514748.html>, [dostęp: 14.08.2024 r.]; A. Nawój-Śleszyński A., *Przeludnienie zakładów karnych nadal poważnym problemem polityki karnej i penitencjarnej Polski*, w: Szwejkowska M., Ryś R. (red.), *Współczesne wyzwania dla systemów penitencjarnych na świecie*, Wyd. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytet Warmińsko – Mazurski, Olsztyn 2016, s. 68 – 76; T. Szymanowski, *Przeludnienie zakładów karnych, jego następstwa i metody ograniczania tego zjawiska*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, z. 1, s. 282-294.

³¹⁷ Tamże.

³¹⁸ Wyrok ETPCz z dnia 22 października 2009 r. Orchowski przeciwko Polsce, skarga nr 17885/04.

³¹⁹ Zob. m.in.: Wyrok ETPCz z dnia 22 października 2009 r. Sikorski przeciwko Polsce, skarga nr 17599/05; Wyrok ETPCz z dnia 18 października 2018 r. Walasek przeciwko Polsce, skarga nr 33946/15; Wyrok ETPCz z dnia 10 października 2019 r. Zaręba przeciwko Polsce, skarga nr 59955/15; Wyrok ETPCz z dnia 28 marca 2019 r. Adamkowski przeciwko Polsce, skarga nr 57814/12.

To tylko ułamek spraw rozpoznawanych przez ETPCz w przedmiocie wykonywania kary pozbawienia wolności które, jednak ukazują, że prawo międzynarodowe i międzynarodowe standardy są ważne, dochodzone i w pewien sposób doskonałą, poprawiają systemy penitencjarne poszczególnych państw³²⁰. Gwarancje zapisane w umowach międzynarodowych są w ten sposób kontrolowane. Pozwala to na dokonanie pewnych spostrzeżeń oraz implikacji do naszego rodzimego systemu prawnokarnego³²¹.

---

³²⁰ T. Szymanowski, *Międzynarodowe konwencje ...*, s.19 – 33.

³²¹ Zob. A. Jaworska - Wieloch, O. Sitarz, *Prawa osadzonych w praktyce penitencjarnej w świetle ustalonych porządków wewnętrznych jednostek penitencjarnych i ich konfrontacja z orzecznictwem ETPC*, „Archiwum Kryminologii” 2018, t. XL, s. 459 – 493.

Rozdział III.

Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Kodeksie karnym wykonawczym z 1997 r.

3.1. Zasady i funkcje wykonywania kary pozbawienia wolności

Współcześnie zasady określające sposób wykonywania kary określa przede wszystkim Konstytucja RP oraz prawo karne wykonawcze uregulowane w Kodeksie karnym wykonawczym z 1997 r. Jest ono częścią złożonej dziedziny, jaką jest prawo karne w szerokim rozumieniu. Składa się ono bowiem z 3 głównych gałęzi: prawa karnego materialnego (Kodeks karny³²², Kodeks wykroczeń³²³, Kodeks karny skarbowy³²⁴), prawa karnego procesowego (Kodeks postępowania karnego³²⁵, Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia³²⁶) oraz prawa karnego wykonawczego (k.k.w.)³²⁷. Nie sposób pominąć fakt, iż już sama obszerność regulacji wskazuje na zdecydowanie bardziej złożoną politykę karania aktualnie³²⁸. Te poszczególne gałęzie, aby tworzyć spójną całość i kompletny system³²⁹, winny być wysoce zharmonizowane. Ponadto warto nadmienić, iż, aby samo prawo karne wykonawcze funkcjonowało poprawnie i było zrozumiałe, niezbędne jest jego spajanie z niektórymi innymi dziedzinami wiedzy³³⁰. Prawo to bowiem jest szalenie złożone z uwagi na liczne czynniki (m.in.: osoby pozbawione wolności, popełnione przez nich czyny, izolacje, zbiorowisko wielu

³²² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. nr 88 poz. 553 ze zm.), dalej jako: k.k.

³²³ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. 1971 r. nr 12 poz. 114 ze zm.), dalej jako: k.w.

³²⁴ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (Dz. U. 1999 r. nr 83 poz. 930 ze zm.), dalej jako: k.k.s.

³²⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r. nr 89 poz. 555 ze zm.), dalej jako: k.p.k.

³²⁶ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. 2001 r. nr 106 poz. 1148 ze zm.), dalej jako: k.p.s.w.

³²⁷ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne, Część ogólna*, Znak, Kraków 2010, s. 37-38.

³²⁸ Zob. *Rozdział I. Wykonywanie kary pozbawienia wolności – w przeszłości*.

³²⁹ Zob. T. Biernat, *Stabilność prawa w kontekście wartości, instytucji i funkcjonowania systemu prawnego*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2016.

³³⁰ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 27 – 33.

przypadkowych osób i charakterów). Mając na uwadze powyższe, aktualnie, aby karanie było jak najbardziej celowe, w praktyce i prawie penitencjarnym³³¹ wykorzystuje się m.in.: kryminologię, psychologię, nauki o polityce karnej i penitencjarnej, wiktymologię, psychiatrię, socjologię, seksuologię, pedagogikę (szczególnie pedagogikę penitencjarną i resocjalizacyjną), różnorodne statystyki kryminalne³³².

Złożone zasady prawa karnego wykonawczego normują wykonywanie wszystkich środków prawnokarnej reakcji na przestępstwa. Prawo to określa tryb wykonywania kar i innych środków, jak i ich cele, ale także przede wszystkim zasady, jakimi winno się kierować przy wykonywaniu kar i innych środków penalnych³³³. Najbardziej istotnym jest fakt, że cele kary na różnych etapach są nieco odmienne. „Ogólnie biorąc ustawodawstwo karne oraz praktyka stosowania prawa przesiąknięte są rozmaitymi wydaniem mieszanych teorii kary. Jednak na poszczególnych etapach działania prawa karnego różne cele kary wysuwają się na plan pierwszy. Na etapie ustawowego zagrożenia dominuje prewencja generalna. Na etapie sądowego wymiaru kary najpełniej występuje pluralizm celów, ale odpłata (cel sprawiedliwościowy) zdaje się grać główną rolę. Natomiast na etapie wykonywania kary na pierwszy plan zdecydowanie wychodzi prewencja indywidualna”³³⁴. Za zaś nadrzędną zasadę dzisiejszej polityki karania należy ponad wszelką wątpliwość uznać zasadę humanitaryzmu³³⁵. Humanitaryzm³³⁶ jest punktem wyjścia, który zapoczątkował cały

³³¹ J. J. Czarkowski, *Penitencjarystyka – nauka teoretyczna i stosowana*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, 2018, nr 99, s. 39- 54.

³³² T. Szymanowski, *Rozdział I Zagadnienia wprowadzające*, w: T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 26-31.

³³³ S. Lelental, *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1983, s. 14.

³³⁴ Tamże, s. 22.

³³⁵ T. Przesławski, *Konsekwencje naruszenia zasady humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej w postępowaniu karno-wykonawczym (art. 4 § 1 kk)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, 2015, nr 88, s. 33 - 34.

³³⁶ Zob. Z. Hołda, *Prawo karne wykonawcze*, Kantor Wydawniczy ZAKAMYCZE, Kraków 1998; J. Hołda, B. Hołda, B. Żórawska, *Prawo karne wykonawcze*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012; M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo karne wykonawcze*, Wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2013; S. Lelental., *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 1990; S. Pławski, *Prawo penitencjarne*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1968; B. Stańdo-Kawecka, *Prawne podstawy resocjalizacji*, Kantor Wydawniczy ZAKAMYCZE, Kraków 2000; W. Śledzik, *Prawo penitencjarne. Kodeks karny wykonawczy z przepisami wykonawczymi i związkowymi*, Zakamycze, Warszawa 2006.

dzisiejszy kształt kodyfikacji karnej³³⁷. Można uznać, że pozostałe zasady polityki³³⁸ penalnej³³⁹ stanowią uzupełnienie zasady humanitaryzmu³⁴⁰. Humanitaryzm „obejmuje poszanowanie godności osoby, co podkreśla jej nierozzerwalny związek z istotą ludzką”³⁴¹. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego godność³⁴² można rozpatrywać w dwóch aspektach. W pierwszym z nich jest wartość wskazująca na człowieczeństwo, która jest niezbywalna, albowiem wynika z samego faktu bycia istotą ludzką. Drugi aspekt to godność osobowa³⁴³ – szacunek przynależny każdej osobie. Godności osobowej można zostać w pewien sposób pozbawionym (z mocy prawa lub przez inne osoby) lub wyzbyć się jej samemu (poniżenie samego siebie dla korzyści osobistej)³⁴⁴.

Wspominając o zasadach warto przytoczyć przed nimi samymi teorię wyrażoną przez M. Melezini: „*Ta szczególna rola zasad prawa polega na tym, że wyznaczają one kierunek działań prawodawczych, odwołując się m.in. do wartości, których prawodawca nie powinien naruszać, a ponadto ukierunkowują proces interpretacji przepisów prawnych, wskazują kierunki stosowania prawa, zwłaszcza w przypadku tzw. luzów decyzyjnych, oraz ukierunkowują sposób użytku z różnych praw przysługujących określonym podmiotom.*”³⁴⁵.

³³⁷ B. Hołyst B., *Kryminologia*, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 54 – 87.

³³⁸ Zob. G. Wiciński, *Podstawy normatywne systemu penitencjarnego odrodzonej Rzeczypospolitej*, w: Nawój-Śleszyński A., Krawczyk-Niewiadomska M. (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 21-35.

³³⁹ P. Stępniaik, *Środki penalne we Francji i Polsce. Doktryna. Legislacja. Praktyka*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012.

³⁴⁰ Tamże, s. 34.

³⁴¹ Tamże, s. 34.

³⁴² K. Kaczmarczyk-Kłak, *Godność człowieka w Konstytucji RP i konstytucjach innych państw*, „*Studia Prawnicze KUL*” 2010, nr 1, s. 63-77.

³⁴³ Zob. S. Zieliński, *Rozumienie godności człowieka i jej znaczenie w procesie stanowienia i stosowania prawa. Propozycja testu zgodności regulacji prawnych z zasadą godności człowieka*, „*Przegląd Sejmowy*” 2019, nr 4, s. 107 – 127.

³⁴⁴ Tamże, s. 34 – 35.

³⁴⁵ M. Melezini, *Rozdział II. Ustawowy wymiar kary*, w: T. Kaczmarek (red.), *System Prawa Karnego. Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, Tom 5, Wydawnictwo C. H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2015, s. 157.

Punktem wyjścia do wywodu o zasadach musi być Konstytucja RP jako nadrzędny akt prawny, który jest fundamentem wszystkich kodyfikacji. Podstawowe zasady odpowiedzialności karnej³⁴⁶ znajdujące się w Konstytucji RP zebrał J. Warylewski³⁴⁷ i są to:

- **zasada gwarantująca prawną ochronę życia (art. 38 Konstytucji RP);**
- **zasada wykluczająca stosowanie tortur oraz okrutnego, niehumanitarnego traktowania i karania (art. 40 Konstytucji RP);**
- **zasada pozbawienia lub ograniczenia wolności wyłącznie na podstawie i trybie określonym w ustawie (art. 31 ust. 1 w zw. z art. 4 ust. 1 Konstytucji RP);**
- **zasada humanitarnego traktowania (art. 41 ust. 4 Konstytucji RP);**
- **zasada nie retroakcji (art. 42 ust. 1 Konstytucji RP);**
- **zasada legalizmu (art. 42 ust. 1 Konstytucji RP);**
- **zasada prawa do obrony (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP);**
- **zasada domniemania niewinności (art. 42 ust. 3 Konstytucji RP);**
- **zasada przyznająca Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej stosowania prawa łaski (art. 139 Konstytucji RP)³⁴⁸.**

Mając na uwadze złożoność kodyfikacji karnej oraz dla usystematyzowania zacząć należy od zasad prawa karnego o najszerszym zasięgu tzw. „ogólnoprawnych”, „ogólnoustrojowych”. Dotyczą one całego porządku prawnego³⁴⁹. Są to:

- **zasada równości wobec prawa³⁵⁰,**

³⁴⁶ Zob. R. Zawłocki, *Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym*, C.H. Beck, Warszawa 2007.

³⁴⁷ J. Warylewski, *Konstytucyjne zasady odpowiedzialności karnej – prób ujęcia porównawczego*, w: V. Konarska – Wrzosek, J. Lachowicz, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 178 – 179.

³⁴⁸ Tamże, 178 – 179.

³⁴⁹ M. Melezini, *Rozdział II. Ustawowy*...s. 161 – 164.

³⁵⁰ M. Kuć, *Rozdział I...*, w: M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo*...s. 12 – 15.

- zasada poszanowania³⁵¹ godności człowieka³⁵²³⁵³,
- zakaz stosowania tortur i okrutnego traktowania,
- zasada proporcjonalności³⁵⁴.

Węższy zasięg z natury mają zasady³⁵⁵ sądowego wymiaru³⁵⁶ kary³⁵⁷. W przedmiotowej rozprawie są one szczególnie istotne. To wszak przecież postępowanie karne prowadzi do orzeczenia, następnie wykonywania kary pozbawienia wolności. Podstawowymi zasadami sądowego wymiaru kary są³⁵⁸:

1. zasada humanitaryzmu (art. 3 k.k.)³⁵⁹.
2. zasada względnej swobody sądu przy wymiarze kary (art. 53 k.k.).
3. zasada indywidualizacji kary (art. 55 k.k.)³⁶⁰.
4. zasada oznaczoności kar i środków karnych³⁶¹.
5. zasada zaliczania rzeczywistego okresu pozbawienia wolności na poczet orzeczonej kary oraz okresu faktycznego stosowania nie izolacyjnych środków zapobiegawczych na poczet orzeczonych środków karnych³⁶² (art. 63 k.k.)³⁶³.

Warto także dodać, że wielu przedstawicieli nauki prawa karnego za zasadę sądowego wymiaru kary uważa również – zasadę priorytetu³⁶⁴ kar i środków nieizolacyjnych³⁶⁵.

³⁵¹ S. Zieliński, *Rozumienie...* s. 107-127.

³⁵² Zob. T. Przesławski, *Konsekwencje...*, s. 33 - 49.

³⁵³ Art. 5 ust.1 k.k.w. „Skazany jest podmiotem określonych w niniejszym kodeksie praw i obowiązków”.

³⁵⁴ Tamże, s. 162.

³⁵⁵ Zob. P. Wiliński, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Wydawnictwo Zakamycze 2006.

³⁵⁶ Zob. P. Zakrzewski, *Stopniowanie winy w prawie karnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016; M. Zbrojewska, *Rola i stanowisko prawne Sądu Najwyższego w procesie karnym*, Wydawnictwo Ekonomik – Jacek Musiałkiewicz, Warszawa 2013.

³⁵⁷ Zob. także A. Marek, *Prawo karne...*, s. 325 - 330.

³⁵⁸ Przedstawione zasady są wybranym zbiorem, albowiem w piśmiennictwie prawa karnego istnieją rozbieżności w zakresie katalogu zasad sądowego wymiaru kary.

³⁵⁹ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 327.

³⁶⁰ M. Melezini, *Rozdział II. Ustawowy...*, s. 179 - 180.

³⁶¹ Tamże, s. 181 – 183.

³⁶² A. Marek, *Prawo karne...*, s. 327 - 329.

³⁶³ M. Melezini, *Rozdział II. Ustawowy...*, s. 157.

³⁶⁴ W. Wróbel, *Kara pozbawienia wolności w Kodeksie karnym z 1997 r.: idea i rzeczywistość*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, z.1, s. 124 – 140.

³⁶⁵ Tamże, s. 161.

Nie sposób jej odmówić słuszności, o czym szerzej w dalszej części rozprawy. W tym miejscu natomiast należy przejść na grunt *stricte* prawa karnego wykonawczego. Zasadami, które uznaje się za zasady ogólne, dotyczące wszystkich kar i środków karnych są:

- **zasada praworządności**³⁶⁶,
- **zasada humanitaryzmu**³⁶⁷,
- **zasada indywidualizacji**,
- **zasada podmiotowości i modyfikowania wykonywania kar i środków karnych**,
- **zasada udziału społeczeństwa w wykonywaniu kar i środków karnych**³⁶⁸.

Wreszcie trzeba zaznaczyć, że z k.k.w. wynikają zasady dedykowane wykonywaniu najbardziej surowej kary w obecnym prawie, najdalej idącej ingerencji w sferę praw i wolności człowieka³⁶⁹ – kary pozbawienia wolności. Poniżej przedstawione zasady są najbardziej zawężonym zbiorem, ściśle dotyczącym wykonywania kary pozbawienia wolności. Za najważniejsze zasady w tej materii uznaje się³⁷⁰:

1. **zasadę ochrony społeczeństwa i bezpieczeństwa skazanych**³⁷¹. Sprowadza się ona do sytuacji w której możliwości popełnienia kolejnych przestępstw przez skazanych są maksymalnie możliwie ograniczone.
2. **zasadę udziału społeczeństwa w wykonywaniu kary pozbawienia wolności**³⁷². Udział społeczeństwa w wykonywaniu kary pozbawienia wolności ma za zadanie przeciwdziałać negatywnym skutkom izolacji penitencjarnej. Warto zwrócić także uwagę na fakt, iż kontakt z osobami spoza

³⁶⁶ M. Kuć, *Rozdział I...*, w: M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo...*, s. 13

³⁶⁷ Art. 4 ust.1 k.k.w. „Kary, środki karne, zabezpieczające i zapobiegawcze wykonuje się w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego. Zakazuje się stosowania tortur lub niehumanitarnego albo poniżającego traktowania i karania skazanego”.

³⁶⁸ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 241.

³⁶⁹ T. Kalisz, *Kara pozbawienia wolności z perspektywy rozważań teleologicznych dotyczących wymiaru i wykonania kary*, w: T. Kalisz (red.), *Prawo karne wykonawcze w systemie nauk kryminologicznych. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leszka Boguni*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011, s. 227 – 230.

³⁷⁰ Tamże, s. 242 – 244.

³⁷¹ P. Paleń – Rogożyńska, *Skazany na karę pozbawienia wolności – studium prawnokryminologiczne*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2021, nr 1, s. 19 – 32.

³⁷² S. Stasiorowski, *Uczestnictwo społeczeństwa w wykonywaniu orzeczeń – cele i zadania Rady Głównej do Spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym*, „Probacja” 2013, nr II, s. 143 – 156.

zakładu karnego (wyłączając Służbę Więzienną) tj. osobami przestrzegającymi norm prawnych może stanowić dla skazanych pozytywny wzorzec.

3. **zasadę indywidualizacji w wykonywaniu kary.** Zasada ta przejawia się dostosowaniem trybu i sposoby wykonywania kary pozbawienia wolności do konkretnych cech skazanych.

4. **zasadę wolnej progresji.** W imię tej zasady warunki odbywania kary oraz łączność ze światem zewnętrznym skazanych zależą w dużym stopniu od ich zachowania³⁷³.

T. Szymanowski wskazuje ponadto, że rozwój penitencjarystyki pozwala wyłonić kolejne, nowe zasady, które są przejawem współczesności:

- **zasadę podmiotowego traktowania skazanych oraz kształtowania się stosunków na warunkach partnerskich między skazanymi i osobami które wykonują karę,**
- **zasadę łączności zakładów karnych i skazanych z zewnętrznym światem**³⁷⁴.

Izolacja³⁷⁵ spowodowana orzeczeniem wobec skazanego kary pozbawienia wolności³⁷⁶ pełni określone funkcje³⁷⁷, o których należy wspomnieć przy temacie celów wykonywania kary pozbawienia wolności. Podstawową funkcją jest niewątpliwie funkcja odwetowa, odpłata za popełniony czyn zabroniony. Przez pojęcie „*funkcje wykonywania kary pozbawienia wolności*”³⁷⁸ rozumie się faktyczne efekty wywołane przez karę³⁷⁹. Trzeba natomiast dokonać podziału funkcji na: rzeczywiste i postulatywne. Funkcje rzeczywiste dotyczą faktycznych następstw kary³⁸⁰. Postulatywne natomiast do zamierzonych następstw³⁸¹. Wyróżnia się wśród funkcji wykonywania kary pozbawienia wolności:

³⁷³ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 243.

³⁷⁴ Tamże, s. 243.

³⁷⁵ Zob. M. Ciosek, *Człowiek w obliczu izolacji więziennej*, „Stella Maris”, Gdańsk 1996.

³⁷⁶ Zob. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 14 maja 2014 r., sygn. akt VI ACa 687/13.

³⁷⁷ Zob. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 września 2016 r., sygn. akt II AKa 116/16.

³⁷⁸ Zob. J. Utrat – Milecki, *Podstawy Penologii. Teoria Kary*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2006, s. 79 – 81.

³⁷⁹ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 238 - 239.

³⁸⁰ Zob. Bulenda T., *Faktyczne i ustawowe ograniczenia praw więźniów*, w: Machel H. (red.), *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006, s. 295–309.

³⁸¹ Tamże, s. 238.

1. **funkcję gwarancyjną.** Jest ona wspólna dla wykonywania wszystkich kar i środków karnych w k.k.w. Ma natomiast najszerszy zakres działania i szczególne znaczenie dla wykonywania kary pozbawienia wolności właśnie. Oznacza bowiem, gwarancję dla skazanego, że wykonywanie kar i środków karnych będzie odbywało się wyłącznie w granicach przepisów prawa³⁸².
2. **funkcję readaptacyjną**³⁸³. Funkcja ta dotyczy wykonywania kary pozbawienia wolności i środków polegających na poddaniu sprawcy próbie. Polega ona na przygotowaniu skazanych do życia poza murami zakładu karnego³⁸⁴.
3. **funkcję izolacyjno – zabezpieczającą**³⁸⁵. Ta funkcja ze swojej natury jest dedykowana wyłącznie skazanym na karę pozbawienia wolności³⁸⁶. Oznacza izolację skazanego i tym samym ograniczenie możliwości popełniania kolejnych czynów zabronionych.

3.2. Cel(e) wykonywania kary pozbawienia wolności

Prawo karne wykonawcze obecnie obowiązujące jest efektem ewolucji na przestrzeni wielu lat³⁸⁷. Zmiany widoczne w dyrektywach, założeniach i przede wszystkim regulacjach są „owocem” wieloletniej praktyki, licznych dyskusji i doświadczeń³⁸⁸. Całkiem odmienne bowiem były kiedyś cele kary o czym

³⁸² T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 243 - 244.

³⁸³ Zob. R. Deka, *Readaptacja społeczna skazanych jako jeden z warunków bezpieczeństwa społeczności lokalnych*, w: P. Frąckowiak, M. Szykut, *Wielowymiarowość profilaktyki, resocjalizacji i readaptacji społecznej. Tradycja, współczesność, i perspektywy inicjatyw probacyjnych*, Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, Toruń 2017, s. 136 – 147.

³⁸⁴ Tamże, s. 244.

³⁸⁵ Zob. A. Leszczyńska, *Implementation of the isolation and protection function of the penalty of imprisonment by various types of penal institutions*, w: Szwejkowska M.M. (red.), *The objectives of the long-term incarceration*, Publishing House of the Department of International Public Law Faculty of Law and Administration University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Olsztyn 2017.

³⁸⁶ Tamże, s. 244.

³⁸⁷ Zob. A. Leszczyńska, *Cele wykonywania kary...*, s. 36 – 40.

³⁸⁸ Zob. L. Bogunia, *Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności z uwzględnieniem różnicowania zakładów karnych*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2008, nr 3068, s. 97 – 110.

wspominano szerzej wcześniej³⁸⁹. Omawiana kara pozbawienia wolności od zawsze stawiała za swój główny cel izolację skazanego. Później celem dodatkowym stało się przygotowanie skazanego do readaptacji społecznej³⁹⁰. Brak zróżnicowania w postępowaniu powodował nieosiągnięcie tego celu. W związku z powyższym należy pamiętać, że powinno występować zróżnicowanie w postępowaniu ze skazanymi. Każdy człowiek reaguje bowiem na inne bodźce. Zindywidualizowane postępowanie ze skazanym ma za zadanie zrealizować cel(e) wykonywania kary pozbawienia wolności³⁹¹. O indywidualizacji właśnie wzbogacono (w porównaniu do k.k.w. z 1969 r.) aktualne przepisy, w myśl których, dla osiągnięcia określonego celu prowadzi się zindywidualizowane oddziaływanie na skazanych w ramach określonych w ustawie systemów wykonywania kary, w różnych rodzajach i typach zakładów karnych³⁹².

Cel(e) wykonywania kary pozbawienia wolności wymagają jednak zdefiniowania. To one bowiem determinują, jak wskazuje A. Nawój, zadania administracji penitencjarnej, organizację procesu wykonawczego oraz oznaczenie kryteriów efektywności wykonywania kary pozbawienia wolności³⁹³. Opisaną miarą autorka będzie się posługiwać w dalszej części pracy poszukując odpowiedzi na pytania dotyczące skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności³⁹⁴.

Aktualne ujęcie celów wykonywania kary pozbawienia wolności jest różne od tego z k.k.w. z 1969 r. Najważniejszym jest fakt, rezygnacji z przymusowej resocjalizacji. Stanowi to przejaw podmiotowego traktowania skazanych, humanitaryzmu³⁹⁵. W rezultacie wykonywanie kary pozbawienia wolności aktualnie opiera się na filozofii, która polega na poszanowaniu woli i prawa wyboru skazanego³⁹⁶. Ma to swoje fundamenty w podstawowych założeniach więzienia

³⁸⁹ Zob. *Rozdział I. Wykonywanie kary pozbawienia wolności – w przeszłości*, niniejszej pracy.

³⁹⁰ H. Machel, *Resocjalizacja penitencjarna – współczesny casus polski*, w: K. Indeck (red.), *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki, Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi w 45. roku pracy naukowej i dydaktycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004, s. 182.

³⁹¹ Zob. art. 67 k.k.w.

³⁹² Zob. art. 67 § 2 k.k.w.

³⁹³ A. Nawój, *Wykonywanie kary...*, s. 21.

³⁹⁴ Zob. Z. St. Iwański, *Kryzys kary pozbawienia wolności*, „Probacja” 2015, nr 4, s. 88-124.

³⁹⁵ Tamże, 30 – 31.

³⁹⁶ Tamże.

prospołecznego³⁹⁷, które zostały wypracowane na forum międzynarodowym³⁹⁸. Za podstawowy cel³⁹⁹ przyjęto prewencje szczególną⁴⁰⁰.

Tematyka celów kary i celów wykonywania kary jest cały czas poruszana. Dzieje się tak bowiem od wielu lat nie sposób znaleźć satysfakcjonujące wszystkich, wspólne stanowisko⁴⁰¹. Co więcej, jest to temat niezwykle obszerny. Nie ma też ostatecznej zgody co do tego czy mowa o celu czy też celach wykonywania kary pozbawienia wolności⁴⁰². Autorka zgadza się z G. B. Szczygieł, która to przedstawia cel(e) wykonywania kary pozbawienia wolności w sposób, który pozwala na pogodzenie tych dwóch koncepcji. G.B. Szczygieł trafnie określa, że: „*Oczekiwania związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności, zgodnie z art. 67 § 1 k.k.w., to poprawa skazanego. Program minimum to poprawa jurydyczna, a więc taka zmiana osobowości, która prowadzi do powstrzymania się od popełniania przestępstw po opuszczeniu więzienia. W programie maksimum spodziewany efekt to poprawa moralna więźnia, więc zmiana osobowości, która nastąpi wówczas, gdy po autorefleksji dotychczasowego postępowania uzna on, iż należy przestrzegać nie tylko norm prawnych, lecz także norm etycznych i moralnych, istotnych w życiu społecznym. Dostrzeże, że może realizować swoje plany, zaspokajać potrzeby, respektując prawa*

---

³⁹⁷ Szerzej: A. Nawój – Śleszyński, *Kształtowanie bezpiecznego modelu więzienia - od więzienia represyjnego do prospołecznego. Wybrane problemy*, w.: B. M. Nowak (red.) *Odpowiedzialność prawna pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz innych formacji mundurowych*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości, Instytut Społecznych Podstaw Penitencjarystyki, Warszawa 2022, s. 199-220.

³⁹⁸ G. B. Szczygieł, *Cele wykonywania kary pozbawienia wolności – kilka refleksji*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2017, t. XLIII, nr 3762, s. 524 – 528.

³⁹⁹ Szerzej: L. Bogunia, T. Kalisz, *W sprawie interpretacji art. 67 k.k.w. Rozważania o celach wykonywania kary pozbawienia wolności i kierunkach współczesnej polityki penitencjarnej*, „Nowa Kodyfikacja prawa karnego” 2010, t. XXVI, nr 3231, s. 123 – 136.

⁴⁰⁰ T. Kalisz, A. Kwieciński, *Cele izolacji penitencjarnej w perspektywie odrzucenia idei przymusowej resocjalizacji*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2013, t. XCV, nr 3550, s. 117 – 118.

⁴⁰¹ Tamże, s. 119.

⁴⁰² Zob. m.in.: S. Lelental, *Cel wykonywania kary pozbawienia wolności oraz warunki i środki jego realizacji w świetle art. 67 k.k.w.*, w: V. Konarska – Wrzosek, J. Lachowicz, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 863 – 869.

innych.”⁴⁰³. Uznając przedstawione wyżej twierdzenia, zdaniem autorki, można mówić zarówno o celu, jak i celach wykonywania kary pozbawienia wolności.

Mając na uwadze obszerność zagadnienia celów wykonywania kary pozbawienia wolności⁴⁰⁴ i na potrzeby niniejszej rozprawy autorka musi dokonać pewnego uproszczenia. Należy bowiem przyjąć pewną wymierność skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności. W odniesieniu do tego autorka przyjmuje *in extenso* teorię przedstawioną przez S. Lelental: „*W art. 67 § 1 k.k.w. sformułowano expressis verbis, że celem kary jest kształtowanie społecznie pożądanej postawy skazanego i tym samym powstrzymanie go od powrotu do przestępstwa*”⁴⁰⁵. Ta powrotność lub najlepiej niepowrotność skazanych do zakładów karnych jest pewną miarą, którą można przyjąć oceniając skuteczność wykonywania kary pozbawienia wolności. Sytuacja w której bowiem skazany zmienia swoją postawę na skutek oddziaływań penitencjarnych w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, kończy odbywanie kary pozbawienia wolności i nie wraca do zakładu karnego jest pożądana.

Celem wykonywania kary pozbawienia wolności jest zatem powstrzymanie się skazanego od powrotu przestępstwa po zwolnieniu z zakładu karnego⁴⁰⁶, czego

⁴⁰³ G. B. Szczygieł, *Cele wykonywania kary...*, s. 526 – 527.

⁴⁰⁴ Szerzej m.in.: W. Wróbel, *Kara pozbawienia wolności w Kodeksie karnym z 1997 r.: idea i rzeczywistość*, „*Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*” 2007, z.1, s. 124 – 140; S. Lelental, *Cel wykonywania kary pozbawienia wolności oraz warunki i środki jego realizacji w świetle art. 67 k.k.w.*, w: V. Konarska – Wrzosek, J. Lachowicz, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 865 – 869; T. Kalisz, A. Kwieciński, *Cele izolacji penitencjarnej w perspektywie odrzucenia idei przymusowej resocjalizacji*, „*Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji*” 2013, t. XCV, nr 3550, s. 117 – 129; G. B. Szczygieł, *Cele wykonywania kary pozbawienia wolności – kilka refleksji*, „*Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*”, t. XLIII, nr 3762, s. 524 – 528; L. Bogunia, T. Kalisz, *W sprawie interpretacji art. 67 k.k.w. Rozważania o celach wykonywania kary pozbawienia wolności i kierunkach współczesnej polityki penitencjarnej*, „*Nowa Kodyfikacja prawa karnego*” 2010, t. XXVI, nr 3231, s. 123 – 136; 201; A. Nawój-Śleszyński, *Indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności w kontekście zmian kodeksu karnego wykonawczego w latach 2009–2014*, w: Kwieciński A. (red.), *Zmiany w prawie karnym wykonawczym w latach 2009-2014*, C.H. Beck, Warszawa 2014.

⁴⁰⁵ S. Lelental, *Kodeks...* 2020, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 12.07.2024 r.].

⁴⁰⁶ S. Lelental, *Cel wykonywania kary...*, s. 865 – 869.

wynikiem winna być niepowrotność do zakładu karnego⁴⁰⁷. Warto także zaznaczyć, iż zmieniona racjonalizacja⁴⁰⁸ karania i rozwój praw człowieka miały ogromny wpływ na aktualny cel(e) wykonywania kary pozbawienia wolności⁴⁰⁹, których normy prawne zostaną przedstawione w dalszej części.

3.3. Unormowania prawne kary pozbawienia wolności oraz celów wykonywania kary pozbawienia wolności

Ciekawą tezę dotyczącą karania stworzył A. Bałandynowicz, wskazując, że sprawiedliwą⁴¹⁰ karę widzi jako „daleką zarówno od przesadnego rygoryzmu, jak i od abolicjonizmu”⁴¹¹. Kara bowiem jest konsekwencją prawną popełnionego czynu zabronionego prawem i winna być adekwatna i współmierna do popełnionego czynu w duchu współczesności⁴¹². Wykonywanie kary pozbawienia wolności⁴¹³ można właściwie opisać tylko wtedy, kiedy mamy pełną perspektywę. Taką to możemy poznać przedstawiając unormowania dotyczące właśnie samej kary⁴¹⁴. Te z kolei zmieniły się w ostatnich latach w sposób, który całkowicie nie godzi się choćby z funkcją readaptacyjną wykonywania kary pozbawienia wolności⁴¹⁵, o której wspomniano wyżej oraz ze współczesnymi założeniami karania.

⁴⁰⁷ Zob. A. Leszczyńska, *Powrotność skazanych do zakładów karnych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 96, s. 53 – 68.

⁴⁰⁸ Szerzej: J. Utrat – Milecki, *Kara. Teoria i Kultura Penalna: Perspektywa Integralnokulturowa*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010, s. 41 – 80.

⁴⁰⁹ B. Stańdo – Kawecka, *Cele wykonywania kary pozbawienia wolności w krajach ...*, s. 299.

⁴¹⁰ Zob. J. Consedine, *Sprawiedliwość naprawcza. Przywrócenie ład społeczny*, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Warszawa 2004; P. Szczepaniak, *Sprawiedliwość naprawcza w resocjalizacji więźniów*, Uniwersytet Warszawski Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Warszawa 2016.

⁴¹¹ A. Bałandynowicz, *Probacja – System sprawiedliwego karania – podstawy aksjologiczne*, w: B. Hołyst, S. Redo (red.), *Problemy więziennictwa u progu XXI wieku*, CZWS, Warszawa 1996, s. 63.

⁴¹² Zob. J. Kochanowski, *Powrót kary sprawiedliwej*, „Ius et Lex” 2006, nr 1.

⁴¹³ S. Lelental, *Cel wykonywania kary pozbawienia wolności oraz warunki i środki jego realizacji w świetle art. 67 k.k.w.*, w: V. Konarska – Wrzosek, J. Lachowicz, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 863 – 872.

⁴¹⁴ Zob. M. Szczepaniec, *Zasada indywidualizacji kary na gruncie kodeksu karnego z 1997 r.*, „Zeszyty Prawnicze” 2012, nr 12.4, s. 175 – 187.

⁴¹⁵ Zob. A. Leszczyńska, *Od kary ...*, s. 131 - 134.

Katalog kar zawarty w art. 32 k.k. wymienia kary od najbardziej łagodnej do kary najbardziej surowej:

- 1) karę grzywny;
- 2) karę ograniczenia wolności;
- 3) karę pozbawienia wolności;
- 4) punkt 4 pozwalający na orzeczenie kary 25 lat pozbawienia wolności⁴¹⁶ został uchylony⁴¹⁷;
- 5) karę dożywotniego⁴¹⁸ pozbawienia wolności⁴¹⁹.

---

⁴¹⁶ Zob. m.in.: Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 9 marca 2020 r., sygn. akt II AKa 234/19; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 24 kwietnia 2019 r., sygn. akt II AKa 52/19; Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 13 lutego 2019 r., sygn. akt II AKa 10/19.

⁴¹⁷ A. Grześkowiak, art. 32 k.k., w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wyd.8, Warszawa 2024, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.]: „Kara 25 lat pozbawienia wolności była karą, której treść zawierała się w ograniczeniu wolności na czas ściśle określony. Był to okres 25 lat. Dolegliwość tej kary weryfikowała się zatem głównie w izolacji od świata zewnętrznego w ściśle wskazanym w latach wymiarze czasowym. W tym aspekcie stanowiła ona karę bezwzględnie określoną, co oczywiście należy odróżniać od sankcji bezwzględnie określonych. Z tego powodu kara ta była karą niepodzielną, co utrudniało przy jej wymiarze kierowanie się zwłaszcza skalą stopnia winy. Występowała ona wyłącznie w sankcjach alternatywnych z karą dożywotniego pozbawienia wolności oraz z długoterminową karą pozbawienia wolności, a ponadto w siedmiu sankcjach w alternatywie tylko z pozbawieniem wolności od 5 lat. Należała zatem do długoterminowych kar pozbawienia wolności, zresztą co do samej idei krytykowanych w literaturze jako niezdolnych do wywarcia wychowawczego wpływu na skazanych. Formalną podstawą wymierzenia kary 25 lat pozbawienia wolności było umieszczenie jej w sankcji przepisu. Ale można było również wymierzyć tę karę jako karę łączną, mimo że żadna z kar orzeczonych składających się na karę łączną nie opiewała na karę 25 lat pozbawienia wolności. Następowало to w przypadku, gdy suma orzeczonych kar pozbawienia wolności wynosiła 25 lat lub więcej, a chociażby jedna z kar podlegających łączeniu wynosiła nie mniej niż 10 lat. W orzecznictwie wielokrotnie wskazywano na wyjątkowy charakter kary 25 lat pozbawienia wolności: „Sąd Apelacyjny w swym orzecznictwie konsekwentnie zwraca uwagę, że kara 25 lat pozbawienia wolności jako kara wyjątkowa powinna być wymierzana jedynie wtedy, gdy niewystarczające jest orzeczenie kary 15 lat pozbawienia wolności” (wyr. SA w Krakowie z 15.5.2003 r., II AKa 86/03, KZS 2003, Nr 6, poz. 29).”

⁴¹⁸ Zob. Załącznik nr 2, Tabela 5. Kara dożywotniego pozbawienia wolności i 25 lat pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022 orzeczona w sądach pierwszej instancji i prawomocnie, niniejszej pracy.

⁴¹⁹ A. Grześkowiak, art. 32 k.k., w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wyd.8, Warszawa 2024, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

Kara pozbawienia wolności została zatem ujęta w punkcie 3 oraz 5. Pozbawienie wolności ujęte w pkt. 3 jest karą podzielną i może zostać orzeczone w wymiarze od miesiąca do 30 lat. Dożywotnie⁴²⁰ pozbawienie wolności⁴²¹ jest ze swej natury karą niepodzielną – sprawca teoretycznie zostaje pozbawiony wolności do końca swojego życia⁴²². Teoretycznie, bo przecież istnieje instytucja warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania reszty kary (art. 77 § 1 k.k.⁴²³)⁴²⁴. Instytucja ta jest nieoceniona jeśli chodzi o motywację do poprawy swojej postawy przez skazanych. Skazani bardzo chętnie korzystają z choćby dobrodziejstwa jakim jest możliwość (instytucja nie ma charakteru obligatoryjnego) ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie⁴²⁵ z odbywania reszty kary⁴²⁶. *Novum*⁴²⁷ stały się natomiast przepisy, które wskazują *in extenso* na zaostrzenie polityki karnej⁴²⁸ o orzekaniu zakazu warunkowego zwolnienia. W myśl bowiem treści przepisu art. 77 § 3 k.k.: „Wymierzając karę dożywotniego pozbawienia wolności sprawcy za czyn popełniony przez niego po prawomocnym skazaniu za przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu, wolności, wolności seksualnej, bezpieczeństwu powszechnemu lub za przestępstwo o charakterze terrorystycznym na karę dożywotniego pozbawienia

⁴²⁰ Zob. m.in.: Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 1966 r., sygn. akt II KR 144/66; Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 22 listopada 2017 r., sygn. akt II AKa 323/17; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 23 maja 2018 r., sygn. akt II AKa 68/18; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 października 2018 r., sygn. akt II AKa 399/18; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 14 marca 2019 r., sygn. akt II AKa 246/18.

⁴²¹ Zob. I. Nowicka, *Kara dożywotniego pozbawienia wolności w polskim systemie prawnym. Problemy i wątpliwości*, „Zeszyty Naukowe WSFiP” 2014, nr 3, s. 66 – 79.

⁴²² A. Grześkowiak, art. 32 k.k., w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wyd.8, Warszawa 2024, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

⁴²³ Zob. także Oddział 11. k.k.w. *Warunkowe przedterminowe zwolnienie*.

⁴²⁴ Zob. A. Kwieciński, *Stosowanie warunkowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności w kontekście decyzji o wykonywaniu postpenalnego środka zabezpieczającego z art. 95a k.k.*, „Probacja” 2014, nr 2, s. 45 – 57.

⁴²⁵ Szerzej: J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 121 – 172.

⁴²⁶ K. Wiak, Z. Gądzik, *Zmiany w zakresie warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia kary w nowelizacji kodeksu karnego z 7 lipca 2022 r.*, „Probacja” 2023, nr 1, s. 41 – 60.

⁴²⁷ Opisywane przepisy weszły w życie w dniu 1 października 2023 r. na podstawie Ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2022 poz.2600).

⁴²⁸ Zob. B. Hołyst, *Kryminalistyka*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1996, s. 110 – 120.

wolności albo karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 20 lat, sąd może orzec zakaz warunkowego zwolnienia.”⁴²⁹. Zgodnie zaś z treścią art. 77 § 4 k.k.: „Wymierzając karę dożywotniego pozbawienia wolności, sąd może orzec zakaz warunkowego zwolnienia sprawcy, jeżeli charakter i okoliczności czynu oraz właściwości osobiste sprawcy wskazują, iż jego pozostawanie na wolności spowoduje trwałe niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, wolności lub wolności seksualnej innych osób.”⁴³⁰. Należy mieć zatem nadzieję na to, że unormowane możliwości nie będą orzekane przez sąd. W przeciwną sytuację można odnieść wrażenie, że wszystkie osiągnięcia polityki penitencjarnej są niweczone. Pozbawienie skazanego perspektywy, możliwości wcześniejszego opuszczenia zakładu karnego lub w ogóle opuszczenia zakładu karnego mogłoby spowodować sytuację bardzo trudną. Dotychczasowe założenia wykonywania kary pozbawienia wolności straciłyby na wartości, a być może nawet sens. Podobnie jak studia nad skutecznością wykonywania kary pozbawienia wolności, albowiem, zdaniem autorki, opisane wyżej przepisy wprowadziły swoistą, uwspółcześioną formę kary śmierci⁴³¹. Należy także podkreślić, że przepisy te można uznać za niezgodne z Konstytucją RP (art. 40 Konstytucji RP)⁴³² oraz za takie, które zaburzają wszystkie osiągnięcia w zakresie polityki karnej.

Wykonywaniu opisanych wyżej kar (pozbawienia wolności oraz dożywotniego pozbawienia wolności) stawia się konkretne cele wypracowane na przestrzeni lat, podparte badaniami naukowymi oraz oparte na standardach międzynarodowych⁴³³.

⁴²⁹ Zob. K. Łakomy, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie sprawców skazanych na kary najsurowsze – ujęcie de lege lata i de lege ferenda*, „Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM” 2019, nr 9, s. 195 – 211.

⁴³⁰ Zob. „Miejsce „bestii” za kratami? Polska o krok od bezwzględnej dożywocie”, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/bezwgladne-dozywocie-od-kiedy-w-jakiej-sytuacji,523152.html>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

⁴³¹ S. Lelental, M. Niewiadomska – Krawczyk, *Przebieg prac nad przygotowaniem projektów kodyfikacji karnej z 1997 roku, ze szczególnym uwzględnieniem projektu kodeksu karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2019, t. LIV, nr 3969, s. 29 – 35.

⁴³² Oficjalna strona RPO, *Zakaz warunkowego przedterminowego zwolnienia w przypadku kary dożywocie - do zmiany. RPO pisze do MS*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-warunkowe-zwolnienie-dozywocie-ms>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

⁴³³ A. Nawój, *Wykonywanie kary...*, s. 31.

Sama koncepcja uregulowania celów wykonywania kary pozbawienia wolności była innowacyjna⁴³⁴. Warto także dokonać pewnej rewizji celów wykonywania kary pozbawienia wolności przyjętych w k.k.w. z 1969 r. i w dzisiejszej kodyfikacji⁴³⁵, ponieważ k.k.w. z 1969 r. był istotnym etapem nowoczesnego sformułowania celów wykonywania kary pozbawienia wolności⁴³⁶. Nie mniej jednak miał on jeszcze pewne założenia, które nie godziły się z duchem czasu współczesnego w polityce karania⁴³⁷. Należy w tym celu uwypuklić kilka szczególnych aspektów na które zwróciła uwagę A. Nawój:

- w aktualnej kodyfikacji zrezygnowano z resocjalizacji, podnosząc, że takie oddziaływanie winno stanowić możliwość, ofertę dla skazanego, nie zaś przymus,
- podkreślono podmiotowość skazanego,
- odejściem od dotychczasowej represji była rezygnacja z poddawania skazanych rygorom i dyscyplinie,
- zaakcentowano to, że należy przestrzegać praw i obowiązków skazanych w oddziaływaniach penitencjarnych⁴³⁸.

Co istotne, nowością w podejściu do celów wykonywania kary pozbawienia wolności są przepisy art. 67 § 2 k.k.w. oraz przepisy art. 67 § 3 k.k.w. Przepis art. 67 k.k.w. stał się zatem bogatszy o indywidualizację penitencjarną i rozbudowanie metod, a także środków oddziaływania na skazanych⁴³⁹. Aktualnie proces wykonywania kary pozbawienia wolności jest ukierunkowany⁴⁴⁰ indywidualnoprzewencyjnie⁴⁴¹. Zgodnie z treścią przepisu art. 67 § 1 k.k.w.⁴⁴²: „Wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzanie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanych postaw, w szczególności

⁴³⁴ Tamże, s. 28 - 30.

⁴³⁵ Wcześniejsza historia karania znalazła swoje miejsce w *Rozdział I. Wykonywanie kary pozbawienia wolności – w przeszłości*, niniejszej rozprawy.

⁴³⁶ A. Nawój, *Wykonywanie kary...*, s. 28.

⁴³⁷ Tamże, s. 28 – 30.

⁴³⁸ Tamże, s. 30 – 31.

⁴³⁹ Tamże, s. 31.

⁴⁴⁰ J. Lachowski, art. 67 k.k.w., w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.5, Warszawa 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

⁴⁴¹ Tamże.

⁴⁴² Zob. art. 67 § 1 k.k.w.

poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa.”⁴⁴³. Opisane wyżej postawy powinny być rezultatem wykonywania kary pozbawienia wolności. Nacisk w ww. przepisie położony jest na readaptację społeczną skazanych. Ustawodawca nie posługuje się terminem „resocjalizacja” ani też nie nakłada obowiązku resocjalizacyjnego. Jest to przejaw podkreślenia podmiotowego traktowania skazanych. Co ciekawe, należy zauważyć, że adresatem tej regulacji są organy postępowania wykonawczego. Ustawodawca przyznaje im tym samym kompetencje do wykonywania kary pozbawienia wolności. Mając to na uwadze, właśnie te organy powinny właśnie stwarzać stosowne warunki, aby do realizacji celu doszło⁴⁴⁴. Potwierdza to już art. 2 pkt 2 ust. 1 Ustawy o Służbie Więziennej⁴⁴⁵, wskazując jako podstawowe zadanie Służby Więziennej *„prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności, przede wszystkim przez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych, zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu oraz specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych”*. Należy także w tym miejscu zwrócić uwagę na użycie słowa „resocjalizacja” pomimo wyeliminowania go z podstawowych celów kary uregulowanych w k.k.w.⁴⁴⁶. Natomiast opisane działania Służby Więziennej⁴⁴⁷ mają powodować, wywoływać chęć poprawy u skazanych. Polega to na założeniu, że człowiek pod wpływem określonych, zindywidualizowanych czynników może się zmieniać⁴⁴⁸. Tym samym kara pozbawienia wolności powinna być wykonywana z poszanowaniem godności ludzkiej, zasady humanitaryzmu, jak i zgodnie z wytycznymi stawianymi karze w

⁴⁴³ T. Szymanowski, *Rozdział XIV Cele, zasady, funkcje oraz istota kary pozbawienia wolności*, w: T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze...*, s. 263.

⁴⁴⁴ J. Lachowski, art. 67 k.k.w., w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.5, Warszawa 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

⁴⁴⁵ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. 2010 nr 79 poz. 523 ze zm.).

⁴⁴⁶ A. Nawój, *Wykonywanie kary...*, s. 33.

⁴⁴⁷ Zob. także: E. Kulawiecka, *Nowy model kształcenia Służby Więziennej w kontekście organizacji uczącej się. Optymalizacja działań*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2019, nr 104, s. 5 – 18.

⁴⁴⁸ M. Ciosek, *Psychologia sądowa i penitencjarna*, Wydawnictwo prawnicze PWN, Warszawa 2001, s. 176-177.

treści przepisu art. 67 k.k.w⁴⁴⁹. H. Machel nakreśla dwa sposoby osiągania celów wykonywania kary pozbawienia wolności:

- poprzez niezwykle surowe traktowanie skazanych, eskalowanie największych dolegliwości izolacji,

- przez ograniczenie wszelkich dolegliwości do minimum i poddanie skazanych oddziaływaniu korekcyjnemu⁴⁵⁰. Jednocześnie podkreśla się, że oddziaływanie wzmożoną surowością nie zmniejsza recydywy, ale także powoduje dodatkowe negatywne skutki w psychice skazanych⁴⁵¹. Natomiast wskazano, że zmniejszenia poziomu recydywy (zwiększenia skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności) upatruje się w uwzględnieniu probacyjnych postulatów w systemie⁴⁵².

Wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu przede wszystkim charakter indywidualnoprewencyjny⁴⁵³, dotyczy *stricte* skazanego. Natomiast ubocznie pełni również funkcję ogólnoprewencyjną. Wyraża się to chociażby w treści przepisu art. 73 § 1 k.k.w. gdzie mowa jest o ochronie społeczeństwa przed przestępczością⁴⁵⁴, ale także samej świadomości możliwości osadzenia w zakładzie karnym. Wizja izolacji penitencjarnej ma wszak za zadanie odstraszyć ewentualnych sprawców czynów zabronionych przed ich dokonaniem.

⁴⁴⁹ Zob. m.in.: Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 3 sierpnia 2021 r., sygn. akt II AKzw 868/21.

⁴⁵⁰ H. Machel, *Niektóre czynniki wzmacniające skuteczność poprawczą więzienia*, w: w: T. Kalisz (red.), *Prawo karne wykonawcze w systemie nauk kryminologicznych. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leszka Boguni*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011, s. 169.

⁴⁵¹ A. Ozga, *Psychospołeczne skutki kary pozbawienia wolności w zakresie problemów społecznych*, „Homo et societas. Wokół pracy socjalnej” 2017, nr 2, s. 61 – 66.

⁴⁵² Tamże, s. 169 - 171.

⁴⁵³ A. Nawój, *Wykonywanie kary...*, s. 32.

⁴⁵⁴ Tamże, s. 32 – 34.

3.4. Problemy związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności⁴⁵⁵

Problematyka wykonywania kary pozbawienia wolności⁴⁵⁶ jest bardzo skomplikowana. W ostatnich latach, zdaniem autorki, pojawił się także problem kierunku polityki karnej⁴⁵⁷ i zagadnienia dotyczące samej kary pozbawienia wolności. Działania ustawodawcy zmierzają bowiem do wyraźnego zaostrzenia⁴⁵⁸ tej polityki⁴⁵⁹. Jest to droga w stronę niechlubnej przeszłości karania. Takie podejście do karania nie przyniosło pozytywnych skutków⁴⁶⁰. Od XIX w. rozpowszechniona została idea humanitaryzmu na świecie, jak i w Polsce. W tym miejscu należy wskazać, że humanitaryzm powinno rozumieć się szeroko. Zdaniem autorki „humanitarne wykonywanie kary pozbawienia wolności” oznacza m.in., że kara ta ma być wykonywana w humanitarnych, godnych warunkach⁴⁶¹. Aktualnie jednak trudno też o takich mówić i na tym tle pojawiają się kolejne problematyczne kwestie. Same jednostki penitencjarne najczęściej są w opłakanym stanie, zaś każdy kto tam wejdzie, chciałby od razu wyjść, chociażby z uwagi na nieprzyjemny zapach. Na uwagę również zasługują wieloosobowe⁴⁶² cele mieszkalne, które co prawda, jak wynika z

⁴⁵⁵ Opisane w niniejszym problemy są problemami wybranymi przez autorkę. Nie sposób jest zebrać całą problematykę, choćby z uwagi na obszerność, ale i różne perspektywy dotyczące problematyki karania oraz wykonywania kary pozbawienia wolności.

⁴⁵⁶ Zob. J. Śliwowski, *Prawo i polityka penitencjarna*, PWN, Warszawa 1982; A.P. Sperling, *Psychologia*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1995, s. 45 - 200.

⁴⁵⁷ Oficjalna strona www RPO, *Zaostrzenie Kodeksu karnego przez Sejm. Uwagi RPO dla Senatu*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-sejm-kodeks-karny-zaostrzenie-uwagi-senat>, [dostęp: 20.02.2024 r.].

⁴⁵⁸ Zob. A. Grześkowiak, art. 32 k.k., w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wyd.8, Warszawa 2024, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

⁴⁵⁹ Zob. *Kary śmierci nie ma, będzie bezwzględne dożywocie i... skargi do Strasburga*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/bewzgladne-dozywocie-a-standardy-etpc,516210.html>, [dostęp: 7.03.2024 r.].

⁴⁶⁰ L. Gardocki, *Racjonalizacja czy zaostrzenie polityki karania?*, „Palestra”, 1995, nr 39, s. 60 – 62.

⁴⁶¹ Zob. Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Jak powinno wyglądać humanitarne więzienie? Apel RPO do Ministra Sprawiedliwości ws. standardów ONZ dotyczących infrastruktury więziennej*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/jak-powinno-wygladac-humanitarne-wiezienie-apel-rpo-do-ministra-sprawiedliwosci-ws>, [dostęp: 20.01.2023 r.].

⁴⁶² Zob. J. Wierzbicki, *Minimum powierzchni w celi mieszkalnej*, „FP” 2016, nr 10, s. 34 – 35.

deklaracji władz, mają być likwidowane⁴⁶³, nadal są w licznych jednostkach penitencjarnych w kraju⁴⁶⁴. W takich celach nierzadko było umieszczone nawet 12, 13, 14 czy nawet 15 osób. Zbirowisko takiej liczby osób w społeczności wolnościowej może być przytłaczające⁴⁶⁵. W izolacji penitencjarnej, w której znajdują się osoby borykające się z różnymi emocjami, problemami – pozostawanie ze sobą 24 godziny na dobę w towarzystwie kilkunastu innych osób z podobnymi problemami, może prowadzić tylko do negatywnych skutków⁴⁶⁶. Warto w tym miejscu przypomnieć teorie frustracji - agresji prezentowaną przez Johna Dollarda i Neala A. Millera⁴⁶⁷. Zakłada ona, że każda frustracja prowadzi do agresji, zaś każda agresja poprzedzona jest jakąś frustracją. E. Aronson, podnosi z kolei, że agresywne zachowania są skutkiem napięć emocjonalnych wywołanych doświadczoną frustracją⁴⁶⁸. Analogia nasuwa się samoistnie. Nie sposób z pewnością nie mieć poczucia frustracji w opisanych warunkach⁴⁶⁹. Co więcej, analogicznie do warunków wolnościowych, niezależnie od wszystkiego, osoby chore powinny być odizolowane od pozostałych. Zdarza się jednak inaczej, często osadzeni chorzy nie są izolowani z uwagi na brak miejsca⁴⁷⁰. Ponadto, dostrzegalnym aspektem warunków izolacji

⁴⁶³ Likwidacji mają podlegać wyłącznie cele mieszkalne ponad 10-osobowe.

⁴⁶⁴ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Cele większe niż 10-osobowe - do likwidacji. Służba Więzienna przyznaje rację RPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/cele-ponad-10-osobowe-do-likwidacji-sluzba-wiezienna-przyznaje-racje-rpo>, [dostęp: 20.01.2023 r.].

⁴⁶⁵ Zob. m.in. E. Czerwińska – Jakimiuk, *Agresja w perspektywie psychologicznej i filozoficznej. Przegląd wybranych teorii*, „Argument. Biannual Philosophical Journal” Vol. 10 (1/20), 2020, s. 197 – 212.

⁴⁶⁶ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Skarga na przeludnione cele w zakładach karnych*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/skarga-na-przeludnione-cele-w-zakladach-karnych>, [dostęp: 20.01.2023 r.].

⁴⁶⁷ Zob. m.in. *Teoria frustracji-agresji*, <http://kanonpojecpsychologicznych.pl/encyclopedia/teoria-frustracji-agresji/>, [dostęp: 20.01.2024 r.].

⁴⁶⁸ M. Przybysz – Zaremba, *Egzemplifikacje wybranych teorii zachowań agresywnych człowieka – perspektywa trójwymiarowa*, „Studia nad Rodziną” 2015, nr 2 (37), s. 316 – 319.

⁴⁶⁹ Zob. Z. Nowacki, *Agresja skazanych mężczyzn w teorii uczenia się*, „The Prison Systems Review” 2019, nr 102, s.95 – 110.

⁴⁷⁰ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *W jednej celi z osobą z podejrzeniem gruźlicy. Rzecznik: za późna reakcja Służby Więziennej*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/w-jednej-celi-z-gruzlikiem-za-pozna-reakcja-sluzby-wieziennej>, [dostęp: 20.01.2023 r.].

penitencjarnej w kraju są różnego rodzaju insekty, głównie pluskwy⁴⁷¹, co z pewnością nie stanowi o humanitarnych warunkach. Sytuacje takie nie powinny mieć miejsca, bowiem cele wykonywania kary pozbawienia wolności określone w k.k.w. z 1997 r. są dalekie od upokarzającego i niegodnego traktowania człowieka. Sama izolacja jest istotą kary pozbawienia wolności⁴⁷².

W dzisiejszych czasach ważnym zagadnieniem dot. wykonywania kary pozbawienia wolności jest duża populacja więzienna⁴⁷³. Świadczy to niewątpliwie o braku skuteczności⁴⁷⁴ wykonywania kary pozbawienia wolności⁴⁷⁵. Pojawia się problem recydywy, której poziom jest nieustannie⁴⁷⁶, od wielu lat wysoki⁴⁷⁷. Po przełomowej nowelizacji kodyfikacji karnej 1997 r. wydawało się, że liczba pozbawionych wolności spadnie, zaś tak się nie stało. Polska jeszcze przed rokiem 1989 posiadała olbrzymią populację pozbawionych wolności⁴⁷⁸ i tak zostało do dzisiaj⁴⁷⁹. Prowadzi to do przeludnienia zakładów karnych⁴⁸⁰ oraz dalej idących za tym problemów. Niepokojącą tezę na temat polskiego więziennictwa przytacza Biuro RPO – „polskie więzienia nie przygotowują do wolności, tylko do recydywy”⁴⁸¹.

⁴⁷¹ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Sprawa insektów w więzieniach wymaga działań sanepidu*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wiezienia-cele-insekty-sanepid>, [dostęp: 20.01.2023 r.].

⁴⁷² J. Kusztal, E. Franczyk, *Samotność w izolacji penitencjarnej w pedagogice resocjalizacyjnej*, „Studia z teorii wychowania” 2020, nr 2(31), s. 245-255.

⁴⁷³ Więcej w dalszej części – Kara pozbawienia wolności w statystykach penitencjarnych.

⁴⁷⁴ A. Nawój – Śleszyński, *Recydywiści penitencjarni w populacji więziennej w Polsce w latach 1970 – 2020*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 116, s. 239.

⁴⁷⁵ Szerzej w dalszej części pracy.

⁴⁷⁶ S. Lelental, *Postępowanie z recydywistami w świetle projektu kodeksu karnego wykonawczego*, „Biuletyn kryminologiczny” 1993, nr 2, s. 23 – 31.

⁴⁷⁷ B.M. Nowak, *(Nie)skazani...*, s. 84 – 89.

⁴⁷⁸ Zob. A. Nawój-Śleszyński, *Skazani odbywający zastępczą karę pozbawienia wolności i ukarani w populacji więziennej – z problematyki redukcji populacji więziennej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, Nr 78, s. 53 – 81.

⁴⁷⁹ A. Nawój-Śleszyński, *Rola środków penalnych związanych z poddaniem sprawcy próbie w kształtowaniu rozmiarów populacji więziennej w Polsce*, „Probacja” 2014, nr 2, s. 5-8.

⁴⁸⁰ Zob. A. Nawój-Śleszyński, *Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, następstwa i możliwości przeciwdziałania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.

⁴⁸¹ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Obecna polityka penitencjarna – dokąd zmierzamy. Sesja 5: III KPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/panel/sesja-5KPO-polityka-penitencjarna>, [dostęp: 22.06.2022 r.].

Zgodnie z definicją prezentowaną przez A. Marka: „*Recydywa jest to ponowne lub wielokrotne popełnianie przestępstw przez tego samego sprawcę*”⁴⁸². Wyróżnia się rodzaje recydywy w znaczeniu: kryminologicznym, jurydycznym i penitencjarnym⁴⁸³. W przedmiotowej rozprawie autorka podejmuje się wywodu na temat najszerszego znaczenia recydywy – recydywy penitencjarnej. To ujęcie obejmuje odbywanie kary pozbawienia wolności ponownie za jakiegokolwiek rodzaj przestępstwa⁴⁸⁴. Recydywa penitencjarna jest kolejnym ogromnym problemem więziennictwa polskiego od lat. Można pokusić się o stwierdzenie, że kara pozbawienia wolności nie jest wykonywana skutecznie na co wskazuje wskaźnik recydywy⁴⁸⁵.

3.5. Wychowawczy cel wykonywania kary pozbawienia wolności

W aktualnym stanie prawnym zdecydowany nacisk położony jest na wychowanie skazanych w sposób taki, aby dokonali oni zmiany swoich postaw⁴⁸⁶. Jak już wspomniano wcześniej – nie zawsze tak było. W k.k.w. z 1969 r. nacisk położony był na represyjność. Razem z coraz mocniejszym akcentem na wychowanie skazanych, wzmacniała się/poszerzała indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności⁴⁸⁷. Wszak przecież w myśl treści przepisu art. 67 § 2 k.k.w.: „*Dla osiągnięcia celu określonego w § 1 prowadzi się zindywidualizowane oddziaływanie na skazanych w ramach określonych w ustawie systemów wykonywania kary, w różnych rodzajach i typach zakładów karnych.*”. Zdaniem autorki to właśnie indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności jest bardzo ważna, jeśli chodzi o skuteczność wykonywania kary pozbawienia wolności. Indywidualizację można podzielić na:

- indywidualizację środków oddziaływania,
- indywidualizację instytucjonalną.

⁴⁸² A. Marek, *Prawo karne...*, s. 311.

⁴⁸³ Tamże, s. 312.

⁴⁸⁴ Tamże, s. 313.

⁴⁸⁵ Zob. *Rozdział IV. Wykonywanie kary pozbawienia wolności w statystykach penitencjarnych.*

⁴⁸⁶ S. Lelental, *Cel wykonywania kary pozbawienia wolności oraz warunki...*, s. 863 – 879.

⁴⁸⁷ A. Nawój, *Wykonywanie kary...*, s. 36.

Indywidualizacja środków oddziaływania polega na stosownym dobraniu środków i metodyki oddziaływania, które skutecznie zrealizują cel wychowawczy⁴⁸⁸ wobec konkretnego skazanego. Zindywidualizowane środki oddziaływania na skazanego są kontynuacją indywidualizacji wyrażonej w treści przepisu art. 55 k.k.⁴⁸⁹. Indywidualizacja instytucjonalna przejawia się natomiast w podziale specjalnie stworzonych ku temu instytucji o czym szerzej w dalszej części rozprawy. W tym miejscu warto bowiem podnieść, że to właśnie cel wychowawczy⁴⁹⁰ spowodował liczne zmiany jeśli chodzi o indywidualizację zarówno środków oddziaływania, jak i instytucjonalną. W k.k.w. z 1969 r. odnajdujemy zadania stawiane wykonywaniu kary, bowiem zgodnie z treścią art. 37 § 1 k.k.w. z 1969 r.: „Wykonanie kary pozbawienia wolności ma na celu kształtowanie społecznie pożądaney postawy skazanego, a zwłaszcza powinno wdrażać go do społecznie użytecznej pracy oraz przestrzegania porządku prawnego i tym samym przeciwdziałać powrotowi do przestępstwa.”⁴⁹¹. Wskazano także, że aby to zadanie wykonać należy prowadzić działalność resocjalizacyjną, która miała polegać na poddawaniu skazanych dyscyplinie i porządkowi, a także na uświadamianiu skazanym społecznej szkodliwości ich czynów (art. 37 § 2 i 3 k.k.w. z 1969 r.). Porównując indywidualizację wykonywania kary pozbawienia z poprzedniej kodyfikacji z aktualną można spostrzec jak duży postęp w tym względzie nastąpił.

Tabela 1. Indywidualizacja instytucjonalna w Kodeksie karnym wykonawczym z 1969 r. i 1997 r.

k.k.w. z 1969 r.	k.k.w. z 1997 r.
INDYWIDUALIZACJA INSTYTUCJONALNA	
typy zakładów karnych	typy zakładów karnych
rodzaje zakładów karnych	rodzaje zakładów karnych
klasyfikacja skazanych	klasyfikacja skazanych
rygory	systemy wykonywania kary

Źródło: A. Nawój, *Wykonywanie kary...*s. 36.

⁴⁸⁸ Zob. P. Szczepaniak, *Kara pozbawienia wolności a wychowanie*, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Kalisz 2003, s. 40 – 86.

⁴⁸⁹ W. Friedrich, *Wychowawczo-resocjalizacyjne środki oddziaływania na skazanych*, "Ogrody Nauki i Sztuki" 2016, t. 6, s. 278 – 288.

⁴⁹⁰ Zob. P. Szczepaniak, *Konteksty pedagogiki penitencjarnej*, „Resocjalizacja polska” 2011, nr 2, s. 110 – 132.

⁴⁹¹ Zob art. 37 § 1 k.k.w. z 1969 r.

Tabela 2. Indywidualizacja środków oddziaływania w Kodeksie karnym wykonawczym z 1969 r. i 1997 r.

k.k.w. z 1969 r.	k.k.w. z 1997 r.
INDYWIDUALIZACJA ŚRODKÓW ODDZIAŁYWANIA	
praca	praca
nauka	nauka
zajęcia kulturalno - oświatowe	zajęcia kulturalno - oświatowe
	podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnątrznym
	środki terapeutyczne
	nagrody i kary dyscyplinarne
	ulgi

Źródło: A. Nawój, *Wykonywanie kary...*s. 36.

W zakresie indywiduacji środków oddziaływania wraz z aktualnie przyświecającym celem wychowawczym kary pozbawienia wolności w k.k.w. z 1997 r. pojawiły się liczne, nowe środki oddziaływania. Środkami tymi są m.in.: podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym, środki terapeutyczne, nagrody i kary dyscyplinarne⁴⁹² oraz ulgi⁴⁹³. Na uwagę zasługuje fakt, że środki te ulegają odpowiednio modyfikacjom wraz z rozwojem i dotychczasowymi doświadczeniami⁴⁹⁴.

⁴⁹² Zob. A. Kwieciński, *Procedura wymiaru i wykonania kar dyscyplinarnych wobec skazanych na karę pozbawienia wolności. Cz. 1 (art. 144 k.k.w. - art. 145 k.k.w.)*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2013, nr 29, s. 199 - 218.

⁴⁹³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. 2003 nr 151 poz. 1469).

⁴⁹⁴ Zob. M. Sadowska, *Najdłuższe kary pozbawienia wolności a praca penitencjarna*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2016.

Zmianą niebagatelną co do indywidualizacji instytucjonalnej⁴⁹⁵ w aktualnym stanie prawnym⁴⁹⁶ jest zamiana rygorów na nieocenione systemy wykonywania kary pozbawienia wolności. Indywidualizacja instytucjonalna ma także, zdaniem autorki, ogromne znaczenie jeśli chodzi o skuteczność wykonywania kary pozbawienia wolności.

3.6. Indywidualizacja instytucjonalna wykonywania kary pozbawienia wolności

Indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności oznacza swoisty proces, w czasie którego to wymierza się stosowną karę za określone przestępstwo wg konkretnych/indywidualnych uwarunkowań sprawcy tegoż przestępstwa właśnie na podstawie jego wyodrębnionych cech. To właśnie indywidualizacji przypisuje się istotne znaczenie dla procesu resocjalizacji. Można także uznać, że właściwa diagnoza, skutkuje stosownym doborem „lekarstwa” i sprawnym powrotem do społeczeństwa⁴⁹⁷. Indywidualizacja instytucjonalna, o czym wspomniano wyżej została

w pełnym zakresie wprowadzona do k.k.w. w 1997 r. Przejawia się tym, że ustawodawca stworzył specjalne instytucje celem zindywidualizowanego wykonywania kary pozbawienia wolności, które zostały uregulowane w k.k.w.

Zakłady karne są instytucjami podległymi Ministrowi Sprawiedliwości (art. 68 k.k.w.). W świetle art. 69 k.k.w. karę pozbawienia wolności wykonuje się w określonych rodzajach zakładów karnych:

1. dla młodocianych,
2. dla odbywających karę po raz pierwszy,
3. dla recydywistów penitencjarnych,
4. dla odbywających karę aresztu wojskowego⁴⁹⁸.

Wyjątek stanowią kobiety karmiące i ciężarne⁴⁹⁹.

---

⁴⁹⁵ Zob. S. Lelental, *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 1990, s. 315 - 318.

⁴⁹⁶ Zob. S. Lelental., *Kodeksy karne wykonawcze 1969 ⇔ 1997*, Wydawnictwo prawnicze Lex, Sopot 1998.

⁴⁹⁷ A. Kotlenga, *Diagnozowanie sprawców przestępstw wskazaniem dla możliwości oddziaływań resocjalizacyjnych*, „Probacja” 2016, nr III, s. 98 – 99.

⁴⁹⁸ K. Postulski, *Kodeks...*, 2016, s. 583.

⁴⁹⁹ Zob. art. 87 k.k.w.

Podział na rodzaje zakładów karnych ma na celu przeznaczenie danego rodzaju zakładu karnego dla konkretnej kategorii skazanych⁵⁰⁰. Po dokonaniu wyboru rodzaju zakładu karnego dla skazanego dobierany jest indywidualnie jeden z trzech systemów wykonywania kary (art. 81 k.k.w.):

1. programowanego oddziaływania⁵⁰¹,
2. terapeutyczny⁵⁰²,
3. zwykły⁵⁰³.

Systemy te różnią się przede wszystkim sposobem, rodzajem i zakresem oddziaływań⁵⁰⁴, a także faktem, że na niektóre z nich skazany musi wyrazić zgodę⁵⁰⁵. Klasyfikacji⁵⁰⁶ do poszczególnych typów i rodzajów zakładów karnych oraz systemu wykonywania kary dokonuje się na podstawie pewnych kryteriów. Klasyfikacją nazywamy zbiór działań odpowiednich organów wykonawczych, które w dużym

---

⁵⁰⁰ M. Kuć, *Indywidualizacja...*, s. 153.

⁵⁰¹ Zob. m.in.: A. Nawój-Śleszyński, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007; A. Nawój-Śleszyński A., *Problemy realizacji systemu programowanego oddziaływania*, w: Ambrozik W., Stępnia P. (red.), *Służba Więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej*, UAM w Poznaniu, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, Poznań – Warszawa – Kalisz 2004; A. Nawój-Śleszyński, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania w świetle badań empirycznych*, w: Indeck K. (red.), *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004; A. Nawój-Śleszyński, *System programowanego oddziaływania w teorii i w praktyce*, w: Urban B. (red.), *Profilaktyka społeczna i resocjalizacja młodzieży*, Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna imienia Kardynała Augusta Hłonda, Mysłowice 2004; A. Nawój-Śleszyński, *Motywacyjna rola systemu programowanego oddziaływania w rozwiązywaniu problemów alkoholowych osób pozbawionych wolności*, „Świat Problemów” 2010, Nr 11, s. 32 - 37.

⁵⁰² Zob. m. in.: A. Nawój-Śleszyński, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym w świetle zasady indywidualnego oddziaływania*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2009, Nr 64-65, s. 95 - 109; A. Kwieciński, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017.

⁵⁰³ S. Lelental, *Kodeks...*, 2014, s. 274.

⁵⁰⁴ K. Postulski, *Kodeks...*, 2016, s. 625.

⁵⁰⁵ Szczegółowe regulacje znajdują się w art. 95, art. 96, art. 98 k.k.w.

⁵⁰⁶ Zob. K. Mrozek, *Klasyfikacja skazanych na karę pozbawienia wolności. Wskazówki interpretacyjne wydawania (procesu konstruowania) decyzji komisji penitencjarnej*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2023, t. LXVII, nr 4177, s. 165 – 173.

uogólnieniu zmierzają do dostosowania oddziaływań penitencjarnych do poszczególnych skazanych. Należy w pierwszej kolejności wyjaśnić stosowne podziały klasyfikacji. Na początku swojej kary pozbawienia wolności skazany zostaje zaklasyfikowany do odpowiedniej grupy klasyfikacyjnej – jest to klasyfikacja wstępna (początkowa). W czasie wykonywania kary pozbawienia wolności może dojść do sytuacji kiedy należałoby zmienić skazanemu grupę klasyfikacyjną – określa się to mianem klasyfikacji następczej (reklasyfikacji)⁵⁰⁷. Klasyfikacja dzieli się także na zewnętrzną oraz wewnętrzną. Klasyfikacja zewnętrzna jest pierwsza w kolejności, ponieważ dotyczy wyboru zakładu karnego, w którym to skazany będzie odbywał karę. Klasyfikacja wewnętrzna ma za zadanie odpowiednie rozmieszczenie skazanego w wybranym zakładzie karnym – chodzi głównie o oddział i cele⁵⁰⁸. Za cel tej klasyfikacji podaje się⁵⁰⁹ *„stwarzanie warunków sprzyjających indywidualnemu postępowaniu ze skazanymi, zapobieganiu szkodliwym wpływom skazanych zdemoralizowanych oraz zapewnieniu skazanym bezpieczeństwa osobistego, wyboru właściwego systemu wykonywania kary, rodzaju i typu zakładu karnego oraz rozmieszczenia skazanych wewnątrz zakładu karnego”*⁵¹⁰. Aktualnie kryteriami klasyfikacji wskazanymi w k.k.w. są⁵¹¹:

1. płeć – S. Lelental wskazuje kryterium płci jako *„nadmiar regulacji”*⁵¹², można sądzić, że opinia ta podparta jest regulacją z art. 87 k.k.w., gdzie bezpośrednio wskazane jest, że kobiety karę pozbawienia wolności odbywają oddzielnie od mężczyzn;
2. wiek – ma on szczególne znaczenie, kiedy skazany nie ukończył 21 roku życia (ze względu na fakt, iż k.k.w. wyróżnia kategorię skazanych *„młodocianych”* oraz aspekt obowiązku nauki)⁵¹³;
3. uprzednie odbywanie kary pozbawienia wolności – k.k.w. wyróżnia kategorię skazanych *„recydywistów”*⁵¹⁴;

⁵⁰⁷ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 252.

⁵⁰⁸ Tamże, s. 252.

⁵⁰⁹ Zob. art. 82 § 1 k.k.w.

⁵¹⁰ K. Postulski, *Kodeks...*, 2016, s. 626-627.

⁵¹¹ Zob. art. 82 k.k.w.

⁵¹² S. Lelental, *Kodeks...*, 2014, s. 278.

⁵¹³ K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.2, Warszawa 2014, s. 465.

⁵¹⁴ K. Postulski, *Kodeks...*, 2014, s. 465.

4. umyślność/nieumyślność czynu – „*jak się podkreśla w literaturze, sposób postępowania ze skazanymi za przestępstwa nieumyślne jest odmienny od tego, który się stosuje wobec sprawców przestępstw umyślnych*⁵¹⁵”⁵¹⁶;
5. czas pozostałej do odbycia całej kary pozbawienia wolności – ma to istotne znaczenie dla zagadnienia pomocy postpenitencjarnej⁵¹⁷ i umieszczenia skazanego możliwie blisko jego miejsca zamieszkania⁵¹⁸;
6. stan zdrowia fizycznego i psychicznego skazanego, stopień uzależnienia od alkoholu oraz środków zabronionych – istota tego kryterium przejawia się w możliwości skierowania skazanego do odbywania kary w systemie terapeutycznym oraz umieszczenia w zakładzie, w którym będzie możliwe udzielenie mu niezbędnej opieki zdrowotnej⁵¹⁹;
7. stopień demoralizacji i zagrożenia społecznego – skazani, którzy są wysoce zdemoralizowani i stwarzają zagrożenie, odbywają karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego, w razie potrzeby przy szczególnych zabezpieczeniach⁵²⁰;
8. rodzaj popełnionego przestępstwa – to kryterium ma duże zastosowanie, ponieważ może determinować zarówno rodzaj, jak i typ zakładu karnego, ale także system odbywania kary i rozmieszczenie wewnętrzne skazanego⁵²¹. Ponadto za podstawę klasyfikacji wskazuje się badania osobopoznawcze, które przy szerokich kryteriach klasyfikacji mogą pełnić główną rolę przy decyzji komisji penitencjarnej⁵²². Wskazuje się przy zagadnieniu badań

---

⁵¹⁵ J. Lachowski, art. 82 k.k.w., w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.5, Warszawa 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

⁵¹⁶ K. Postulski, *Kodeks...*, 2014, s. 465.

⁵¹⁷ Zob. A. Nawój-Śleszyński, *Modyfikacja systemu pomocy postpenalnej w społecznej readaptacji osób po opuszczeniu zakładów karnych*, w: Kowalczyk M. (red.), *Uwarunkowania i przebieg procesów resocjalizacji, readaptacji i inkluzji społecznej*, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2017.

⁵¹⁸ K. Postulski, *Kodeks...* 2014, s. 465.

⁵¹⁹ Tamże.

⁵²⁰ S. Lelental, *Kodeks...* 2014, s. 279.

⁵²¹ K. Postulski, *Kodeks...* 2014, s. 466.

⁵²² Tamże, s. 465.

osobopoznawczych pogląd, iż programy oddziaływania, muszą być dobrze dobrane i podparte dobrym rozpoznaniem adresata⁵²³;

9. stosunek skazanego do popełnionego przestępstwa (należy sądzić, że kluczowym jest to, czy skazany odnosi się do faktu popełnienia przestępstwa krytycznie, czy też neguje swoje sprawstwo)⁵²⁴.

Zakłady karne organizowane są jako⁵²⁵ (art. 70 § 1 k.k.w.):

1. zakład karne typu zamkniętego,
2. zakład karne typu półotwartego,
3. zakład karne typu otwartego⁵²⁶.

Ponadto, zgodnie z treścią przepisu art. 71 k.k.w.: „*Minister Sprawiedliwości może, w drodze rozporządzenia, tworzyć, zgodnie z ustalonymi w niniejszym kodeksie celami wykonywania kary pozbawienia wolności i z ustalonymi zasadami klasyfikacji skazanych, zakłady karne inne niż wymienione w art. 69 lub ustalić inny niż określony w art. 81 system wykonywania kary, uwzględniając w szczególności potrzeby w zakresie sprawdzania nowych środków i metod oddziaływania na skazanych.*”⁵²⁷. W art. 71 k.k.w. należy dostrzegać ogromny potencjał. Mając na uwadze różne grupy

⁵²³ S. Lelental, *Kodeks...* 2014, s. 279.

⁵²⁴ J. Lachowski, art. 82, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd. 5, Warszawa 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.04.2023 r.].

⁵²⁵ Zob. S. Lelental, *Założenia typologii zakładów karnych w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1972, seria I, z. 85, s. 16.

⁵²⁶ Zob. art. 70 k.k.w.

⁵²⁷ Zob. art. 71 k.k.w.

skazanych (np. skazani w wieku senioralnym⁵²⁸, skazani niepełnosprawni⁵²⁹), które nie mają stworzonych odpowiednich warunków odbywania kary pozbawienia wolności. Wszak, ich również dotyczy indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności, z kolei potrzeby i możliwości niektórych grup skazanych znacznie różnią się od pozostałych. Jest to także jeden z problemów dzisiejszej polityki penitencjarnej. Aktualnie ilość jednostek penitencjarnych, zdaniem autorki, jest zbyt mała. Podobnie jeśli chodzi o typy i rodzaje zakładów karnych które, nie są odpowiedzią na potrzeby, a przede wszystkim możliwości wszystkich grup skazanych. Rozwiązania tego problemu można upatrywać w treści art. 71 k.k.w. właśnie.

---

⁵²⁸ Zob. A. Nawój – Śleszyński, *Niektóre problemy wykonywania kary pozbawienia wolności wobec więźniów w wieku senioralnym*, w: A. Jaworska (red.) *Senior w obliczu izolacji penitencjarnej. Konteksty praktyczne i empiryczne*, Wydawnictwo EM – Oficyna Wydawnicza Edwarda Mitek, Bydgoszcz 2013, s. 122- 144; A. Nawój-Śleszyński, *Problem indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności wobec więźniów w wieku senioralnym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 83, s. 97- 119; M. Jankowska-Guściora, *Starość w obliczu uwięzienia – zakres oddziaływań penitencjarnych podejmowanych wobec seniorów*, w: D. Kowalczyk, M. Snopek (red.), *Teoretyczno-praktyczne konteksty resocjalizacji penitencjarnej skazanych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2015, s. 105-115; A. Kwieciński, *Terapia, opieka czy resocjalizacja? Optymalizacja modelu traktowania osób starszych w warunkach izolacji penitencjarnej*. Uwagi na tle książki S. Grzesiaka „Praca penitencjarna z więźniami seniorami”, „Probacja” 2014, nr 3, s. 155 – 163.

⁵²⁹ Zob. *Osadzony niepełnosprawny w izolacji penitencjarnej*, <https://sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-garbalinie-osadzony-niepelnosprawny-w-izolacji-penitencjarnej>, [dostęp: 11.08.2024 r.]; M. Ejchart, *Prawa więźniów z niepełnosprawnością fizyczną w polskich jednostkach penitencjarnych*, „Palestra” 2014, nr 1 – 2, s. 93 – 98.

Rozdział IV.

Typy zakładów karnych w polskim systemie penitencjarnym

4. 1. Zakłady karne typu zamkniętego

Zakłady karne typu zamkniętego charakteryzuje najwyższy stopień izolacji skazanych⁵³⁰. Do tego typu zakładów karnych kierowani są skazani szczególnie niebezpieczni, celem ochrony społeczeństwa, a także bezpieczeństwa współosadzonych⁵³¹. Decyzja o osadzeniu skazanego w zakładzie karnym typu zamkniętego jest podejmowana na etapie klasyfikacji wstępnej⁵³².

Ustawowo i obligatoryjnie do tej grupy zalicza się skazanych (art. 88 § 3 k.k.w.):

- za przestępstwa popełnione w ramach działalności zorganizowanej grupy przestępczej lub związku, który ma na celu popełnianie przestępstw,
- osoby skazane na karę dożywotniego pozbawienia wolności, 25 lat pozbawienia wolności lub wyższą karę,
- skazanych z zaburzeniami psychicznymi niepsychotycznymi⁵³³, w tym również za

⁵³⁰ Regulacje dotycząca zakładów karnych typu zamkniętego znajdują się w art. 70, art. 76, art. 88, art. 88a, art. 88b, art. 89, art. 90, art. 91a, art. 105, art. 115, art. 214 k.k.w.

⁵³¹ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd. 5, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 398-404.

⁵³² J. Lachowski, art. 88 k.k.w., w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.5, Warszawa 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

⁵³³ Zob. A. Kwieciński, T. Kalisz, *Skazani z zaburzeniami preferencji seksualnych w polskim systemie penitencjarnym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 60, s. 65 – 84; A. Nawój – Śleszyński, *Kształtowanie się modelu wykonywania kary pozbawienia wolności wobec skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi w polskim systemie penitencjarnym*, w: A. Jaworska (red.) *Readaptacja społeczna sprawców przestępstw z niepełnosprawnością psychiczną i intelektualną*, Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Bydgoszcz 2015, s. 11-29.

przestępstwa określone⁵³⁴ w art. 197 - 203 k.k.⁵³⁵, którzy popełnili czyny zabronione w związku z ich zaburzeniami preferencji seksualnych⁵³⁶ lub także upośledzonych umysłowo⁵³⁷,

- skazanych, którzy stwarzają poważne zagrożenie społeczne lub poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego,

- skazanych objętych ochroną w związku z treścią przepisu art. 88d k.k.w.⁵³⁸ oraz na mocy ustawy o świadku koronnym⁵³⁹.

Fakultatywnie w zakładach karnych typu zamkniętego, jak wynika z dyspozycji przepisu art. 88 § 1, 2 i 6 k.k.w.⁵⁴⁰, z uwagi na zagrożenie społeczne lub bezpieczeństwa zakładu karnego można umieścić:

- osobę⁵⁴¹ skazaną za przestępstwo nieumyślne, odbywającą zastępczą karę pozbawienia wolności lub karę aresztu oraz skazaną kobietę, a także osoby których negatywna ocena wskazuje, że należy wobec nich wykonywać karę w warunkach zwiększonej izolacji i zabezpieczenia;

⁵³⁴ Zob. A. Nawój-Śleszyński, *Sprawcy przestępstw seksualnych a polityka penitencjarna*, w: Urban B. (red.), *Profilaktyka społeczna i resocjalizacja młodzieży*, Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna imienia Kardynała Augusta Hłonda, Mysłowice 2004, s. 104 – 118; A. Nawój-Śleszyński A., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec sprawców przestępstw seksualnych w opinii wychowawców penitencjarnych*, w: Ambrozik W., Machel H., Stępnia P. (red.), *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych. IV Kongres Penitencjarny*, Wydawnictwo UAM w Poznaniu, Uniwersytet Gdański, Centralny Zarząd Służby Więziennej. Poznań-Gdańsk-Warszawa-Kalisz 2008, s. 571 – 586.

⁵³⁵ M. Kunaj, *Sylwetka skazanego za przestępstwo z art. 197 – 203 Kodeksu karnego popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. Raport z badań*, w: J. Helios, W. Jedlecka, A. Kwieciński, *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z zagadnień nauk penalnych*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019, s. 129 – 139.

⁵³⁶ Zob. M. Szwejkowska M., *Skazani z zaburzeniami preferencji seksualnych*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2013, s. 50 – 103.

⁵³⁷ Szczegółowa regulacja przestępstw, za które skazani zostają osadzeni w zakładzie karnym typu zamkniętego znajduje się w art. 197-203 k.k.

⁵³⁸ Skazani, którzy są objęci szczególną ochroną, jeśli występują w toczącym się lub zakończonym postępowaniu karnym jako świadek, pokrzywdzony, oskarżony lub podejrzany i występuje w stosunku do nich obawa lub podejrzenie zagrożenia.

⁵³⁹ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (Dz. U. 1997 r. nr 114 poz. 738 ze zm.).

⁵⁴⁰ Zob. art. 88 § 6 k.k.w.

⁵⁴¹ Zob. art. 76 k.k.w.

- osobę, która naruszyła w stopniu poważnym dyscyplinę i porządek,
- skazanych którzy dotychczas przebywali w zakładach karnych innego typu, jeżeli określone względy wskazują, że należy wobec nich wykonywać karę w warunkach zwiększonej izolacji i zabezpieczenia;
- skazanych, którzy popełnili, czyn o znacznym stopniu społecznej szkodliwości, a ich postawa i zachowanie przemawiają za osadzeniem ich w zakładzie karnym typu zamkniętego (art. 88 § 6 k.k.w.).

W zakładach karnych typu zamkniętego odbywają karę pozbawienia wolności także skazani odbywający tą karę w systemie terapeutycznym (art. 96 k.k.w.).

Ponadto w zakładach karnych typu zamkniętego można umieścić:

- skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania w zakładzie karnym typu półotwartego (art. 88 § 1 k.k.w.),
- skazanych za przestępstwo nieumyślne lub odbywających zastępczą karę pozbawienia wolności (art. 88 § 2 k.k.w.)⁵⁴².

Należy także pamiętać, że zgodnie z treścią przepisu art. 89 § 4 k.k.w. ujemna ocena skazanego może powodować przeniesienie do zakładu karnego typu zamkniętego. Przy podejmowaniu decyzji o osadzeniu skazanego w zakładzie karnym typu zamkniętego każdorazowo należy dokonać oceny oraz stopnia szkodliwości społecznej popełnionego czynu⁵⁴³ na podstawie przesłanek z art. 115 § 2 k.k., tj. biorąc pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, szkodę, która została wyrządzona lub zagrażała pokrzywdzonemu, sposób i okoliczności popełnionego czynu, wagę naruszonego przez sprawcę obowiązku, postać zamiaru, motywację, rodzaj naruszonych reguł ostrożności oraz stopnień ich naruszenia. Jest to katalog zamknięty, nie można zatem interpretować go rozszerzająco ani rozszerzać treści przesłanek⁵⁴⁴. W zakresie oceny osoby pozbawionej wolności i tego, czy „*stwarza poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu*”⁵⁴⁵

⁵⁴² J. Lachowski, art. 88 k.k.w., w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.2, Warszawa 2016, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.06.2022 r.].

⁵⁴³ K. Doroszevska, *Spoleczna szkodliwosc czynu jako okreczenie zla w polskim prawie karnym?*, „Młody Jurysta Czasopismo Studentów I Doktorantów Wydziału Prawa I Administracji UKSW” 2017, nr 4, s. 16 – 30.

⁵⁴⁴ A. Grześkowiak, *Rozdział XIV. Objasnienie wyrazow ustawowych*, w: A. Grześkowiak (red.), K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 722-724.

⁵⁴⁵ M. Ćwikła, *Izolacja skazanych niebezpiecznych w polskich zakładach karnych*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2021, nr 1, s. 5 – 16.

dokonywane jest na podstawie treści przepisu art. 88a k.k.w.⁵⁴⁶. Należy w tym miejscu zaakcentować pogląd wyrażony przez M. Ćwikłę „(...)warto zwrócić uwagę na to, że osadzeni w takiej izolacji nie mają szansy na resocjalizację czy jakąkolwiek aktywizację. Skazani osadzeni w zakładzie karnym, czy areszcie śledczym przebywają w zamkniętym środowisku o dużym nasileniu czynników kryminogennych – zupełnie niesprzyjających procesowi resocjalizacji.”⁵⁴⁷.

W zakładach karnych typu zamkniętego umieszcza się skazanych wg kryteriów podmiotowych (osobowości skazanego) oraz przedmiotowych (formalnych). Mając na uwadze kryteria formalne, sąd penitencjarny lub komisja penitencjarna mogą przenieść skazanego (w praktyce najczęściej przeniesienie ma miejsce za sprawą komisji penitencjarnej), który został skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności z zakładu karnego typu zamkniętego do typu półotwartego po 15 latach odbywania przez niego kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego, a po 20 latach skazany może zostać przeniesiony do zakładu karnego typu otwartego⁵⁴⁸. T. Szymanowski, nakreśla celnie problem odejścia od zasady indywidualizacji penitencjarnej, twierdząc, że przeniesienie skazanego winno następować również na podstawie oceny jego zachowania, może nawet głównie za sprawą tej oceny⁵⁴⁹. Zwłaszcza, że jak pokazują badania – nagradzanie skazanych, zwłaszcza odbywających długoterminowe⁵⁵⁰ kary pozbawienia wolności⁵⁵¹ – przynosi pozytywne efekty⁵⁵². A. Wróbel – Chmiel w wyniku własnych badań empirycznych

⁵⁴⁶ J. Lachowski, art. 88a k.k.w., w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2016, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.06.2022 r.].

⁵⁴⁷ M. Ćwikła, *Izolacja skazanych...*, s.16.

⁵⁴⁸ Szczegółowa regulacja znajduje się w art. 89 § 3 k.k.w.

⁵⁴⁹ T. Szymanowski, *Rozdział XVI System wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 296 - 297.

⁵⁵⁰ Zob. H. Machel, *Sens i bezsens długotrwałej izolacji więziennej – opracowanie poświęcone karze 25 lat pozbawienia wolności oraz karze dożywotniego pozbawienia wolności*, w: W. Zalewski (red.), *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015, s. 9-18.

⁵⁵¹ Uznaje się, że karą długoterminową jest kara pozbawienia wolności od 5 lat wzwyż. (K. Grudzińska, *Więzień długoterminowy w izolacji penitencjarnej*, „Resocjalizacja polska” 2013, nr 4, s. 231 – 242).

⁵⁵² A. Wróbel – Chmiel, *Nagrody i kary dyscyplinarne w praktyce penitencjarnej, a poczucie sensu życia więźniów długoterminowych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 97, s. 19 – 37.

stwierdziła, że „(...) analiza wyników badań pozwala na stwierdzenie, że wśród badanych długoterminowo pozbawionych wolności – skazani nagradzani oraz niedoświadczający karania dyscyplinarnego w warunkach izolacji więziennej odznaczali się średnio wyższym i statystycznie istotnym poziomem poczucia sensu życia od osadzonych z grupy porównawczej. Porównując skazanych nagradzanych i nienagradzanych różnice istotne statystycznie zauważono przede wszystkim w zakresie afirmacji życia, akceptacji siebie, świadomości celu i oceny własnej przyszłości. Z kolei fakt bycia karanym dyscyplinarnie w sposób istotny statystycznie różnicuje wyniki osiągnięte przez badane grupy (...)”⁵⁵³. Według autorki regulacja jest niespójna. Wielokrotnie w przepisach podkreślane jest bezpieczeństwo zakładu karnego w kontekście osoby skazanego, który może stwarzać zagrożenie⁵⁵⁴. Należy więc sądzić, że słuszne byłoby jako punkt odniesienia postawić jego zachowanie, mając na uwadze zwłaszcza zasadę wolnej progresji oraz pozytywne skutki łagodzenia rygorów. Tym bardziej, że jak podnosi G. B. Szczygieł: „Tylko zindywidualizowany sposób wykonywania kary umożliwia realizację zadań postawionych przed wykonywaniem kary, a system wolnej progresji stwarza warunki do podmiotowego traktowania skazanego. W tym bowiem systemie skazany ma istotny wpływ na swój los. To postawa i zachowanie skazanego ma wpływ na typ zakładu karnego, w którym będzie odbywał karę, a więc na stopień swobody poruszania się po terenie zakładu karnego, udział w różnych formach aktywności, jak praca, nauczanie czy zajęcia oświatowe i sportowe także poza zakładem czy zakresu kontaktów ze światem poza murami więzienia, szczególnie korzystanie z zezwoleń na czasowe opuszczenie zakładu karnego.”⁵⁵⁵. W szczególności, że w zakładach karnych typu zamkniętego karę odbywają m.in. osoby najbardziej niebezpieczne, które dopuściły się zbrodni wyjątkowo napiętnowanych społecznie. Zgodnie z treścią przepisu art. 89 k.k.w. wymienia się także inne możliwości przeniesienia, w tym właśnie na podstawie postawy i zachowania skazanego, gdzie wskazuje, że na tych samych zasadach

---

⁵⁵³ Tamże.

⁵⁵⁴ Zob. E. Januszkiewicz, *Więźniowie „niebezpieczni” w izolacji a bezpieczeństwo społeczne oraz bezpieczeństwo zakładów karnych*, w: Guzik-Makaruk E.M, Pływaczewski E.W. (red.), *Współczesne oblicza bezpieczeństwa*, Temida 2, Białystok 2015, s. 317 – 324.

⁵⁵⁵ G. B. Szczygieł, *Zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego w polskim systemie penitencjarnym*, Temida 2, Białystok 2013, s. 89.

(zachowanie i postawa) następuje przenoszenie skazanych z zakładów typu półotwartego do zakładu typu otwartego⁵⁵⁶.

Warunki odbywania kary w tym typie zakładów karnych także są bardziej rygorystyczne niż pozostałych typach zakładów. Cele, w których przebywają skazani, mogą być otwierane w porze dziennej tylko przez jakiś czas, przy czym nie jest określona konkretna pora, można przyjąć, że jest to okres pomiędzy apelem porannym, a apelem wieczornym⁵⁵⁷. Podobnie jak przy innych zagadnieniach nieuregulowanych lub zależnych od uregulowań wewnętrznych (regulamin) w zakresie jednostek penitencjarnych znaczącą rolę ma dyrektor jednostki⁵⁵⁸, któremu przepisy przyznają szerokie uprawnienia⁵⁵⁹. Uprawnienia te znajdują swoje podstawy zarówno w

---

⁵⁵⁶ Zob. art. 89 k.k.w.

⁵⁵⁷ J. Lachowski, art. 90 k.k.w., w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.5, Warszawa 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

⁵⁵⁸ *Wystąpienie RPO do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie zróżnicowanych uprawnień więźniów z dnia 22 lipca 2016 r.*, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Dyrektora%20Generalnego%20S%C5%82u%C5%BCby%20Wi%C4%99ziennej%20w%20sprawie%20zr%C3%B3Cni%20cowanych%20uprawnien%C5%84%20wi%C4%99C%C5%BAni%C3%B3w%20C%2022.07.2016.pdf>, [dostęp: 5.06.2023 r.].

⁵⁵⁹ D. Merecz-Kot, J. Cębrzyńska, *Agresja i mobbing w Służbie Więziennej*, [http://cybra.lodz.pl/Content/9268/Medycyna_Pracy_2008_T_59_nr_6_\(443-451\).pdf](http://cybra.lodz.pl/Content/9268/Medycyna_Pracy_2008_T_59_nr_6_(443-451).pdf), [dostęp: 5.06.2023 r.].

k.k.w.⁵⁶⁰., jak i w Ustawie o Służbie Więziennej⁵⁶¹. Podstawnym w tym zakresie i świadczącym najbardziej szeroko o kompetencjach dyrektora zakładu karnego zdają się być dwa przepisy prawne. Treść art. 73 § 2 k.k.w., który *in extenso* wyraża, że dyrektor ustala porządek wewnętrzny jednostki. W myśl zaś, art. 13 Ustawy o Służbie Więziennej, dyrektor kieruje zakładem karnym. Kolejne przepisy niewątpliwie są tylko uzupełnieniem tychże.

Dopuszczalne jest zatrudnianie skazanych na terenie zakładu karnego oraz poza nim z pewnymi zastrzeżeniami⁵⁶². Skazani, wobec których została orzeczona kara dożywotniego pozbawienia wolności, mogą być zatrudniani, jednak tylko na terenie zakładu karnego. W pozostałych przypadkach skazanych zatrudnianych poza terenem zakładu karnego musi mieć miejsce pełen system konwojowania⁵⁶³. Zajęcia sportowe, kulturalno-oświatowe odbywają się na terenie zakładu karnego⁵⁶⁴. Skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności nie mogą brać udziału w żadnych zajęciach ani egzaminach poza terenem zakładu⁵⁶⁵. W przypadku osób skazanych na karę

---

⁵⁶⁰ Zob. Kompetencje dyrektora zakładu karnego i aresztu śledczego: art. 2, art. art. 8 § 4 i 5, art. 11 § 1, 1a, 1b, 2, 3, 4, art. 14b § 4, art. 38 § 2, art. 43k § 2, art. 43lc, art. 43ld § 3, art. 43lk, art. 43lb § 1 i 4, art. 43rb § 1,2,3, art. 45 § 5, art. 72 § 1 i 4a, art. 73 § 2, art. 73a § 7 i 8, art. 75 § 2 i 3, art. 76 § 1 i 3, art. 77 § 1, art. 78 § 2, art. 88b § 1, art. 88d § 1, 3, 4, 7, 9, art. 90, art. 91, art. 92, art. 102, art. 104a § 1 i 2, art. 105 § 1, 4, 6, 8, art. 105a § 2, 2a, 4, 8, art. 105b § 1, 1a, 3, 4, 5, art. 110 § 2a, 2b, 5, art. 110a § 2, art. 110b § 1 i 5, art. 113 § 6, art. 113a § 4 i 7, art. 114, art. 115 § 5c, 5d, 6, art. 116a, art. 117 § 2, 5, 7, art. 118 § 1, art. 120 § 1 i 2, art. 121 § 3, 4, 5, art. 123 § 1 i 5, art. 123a § 2, art. 124 § 4, art. 126 § 5, art. 130 § 5, art. 131 § 1 i 2, art. 136 § 2 i 3, art. 136a § 2 i 3, art. 139 § 7, art. 130 § 3, art. 140 § 3, art. 141 § 3, art. 141a § 1, art. 144 § 1, art. 154 § 5, art. 146 § 4, art. 148 § 1,2 i 4, art. 149, art. 153 § 2a, art. 153a § 1, art. 161 § 2 i 5, art. 162 § 3, art. 165 § 2, art. 166 § 2, 3, 4, art. 167a § 3,5, art. 168a § 1 i 3, art. 199b § 1, art. 201 § 3, art. 208 § 4 i 6, art. 212 § 3, art. 212b § 1, art. 212ba § 1, 3, 4, 9, 10, art. 216 § 2, art. 217 § 1f, 5, art. 217a § 2, art. 217c § 1a, 1b, 5, 6, art. 221, art. 222a § 3, art. 223aa, art. 223f § 3, 4, 16, art. 223h § 8 i 10, art. 223m § 3, art. 232 § 2 i 3, art. 234 § 2, art. 236, art. 242 § 4a, art. 247 § 1, 2, 3 k.k.w.

⁵⁶¹ Zob. Kompetencje dyrektora zakładu karnego i aresztu śledczego: art. 7, art. 13, art. 19, art. 19b, art. 63, art. 66, art. 88, art. 192 Ustawy o Służbie Więziennej.

⁵⁶² J. Lachowski, art. 90 k.k.w., w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.5, Warszawa 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

⁵⁶³ J. Lachowski, art. 90, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2015, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.06.2022 r.].

⁵⁶⁴ J. Lachowski, art. 90, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.04.2023 r.].

⁵⁶⁵ Tamże.

pozbawienia wolności, skazani ci za zgodą dyrektora zakładu karnego mogą brać udział w ww. zajęciach, przy czym najbardziej istotną rolę pełni w tej sytuacji każdorazowa zgoda dyrektora zakładu karnego⁵⁶⁶. Dozwolone jest w przypadku wszystkich skazanych, aby brali udział w zajęciach poza oddziałem, w którym są osadzeni⁵⁶⁷.

Kolejnym obostrzeniem w tym typie zakładów karnych jest nadzorowany ruch skazanych oraz to, że odbywa się on w sposób zorganizowany⁵⁶⁸. Jeśli chodzi o rzeczy użytku codziennego, to skazani mogą posiadać własne sztućce, bieliznę oraz buty. Zgoda dyrektora potrzebna jest do posiadania własnej odzieży, ponieważ co do zasady skazani korzystają z tej, którą dostarczają im władze jednostki penitencjarnej⁵⁶⁹. Prawo do widzeń przysługuje skazanym dwa razy w ciągu miesiąca, jeśli dyrektor zakładu wyrazi zgodę, widzenia te mogą odbyć się jednorazowo⁵⁷⁰. Widzenia podlegają jednak praktycznie całkowitej kontroli, gdyż administracja zakładu karnego może podczas widzenia przysłuchiwać się rozmowie, utrzymywać ją, a nawet przerwać⁵⁷¹. Podobnie dzieje się w przypadku korespondencji i rozmów⁵⁷² telefonicznych⁵⁷³, albowiem administracja kontroluje rozmowy telefoniczne⁵⁷⁴. Korespondencja jest poddawana cenzurze – administracja może się z nią zapoznać, usunąć część tekstu, zamazać lub uczynić go nieczytelnym, nie wolno jednak korespondencji niszczyć⁵⁷⁵. Wyjątkiem jest korespondencja skazanego z obrońcą lub przedstawicielem, a także z organami państwowymi, powinna być ona przekazana skazanemu bezzwłocznie⁵⁷⁶.

---

⁵⁶⁶ Tamże.

⁵⁶⁷ Tamże.

⁵⁶⁸ Tamże.

⁵⁶⁹ Tamże.

⁵⁷⁰ Tamże.

⁵⁷¹ Tamże.

⁵⁷² F. Hartwich, *Korzystanie przez osadzonych z telefonów, ze szczególnym uwzględnieniem telefonów komórkowych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 94, s. 51 – 72.

⁵⁷³ J. Lachowski, art. 90, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks ...*, 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.04.2023 r.].

⁵⁷⁴ Tamże.

⁵⁷⁵ Tamże.

⁵⁷⁶ Zob. art.8a k.k.w.

W zakładzie karnym typu zamkniętego skazani wyłączeni są z korzystania z przepustek, jednak istnieją wyjątki w tym zakresie⁵⁷⁷. Skazani mogą za zgodą dyrektora skorzystać z tzw. przepustki losowej, mają również prawo do skorzystania z przepustki w formie nagrody⁵⁷⁸. Przepustki te jednak, są obwarowane przez ustawodawcę wieloma przesłankami formalnymi (art. 138 i 139 k.k.w.). Podstawą udzielenia przepustki jest przede wszystkim pewność, że skazany podczas przepustki będzie przestrzegał przepisów prawa⁵⁷⁹. Wyłącznie w przypadku tzw. przepustki losowej ustawodawca nie normuje przesłanki formalnej, co jest przejawem zasady humanitaryzmu⁵⁸⁰. Dyrektor zakładu karnego może bowiem udzielić skazanemu tzw. przepustki (zezwoenia na opuszczenie zakładu karnego (art. 141a § 1 k.k.w.):

- pod konwojem funkcjonariusza Służby Więziennej, w asyście osoby godnej zaufania lub samodzielnie,
- na czas nieprzekraczający 5 dni,
- w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny
- lub w innych wypadkach szczególnie ważnych dla skazanego⁵⁸¹. Istotny jest fakt, iż okres, kiedy skazany przebywa poza zakładem karnym w ramach przepustki czy też jak w przypadku nagrody – czas przebywania poza zakładem karnym nie jest odliczany od wymiaru kary⁵⁸². W przypadku, gdy nadużyje on zaufania okres ten jednak może być odliczony decyzją sędziego penitencjarnego⁵⁸³. Nie jest zdefiniowane przez ustawodawcę pojęcie „*nadużycia zaufania*”, jednak jako jedną z form tego

⁵⁷⁷ Szczegółowe regulacje znajdują się w: art. 141a §1., art. 138 §1., art. 139 k.k.w. z 1997 r.

⁵⁷⁸ I. Zgoliński, art. 141a, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2015, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.06.2021 r.].

⁵⁷⁹ G.B. Szczygieł, *Zezwolenia na...*, s. 111-113.

⁵⁸⁰ Tamże, s. 94.

⁵⁸¹ I. Zgoliński, art. 141a, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.04.2023 r.].

⁵⁸² Tamże.

⁵⁸³ Tamże.

nadużycia⁵⁸⁴ wymienia się sytuacje kiedy skazany nie powróci do zakładu karnego we wskazanym czasie⁵⁸⁵.

W zakładach karnych typu zamkniętego ma zastosowanie pełny system ochrony. Elementami tego systemu są m.in. okna wyposażone w kraty lub zabezpieczenia o charakterze techniczno-ochronnym, linia ogrodzenia ochronnego, przy której mogą być wyznaczone posterunki uzbrojone, ochrona zewnętrzna⁵⁸⁶.

Opisywane zakłady karne typu zamkniętego to jednostki, w których odbywanie kary pozbawienia wolności zdaje się być najbardziej dolegliwe. Należy jednak pamiętać, że osadzeni tam to osoby skazane na najsurowsze kary za czyny zabronione nacechowane największym stopniem szkodliwości społecznej. Co ważne, wiele zależy od postawy osadzonego, jak i jego oceny okresowej postawy, a także od poszczególnych decyzji dyrektora jednostki. Jest on organem odpowiedzialnym za porządek i bezpieczeństwo w zakładzie, który mu podlega⁵⁸⁷.

We wskazanych wyżej jednostkach dostrzega się także pewien negatywny proces⁵⁸⁸ – prizonizację⁵⁸⁹. Jest ona wynikiem mniejszej możliwości oddziaływania na skazanych. Zachodzi wówczas mechanizm osvajania się z otoczeniem więziennym, dopasowania się do sytuacji i okoliczności⁵⁹⁰. Efekty tego specyficznego procesu

---

⁵⁸⁴ Zob. m.in.: Wyrok ETPCz z dnia 10 stycznia 2019 r. Martins Ecis przeciwko Łotwie, skarga nr 12879/09; Wyrok ETPCz z dnia 29 listopada 2011 r. Grzegorz Giszczak przeciwko Polsce, skarga nr 40195/08; Wyrok ETPCz z dnia 20 stycznia 2009 r. Edward Czamowski przeciwko Polsce, skarga nr 28586/03; Wyrok Sądu Okręgowego w Płocku z dnia 29 września 2021 r., sygn. akt I C 1877/20; Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 21 lutego 2017 r., sygn. akt III Ca 368/16; Postanowienie Sądu Okręgowego w Sieradzu z dnia 7 lipca 2020 r., sygn. akt II Kow 613/20; Postanowienie Sądu Okręgowego w Sieradzu z dnia 6 września 2018 r., sygn. akt III Kow 1028/18; Postanowienie Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze z dnia 11 maja 2017 r. IV Kow 421/17; Postanowienie Sądu Okręgowego w Toruniu z dnia 1 czerwca 2021 r., sygn. akt III Kow 517/21.

⁵⁸⁵ G. B. Szczygieł, *Zezwolenia na...*, s. 187.

⁵⁸⁶ S. Lelental, *Kodeks...*2014, s. 316.

⁵⁸⁷ Tamże, s. 317.

⁵⁸⁸ S. Przybyliński, *Podkultura więzienna – wielowymiarowość rzeczywistości penitencjarnej*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2006, s. 129 – 131.

⁵⁸⁹ J. Klimczak, *Prizonizacja a skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności*, „Archiwum Kryminologii” 2017, t. XXXIX, s. 231 – 248.

⁵⁹⁰ T. Szymanowski, *Rozdział XVI System wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze...*, s. 296.

w zakresie długoterminowych kar pozbawienia wolności⁵⁹¹ dzieli się na pozytywne i negatywne. Aspektem pozytywnym jest złagodzenie dolegliwości wynikającej z wieloletniej izolacji penitencjarnej. J. Klimczak stawia tezę, że prizonizacja „Pozwala ona wpasować się w więzienne ramy i stworzyć przestrzeń do życia.”⁵⁹². Negatywna strona to silne zintegrowanie się z podkulturą więzienną⁵⁹³, akceptowanie przestępczości⁵⁹⁴, następnie z pewnością – uznanie popełniania czynów zabronionych za sposób na życie. Szczególnie, że powszechnie wspomina się o tzw. drugim życiu⁵⁹⁵ w zakładach karnych, które toczy się i jest związane z funkcjonowaniem nieformalnych grup skazanych wywodzących się z subkultury przestępczej⁵⁹⁶. Grupy takie mają własną hierarchię i zasady, ich system wartości jest odmienny od tego, który funkcjonuje w świecie porządku prawnego⁵⁹⁷. T. Kaczmarek podkreśla, że „(...) w psychologii spostrzega się od dawna, że rozpoczynający naukę w szkole uczeń przystosowuje się aktywnie do środowiska szkolnego, a biernie do programu szkolnego. Podobnie jest z więźniem. W warunkach zakładu karnego jest on bardziej podatny na identyfikowanie się z grupą współwięźniów niż z administracją więzienną i jej programem. Zwłaszcza gdy ten z natury rzeczy zorientowany jest na zapewnienie skutecznej izolacji skazanego od świata zewnętrznego, na egzekwowanie przestrzegania dyscypliny i bardzo różniący się od normlanego kodeksu uspołecznionego postępowania.”⁵⁹⁸. Warto zwrócić uwagę na powody wstępowania do tego „drugiego życia” więziennego. Wymienia je na podstawie badań empirycznych T. Dolata i są to m.in.: bunt przeciwko rzeczywistości

⁵⁹¹ Zob. K. Miszewski, *Zabójcy w więzieniu*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2015.

⁵⁹² J. Klimczak, *Prizonizacja...*, s. 247.

⁵⁹³ B. Zając, *Wpływ podkultury przestępczej na bezpieczeństwo jednostek penitencjarnych – ujęcie teoretyczne*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2023, nr 2, s. 73 – 82.

⁵⁹⁴ M. Ciosek, *Psychologia...*, s. 214.

⁵⁹⁵ „Drugie życie” w polskich więzieniach,

https://www.ebos.pl/artukul/1436_drugie_zycie_w_polskich_wiezieniach.html [dostęp: 20.02.2024 r.].

⁵⁹⁶ K. Kaczorowska, *Podkultura więzienna*, w: J. Helios, W. Jedlecka, A. Kwieciński, *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z zagadnień nauk penalnych*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019, s.107 – 116.

⁵⁹⁷ T. Kaczmarek, *Resocjalizacja sprawcy jako cel kary pozbawienia wolności*, w: T. Kalisz (red.), *Prawo karne wykonawcze w systemie nauk kryminologicznych. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leszka Boguni*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011, s. 89 - 91.

⁵⁹⁸ Tamże, s. 90.

więziennej, poszukiwanie poczucia bezpieczeństwa w tej grupie, strach przed silniejszymi skazanymi, namowa kolegów⁵⁹⁹.

Warto także zauważyć pewien efekt uboczny prizonizacji. Zdaniem autorki bowiem to właśnie skazanych z subkultury więziennej najbardziej dotyczy zagadnienie stygmatyzacji⁶⁰⁰. Jest to niestety zjawisko aktualne, którego skutki, zdaniem autorki, należy rozpatrywać dwojako:

- skazany zostaje w pewien sposób wykluczony ze społeczeństwa/grupy społecznej,
- skazany sam siebie wyklucza ze społeczeństwa/ grupy społecznej mając świadomość współczesnego funkcjonowania stygmatyzacji. Efekt natomiast jest jeden – skazanemu „*jest wygodniej*” pozostać w środowisku, którego go akceptuje – środowisku przestępczym. Wykonywanie kary pozbawienia wolności wówczas traci sens. Być może jest to w jakimś stopniu mechanizm powrotności skazanych do zakładów karnych. Skazani mają przecież świadomość, że stwierdzenie „*byłem w więzieniu*” zamyka wiele drzwi, a stereotypy: „*skazaniec, kryminalista, przestępca, bandyta, wyrokowiec, garownik*” istnieją⁶⁰¹. Stosowną odpowiedzią na wyżej opisane zjawiska mogą być propozycje zaprezentowane przez A. Wróbel – Chmiel, która postuluje m.in. o podjęcie prób rezygnacji z wymierzania kar związanych z ograniczeniem kontaktów z bliskimi⁶⁰², częstsze wykorzystywanie dostępnego katalogu nagród wobec skazanych, wyposażenie personelu penitencjarnego w odpowiednią wiedzę, dostrzeganie potrzeby kształtowania wysokiego poczucia sensu życia⁶⁰³.

Osadzeni w zakładach karnych typu zamkniętego odbywający długoterminowe⁶⁰⁴ kary pozbawienia wolności mogą upatrywać szansy na zmianę swojego życia

⁵⁹⁹ Dolata T., *Problemy związane z tzw. „drugim życiem” w niektórych polskich zakładach karnych*, „Probacja” 2011, nr III, s. 59 - 64.

⁶⁰⁰ E. Olszewska, *Stygmat przestępcy jako czynnik utrudniający readaptację społeczną byłych skazanych*, „Resocjalizacja Polska” 2012, nr 3, 173 – 184.

⁶⁰¹ A. Paszkiewicz, *Stygmatyzacja społeczna...*, s.55 - 74.

⁶⁰² Zob. A. Jaworska, *Wsparcie społeczne jako podstawa kapitału społecznego w warunkach wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: A. Nawój-Śleszyński, J. Łuczak, *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 129-137.

⁶⁰³ A. Wróbel – Chmiel, *Nagrody i kary...*, s. 35.

⁶⁰⁴ K. Grudzińska, *Więzień długoterminowy...*, s. 231 – 242

w instytucji warunkowego⁶⁰⁵ przedterminowego zwolnienia z odbywania reszty kary⁶⁰⁶. Instytucję tę uznaje się za swoisty wyznacznik efektywności oddziaływań penitencjarnych na osadzonych⁶⁰⁷. Skorzystanie z dobrodziejstwa warunkowego przedterminowego zwolnienia⁶⁰⁸ jest jednakże zależne od spełnienia licznych przesłanek przez skazanego zarówno formalnych⁶⁰⁹, jak i materialnych⁶¹⁰. Warunkowe⁶¹¹ przedterminowe zwolnienie nie przysługuje bowiem obligatoryjnie, ponieważ decyzja sądu w tym przedmiocie może być zarówno pozytywna⁶¹², jak i odmowna⁶¹³. Co więcej, warunkowe zwolnienie⁶¹⁴ może zostać przed sąd

---

⁶⁰⁵ Zob. m.in.: A. Kwieciński, *Stosowanie warunkowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności w kontekście decyzji o wykonywaniu postpenalnego środka zabezpieczającego z art. 95a k.k.*, „Probacja” 2014, nr 2, s. 31 - 45.

⁶⁰⁶ Zob. Oddział 11. k.k.w. – Warunkowe przedterminowe zwolnienie.

⁶⁰⁷ M. Wielec, *Znaczenie i rola systemów wykonywania kary pozbawienia wolności w resocjalizacji skazanego*, w: J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomska (red.), *Autorytet i godność służb penitencjarnych, a skuteczność metod resocjalizacji*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004, s. 205.

⁶⁰⁸ A. Nawój-Śleszyński, *Rola środków penalnych...*, s. 11-20.

⁶⁰⁹ Zob. m.in.: Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2017 r., sygn. akt IV KO 104/16; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 1 lutego 2023 r., sygn. akt II AKzw 12/23; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 kwietnia 2019 r., sygn. akt II AKz 229/19; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 marca 2019 r., sygn. akt II AKzw 221/19; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 5 listopada 2015 r., sygn. akt II AKzw 635/15; Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 5 września 2012 r., sygn. akt II AKzw 899/12.

⁶¹⁰ J. Lachowski, *Warunkowe zwolnienie z kary dożywotniego pozbawienia wolności – wybrane zagadnienia*, w: W. Zalewski (red.), *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, Gdańsk 2015, s.201-205.

⁶¹¹ Zob. A. Nawój-Śleszyński A., *Warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych systemach jej wykonywania*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, nr 36.

⁶¹² Zob. m.in.: postanowienie z uzasadnieniem Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze sygn. akt IV Kow 1759/15, postanowienie z uzasadnieniem Sądu Okręgowego w Opolu sygn. akt IV Kow 2896/22.

⁶¹³ Zob. m.in.: postanowienie z uzasadnieniem Sądu Okręgowego w Słupsku sygn. akt III Kow 739/13, postanowienie z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego w Krakowie sygn. akt II AKzw 661/22.

⁶¹⁴ A. Jaworska – Wieloch, *Co ważniejsze: stabilność przesłanek negatywnego wyniku próby czy zasada chwywania ustawy w locie? Dylematy ustawodawcy wokół przepisów intertemporalnych dotyczących odwołania warunkowego zwolnienia*, w: Cieślak W., Romańczuk-Grącka M. (red.), *Między stabilnością a zmiennością prawa karnego. Dylematy Ustawodawcy*, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Poznań 2018, s. 233 – 241.

odwołane⁶¹⁵ zarówno z przyczyn względnych, jak i bezwzględnych (art. 160 k.k.w.)⁶¹⁶. Wartość warunkowego przedterminowego zwolnienia⁶¹⁷ jest niewątpliwie bardzo wysoka. Uznaje się nawet, że prowadzi ono do resocjalizacji⁶¹⁸ skazanych⁶¹⁹. Skazany czuje się zmotywowany do poprawy jurydycznej poprzez wizję wcześniejszego wyjścia na wolność⁶²⁰. Możliwości do skorzystania z warunkowego przedterminowego zwolnienia zostały jednak ograniczone. Ma to miejsce na podstawie treści art. 77 § 3 i 4 k.k. Jak już wspomniano wyżej, do polskiego prawa wprowadzono (w określonych wskazanych przepisami przypadkach) możliwość orzeczenia przed sąd zakazu warunkowego przedterminowego zwolnienia⁶²¹. Można uznać, że tym samym pojawiła się nowa instytucja w prawie karnym⁶²² – bezwzględne

⁶¹⁵ A. Krajewska, *Granice swobodnego uznania sędziowskiego w aspekcie odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia*, w: J. Helios, W. Jedlecka, A. Kwieciński, *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z zagadnień nauk penalnych*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019, s. 117 – 128.

⁶¹⁶ A. Jaworska – Wieloch, *Odwołanie warunkowego zwolnienia*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2016, s. 27 – 46.

⁶¹⁷ Zob. m.in.: K. Ryś, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie. Podstawowe założenia i ich realizacja z perspektywy sądu penitencjarnego*, w: A. Nawój – Śleszyński, A. Leszczyńska, *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 167 – 188; A. Kieszowska, *Adaptacja skazanych do warunków wolnościowych w ramach warunkowego przedterminowego zwolnienia*, w: Cieślak W., Romańczuk-Grącka M. (red.), *Między stabilnością a zmiennością prawa karnego. Dylematy Ustawodawcy*, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Poznań 2018, s. 167 – 178; R. Szczepanik, *O dowodach (swojej) resocjalizacji recydywistów podejmujących starania o przedterminowe warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary*, w: A. Nawój-Śleszyński, J. Łuczak, *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 19-29; A. Jaworska – Wieloch, *Szczególne przesłanki warunkowego przedterminowego zwolnienia przy środkach zabezpieczających*, „Probacja” 2013, nr II, s. 115 -128; K. Kmak, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności a ogólne dyrektywy wymiaru kary*, „Ius Novum” 2021, nr 3, s. 47 – 62; T. Kalisz, *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności z perspektywy problemów z ustalaniem treści i kierunku prognozy kryminologicznej*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2013, nr 3524, s. 175 – 190.

⁶¹⁸ K. Wiak, Z. Gądzik, *Zmiany...*, s. 41-56.

⁶¹⁹ T. Kaczmarek, *Resocjalizacja sprawcy...*, s. 81 - 91.

⁶²⁰ Zob. M. Filar (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 134.

⁶²¹ A. Leszczyńska, *Od kary...*, s. 131 - 136.

⁶²² Zob. A. Zoll, *Racjonalna reforma prawa karnego*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2001, s. 15 - 102.

dożywocie⁶²³, a prawo karne powraca znowu do polityki represyjnej⁶²⁴. Jest to szczególnie znaczące dla skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego⁶²⁵. Może to w skrajnych przypadkach oznaczać dożywotnią izolację więzienną w warunkach wzmożonych rygorów⁶²⁶. Niewątpliwie nie godzi się to w żaden sposób z zasadami wyrażonymi w Konstytucji RP, w szczególności naczelną zasadą współczesnej polityki karnej – zasadą humanitaryzmu⁶²⁷.

Należy zaznaczyć także zaznaczyć, że z istoty treści przepisu art. 88a § 3 k.k.w. wynika, że ustawodawca ograniczył typy zakładów karnych do trzech⁶²⁸, jednakże zaistniał niejako podtyp zakładu karnego typu zamkniętego lub czwarty typ zakładów karnych – dla skazanych niebezpiecznych⁶²⁹. G. B. Szczygieł podkreśla, że jest to nie liczna grupa, albowiem zaledwie 0,5% populacji skazanych (w latach 2009–2020)⁶³⁰, natomiast J. Pomiankiewicz uważa, że skazani Ci są jednym z większych zagrożeń dla bezpieczeństwa zakładów karnych⁶³¹. Faktem natomiast jest, że skazani „n” odbywają karę pozbawienia wolności w odmiennych warunkach od pozostałych. Co prawda jest to wydzielona cła lud oddział zakładu karnego typu zamkniętego, niemniej jednak są to dodatkowo zabezpieczone miejsca. Mają one zapewnić ochronę społeczeństwa przed tymi skazanymi oraz bezpieczeństwo w zakładzie karnym. Najczęściej są to skazani o wysokim stopniu demoralizacji, prezentujący postawy agresywne, stąd też

⁶²³ Zob. M. Szwejkowska, *Skazani na długoterminowe kary pozbawienia wolności bez dostępu do warunkowego przedterminowego zwolnienia*, „Nowa kodyfikacja prawa karnego” 2023, Tom LXVII, s. 11 – 28.

⁶²⁴ J. Utrat – Milecki, *Reformy prawa karnego*, Oficyna naukowa, Warszawa 2013, s. 20 – 60.

⁶²⁵ J. Nikołajew, *Izolacja a prawa i obowiązki skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego, o których mowa w art. 90 Kodeksu karnego wykonawczego*, „Studia Prawnoustrojowe” 2020, nr 49, s. 217 – 234.

⁶²⁶ K. Wiak, Z. Gądzik, *Zmiany...*, s. 41 – 59.

⁶²⁷ Zob. 2.1. *Zasady i funkcje wykonywania kary pozbawienia wolności*, niniejszej pracy.

⁶²⁸ J. Lachowski, art. 88a § 2 k.k.w., w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.5, Warszawa 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

⁶²⁹ T. Kalisz, *Szczególna ochrona osadzonych w warunkach zwiększonej izolacji i zabezpieczenia*, w: A. Nawój-Śleszyński, J. Łuczak, *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 67 – 78.

⁶³⁰ G. B. Szczygieł, *Kwalifikowanie skazanego jako „skazanego niebezpiecznego” z perspektywy rekomendacji Rady Europy i prawa krajowego*, „Forum Prawnicze” 2021, nr 2(64), s. 34.

⁶³¹ E. Januszkiewicz, *Więźniowie „niebezpieczni” w izolacji...*, s. 319.

konieczność ich izolowania od pozostałych skazanych⁶³². Komisja penitencjarna decydując o uznaniu skazanego „za stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu” uwzględnia⁶³³ (art. 88a § 2 k.k.w.):

- właściwości i warunki osobiste skazanego,
- motywacje i sposób zachowania się przy popełnieniu przestępstwa oraz rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa,
- sposób zachowania się w trakcie pobytu w zakładzie karnym,
- stopień demoralizacji lub postępy w resocjalizacji,

5) w sytuacji skazanych za przestępstwo popełnione w zorganizowanej grupie przestępczej lub związku, który ma na celu popełnianie przestępstw – zagrożenie dla porządku prawnego, szczególnie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego⁶³⁴. Przejawem dodatkowych zabezpieczeń i ograniczeń są cele mieszkalne oraz miejsca specjalnie wyznaczone do wszystkich czynności (spacer, nauka, spacer...itd.)⁶³⁵. Same cele mieszkalne są zamknięte przez całą dobę i podlegają częstszej kontroli⁶³⁶. Skazani mogą brać udział w spotkaniach religijnych, uczyć się i korzystać z zajęć itp. wyłącznie w swoim oddziale. Skazani mają ograniczoną możliwość poruszania się po terenie zakładu karnego tylko do niezbędnych potrzeb, pod wzmocnionym dozorem⁶³⁷. Są także poddawani kontroli za każdym razem po wyjściu i powrocie do celi mieszkalnej⁶³⁸. Spacerzy skazanych mogą mieć miejsce tylko w wyznaczonym miejscu i pod wzmocnionym nadzorem⁶³⁹. Ograniczone są również kontakty tychże skazanych, które w znacznej mierze, każdorazowo określa dyrektor zakładu

⁶³² J. Helios, W. Jedlecka, T. Kalisz, *Zakład karny i szkoła jako przykład instytucji totalnych*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2020, s. 28 – 30.

⁶³³ T. Artaszewicz – Zawisza, *Problematyka kwalifikowania osadzonych do kategorii tzw. więźniów niebezpiecznych w świetle obowiązującego ustawodawstwa i planowanych zmian w prawie karnym wykonawczym*, „Palestra” 2016, nr 3, s. 57 – 63.

⁶³⁴ J. Lachowski, art. 88a § 2 k.k.w., w: J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.5, Warszawa 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.02.2024 r.].

⁶³⁵ Tamże, s. 28 – 30.

⁶³⁶ Tamże, s. 28 – 30.

⁶³⁷ Tamże, s. 28 – 30.

⁶³⁸ Tamże, s. 28 – 30.

⁶³⁹ Tamże, s. 28 – 30.

karnego⁶⁴⁰. Widzenia mają miejsce pod wzmocnionym dozorem i jeśli zachodzi zagrożenie bezpieczeństwa mogą odbywać się w sposób który uniemożliwia bezpośredni kontakt z odwiedzającym⁶⁴¹. Skazani niebezpieczni nie mogą korzystać ze swojej odzieży i obuwia⁶⁴². W świetle statystyk penitencjarnych skazani tzw. niebezpieczni⁶⁴³, w znacznej większości utrzymują status „n” przez cały okres wykonywania kary pozbawienia wolności. M. Całus proponuje faktyczne utworzenie czwartego typu zakładów karnych – dla skazanych zakwalifikowanych jako „n”, wskazując na niewielką liczbę skazanych i potrzebę przeprowadzania efektywnych oddziaływań penitencjarnych⁶⁴⁴. Podobnie postuluje T. Kalisz, proponujący powstanie „zakładu karnego typu zamkniętego o podwyższonym poziomie zabezpieczeń” - uzasadniając to ułatwieniem sytuacji oraz wyjaśnieniem wątpliwości na tle unormowań prawnych⁶⁴⁵. Zdaje się to być rozwiązaniem najbardziej właściwym z punktu widzenia istoty wykonywania kary pozbawienia wolności. Mając na uwadze przytoczone powyżej przepisy, zasadnym staje również się pogląd wyrażony przez T. Artaszewicz – Zawisza, że „Z punktu widzenia praktyki życiowej i potrzeb wymiaru sprawiedliwości nie podlega dyskusji konieczność istnienia kategorii tzw. więźniów niebezpiecznych, wobec których stosuje się specjalne kryteria wykonywania kary pozbawienia wolności i stosowania tymczasowego aresztowania. Niezbędne jest, by przepisy określające zasady kwalifikacji do tej grupy były zgodne z obowiązującym Rzeczpospolitą Polską prawem międzynarodowym, a tym samym aby sformułowane były – z uwagi na ten szczególny reżim – w sposób zapewniający, że będą dotyczyły wyłącznie osób rzeczywiście stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej.”⁶⁴⁶.

⁶⁴⁰ Tamże, s. 28 – 30.

⁶⁴¹ Tamże, s. 28 – 30.

⁶⁴² Tamże, s. 28 – 30.

⁶⁴³ T. Kalisz, *Osadzeni niebezpieczni. Procedura kwalifikacji, jej weryfikacja oraz zakres ograniczeń*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2017, Tom XLIII, No3762, s. 177 – 190.

⁶⁴⁴ M. Całus, *Kwalifikacja i weryfikacja statusu osadzonych „niebezpiecznych” – analiza rozwiązań kodeksowych w kontekście celów wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: w: J. Helios, W. Jedlecka, A. Kwieciński, *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z zagadnień nauk penalnych*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019 s. 31 - 40.

⁶⁴⁵ T. Kalisz, *Osadzeni niebezpieczni...*, s.190.

⁶⁴⁶ T. Artaszewicz – Zawisza, *Problematyka kwalifikowania osadzonych do kategorii tzw. więźniów niebezpiecznych...*, s. 57 – 63.

4.2. Zakłady karne typu półotwartego

Zakłady karne typu półotwartego⁶⁴⁷ to jednostki, obok zakładów karnych typu otwartego, najbardziej preferowane⁶⁴⁸ do wykonywania kary pozbawienia wolności⁶⁴⁹. Osadzeni w tymże typie zakładów karnych mogą korzystać z liczniejszych swobód, zaś oddziaływania penitencjarne zyskują na sile, bowiem mają o wiele większe *spectrum* możliwości zastosowania (w porównaniu do zakładów karnych typu zamkniętego)⁶⁵⁰. Zakłady te zdecydowanie sprzyjają sprawnemu powrotowi skazanych do społeczeństwa wolnościowego po zakończeniu izolacji penitencjarnej⁶⁵¹. Jak podkreśla S. Lelental: „*Nastawienie na odbywanie kary przez skazanych przede wszystkim w zakładach półotwartych i otwartych zbieżne jest z zaleceniami Reguł Minimum i Europejskich Reguł Więziennych.*”⁶⁵². Wykonywanie kary w warunkach zakładu karnego typu półotwartego jest także o wiele mniej kosztowne niż w poprzednio opisywanych zakładach karnych typu zamkniętego⁶⁵³. Wszystko to za sprawą m.in. braku konieczności zastosowania specjalnych zabezpieczeń i konieczności szerszego dozoru tychże skazanych⁶⁵⁴. Ma to duże znaczenie chociażby z perspektywy powszechnie znanej teorii społeczeństwa wolnościowego krytycznie komentującego znaczne koszty utrzymania osadzonych za pieniądze publiczne. A. Nawój nakreśla, że idea stworzenia zakładów karnych typu półotwartego zrodziła się z poszukiwania najbardziej optymalnego sposobu

⁶⁴⁷ Zob. także K. Pawlak, *Zakłady otwarte i półotwarte w Polsce w latach trzydziestych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1995, Nr 11, s. 34 – 38.

⁶⁴⁸ A. Nawój, *Wykonywanie kary pozbawienia...*, s. 113.

⁶⁴⁹ J. Górny, *Zakłady półotwarte i otwarte*, w: P. Wierzbicki (red.), *Rozwój penitencjarystyki w PRL. Wybrane problemy*, Wydawnictwa Prawnicze, Warszawa 1988, s. 97 - 99.

⁶⁵⁰ I. Mudrecka, *Skuteczność i efektywność kary pozbawienia wolności – przegląd badań empirycznych*, w: B. M. Nowak, S. Grzesiak (red.) *Strategia reintegracji społecznej. Integralny model wspomagania resocjalizacyjno – readaptacyjnego*, Wyższa Szkoła Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022, s. 87 – 116.

⁶⁵¹ Lelental S., *Kodeks...*, 2020, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 24.12.2022 r.].

⁶⁵² Tamże.

⁶⁵³ Średni miesięczny koszt utrzymania jednego osadzonego za rok 2022 to 4505,87 zł (Źródło: Statystyki CZSW MS, Biuro Budżetu CZSW).

⁶⁵⁴ S. Lelental, *Kodeks...*, 2014, s. 317.

wykonywania kary pozbawienia wolności⁶⁵⁵. Wylicza również korzyści dla osadzonych w zakładach karnych typu półotwartego:

- „- z reguły rzadszy, stwierdzany powrót do przestępczości,
- większą trwałość więzi rodzinnych, społecznych i zawodowych,
- brak typowej dla zakładu zamkniętego przyzonizacji,
- mniejszy stopień agresji i innych dewiacji,
- mniejsze koszty ekonomiczne.”⁶⁵⁶.

W zakładach karnych typu półotwartego są osadzeni:

1. kobiety⁶⁵⁷, które zasadniczo kierowane są do zakładów karnych typu półotwartego. Ustawowo kobiety odbywają karę pozbawienia wolności odrębnie od mężczyzn⁶⁵⁸, niemniej jednak mogą odbywać ją w tej samej jednostce penitencjarnej. Ten rozdział spowodowany jest względami fizjologicznymi, jak również psychologiczno-społecznymi. Rozdzielenia kobiet⁶⁵⁹ od mężczyzn w jednym zakładzie dokonuje się poprzez wyodrębnienie oddziału lub celi na oddziale. Wyjątkiem⁶⁶⁰ są sytuacje związane z bezpieczeństwem lub stopniem demoralizacji skazanej kobiety⁶⁶¹.

⁶⁵⁵ A. Nawój, *Wykonywanie kary pozbawienia...*, s. 113.

⁶⁵⁶ Tamże, s. 113 – 114.

⁶⁵⁷ Zob. m.in.: J. Ryter, E. Ryter, *Problemy wykonywania kary pozbawienia wolności wobec kobiet*, w: A. Nawój-Śleszyński, A. Leszczyńska (red.), *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 197 - 208; A. Polak, *Kobieta w zakładzie karnym, Rozważania w świetle badań własnych*, w: A. Nawój-Śleszyński, A. Leszczyńska (red.), *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 219 – 228; A. Nadzieja – Maziarz, *Kobieta odbywająca karę w warunkach izolacji więziennej – problem marginalny?*, „Resocjalizacja polska”, 2013, nr 5, s. 63 -75; J. Pomiankiewicz, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec kobiet w Polsce – wybrane zagadnienia*, „The Prison Systems Review” 2020, nr 107, s. 113 – 134.

⁶⁵⁸ Zob. art. 87 § 1 k.k.w.

⁶⁵⁹ Zob. M. Biela, *Piękna i bestia? Analiza przestępczości kobiet w Polsce oraz deprywacyjny wpływ izolacji więziennej*, w: M.H. Kowalczyk, D. Mackojć (red.), *Karanie, terapia, resocjalizacja. W poszukiwaniu najlepszych rozwiązań*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2021, s. 69 – 82.

⁶⁶⁰ Zob. art. 87 § 2 k.k.w.

⁶⁶¹ J. Lachowski, art. 87, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2016, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.06.2022 r.].

2. skazani odbywający karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania⁶⁶² (jedynie w szczególnych okolicznościach skazanego takiego umieszcza się w zakładzie karnym typu zamkniętego (art. 88 § 1 k.k.w.)⁶⁶³.
3. skazani za przestępstwo nieumyślne⁶⁶⁴. Istotne jest, że całkiem odmiennie postępuje się ze skazanym, który popełnił przestępstwo umyślne, inaczej zaś ze skazanym za przestępstwo, które popełnił nieumyślnie⁶⁶⁵. Szczególne okoliczności mogą przemawiać za tym, aby takiego osadzonego umieścić w zakładzie karnym typu zamkniętego lub zakładzie karnym typu otwartego⁶⁶⁶.
4. osoby odbywające zastępczą karę pozbawienia wolności⁶⁶⁷. Są to skazani, którym wymierzono karę grzywny, a którzy się od niej uchylają⁶⁶⁸. Podobnie jak wyżej – szczególne okoliczności mogą przemawiać za tym, aby takiego osadzonego umieścić w zakładzie karnym typu zamkniętego lub zakładzie karnym typu otwartego.

⁶⁶² Zob. m.in.: M. Powszedniak, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania i systemie zwykłym. Różnice normatywne*, w: A. Nawój-Śleszyński, A. Leszczyńska (red.), *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 124-128; A. Nawój-Śleszyński, *System programowanego oddziaływania w teorii i w praktyce*, w: Urban B. (red.), *Profilaktyka społeczna i resocjalizacja młodzieży*, Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna imienia Kardynała Augusta Hłonda, Mysłowice 2004, s. 80- 89; A. Nawój-Śleszyński A., *System programowanego oddziaływania w świetle badań empirycznych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, Rok XI, z. 1, s. 172 – 191.

⁶⁶³ Tamże.

⁶⁶⁴ Zob. art. 88 § 2 k.k.w.

⁶⁶⁵ J. Lachowski, art. 82, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2016, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.06.2022 r.].

⁶⁶⁶ Tamże.

⁶⁶⁷ W. Kolanko, *Zproblematyki orzekania i wykonywania zastępczej kary pozbawienia wolności za grzywnę*, „Palestra” 2011, nr 7-8, s. 68 – 77.

⁶⁶⁸ L. Osiński, art. 65: „*W doktrynie zgodnie przyjmuje się, iż uchylanie się od odbywania kary ograniczenia wolności zachodzi wówczas, gdy skazany, świadom ciężących na nim obowiązków, składających się na treść określonej postaci kary oraz grożących mu konsekwencji prawnych, na wypadek ich niewykonania i mając ku temu obiektywnie istniejące możliwości, z przyczyn od siebie tylko zależnych, wzbrania się przed wykonaniem w całości lub w części któregośkolwiek z nich w czasie, miejscu i zakresie wynikającym z obowiązujących przepisów oraz wskazanym przez właściwy organ wykonawczy(...)*”, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2016, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.06.2022 r.].

5. skazani na karę aresztu (również na karę zastępczą aresztu)⁶⁶⁹.

Najbardziej istotny jest fakt, iż w literaturze przedmiotu przyjmuje się warunki odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego jako bardziej zbliżone do tych wolnościowych⁶⁷⁰. Redukuje to scalenie się z podkulturą więzienną⁶⁷¹, prawdopodobieństwo recydywy i, jak wspomniano wcześniej – znacznie zwiększa się szansa na to, aby skazany sprawnie powrócił do społeczeństwa wolnościowego⁶⁷².

Cele mieszkalne co do zasady są otwarte, na podstawie decyzji dyrektora mogą być zamknięte w nocy⁶⁷³. Osadzeni mają możliwość poruszania się po jednostce wg ustalonego porządku i w wyznaczonych miejscach. Osadzeni mogą wykonywać odpłatną pracę w zakładzie oraz poza nim (w warunkach zmniejszonego konwojowania lub bez niego)⁶⁷⁴. W zakresie różnego rodzaju zajęć, za pozwoleniem osadzeni mogą w nich uczestniczyć poza terenem zakładu, ponadto oczywiście mogą brać udział w tych organizowanych na terenie jednostki. Przejawem większej swobody jest możliwość posiadania przez skazanych własnych sztućców, jak i przede wszystkim własnej bielizny, obuwia i odzieży. Widzenia podlegają nadzorowi administracji, niemniej jednak same rozmowy jedynie mogą, choć nie muszą być kontrolowane⁶⁷⁵. Ta sama sytuacja ma miejsce w przypadku korespondencji i rozmów telefonicznych. W miesiącu skazani mają prawo do 3 widzeń, które za zgodą dyrektora

⁶⁶⁹ J. Lachowski, art. 88, w: Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2016, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.06.2022 r.].

⁶⁷⁰ A. Nawój – Śleszyński, *W poszukiwaniu optymalnego modelu instytucjonalnej indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności – od rygorów do systemów i planów wykonywania kar*, w: M.H. Kowalczyk, D. Mackojć (red.), *Karanie, terapia, resocjalizacja. W poszukiwaniu najlepszych rozwiązań*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2021, s. 39 – 68.

⁶⁷¹ Zob. 4. 1. *Zakłady karne typu zamkniętego*, niniejszej pracy.

⁶⁷² Ł. Hawrylak, *Kara pozbawienia wolności przez pryzmat postulatów humanitarnej szkoły prawa karnego*, w: M.H. Kowalczyk, D. Mackojć (red.), *Karanie, terapia, resocjalizacja. W poszukiwaniu najlepszych rozwiązań*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2021, s. 153 - 161.

⁶⁷³ Zob. art. 91 k.k.w.

⁶⁷⁴ J. Lachowski, art. 91, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2016, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.06.2022 r.].

⁶⁷⁵ J. Lachowski, art. 91, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.04.2023 r.].

można połączyć⁶⁷⁶. Młodociani⁶⁷⁷ osadzeni w zakładach karnych typu półotwartego, jak i pozostałych, mają prawo do jednego dodatkowego widzenia w miesiącu⁶⁷⁸. Kwestią zapewne kluczową z perspektywy skazanych jest możliwość otrzymywania tzw. przepustek⁶⁷⁹. Przysługują one nie częściej niż raz w ciągu dwóch miesięcy (nie więcej niż 14 dni w roku kalendarzowym łącznie)⁶⁸⁰.

Opisuje się w literaturze przedmiotu pozytywne efekty odbywania kary pozbawienia wolności w zakładach karnych typu półotwartego, także z uwagi na możliwość korzystania⁶⁸¹ z przepustek. Jest to jedna z bardziej skutecznych metod oddziaływania na skazanych⁶⁸². W tym miejscu należy podkreślić pozytywny wpływ rodziny na skazanych i możliwości utrzymywania kontaktu z rodziną. Rodzina i dobre relacje rodzinne wpływają znacząco na zarówno lepsze postrzeganie, jak i samo odczuwanie sensu życia⁶⁸³. Sens życia z kolei jest określany jako *„stan satysfakcji jednostki, będący wynikiem celowych i ukierunkowanych właśnie na wartości działań”*⁶⁸⁴. Z kolei brak wartości, które są uznawane za te które nadają życiu sens powoduje, że człowiek funkcjonuje nieprawidłowo, albowiem to wartości są potrzebą i to do nich człowiek dąży, jako do punktu odniesienia ludzkiego życia⁶⁸⁵. Oddziaływania penitencjarne nakierowane są na to, aby skazany właśnie funkcjonował prawidłowo w zakładzie karnym, następnie zgodnie z zasadą wolnej progresji, na wolności. Uznać należy zatem, że kontakt z rodziną/bliskimi jest szczególnie ważną formą oddziaływania⁶⁸⁶. To wynika także z badań

---

⁶⁷⁶ W zakładzie karnym typu zamkniętego skazanym przysługują tylko 2 widzenia w miesiącu, które za zgodą dyrektora zakładu karnego mogą być połączone.

⁶⁷⁷ J. Lachowski, art. 91a, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.04.2023 r.].

⁶⁷⁸ Tamże.

⁶⁷⁹ Tamże.

⁶⁸⁰ K. Postulski, *Kodeks...*, 2016, s.692 - 694.

⁶⁸¹ E. Pindel, *Podtrzymywanie więzi...*, s. 92-104.

⁶⁸² G. B. Szczygieł, *Zwolnienia na...*, s. 130.

⁶⁸³ M. Szaro, *Rodzina a poczucie sensu życia u osadzonych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 98, s. 80.

⁶⁸⁴ Tamże, s. 70 – 71.

⁶⁸⁵ Tamże.

⁶⁸⁶ Zob. także: A. Paszkiewicz, *Emocje doświadczane przez osoby osadzone w zakładzie karnym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 101, s. 29 – 42.

przeprowadzonych na osadzonych, którzy jako nagrody o najwyższej wartości wskazali nagrody mające wpływ na częstotliwość i sposób kontaktów z rodziną⁶⁸⁷.

Z uwagi na możliwość względnie swobodnego poruszania się po zakładzie karnym – osadzeni mają wyznaczone miejsce do palenia wyrobów tytoniowych – tzw. palarnie⁶⁸⁸. Co zdaje się być problemem marginalnym, natomiast niejednokrotnie sprawy związane z paleniem wyrobów tytoniowych były przedmiotem skarg skierowanych do RPO⁶⁸⁹. W zakładach karnych typu półotwartego systemy ochronne są zastosowane w ograniczonym stopniu⁶⁹⁰. Większe swobody mają bardzo istotne znaczenie, zdaniem autorki, dla samej świadomości skazanych, kształtowania ich samokontroli⁶⁹¹ i funkcjonowania. Nie doświadczają dzięki temu tak dużego kontrastu pomiędzy światem wolnościowym, a tym więziennym. Łatwiej im wówczas na nowo przystosować się do warunków wolnościowych po opuszczeniu zakładu karnego.

4.3. Zakłady karne typu otwartego

Zakłady karne typu otwartego charakteryzują się najmniejszym stopniem dolegliwości wynikającej z izolacji penitencjarnej⁶⁹². Jak wskazano wyżej⁶⁹³ – są one najbardziej preferowanym typem zakładów karnych, obok zakładów karnych typu półotwartego, do wykonywania kary pozbawienia wolności. W tym typie zakładów

⁶⁸⁷ A. Wróbel – Chmiel, *Nagrody i kary...*, s. 19.

⁶⁸⁸ S. Lelental, *Kodeks...*, 2014, s. 317.

⁶⁸⁹ Zob. m.in.: *Czy więźniowie mogą palić w nocy*, <https://www.rp.pl/prawo-karne/art13121261-czy-wiezniowie-moga-palic-w-nocy>, [dostęp: 12.03.2024 r.].

⁶⁹⁰ Tamże, s. 318.

⁶⁹¹ Zob. m.in.: Oficjalna strona www SW, *Praca, samodyscyplina, samokontrola = readaptacja*, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/oddzial-zewnetrzny-w-sredniej-wsi-praca-samodyscyplina-samokontrola-readaptacja>, [dostęp: 15.08.2024 r.]; A. Kojadyńska, J. Gałędek, *Resocjalizacja osadzonych przebywających w zakładzie karnym*, „Kortowski Przegląd Prawniczy”, 2017, nr 2, s. 84 – 90; A. Świergała, *Łączność skazanych ze światem zewnętrznym – kontakty poza murami zakładu karnego*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2019, nr 41, s. 153 – 168; B. Gulla, K. Tucholska, M. Wysocka – Pleczyk, *Indywidualna perspektywa czasowa osób skazanych na kary izolacyjne – implikacje dla oddziaływań resocjalizacyjnych*, „Resocjalizacja Polska” 2015, nr 10, s. 41 – 54.

⁶⁹² Lelental S., *Kodeks...* 2020, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 24.12.2022 r.].

⁶⁹³ Zob. 4.2. *Zakłady karne typu półotwartego*, niniejszej pracy.

karnych mogą odbywać karę osoby skazane, których popełnione czyny zabronione są o niskim stopniu szkodliwości społecznej oraz takie, które nie stwarzają zagrożenia⁶⁹⁴. Co do zasady ten typ zakładów karnych jest dedykowany osadzonym, którzy odbywali karę w pozostałych typach zakładów karnych (typu zamkniętego i półotwartego, lub tylko typu półotwartego – nie ma możliwości przeniesienia bezpośrednio z zakładu karnego typu zamkniętego do typu otwartego)⁶⁹⁵. Przeniesienie do zakładu karnego typu otwartego jest swoistą nagrodą za poprawę postawy, nienaganne zachowanie i przestrzeganie zasad izolacji penitencjarnej. Można także uznać, że przebywanie w tym typie na zakończenie kary jest przygotowaniem do życia wolnościowego (zasada wolnej progresji⁶⁹⁶). Zatem jest to największa możliwa gratyfikacja, obok uznaniowego przedterminowego zwolnienia z odbywania reszty kary⁶⁹⁷.

Warunki panujące w tym typie zakładów karnych można określić jako najbardziej swobodne, a tym samym najbardziej korzystne dla osadzonych. Cele mieszkalne są otwarte przez cały czas⁶⁹⁸. Skazani głównie są zatrudniani na samodzielnych stanowiskach poza terenem jednostki. Za zezwoleniem mogą brać udział w różnego rodzaju zajęciach zorganizowanych poza terenem zakładu karnego. Osadzeni poruszają się po zakładzie wg ustalonego porządku⁶⁹⁹. Podobnie jak w zakładach karnych typu półotwartego osadzeni mogą korzystać z własnej odzieży, bielizny i obuwia. Co istotne, w zakładach karnych typu otwartego osadzeni mogą dysponować pieniędzmi otrzymywanymi z depozytu zakładu. Osadzeni mogą korzystać z przepustek raz w miesiącu, niemniej jednak łączna liczba dni w ciągu roku nie może przekroczyć 28⁷⁰⁰. Co więcej, skazani mogą korzystać z nieograniczonej liczby widzeń. Mogą one podlegać kontroli administracji, lecz nie muszą. Rozmowy

⁶⁹⁴ J. Lachowski, art. 88, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.04.2023 r.].

⁶⁹⁵ S. Lelental, *Kodeks...*, 2014, s. 319.

⁶⁹⁶ I. Niewiadomska, *Polski model resocjalizacji penitencjarnej*, „Teka Komisji Prawniczej PAN”, 2016, nr 9, s. 103 – 104.

⁶⁹⁷ T. Szymanowski, *Rozdział XVI Systemy wykonywania...*, w: T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze...*, s. 297.

⁶⁹⁸ J. Lachowski, art. 92, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...* 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.04.2023 r.].

⁶⁹⁹ J. Lachowski, art. 92, w: J. Lachowski (red.), *Kodeks...*, 2023, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 10.04.2023 r.].

⁷⁰⁰ Tamże.

telefoniczne, jak i korespondencja listowna kontroli już nie podlegają⁷⁰¹. Dodatkowo, osadzeni mają możliwość przygotowywania samodzielnie posiłków ponad te, które przysługują im ustawowo⁷⁰² w zakładzie karnym⁷⁰³.

Co ważne, to właśnie w zakładach karnych typu otwartego największe zastosowanie mają oddziaływania penitencjarne (realizowane poprzez pracę, nauczanie, zajęcia kulturalno-oświatowe, sport, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz nagrody i kary)⁷⁰⁴. W zakładach karnych typu otwartego można również najbardziej szeroko wdrożyć metody resocjalizacji. Metody te polegają na regularnym stosowaniu pewnych schematów postępowania ze skazanymi. To z kolei ma wpływać na motywację skazanych do zmian swoich negatywnych postaw. I. Niewiadomska wyróżnia poszczególne metody i są to:

- metoda wpływu osobistego,
- metoda wpływu sytuacyjnego,
- metoda wpływu społecznego,
- zasady kierowania samowychowaniem⁷⁰⁵.

H. Machel z kolei pokłada nadzieję na zmianę negatywnych postaw skazanych we właściwościach, które powinny być wspólne dla całego personelu więziennego i są to⁷⁰⁶:

„1. Uznanie celów poprawczych jako naczelnych przy jednoczesnym pełnym szacunku dla względów bezpieczeństwa zarówno zakładu penitencjarnego, personelu, jak i więźniów, co oznacza przeciwdziałanie zagrożeniom z ich strony.

2. Uznanie praw więźniów w kategoriach praw człowieka według obowiązujących standardów europejskich i światowych, co oznacza humanitarne ich traktowanie, zachowujące godność osobistą.

---

⁷⁰¹ Tamże.

⁷⁰² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 lutego 2016 r. w sprawie wyżywienia osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. 2016 r. poz. 302).

⁷⁰³ K. Postulski, *Kodeks...*, 2016, s. 695 - 696.

⁷⁰⁴ I. Niewiadomska, *Polski model resocjalizacji penitencjarnej*, „Teka Komisji Prawniczej PAN” 2016, nr 9 s. 101 – 103.

⁷⁰⁵ Tamże, 102 – 103.

⁷⁰⁶ H. Machel, *Niektóre czynniki...*, s. 176.

3. *Uznanie faktu kurczenia się władzy nad więźniami opartej na sile i przymusie na rzecz wzrostu władzy nad nimi opartej na autorytecie, którego treścią są: znajomość rzeczy i pozytywne cechy.*

4. *Uznanie profesjonalizmu jako warunku poprawy skuteczności oddziaływania penitencjarnego (szczególnie resocjalizacyjnego) oraz szerokiej i wielostronnej współpracy ze społeczeństwem, w skład której wchodzi elementy kontroli tego, co się dzieje w więzieniu oraz preferencji zasad normalności, odpowiedzialności i otwartości.”⁷⁰⁷.*

Mając na uwadze stosunkowo⁷⁰⁸ niewielkie ograniczenia obowiązujące w zakładach karnych typu otwartego, to możliwość przeniesienia do nich jest z kolei obciążona wieloma przesłankami⁷⁰⁹. Niewątpliwie wynika to z możliwości negatywnego wykorzystania tych dogodnych warunków/swobód przez skazanych. Założeniem zaś tego typu zakładów karnych jest w znacznej mierze wynagrodzenie prawidłowo przebiegającej ścieżki readaptacyjnej i przygotowanie (art. 164 k.k.w.) osadzonych do życia w społeczeństwie wolnościowym⁷¹⁰ (w szczególności tych, którzy odbywali wieloletnie kary pozbawienia wolności). A. Iwanowska wskazuje, że „ (...)proces przygotowania skazanego do życia na wolności powinien składać się z trzech etapów: oddziaływań prowadzonych w trakcie całego pobytu skazanego w zakładzie karnym, wzmaganie działań przygotowawczych przed końcem kary oraz udzieleniu pomocy w okresie po zwolnieniu z zakładu karnego. Przygotowanie do zwolnienia powinno zatem polegać zarówno na podjęciu przez personel więzienny określonych działań tuż przed opuszczeniem zakładu karnego przez skazanych, jak i na systemowym oddziaływaniu, będącym elementem readaptacji społecznej (zwłaszcza, jeśli weźmie się pod uwagę sytuację społeczną i rodzinną skazanego) oraz udzieleniu pomocy w okresie po zwolnieniu z jednostki penitencjarnej.”⁷¹¹. Zagadnienie pomocy postpenitencjarnej jest szczególnie ważne przy omawianiu zakładów karnych typu otwartego, bowiem to w nich właśnie pomoc postpenitencjarna powinna mieć swój początek. Należy tylko wyjaśnić, że autorka pomoc

⁷⁰⁷ Tamże.

⁷⁰⁸ Zob. 4.1. Zakłady karne typu zamkniętego i 4.2. Zakłady karne typu półotwartego, niniejszej pracy.

⁷⁰⁹ K. Postulski, *Kodeks...*, 2016, s. 696.

⁷¹⁰ T. Szymanowski, *Prawo karne wykonawcze z elementami...*, s. 126 - 129.

⁷¹¹ A. Iwanowska, *Przygotowanie skazanych do życia na wolności w trybie art. 164 k.k.w.*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2013, s. 5 – 6.

postpenitencjarna widzi tożsamość jak M. Kuryłowicz, który dzieli ją na dwa etapy: „*Jak sama nazwa wskazuje, przedmiotowa pomoc dotyka przestrzeni po odbyciu kary pozbawienia wolności. Niemniej jednak rozpoczyna się w trakcie jej odbywania. Tym samym staje się naturalnym łącznikiem pomiędzy systemem resocjalizacji a systemem readaptacji.*”⁷¹². Pierwszym jest pomoc postpenitencjarna czyniona w zakładzie karnym przygotowująca go do życia na wolności. Drugim etapem jest pomoc postpenitencjarna bezpośrednio po odbyciu kary⁷¹³. Wyczekiwane opuszczenie zakładu karnego, paradoksalnie, nie zawsze jest proste, określa się to nawet jako „*wyzwanie*”⁷¹⁴. Ma to miejsce zwłaszcza jeśli skazany odbywał długoterminową⁷¹⁵ karę pozbawienia wolności i był narażony na tzw. efekty uboczne wykonywania kary pozbawienia wolności⁷¹⁶. Co więcej, skazani wracają niejednokrotnie do nowej rzeczywistości w której muszą się odnaleźć. W tej rzeczywistości często są sami, bez osób bliskich, bez pracy⁷¹⁷ i miejsca do zamieszkania. To wszystko powoduje, że „*(...)w wielu wypadkach powrót do życia na wolności jest trudniejszy niż pobyt w więzieniu.*”⁷¹⁸. Zapobieganiu takiej sytuacji jest dedykowana instytucja pomocy postpenitencjarnej⁷¹⁹. W tym procesie istotną rolę odgrywa właściwe zaplanowanie i zorganizowanie najbardziej potrzebnej pomocy⁷²⁰. Niemniej jednak nawet Służba Więzienna podkreśla, że „*Przygotowanie więźnia do wolności, to nie tylko świadczenia z funduszu pomocy postpenitencjarnej, pomoc w znalezieniu*

⁷¹² M. Kuryłowicz, *System pomocy postpenitencjarnej jako element zintegrowanego systemu readaptacji*, w: B. M. Nowak, S. Grzesiak (red.) *Strategia reintegracji społecznej. Integralny model wspomagania resocjalizacyjno – readaptacyjnego*, Wyższa Szkoła Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022, s. 199.

⁷¹³ M. Kuryłowicz, *System pomocy postpenitencjarnej ...*, s. 193 – 199.

⁷¹⁴ A. Iwanowska, *Przygotowanie skazanych do życia na wolności...*, s. 6.

⁷¹⁵ K. Grudzińska, *Więzień długoterminowy ...*, s. 239 - 240

⁷¹⁶ Tamże.

⁷¹⁷ A. Nawój-Śleszyński, *Rola zatrudnienia więźniów w okresie penalnym w procesie readaptacji po odbyciu kary pozbawienia wolności*, w: A. Jaworska (red.), *Aktywność zawodowa skazanych jako obszar oddziaływań penitencjarnych*, Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Bydgoszcz 2016, s. 11 – 24.

⁷¹⁸ Tamże.

⁷¹⁹ W. Kuźmicki, *Przygotowanie do zwolnienia z zakładu karnego na podstawie art. 164 Kodeksu karnego wykonawczego. Stan realizacji i potrzeby rozwiązań systemowych*, „Probacja” 2020, nr I, s.141 – 168.

⁷²⁰ Tamże, s. 6 - 18.

zakwaterowania, zatrudnienia, zapomoga finansowa. To długi proces. Proces trudny, złożony, indywidualny dla każdego skazanego, wymagający zaangażowania wielu osób, a i tak niekiedy kończący się niepowodzeniem.”⁷²¹. Warto zatem podkreślić, jakie znaczenie ma wykonywanie kary pozbawienia wolności w warunkach możliwie zbliżonych do tych wolnościowych.

4.4. Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności

A. Nawój-Śleszyński stawia tezę, że „Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności mają największy potencjał reedukacyjny ze wszystkich pozostałych form indywidualizacji instytucjonalnej (...)”⁷²². Nie sposób się z tą tezą nie zgodzić i pominąć systemy wykonywania kary pozbawienia wolności, podejmując się tematu wykonywania kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych. Systemy wykonywania kary⁷²³ to instytucja stosunkowo młoda⁷²⁴, aczkolwiek zasługująca na uwagę. Warto wspomnieć o genezie powstania tychże systemów. Jedną z przyczyn była chęć nadania skazanym większej podmiotowości – skazany miał być podmiotem biorącym udział w oddziaływaniach, nie zaś przedmiotem oddziaływań (w szczególności, jeśli chodzi o system programowanego oddziaływania)⁷²⁵. System programowanego oddziaływania⁷²⁶ miał także stanowić odpowiedź ustawodawcy na

⁷²¹E. Krakowska, *Przygotowanie więźnia do życia na wolności*,

<https://sw.gov.pl/aktualnosc/Przygotowanie-wiezni-do-zycia-na-wolnosc>, [dostęp: 12.03.2024 r.].

⁷²² A. Nawój-Śleszyński, *Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności i ich potencjał reedukacyjny*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2016, nr 92, s. 7.

⁷²³ B. Stańdo – Kawecka, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w trzech systemach — uwagi krytyczne*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2016, Tom XXXIX, No 3737, s. 109 – 131.

⁷²⁴ Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności zostały wprowadzone do k.k.w. w 1997 r. w treści przepisu art. 81 k.k.w.

⁷²⁵ M. Powszedniak, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania i systemie zwykłym. Różnice normatywne*, w: A. Nawój-Śleszyński, A. Leszczyńska (red.), *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 124-128.

⁷²⁶ P. Stępnia, *System programowanego oddziaływania w opiniach więźniów*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXXI, s. 265 – 298.

potrzeby więźniów, którzy chcieli aktywnie⁷²⁷ kształtować swoje społecznie pożądane postawy⁷²⁸. Można domniemać, że system terapeutyczny⁷²⁹ powstał na kanwie założeń, iż niektórzy skazani wymagają specjalistycznego potraktowania (leczenia, terapii, rehabilitacji)⁷³⁰. System zwykły z kolei stanowić miał uzupełnienie pozostałych⁷³¹. Ważne jest, że karę pozbawienia wolności w każdym z systemów można odybywać w różnych typach zakładów karnych.

W myśl treści przepisu art. 81 k.k.w. karę pozbawienia wolności wykonuje się w systemie: programowanego oddziaływania, terapeutycznym, zwykłym⁷³². Pozornie katalog systemów zamyka się w trzech opisanych wyżej. Zgodnie zaś z przepisem art. 71 k.k.w. Minister Sprawiedliwości może ustalić dodatkowy system w drodze rozporządzenia. Jest to, zdaniem autorki, szeroko otwarta furtka pozwalająca na duży rozwój indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności.

W systemie programowanego oddziaływania karę odybywają obligatoryjnie młodociani. Ponadto także osoby dorosłe, które wyrażą taką chęć i zgodzą się na współdział w opracowaniu i wykonaniu programu. W systemie tym odybywają karę także skazani, którzy spełnili określone warunki⁷³³ i zostali przeniesieni z systemu terapeutycznego⁷³⁴.

W systemie terapeutycznym karę pozbawienia wolności odybywają skazani opisani w art. 96 k.k.w⁷³⁵. Obligatoryjne wykonywanie kary w systemie terapeutycznym ma miejsce, kiedy orzeknie o tym sąd⁷³⁶ w wyroku⁷³⁷.

⁷²⁷ Zob. D. Becker – Pestka, *Formy aktywizacji zawodowej osadzonych w Polsce. Przegląd stosowanych rozwiązań*, „Teraźniejszość – człowiek – edukacja”, 2018, t. 21, s.161 – 172.

⁷²⁸ M. Powszedniak, *Wykonywanie kary...*, s. 124-128.

⁷²⁹ Kwieciński A., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017, s. 99 – 213.

⁷³⁰ A. Nawój-Śleszyński, *Systemy...*, s. 11-12.

⁷³¹ M. Powszedniak, *Wykonywanie kary...*, s. 124-128.

⁷³² Zob, art. 81 k.k.w.

⁷³³ Zob. art. 95 § 1 i art. 97 § 3 k.k.w. oraz § 55 i 56 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności z dnia 23 grudnia 2022 r. (Dz.U. z 2022 r. poz. 2847).

⁷³⁴ Lelental S., *Kodeks...*, 2020, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 24.12.2022 r.].

⁷³⁵ Tamże.

⁷³⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 15 marca 2019 r., sygn. akt V ACa 461/17.

⁷³⁷ Zob. art. 62 k.k.

W systemie zwykłym karę odbywają skazani, którzy nie zostali zakwalifikowani do odbywania kary w pozostałych dwóch systemach, a także skazani dorośli, którzy z powodu nie realizacji zadań z indywidualnego programu oddziaływania w systemie programowanego oddziaływania zostali z niego przeniesieni. Ponadto w systemie zwykłym odbywają karę skazani, którzy spełnili warunki z art. 97 § 3 k.k.w. – tj. przeniesieni z systemu terapeutycznego bowiem nie wymagający już specjalistycznych oddziaływań. Skazani odbywają karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym również, jeśli nie wyrażają zgody na współudział w opracowaniu i wykonywaniu indywidualnego programu (bądź nie złożyli akcesu do systemu programowanego oddziaływania)⁷³⁸.

Największe nadzieje dot. poprawy skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności należy wiązać z systemem terapeutycznym oraz programowanego oddziaływania⁷³⁹. Zakładają one bowiem szereg działań mających na celu oddziaływanie na skazanego i jego sprawny powrót do społeczeństwa wolnościowego⁷⁴⁰. W modelu idealnym, zakładającym najbardziej skuteczne wykonywanie kary pozbawienia wolności⁷⁴¹ skazani powinni odbywać karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym lub programowanego oddziaływania w zakładzie karnym typu półotwartego lub otwartego⁷⁴².

---

⁷³⁸ Lelental S., Kodeks...2020, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 24.12.2022 r.].

⁷³⁹ A. Nawój – Śleszyński, *Systemy...*, s. 31-37.

⁷⁴⁰ Tamże, s. 8.

⁷⁴¹ Zob. także: A. Nawój-Śleszyński, *Zakład terapii społecznej – brakujące ogniwo w polskim systemie penitencjarnym*, w: Stępnia P. (red.), *Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system*, Wyd. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, Polskie Towarzystwo Penitencjarne, Kalisz-Poznań 2014.

⁷⁴² Zob. *Załącznik nr 2, Tabele 1 – 3*, niniejszej pracy.

Rozdział V.

Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022

5.1. Wprowadzenie

Podając temat wykonywania kary pozbawienia wolności, można omawiać, prowadzić szerokie rozważania, ale nie sposób pominąć danych statystycznych oraz wniosków jakie z nich wynikają. To właśnie w świetle danych statystycznych otrzymujemy najbardziej wyraźny, policzalny obraz omawianej problematyki. Na potrzeby ukazania skali pewnych zjawisk autorka dokonała analizy i opracowania wybranych danych statystycznych SW⁷⁴³ na przestrzeni 20 lat (2002–2022). Przejście przez najbardziej istotne, zdaniem autorki, dane pozwala na wysnucie jasnych wniosków dotyczących typologii zakładów karnych, jak i skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności⁷⁴⁴. Perspektywa 20 lat zdaje się, że pozwala na dokonanie porównania i obserwację ewentualnych zachodzących zmian. W zestawieniu danych znalazło się również opracowanie ukazujące zależność pomiędzy typem zakładów karnych a systemem wykonywania kary pozbawienia wolności. W opinii autorki niezbędne było umieszczenie w niniejszej pracy tego opracowania w związku z tym, że rola systemów wykonywania kary pozbawienia wolności jest wysoce istotna, jeśli chodzi o skuteczność wykonywania tej kary. Jak już wspomniano wcześniej najbardziej pożądanym do wykonywania kary pozbawienia wolności jest system programowanego oddziaływania z uwagi na szerokie możliwości intensywnego oddziaływania penitencjarnego jakie system ten tworzy. W systemie tym bowiem można zastosować różnego rodzaju działania w stosunku do skazanych, które mają wywoływać w nich chęć zmiany swoich postaw⁷⁴⁵.

⁷⁴³ Statystyka roczna CZSW MS, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka-roczna>, [dostęp: 19.01.2023 r.].

⁷⁴⁴ Zob. także: I. Niewiadomska., *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.

⁷⁴⁵ A. Nawój – Śleszyński, *Systemy...*, s. 31-37.

5.2. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022

W pierwszej kolejności należy przyrzeć się ogólnej populacji skazanych⁷⁴⁶ w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności. Poprzez wyodrębnienie poszczególnych grup skazanych dostrzec będzie można następnie, w których typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności znajduje się najmniejsza i największa populacja skazanych.

Tabela 3. Populacja skazanych w zakładach typu zamkniętego w latach 2002-2022. Stan na 31.12.2022 r.

rok	liczba skazanych	% całej populacji skazanych
2002	33 866	56,8
2003	33 897	55,5
2004	35 242	53,9
2005	36 464	52,4
2006	37 859	51,0
2007	38 283	50,1
2008	37 013	49,8
2009	36 531	49,0
2010	35 655	49,2
2011	36 805	49,7
2012	36 532	47,3
2013	33 178	46,4
2014	32 290	45,9

⁷⁴⁶ Zob. B. Stańdo-Kawecka., *Polityka karna a populacja uwięzionych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2002, nr 36, s. 22-50.

2015	31 280	47,4
2016	30 450	46,8
2017	31 040	47,3
2018	31 234	48,9
2019	32 692	50,4
2020	30 713	52,9
2021	33 152	53,7
2022	33 734	54,6

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Dane statystyczne dotyczące skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego na przestrzeni lat 2002–2022 ukazują dużą liczbę skazanych (w porównaniu do innych typów zakładów karnych). Należy pamiętać, że w tym typie zakładów karnych funkcjonuje najwyższy stopień izolacji i poziom zabezpieczeń, a możliwości oddziaływań penitencjarnych są w nich ograniczone. Osadzeni mają także ograniczoną swobodę, zwłaszcza jeśli chodzi o poruszanie się po zakładzie karnym. Niekorzystne są również aspekty finansowe funkcjonowania tych jednostek – utrzymanie zakładów karnych tego typu jest najbardziej kosztowne (m.in.: zabezpieczenia, ilość funkcjonariuszy, procedury). Dostrzec trzeba również, że liczba skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego w ostatnich latach zmniejszyła się. Niestety od roku 2021 ponownie następuje wzrost populacji osób pozbawionych wolności w tym typie zakładu karnego. Najniższą liczbę osadzonych odnotowano w roku 2016 – 30 450 osadzonych i w roku 2020⁷⁴⁷ – 30 713⁷⁴⁸. W roku 2021 jednakże liczba ta wzrosła już do 33 152 osadzonych, by w 2022 osiągnąć liczbę 33 734 osadzonych. Rekordowym rokiem, z największą liczbą osadzonych w zakładzie karnym typu zamkniętego był zaś rok 2007 (38 283 osadzonych). Dane te nie pozwalają na optymizm, albowiem kiedy tylko liczba osadzonych w zakładach karnych typu zamkniętego na chwilę spada – w latach kolejnych odnotowuje się ich wzrost. Oczekiwana tendencją byłby spadek liczby osób

⁷⁴⁷ W roku 2020 w Polsce zaczęła się pandemia COVID-19, a jednocześnie wprowadzono liczne wytyczne co do utrzymywania dystansu i unikania zbiorowego gromadzenia się, co mogło mieć wpływ na przedstawione wyniki.

⁷⁴⁸ A. Nawój-Śleszyński, *Więzienia w Polsce w okresie pandemii COVID-19. Kształtowanie się niektórych instytucji prawa karnego wykonawczego w latach 2020–2021*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2022, nr 65, s. 31.

pozbawionych wolności w zakładach karnych typu zamkniętego, który jednak nie następuje. Co istotne, od ponad 20 lat to właśnie w tym typie zakładów karnych karę pozbawienia wolności odbywa największa liczba skazanych⁷⁴⁹. W zakładach karnych typu zamkniętego przez cały badany okres liczba ta nie spadała poniżej 30 000. Najniższy odsetek skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego to 45, 9 % w 2014 roku, następnie 46, 4 % w 2013 roku oraz 46, 8 % w 2016 roku. Najwyższy udział procentowy w populacji ogólnowięziennej⁷⁵⁰ skazanych umieszczonych w zakładach karnych typu zamkniętego na przestrzeni lat 2002 – 2022 to 56, 8 % w 2002 roku, 55, 5 % w 2003 roku i 54, 6 % w 2022 roku. Wskaźnik ten będzie miał znaczenie w odniesieniu do kolejnych analiz.

Tabela 4. Populacja skazanych w zakładach karnych typu półotwartego w latach 2002 – 2022. Stan na 31.12.2022 r.

rok	liczba skazanych	% całej populacji skazanych
2002	23 047	38,6
2003	24 454	40,0
2004	27 363	41,9
2005	30 302	43,5
2006	33 381	44,9
2007	34 805	45,6
2008	34 172	46,0
2009	34 710	46,5
2010	33 805	46,7
2011	34 277	46,3
2012	37 581	48,7

⁷⁴⁹ Zob. T. Szymanowski, *Skazani recydywiści w Polsce w okresie transformacji w świetle danych statystycznych*, „Archiwum Kryminologii” 2007 – 2008, t. XIX–XXX, s. 739 – 761; T. Szymanowski, *Recydywa w Polsce. Zagadnienia prawa karnego, kryminologii i polityki karnej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010; T. Szymanowski, *Recydywa w systemie penitencjarnym PRL*, „Przegląd Penitencjarny” 1969, nr 3, s. 3-16; T. Szymanowski, *Powrót skazanych do społeczeństwa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989.

⁷⁵⁰ T. Bulenda, *Charakterystyka populacji więziennej*, w: Bulenda T., Musidłowski R. (red.), *System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003, s. 224–249.

2013	35 506	49,7
2014	35 530	50,5
2015	32 534	49,3
2016	32 435	49,8
2017	32 308	49,3
2018	30 633	47,9
2019	30 262	46,7
2020	26 059	44,9
2021	27 307	44,2
2022	26 825	43,4

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Zakład karny typu półotwartego jako jeden z dwóch typów preferowanych do wykonywania kary pozbawienia wolności i charakteryzuje się także dość dużą liczbą tam osadzonych, co jest zjawiskiem jak najbardziej oczekiwanym. W zakładach karnych typu półotwartego wykonywanie kary pozbawienia wolności jest mniej kosztowne, ale także bardziej korzystne z perspektywy realizacji celów wykonywania kary pozbawienia wolności. Najniższy odsetek skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego jaki odnotowano w latach 2002 – 2022 to 38,6 % w 2002 roku w całej populacji skazanych. W kolejnych dziewiętnastu latach, szczęśliwie, udział procentualny był już tylko wyższy. Najwyższy udział jaki odnotowano to 50,5 % w 2014 roku. Wyniki te były tym bardziej zadowalające, że populacja skazanych w zakładach karnych typu półotwartego była większa niż w zakładach karnych typu zamkniętego. Niestety od roku 2014 liczba osadzonych w tym typie zakładów karnych sukcesywnie, z roku na rok, zmniejszała się. W roku 2022 w zakładach karnych typu półotwartego karę pozbawienia wolności odbywało zaledwie 43,4 % skazanych.

Tabela 5. Populacja skazanych w zakładach typu otwartego w latach 2002 – 2022. Stan na 31.12.2022 r.

rok	liczba skazanych	% całej populacji skazanych
2002	2 653	4,4
2003	2 688	4,4
2004	2 707	4,1
2005	2 772	3,9
2006	2 991	4,0
2007	3 246	4,2
2008	3 041	4,1
2009	3 302	4,4
2010	2 879	3,9
2011	2 861	3,8
2012	3 034	3,9
2013	2 742	3,8
2014	2 507	3,5
2015	2 133	3,2
2016	2 172	3,3
2017	2 172	3,3
2018	2 007	3,1
2019	1 806	2,7
2020	1 261	2,1
2021	1 276	2,0
2022	1 147	1,8

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Stosunkowo⁷⁵¹ niewielkie liczby skazanych umieszczonych w zakładach karnych typu otwartego pozostają na niskim poziomie przez cały badany okres. Najlepszym statystycznie wynikiem było 4, 4 % skazanych w zakładach karnych typu otwartego w stosunku do całej populacji uwięzionych w roku 2002. W kolejnych

⁷⁵¹ Por. Tabela 3. Populacja skazanych w zakładach typu zamkniętego w latach 2002-2022. Stan na 31.12.2022 r. i Tabela 4. Populacja skazanych w zakładach typu półotwartego w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r., niniejszej pracy.

latach, co do zasady, liczba skazanych w zakładach karnych typu otwartego sukcesywnie się zmniejszała. Wyjątek stanowiły lata 2006 – 2009. W latach następnych liczba skazanych w tym typie zakładu karnego była coraz niższa. Za najgorsze lata należy uznać ostatnie ujęte w zestawieniu, tj. rok 2020 z liczbą zaledwie 1261 osadzonych (2, 17 %), rok 2021 - 1 276 osadzonych (2, 0 %) i najgorszy statystycznie rok 2022 – 1 147 osadzonych (tylko 1, 8 % całej populacji ogólnowięziennej).

Tabela 6. Poszczególne grupy skazanych w populacji ogólnowięziennej w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

	młodociani	%	odbywający karę pozbawienia wolności po raz pierwszy	%	recydywiści penitencjami	%	łączna populacja skazanych	%
2002	13 810	23,1	20 903	35,0	24 853	41,7	59 566	100
2003	3 618	5,9	30 819	50,4	26 602	43,5	61 039	100
2004	3 452	5,2	33 237	50,8	28 623	43,8	65 312	100
2005	3 287	4,7	35 800	51,4	30 451	43,7	69 538	100
2006	3 182	4,2	38 280	51,5	32 769	44,4	74 231	100
2007	3 057	4,0	39 479	51,7	33 798	44,2	76 334	100
2008	2 726	3,6	37 666	50,7	33 834	45,5	74 226	100
2009	2 584	3,4	37 982	50,9	33 977	45,5	74 543	100
2010	2 313	3,2	35 346	48,8	34 680	47,9	72 339	100
2011	2 041	2,7	34 564	46,8	36 663	49,5	73 943	100
2012	2 102	2,7	35 675	46,2	39 370	51,0	77 147	100
2013	1 750	2,4	31 897	44,6	37 779	52,8	71 426	100
2014	1 534	2,1	30 284	43,0	38 509	54,7	70 327	100
2015	1 201	1,8	27 929	42,3	36 817	55,8	65 947	100
2016	1 098	1,6	26 985	41,4	36 974	56,8	65 057	100

2017	986	1,5	27 354	41,7	37 180	56,7	65 520	100
2018	790	1,2	26 523	41,5	36 561	57,3	63 874	100
2019	769	1,1	26 820	41,4	37 171	57,4	64 760	100
2020	564	0,9	23 419	40,3	34 050	58,6	58 033	100
2021	599	0,9	24 134	39,1	37 002	59,9	61 726	100
2022	522	0,8	23 691	38,3	37 493	60,7	61 706	100

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Istotnym dla dalszej analizy będzie zestawienie statystyczne uwzględniające poszczególne grupy skazanych: młodocianych, odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy oraz recydywistów penitencjarnych w odniesieniu do populacji ogólnowięziennej. Dobrą informacją jest fakt, że skazani młodociani, z wyjątkiem jednego roku, nie przekraczają 6 % ogólnej populacji skazanych. Ich liczba zmniejsza się z roku na rok. Aktualnie stanowią oni jedynie 0,8 % w całej populacji skazanych. W latach 2003 – 2010 największą grupę skazanych w populacji ogólnowięziennej stanowili odbywający karę pozbawienia wolności po raz pierwszy. Podobna liczba skazanych w całej populacji pozbawionych wolności stanowią recydywiści penitencjarni. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że od roku 2011 w którym to odsetek recydywistów penitencjarnych wynosił 49,5 % (36 663 osób) dostrzega się dwa poważne problemy. Po pierwsze, odsetek recydywistów penitencjarnych jest najwyższy w całej populacji skazanych w latach 2011 – 2022. Po drugie, z roku na rok od 2011 roku odsetek recydywistów penitencjarnych wzrasta sukcesywnie i w 2022 roku wynosił już 60,7 % (37 493 osób) w całej populacji skazanych. Na tej podstawie można wysnuć wniosek, że kara pozbawienia wolności nie jest wykonywana skutecznie oraz istnieje potrzeba podjęcia badań empirycznych nad tą szczególnie problematyczną grupą skazanych jaką stanowią recydywiści penitencjarni.

Tabela 7. Populacja skazanych w poszczególnych typach zakładów karnych w latach 2002–2022.
Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		Zakład karny typu zamkniętego			Zakład karny typu półotwartego			Zakład karny typu otwartego		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	59 566	100,0	33 866	56,9	100,0	23 047	38,7	100,0	2 653	4,5	100,0
2003	61 039	100,0	33 897	55,5	97,7	24 454	40,1	103,5	2 688	4,4	98,9
2004	65 312	100,0	35 242	54,0	94,9	27 363	41,9	108,3	2 707	4,1	93,1
2005	69 538	100,0	36 464	52,4	92,2	30 302	43,6	112,6	2 772	4,0	89,5
2006	74 231	100,0	37 859	51,0	89,7	33 381	45,0	116,2	2 991	4,0	90,5
2007	76 334	100,0	38 283	50,2	88,2	34 805	45,6	117,8	3 246	4,3	95,5
2008	74 226	100,0	37 013	49,9	87,7	34 172	46,0	119,0	3 041	4,1	92,0
2009	74 543	100,0	36 531	49,0	86,2	34 710	46,6	120,3	3 302	4,4	99,5
2010	72 339	100,0	35 655	49,3	86,7	33 805	46,7	120,8	2 879	4,0	89,4
2011	73 943	100,0	36 805	49,8	87,5	34 277	46,4	119,8	2 861	3,9	86,9
2012	77 147	100,0	36 532	47,4	83,3	37 581	48,7	125,9	3 034	3,9	88,3
2013	71 426	100,0	33 178	46,5	81,7	35 506	49,7	128,5	2 742	3,8	86,2
2014	70 327	100,0	32 290	45,9	80,8	35 530	50,5	130,6	2 507	3,6	80,0
2015	65 947	100,0	31 280	47,4	83,4	32 534	49,3	127,5	2 133	3,2	72,6
2016	65 057	100,0	30 450	46,8	82,3	32 435	49,9	128,9	2 172	3,3	75,0
2017	65 520	100,0	31 040	47,4	83,3	32 308	49,3	127,4	2 172	3,3	74,4
2018	63 874	100,0	31 234	48,9	86,0	30 633	48,0	124,0	2 007	3,1	70,5
2019	64 760	100,0	32 692	50,5	88,8	30 262	46,7	120,8	1 806	2,8	62,6
2020	58 033	100,0	30 713	52,9	93,1	26 059	44,9	116,1	1 261	2,2	48,8
2021	61 735	100,0	33 152	53,7	94,5	27 307	44,2	114,3	1 276	2,1	46,4
2022	61 706	100,0	33 734	54,7	96,2	26 825	43,5	112,4	1 147	1,9	41,7

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Przedstawione powyżej dane pozwalają na kilka refleksji. W perspektywie lat 2002 – 2022 w roku 2002 populacja skazanych była najniższa i liczyła 59 566 skazanych. Najwięcej skazanych było zaś w roku 2013 – 77 426 osób. W latach 2002–2011, w świetle przedstawionych danych statystycznych, realizuje się najgorszy scenariusz, jeśli chodzi o cele przyświecające wykonywaniu kary pozbawienia wolności, bowiem najwięcej skazanych odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego. Oznacza to, że mając na uwadze całościową liczbę populacji osadzonych, najwięcej z nich odbywa karę pozbawienia wolności w

zakładach karnych typu zamkniętego (od 56,9% w roku 2002 do 46,8% w roku 2016 roku). Nieco mniejsza liczba skazanych jest osadzonych w zakładach karnych typu półotwartego (od 38,7% w roku 2002 do 50,5% w roku 2014). Najmniejszy odsetek stanowią skazani umieszczeni w zakładach karnych typu otwartego (zaledwie od 1,9% w 2022 roku do 4,5% w roku 2002). W roku 2002 odnotować można najwyższy odsetek skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego tj. 56,9% skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego, 38,7% w zakładach karnych typu półotwartego i jedynie 4,5% skazanych w zakładach karnych typu otwartego. Na tle roku 2002 kolejne lata wydają się być lepsze. Nadal natomiast ma miejsce najmniej pożądany wariant jakim jest najwyższa liczba skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego, nieco mniejsza liczba w zakładach karnych typu półotwartego i zdecydowanie najmniejsza liczba w zakładach karnych typu otwartego. Ta sytuacja zmienia się dopiero w roku 2012. W latach 2012–2017 tendencje zmieniają się pozytywnie, bowiem przeważająca procentowo liczba osadzonych odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu półotwartego. Kulminacja następuje w roku 2014, kiedy to aż 50,5 % skazanych odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu półotwartego, 45,9 % w zakładach karnych typu zamkniętego i 3,5% w zakładach karnych typu otwartego. Rok 2014 należy uznać za najlepszy statystycznie z dobrymi perspektywami. Sytuacja niemniej jednak zmienia się niekorzystnie od roku 2015, aby w roku 2018 powróciły najmniej oczekiwane i niepożądane tendencje. Od 2018 do 2022 roku bowiem sukcesywnie zwiększa się z roku na rok liczba skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego, zaś w zakładach karnych typu półotwartego i otwartego liczba skazanych zmniejsza się i tak w roku 2022 w zakładach karnych typu zamkniętego karę odbywa 54,6% (33 734 osób) skazanych, w zakładach karnych typu półotwartego 43,4% (26 825 osób) skazanych, a w zakładach karnych typu otwartego zaledwie 1,8 % (jedynie 1 147 osób) skazanych. Na uwagę zasługuje fakt, że na przestrzeni dwudziestu lat odsetek osadzonych w zakładach karnych typu otwartego nie był tak niski jak w roku 2021 - 2,1 % (1 276 osób) i jeszcze niższy w roku 2022 – tj. 1,9 % (1 147 osób).

Stwierdzić należy, że preferowane ze względu na osiągnięcie celów wykonywania kary pozbawienia wolności zakłady karne typu otwartego i typu półotwartego pozostają daleko w tyle na przestrzeni lat 2002–2011 za zakładami karnymi typu zamkniętego, w których karę pozbawienia wolności odbywa

przeważająca liczba osadzonych. W przypadku zakładów karnych typu półotwartego jest to zaledwie kilkuprocentowa różnica w stosunku do zakładów karnych typu zamkniętego, zaś w przypadku zakładów karnych typu otwartego jest to niemalże kilkadziesiąt procent. Ta sytuacja nie jest zgodna z polityką penitencjarną zmierzającą do skutecznego wykonywania kary pozbawienia wolności ani z dyrektywami karania wolnościowego czy też zbliżonego do wolnościowego⁷⁵².

Na przestrzeni analizowanych lat warto zwrócić uwagę na wskaźnik dynamiki. Wskaźnik ten w odniesieniu do skazanych kierowanych do zakładów karnych typu zamkniętego jest co do zasady malejący, niemniej jednak w ostatnich latach (od roku 2016) wzrasta. W zakładach karnych typu półotwartego wskaźnik dynamiki od roku 2016 jest malejący, tak samo w zakładach karnych typu otwartego.

Mając na uwadze jakże istotną rolę systemów wykonywania kary pozbawienia wolności dla realizacji celów wykonywania kary pozbawienia wolności poniżej autorka przedstawia analizę danych statystycznych za lata 2002 - 2022. Dotyczy ono wykonywania kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych (zakłady karne typu zamkniętego, zakłady karne typu półotwartego i zakłady karne typu otwartego) z uwzględnieniem systemów wykonywania kary pozbawienia wolności. Dane zostały przedstawione dla całej populacji skazanych, następnie w kolejnych podrozdziałach dla poszczególnych grup: młodocianych, odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy oraz recydywistów penitencjarnych.

Tabela 8. Populacja skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	33 893	100,0	19 440	57,4	100,0	11 818	34,9	100,0	2 635	7,8	100,0
2003	33 897	100,0	16 904	49,9	86,9	14 145	41,7	119,7	2 848	8,4	108,1
2004	35 512	100,0	16 686	47,0	81,9	15 807	44,5	127,7	3 019	8,5	109,3
2005	36 464	100,0	16 281	44,6	77,8	17 059	46,8	134,2	3 124	8,6	110,2

⁷⁵² Sejm uchwalil nową „filozofię karania”, <https://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/6750,Sejm-uchwalil-nowa-quotfilozofie-karaniaquot.html>, [dostęp: 22.06.2022 r.].

2006	37 859	100,0	16 304	43,1	75,1	18319	48,4	138,8	3 236	8,5	109,9
2007	38 283	100,0	16 148	42,2	73,5	18 858	49,3	141,3	3 277	8,6	110,1
2008	37 013	100,0	15 744	42,5	74,2	18 019	48,7	139,6	3 250	8,8	112,9
2009	36 531	100,0	15 379	42,1	73,4	17 915	49,0	140,6	3 237	8,9	114,0
2010	35 655	100,0	15 468	43,4	75,6	17 035	47,8	137,0	3 152	8,8	113,7
2011	36 085	100,0	17 064	47,3	82,4	15 977	44,3	127,0	3 044	8,4	108,5
2012	36 532	100,0	18 118	49,6	86,5	15 632	42,8	122,7	2 782	7,6	98,0
2013	33 178	100,0	16 550	49,9	87,0	13 511	40,7	116,8	3 117	9,4	120,8
2014	32 290	100,0	15 193	47,1	82,0	13 995	43,3	124,3	3 102	9,6	123,6
2015	31 280	100,0	14 500	46,4	80,8	13 637	43,6	125,0	3 143	10,0	129,2
2016	30 450	100,0	13 490	44,3	77,2	13 828	45,4	130,2	3 132	10,3	132,3
2017	30 949	100,0	13 608	44,0	76,7	14 109	45,6	130,7	3 232	10,4	134,3
2018	31 270	100,0	13 762	44,0	76,7	14 142	45,2	129,7	3 366	10,8	138,5
2019	32 692	100,0	13 914	42,6	74,2	15 254	46,7	133,8	3 524	10,8	138,7
2020	30 713	100,0	12 542	40,8	71,2	14 984	48,8	139,9	3 187	10,4	133,5
2021	33 152	100,0	12 427	37,5	65,4	17 060	51,5	147,6	3 665	11,1	142,2
2022	33 734	100,0	12 458	36,9	64,4	17 634	52,3	149,9	3 642	10,8	138,9

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

W zakładach karnych typu zamkniętego można zauważyć malejącą niestety „popularność” systemu programowanego oddziaływania. Najwięcej skazanych odbywało karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania w 2002 roku, bowiem stanowili oni wówczas 57,4 % (19 440 skazanych). W następnych latach, z pojedynczymi wyjątkami, gdzie odnotowano chwilowy wzrost, udział procentualny skazanych w tym systemie był coraz niższy. W roku 2022 już tylko 36,9 % (17 634 osób) populacji skazanych odbywała w tym systemie karę pozbawienia wolności. Odwrotna sytuacja miała miejsce w przypadku systemu zwykłego. W roku 2002 odsetek skazanych odbywających w nim karę wynosił jedynie 34,9 % (11 818 osób). W kolejnych latach tendencja ta niestety zmieniła się i w roku 2022 aż 52,2 % (17 634 osób) skazanych odbywało karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym. Na przestrzeni opisywanych lat zmieniła się natomiast znacząco i korzystnie liczba skazanych odbywających karę pozbawienia w systemie terapeutycznym. W roku 2002 tylko 7,7 % (2 635 osób) populacji skazanych odbywało karę w tym systemie, natomiast w roku 2022 już 10,8 % (3 642 osób) skazanych.

W analizowanym okresie wskaźniki dynamiki udziału skazanych w systemie programowanego oddziaływania mają tendencje spadkowe. Przeciwnie w systemie zwykłym – są to tendencje rosnące. Podobnie w systemie terapeutycznym – wskaźniki dynamiki wskazują na tendencje rosnące.

Tabela 9. Populacja skazanych w zakładach karnych typu półotwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	23 047	100,0	14 782	64,1	100,0	8 139	35,3	100,0	126	0,5	100,0
2003	24 454	100,0	14 239	58,2	90,8	9 955	40,7	115,3	260	1,1	194,5
2004	27 363	100,0	14 141	51,7	80,6	12 828	46,9	132,8	394	1,4	263,4
2005	30 302	100,0	15 214	50,2	78,3	14 577	48,1	136,2	511	1,7	308,5
2006	33 381	100,0	17 105	51,2	79,9	15 686	47,0	133,1	590	1,8	323,3
2007	34 805	100,0	17 648	50,7	79,1	16 379	47,1	133,3	778	2,2	408,9
2008	34 172	100,0	17 535	51,3	80,0	15 744	46,1	130,5	893	2,6	478,0
2009	34 710	100,0	17 535	50,5	78,8	16 205	46,7	132,2	970	2,8	511,2
2010	33 805	100,0	18 439	54,5	85,0	14 366	42,5	120,3	1 000	3,0	541,1
2011	34 277	100,0	20 769	60,6	94,5	12 392	36,2	102,4	1 116	3,3	595,5
2012	37 581	100,0	23 335	62,1	96,8	13 287	35,4	100,1	959	2,6	466,8
2013	35 506	100,0	22 999	64,8	101,0	11 172	31,5	89,1	1 335	3,8	687,7
2014	35 530	100,0	22 322	62,8	98,0	11 833	33,3	94,3	1 375	3,9	707,9
2015	32 534	100,0	20 623	63,4	98,8	10 540	32,4	91,7	1 371	4,2	770,8
2016	32 435	100,0	20 193	62,3	97,1	10 895	33,6	95,1	1 347	4,2	759,6
2017	32 308	100,0	20 062	62,1	96,8	10 811	33,5	94,8	1 435	4,4	812,4
2018	30 633	100,0	18 191	59,4	92,6	11 034	36,0	102,0	1 408	4,6	840,7
2019	30 262	100,0	16 778	55,4	86,4	12 075	39,9	113,0	1 409	4,7	851,6
2020	26 059	100,0	13 729	52,7	82,1	11 293	43,3	122,7	1 037	4,0	727,9
2021	27 307	100,0	13 653	50,0	78,0	12 351	45,2	128,1	1 303	4,8	872,8
2022	26 825	100,0	13 859	51,7	80,6	11 770	43,9	124,2	1 196	4,5	815,5

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

W zakładach karnych typu półotwartego dostrzega się zdecydowanie większą chęć udziału w systemie programowanego oddziaływania. Łączna liczba skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w tym systemie waha się pomiędzy 50 % w 2021 roku – 13 653 skazanych, a 64,7 % w 2013 roku – 22 999 skazanych w analizowanych latach. Przez cały analizowany okres udział skazanych w systemie programowanego oddziaływania utrzymuje się na podobnym poziomie. Tożsama sytuacja ma miejsce jeśli chodzi o wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie zwykłym, bowiem odsetek skazanych nigdy w opisywanym okresie nie przekroczył 49 % (najwyższy odsetek to 48, 1 % w 2005 roku). Obserwuje się także sukcesywny wzrost liczby skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym. W 2002 roku stanowili oni 0,5 % (126 osób) populacji ogólnowięziennej, zaś w 2022 roku – 4,5 % (1 196 osób).

W analizowanym okresie wskaźniki dynamiki udziału skazanych w systemie programowanego oddziaływania wskazują na tendencję spadkową. W systemie zwykłym, tendencja ta ma charakter zmienny. W systemie terapeutycznym wskaźniki dynamiki wskazują na tendencję rosnącą.

Tabela 10. Populacja skazanych w zakładach karnych typu otwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	2 653	100,0	2 417	91,1	100,0	236	8,9	100,0	0	0,0	0,0
2003	2 688	100,0	2 464	91,7	100,6	224	8,3	93,7	0	0,0	0,0
2004	2 707	100,0	2 423	89,5	98,2	283	10,5	117,5	1	0,04	100,0
2005	2 772	100,0	2 408	86,9	95,4	363	13,1	147,2	1	0,04	97,7
2006	2 991	100,0	2 687	89,8	98,6	304	10,2	114,3	0	0,0	0,0
2007	2 771	100,0	2 408	86,9	95,4	363	13,1	147,3	0	0,0	0,0
2008	3 041	100,0	2 658	87,4	95,9	383	12,6	141,6	0	0,0	0,0
2009	3 302	100,0	2 864	86,7	95,2	435	13,2	148,1	3	0,09	245,9
2010	2 879	100,0	2 505	87,0	95,5	371	12,9	144,9	3	0,10	282,1
2011	2 861	100,0	2 526	88,3	96,9	334	11,7	131,2	1	0,03	94,6
2012	3 034	100,0	2 741	90,3	99,2	292	9,6	108,2	1	0,03	89,2
2013	2 742	100,0	2 489	90,8	99,6	248	9,0	101,7	5	0,18	493,6
2014	2 507	100,0	2 345	93,5	102,7	158	6,3	70,8	4	0,16	431,9

2015	2 133	100,0	2 005	94,0	103,2	124	5,8	65,4	4	0,19	507,6
2016	2 172	100,0	2 080	95,8	105,1	87	4,0	45,0	5	0,23	623,2
2017	2 172	100,0	2 054	94,6	103,8	111	5,1	57,4	7	0,32	872,4
2018	2 007	100,0	1 883	93,8	103,0	117	5,8	65,5	7	0,35	944,1
2019	1 806	100,0	1 611	89,2	97,9	188	10,4	117,0	7	0,39	1049,2
2020	1 261	100,0	1 148	91,0	99,9	112	8,9	99,8	1	0,08	214,7
2021	1 276	100,0	1 056	82,8	90,8	217	17,0	191,2	3	0,24	636,4
2022	1 147	100,0	1 008	87,9	96,5	138	12,0	135,3	1	0,09	236,0

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Zauważalny sukces systemu programowanego oddziaływania ma miejsce w zakładach karnych typu otwartego. Co prawda w roku 2002 odbywało w nim karę pozbawienia wolności aż 91,10 % (2 417 osób) skazanych, a w roku 2022 – „tylko” 87,8 % skazanych (1 008 osób). Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, na następujące kwestie: po pierwsze, zmniejszyła się ogólna liczba skazanych w zakładach karnych typu otwartego. Po drugie, odsetek skazanych odbywających karę w tym systemie nie spadł w analizowanym okresie poniżej poziomu 74,18 % (najniższy wynik odnotowano w 2007 roku). Za najlepszy wynik można natomiast uznać ten z roku 2016, w którym to w systemie programowanego oddziaływania karę odbywało aż 95,67 % (2 080 osób) skazanych, w systemie zwykłym zaledwie 4,01 % (87 osób) skazanych, a w systemie terapeutycznym 0,23 % (5 osób) skazanych. W systemie zwykłym największy odsetek skazanych odnotowano w roku 2009 – 13,17 % (435 osób), ale w poprzednich i kolejnych latach poziom ten był znacznie niższy. W systemie terapeutycznym największy udział skazanych w tym systemie wynosił 0,39 % (7 osób) w roku 2019, ale w tym samym czasie 89,2 % (1 611 osób) skazanych odbywało karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania.

Należy zauważyć, że wskaźnik dynamiki w systemie programowanego oddziaływania był zmienny, natomiast od roku 2016 jest malejący. W systemie zwykłym także można zauważyć duże wahania. W systemie terapeutycznym wskaźnik dynamiki utrzymuje się cały czas na podobnym poziomie.

5.3. Populacja skazanych młodocianych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022

Skazani młodociani są wyjątkową grupą z uwagi na wiek. W myśl bowiem art. 84 § 1 k.k.w., w zakładzie karnym dla młodocianych odbywają karę skazani, którzy nie ukończyli 21 roku życia (w uzasadnionych wypadkach skazany może odbywać karę w tym zakładzie po ukończeniu 21 roku życia). Zakłady karne dla młodocianych przeznaczone są zatem dla grupy osób bardzo młodych, dopiero wkraczających w życie. Należałoby zatem poświęcić im wyjątkową uwagę, mając na względzie ich młody wiek i duże szanse na sprawny powrót do społeczeństwa⁷⁵³.

Tabela 11. Populacja skazanych młodocianych w różnych typach zakładów karnych w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		Zakład karny typu zamkniętego			Zakład karny typu półotwartego			Zakład karny typu otwartego		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	13 810	100,0	9319	67,5	100,0	4 110	29,8	100,0	381	2,8	100,0
2003	3 618	100,0	2 484	68,7	101,7	1 080	29,9	100,3	54	1,5	100,0
2004	3 452	100,0	2 404	69,6	103,2	989	28,7	96,3	59	1,7	100,0
2005	3 287	100,0	2 277	69,3	102,7	959	29,2	98,0	51	1,6	90,8
2006	3 182	100,0	2 128	66,9	99,1	1 007	31,6	106,3	47	1,5	86,4
2007	3 057	100,0	1 995	65,3	96,7	1 024	33,5	112,6	38	1,2	72,7
2008	2 726	100,0	1 794	65,8	97,5	902	33,1	111,2	30	1,1	64,4
2009	2 584	100,0	1 670	64,6	95,8	879	34,0	114,3	35	1,4	79,2
2010	2 313	100,0	1 495	64,6	95,8	800	34,6	116,2	18	0,8	45,5
2011	2 041	100,0	1 314	64,4	95,4	710	34,8	116,9	17	0,8	48,7
2012	2 102	100,0	1 182	56,2	83,3	898	42,7	143,5	22	1,0	61,2
2013	1 750	100,0	1 020	58,3	86,4	716	40,9	137,5	14	0,8	46,8
2014	1 534	100,0	923	60,2	89,2	596	38,9	130,5	15	1,0	57,2
2015	1 201	100,0	751	62,5	92,7	438	36,5	122,5	12	1,0	58,5
2016	1 098	100,0	645	58,7	87,1	445	40,5	136,2	8	0,7	42,6

⁷⁵³ Zob. K. Linowski, *Więzienie a skazani młodociani*, „Resocjalizacja Polska”, 2013, nr 4, s. 215 – 230.

2017	986	100,0	585	59,3	87,9	390	39,6	132,9	11	1,1	65,3
2018	790	100,0	485	61,4	91,0	298	37,7	126,7	7	0,9	51,8
2019	769	100,0	483	62,8	93,1	283	36,8	123,7	3	0,4	22,8
2020	564	100,0	384	68,1	100,9	179	31,7	106,6	1	0,2	10,4
2021	599	100,0	360	60,1	89,1	235	39,2	131,8	4	0,7	39,1
2022	522	100,0	339	64,9	96,2	181	34,7	116,5	2	0,4	22,4

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Skazani młodociani natomiast na przestrzeni badanych lat niestety w przeważającej części odbywają karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego, mimo, iż obligatoryjnie odbywając karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania przede wszystkim powinni być umieszczani w zakładzie karnym typu półotwartego, który jest preferowany do wykonywania kary w tym systemie. Najwięcej młodocianych w tym typie zakładu karnego odbywało karę pozbawienia wolności w 2004 roku tj. 69,64 % (2 404 osób). Do roku 2012 miała miejsce tendencja spadkowa wykonywania kary wobec młodocianych w tym typie zakładów i wtedy też został osiągnięty najniższy udział procentualny skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego tj. 56,2 % (1 182 osób), przy poziomie 42,7 % (898 osób) skazanych w zakładach karnych typu półotwartego i 1,0 % (22 osoby) w zakładach karnych typu otwartego. Zastanawiającym jest fakt iż, niewielka liczba skazanych młodocianych odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu otwartego, bowiem w analizowanym okresie stanowili oni nie więcej niż 2 %. Jedynie w roku 2002 odsetek skazanych młodocianych przekroczył 2 % w zakładach karnych typu otwartego.

Analizując wskaźniki dynamiki umieszczania skazanych młodocianych w zakładach karnych typu zamkniętego można zauważyć co do zasady tendencję rosnącą, z niewielkimi wyjątkami. W zakładach karnych typu półotwartego co do zasady tendencja ta jest rosnąca, a w odniesieniu do zakładów karnych typu otwartego zasadniczo spadkowa.

Tabela 12. Populacja skazanych młodocianych w zakładach karnych typu zamkniętego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022.
Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	9 319	100,0	8 678	93,1	100,0	0	0,0	0,0	641	6,9	100,0
2003	2 484	100,0	2 292	92,3	99,1	1	0,0	0,0	191	7,7	100,0
2004	2 404	100,0	2 181	90,7	97,4	21	0,9	100,0	202	8,4	100,0
2005	2 277	100,0	2 089	91,7	98,5	14	0,6	70,4	174	7,6	90,9
2006	2 128	100,0	1 940	91,2	97,9	24	1,1	129,1	164	7,7	91,7
2007	1 995	100,0	1 824	91,4	98,2	28	1,4	160,7	143	7,2	85,3
2008	1 794	100,0	1 639	91,4	98,1	7	0,4	44,7	148	8,2	98,2
2009	1 670	100,0	1 524	91,3	98,0	19	1,1	130,2	127	7,6	90,5
2010	1 495	100,0	1 348	90,2	96,8	29	1,9	222,1	118	7,9	93,9
2011	1 314	100,0	1 189	90,5	97,2	20	1,5	174,2	105	8,0	95,1
2012	1 182	100,0	1 068	90,4	97,0	21	1,8	203,4	93	7,9	93,6
2013	1 020	100,0	929	91,1	97,8	13	1,3	145,9	78	7,6	91,0
2014	923	100,0	824	89,3	95,9	20	2,2	248,1	79	8,6	101,9
2015	751	100,0	647	86,2	92,5	23	3,1	350,6	81	10,8	128,4
2016	645	100,0	563	87,3	93,7	22	3,4	390,5	60	9,3	110,7
2017	585	100,0	516	88,2	94,7	20	3,4	391,4	49	8,4	99,7
2018	485	100,0	421	86,8	93,2	10	2,1	236,0	54	11,1	132,5
2019	483	100,0	416	86,1	92,5	15	3,1	355,5	52	10,8	128,1
2020	384	100,0	322	83,9	90,0	15	3,9	447,2	47	12,2	145,7
2021	360	100,0	302	83,9	90,1	17	4,7	540,6	41	11,4	135,5
2022	339	100,0	293	86,4	92,8	10	2,9	337,7	36	10,6	126,4

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Znaczny odsetek skazanych młodocianych w zakładach karnych typu zamkniętego odbywa karę w systemie programowanego oddziaływania, do czego należy odnieść się pozytywnie. W roku 2002 było to aż 93,1 % (8 678 osób), przy 0 % poziomie skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym i 6,8 % (641 osób) w systemie terapeutycznym. Należy jednak pamiętać, że skazani młodociani co do zasady odbywają karę pozbawienia wolności w systemie

programowanego oddziaływania. Najmniejszy udział skazanych młodocianych w systemie programowanego oddziaływania wystąpił w roku 2020 tj. 83,8 % (322 osoby). Natomiast co widać w kolejnych latach – udział ten wzrasta.

Analizując wskaźniki dynamiki udziału skazanych młodocianych w systemie programowanego oddziaływania w badanym okresie można zauważyć, iż mamy do czynienia z tendencją spadkową, natomiast utrzymuje się cały czas na wysokim poziomie. W systemie zwykłym tendencja ta jest rosnąca, należy jednak zauważyć, że są to niewielkie liczby osób (od 1 do 28 osób). W systemie terapeutycznym można zauważyć, iż tendencje te są zmienne.

Tabela 13. Populacja skazanych młodocianych w zakładach karnych typu półotwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022.
Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	4 110	100,0	4 087	99,4	100,0	0	0,0	0,0	23	0,6	100,0
2003	1 080	100,0	1 072	99,3	99,8	3	0,3	100,0	5	0,5	82,7
2004	989	100,0	949	96,0	96,5	26	2,6	946,4	14	1,4	253,0
2005	959	100,0	926	96,6	97,1	22	2,3	825,9	11	1,1	205,0
2006	1 007	100,0	982	97,5	98,1	19	1,9	679,2	6	0,6	106,5
2007	1 024	100,0	996	97,3	97,8	18	1,8	632,8	10	1,0	174,5
2008	902	100,0	869	96,3	96,9	16	1,8	638,6	17	1,9	336,8
2009	879	100,0	835	95,0	95,5	28	3,2	1146,8	16	1,8	325,3
2010	800	100,0	747	93,4	93,9	41	5,1	1845,0	12	1,5	268,0
2011	710	100,0	666	93,8	94,3	21	3,0	1064,8	23	3,2	578,9
2012	898	100,0	842	93,8	94,3	35	3,9	1403,1	21	2,3	417,9
2013	716	100,0	658	91,9	92,4	36	5,0	1810,1	22	3,1	549,1
2014	596	100,0	544	91,3	91,8	38	6,4	2295,3	14	2,3	419,8
2015	438	100,0	396	90,4	90,9	35	8,0	2876,7	7	1,6	285,6
2016	445	100,0	390	87,6	88,1	42	9,4	3397,8	13	2,9	522,0

2017	390	100,0	346	88,7	89,2	30	7,7	2769,2	14	3,6	641,5
2018	298	100,0	264	88,6	89,1	24	8,1	2899,3	10	3,4	599,6
2019	283	100,0	245	86,6	87,1	18	6,4	2289,8	20	7,1	1262,9
2020	179	100,0	157	87,7	88,2	18	10,1	3620,1	4	2,2	399,3
2021	235	100,0	207	88,1	88,6	24	10,2	3676,6	4	1,7	304,2
2022	181	100,0	160	88,4	88,9	14	7,7	2784,5	7	3,9	691,1

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

W zakładach karnych typu półotwartego nadal⁷⁵⁴ najwyższy odsetek skazanych młodocianych odbywa karę pozbawienia wolności w sprzyjającym oddziaływaniom penitencjarnym systemie programowanego oddziaływania. Natomiast można zauważyć, że są to już wyższe wskaźniki procentowe. Największy udział w systemie programowanego oddziaływania skazanych młodocianych miał miejsce w roku 2002 tj. 99,4 % (4 087 osób), najmniejszy w roku 2019 tj. 86,5 % (245 osób) skazanych. Natomiast co istotne, w liczbach bezwzględnych w roku 2002 dotyczy znacznie większej liczby osób – 4 110, w roku 2019 natomiast tylko 283 osób.

Tabela 14. Populacja skazanych młodocianych w zakładach karnych typu otwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022.
Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System Programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	381	100,0	381	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0
2003	54	100,0	54	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0
2004	59	100,0	58	98,3	98,3	1	1,7	100,0	0	0	0,0
2005	51	100,0	47	92,2	92,2	4	7,8	462,7	0	0	0,0
2006	47	100,0	47	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0
2007	38	100,0	38	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0
2008	30	100,0	29	96,7	96,7	1	3,3	196,7	0	0	0,0
2009	35	100,0	35	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0
2010	18	100,0	18	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0

⁷⁵⁴ Por. Tabela 13. Populacja skazanych młodocianych w zakładach karnych typu półotwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności oraz łącznie w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r., niniejszej pracy.

2011	17	100,0	15	88,2	88,2	2	11,8	694,1	0	0	0,0
2012	22	100,0	20	90,9	90,9	2	9,1	536,4	0	0	0,0
2013	14	100,0	12	85,7	85,7	2	14,3	842,9	0	0	0,0
2014	15	100,0	13	86,7	86,7	2	13,3	786,7	0	0	0,0
2015	12	100,0	7	58,3	58,3	5	41,7	2458,3	0	0	0,0
2016	8	100,0	8	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0
2017	11	100,0	10	90,9	90,9	1	9,1	536,4	0	0	0,0
2018	7	100,0	6	85,7	85,7	1	14,3	842,9	0	0	0,0
2019	3	100,0	3	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0
2020	1	100,0	1	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0
2021	4	100,0	4	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0
2022	2	100,0	2	100,0	100,0	0	0,0	0,0	0	0	0,0

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

W zakładach karnych typu otwartego niestety odbywa karę pozbawienia wolności najniższy odsetek całej populacji skazanych młodocianych. Jest to niewątpliwie niepożądane zjawisko. Pozytywnym aspektem jest jednakże to, że co do zasady, z niewielkimi wyjątkami na przestrzeni analizowanych lat 2002 – 2022 skazani ci odbywają karę pozbawienia wolności na poziomie 100 % w systemie programowanego oddziaływania (rok: 2003, 2003, 2006, 2007, 2009, 2010, 2016, 2019, 2020, 2021 i 2022). Wrażenie robi także ogólna liczba skazanych młodocianych w latach 2019 – 2022, są to bowiem skazani w liczbie odpowiednio: 3, 1, 4, i 2 osób. W takich warunkach skazani, jak i Służba Więzienna⁷⁵⁵ mają stworzoną doskonałą przestrzeń do pracy i oddziaływania, które jest potrzebne w szczególności skazanym młodocianym.

⁷⁵⁵ Zob. T. Przesławski, *Służba Więzienna w Polsce. Administracja i podstawy działania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012; A. Nawój-Śleszyński, *Prawne podstawy zarządzania bezpieczeństwem zakładów karnych i aresztów śledczych*, „Polityka i Bezpieczeństwo”, 2012, Tom III.

5.4. Populacja skazanych odbywających karę po raz pierwszy w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022

W myśl treści przepisu art. 85 § 1 k.k.w., w zakładzie karnym dla odbywających karę po raz pierwszy osadza się również skazanych odbywających zastępczą karę pozbawienia wolności orzeczoną w tej samej sprawie oraz skazanych na karę pozbawienia wolności niewymienionych w art. 86 k.k.w. W zakładach karnych dla odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy mogą także odbywać karę młodociani skazani (art. 85 § 2 k.k.w.).

Tabela 15. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w różnych typach zakładów karnych w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		Zakład karny typu zamkniętego			Zakład karny typu półotwartego			Zakład karny typu otwartego		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	20 903	100,0	10 488	50,2	100,0	9 198	44,0	100,0	1 217	5,8	100,0
2003	30 819	100,0	16365	53,1	105,8	12883	41,8	95,0	1571	5,1	87,6
2004	33 237	100,0	16923	50,9	101,5	14706	44,2	100,6	1 608	4,8	83,1
2005	35 800	100,0	17594	49,1	97,9	16578	46,3	105,2	1628	4,5	78,1
2006	38 280	100,0	18231	47,6	94,9	18299	47,8	108,6	1 750	4,6	78,5
2007	39 479	100,0	18107	45,9	91,4	19401	49,1	111,7	1971	5,0	85,8
2008	37 666	100,0	16907	44,9	89,5	18951	50,3	114,3	1808	4,8	82,4
2009	37 982	100,0	16698	44,0	87,6	19305	50,8	115,5	1979	5,2	89,5
2010	35 346	100,0	15696	44,4	88,5	17944	50,8	115,4	1706	4,8	82,9
2011	34 564	100,0	15582	45,1	89,8	17313	50,1	113,8	1669	4,8	82,9
2012	35 675	100,0	15 392	43,1	86,0	18477	51,8	117,7	1806	5,1	87,0
2013	31 897	100,0	13406	42,0	83,8	16958	53,2	120,8	1533	4,8	82,5
2014	30 284	100,0	12839	42,4	84,5	16 092	53,1	120,8	1 353	4,5	76,7
2015	27 929	100,0	12331	44,2	88,0	14450	51,7	117,6	1148	4,1	70,6
2016	26 985	100,0	11582	42,9	85,5	14188	52,6	119,5	1215	4,5	77,3
2017	27 354	100,0	11994	43,8	87,4	14175	51,8	117,8	1185	4,3	74,4
2018	26 523	100,0	12028	45,3	90,4	13339	50,3	114,3	1156	4,4	74,9
2019	26 820	100,0	12513	46,7	93,0	13311	49,6	112,8	996	3,7	63,8
2020	23 419	100,0	11479	49,0	97,7	11289	48,2	109,5	651	2,8	47,7

2021	24 134	100,0	11963	49,6	98,8	11501	47,7	108,3	670	2,8	47,7
2022	23 691	100,0	12018	50,7	101,1	11025	46,5	105,8	648	2,7	47,0

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Sytuacja osób odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy prezentuje się statystycznie w sposób zrównoważony. Ma to miejsce za sprawą tego, że podobny odsetek skazanych odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego, jak i w zakładach karnych typu półotwartego. W latach 2005 – 2019 w zakładach karnych typu półotwartego karę pozbawienia wolności odbywa większość ogólnej populacji skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy. Tendencja ta zmienia się to dopiero w 2020 roku na niekorzyść, natomiast nadal jest to podobny odsetek skazanych w obu ww. typach zakładów karnych. Najmniejsza liczba skazanych odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu otwartego. Najbardziej oczekiwana liczba skazanych odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu otwartego w roku 2002 – 5,8 % (1 217 osób).

Analizując w badanym okresie wskaźniki dynamiki udziału skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego zauważyć można do roku 2013 tendencję spadkową, następnie sukcesywnie tendencję rosnącą. Od roku 2016 wskaźniki dynamiki natomiast wykazywać tendencję spadkową w zakładach karnych typu półotwartego. W zakładach karnych typu otwartego wskaźnik dynamiki, co do zasady, wykazują cały czas tendencję spadkową.

Tabela 16. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w zakładach karnych typu zamkniętego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System Programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	10 488	100,0	5 392	51,4	100,0	4 327	41,3	100,0	769	7,3	100,0
2003	16 365	100,0	8 957	54,7	106,5	6 066	37,1	89,8	1 342	8,2	111,8
2004	16 923	100,0	8 543	50,5	98,2	6 955	41,1	99,6	1 425	8,4	114,8
2005	17 594	100,0	8 495	48,3	93,9	7 594	43,2	104,6	1 505	8,6	116,7
2006	18 231	100,0	8 640	47,4	92,2	7 989	43,8	106,2	1 602	8,8	119,8

2007	18 107	100,0	8 503	47,0	91,3	8 009	44,2	107,2	1 595	8,8	120,1
2008	16 907	100,0	8 051	47,6	92,6	7 319	43,3	104,9	1 537	9,1	124,0
2009	16 698	100,0	7 803	46,7	90,9	7 297	43,7	105,9	1 598	9,6	130,5
2010	15 696	100,0	7 668	48,9	95,0	6 564	41,8	101,4	1 464	9,3	127,2
2011	15 582	100,0	8 116	52,1	101,3	6 056	38,9	94,2	1 410	9,0	123,4
2012	15 392	100,0	8 425	54,7	106,5	5 707	37,1	89,9	1 260	8,2	111,6
2013	13 406	100,0	7 281	54,3	105,6	4 782	35,7	86,5	1 343	10,0	136,6
2014	12 839	100,0	6 675	52,0	101,1	4 815	37,5	90,9	1 349	10,5	143,3
2015	12 331	100,0	6 198	50,3	97,8	4 800	38,9	94,4	1 333	10,8	147,4
2016	11 582	100,0	5 646	48,7	94,8	4 647	40,1	97,3	1 289	11,1	151,8
2017	11 994	100,0	5 723	47,7	92,8	4 844	40,4	97,9	1 427	11,9	162,3
2018	12 028	100,0	5 684	47,3	91,9	4 872	40,5	98,2	1 472	12,2	166,9
2019	12 513	100,0	5 783	46,2	89,9	5 228	41,8	101,3	1 502	12,0	163,7
2020	11 479	100,0	5 225	45,5	88,5	4 954	43,2	104,6	1 300	11,3	154,5
2021	11 963	100,0	5 173	43,2	84,1	5 342	44,7	108,2	1 448	12,1	165,1
2022	12 018	100,0	5 035	41,9	81,5	5 540	46,1	111,7	1 443	12,0	163,8

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

W zrównoważony sposób prezentuje się populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w systemie programowanego oddziaływania i w systemie zwykłym. Z punktu widzenia prowadzonych w niniejszej dysertacji rozważań nie jest to jednak pozytywne zjawisko. Najlepszym statystycznie rokiem jest rok 2012, gdzie 54,7 % (8 425 osób) skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy odbywa ją w systemie programowanego oddziaływania, 37,0 % (5 707 osób) odbywa karę w systemie zwykłym, a 8,1 % (1 260 osób) w systemie terapeutycznym. Rok 2022 należy postrzegać jako najgorszy w analizowanym okresie, bowiem większość skazanych odbywała karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym – 46,1 % (5 540 osób), w systemie programowanego oddziaływania 41,9 % (5 035 osób), zaś pozytywnie w systemie terapeutycznym aż 12,0 % (1 443 osoby).

Analizując wskaźniki dynamiki udziału skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w systemie programowanego oddziaływania zauważyć można tendencję spadkową. W systemie zwykłym tendencja ta ma charakter zmienny, w systemie terapeutycznym jest zdecydowania wzrostowa.

Tabela 17. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w zakładach karnych typu półotwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	9 198	100,0	5 669	61,6	100,0	3 428	37,3	100,0	101	1,1	100,0
2003	12 883	100,0	7 952	61,7	100,1	4 738	36,8	98,7	193	1,5	136,4
2004	14 706	100,0	7 931	53,9	87,5	6 526	44,4	119,1	249	1,7	154,2
2005	16 578	100,0	8 506	51,3	83,2	7 761	46,8	125,6	311	1,9	170,8
2006	18 299	100,0	9 752	53,3	86,5	8 167	44,6	119,8	380	2,1	189,1
2007	19 401	100,0	10 203	52,6	85,3	8 705	44,9	120,4	493	2,5	231,4
2008	18 951	100,0	10 219	53,9	87,5	8 161	43,1	115,5	571	3,0	274,4
2009	19 305	100,0	10 294	53,3	86,5	8 393	43,5	116,7	618	3,2	291,5
2010	17 944	100,0	10 278	57,3	92,9	7 037	39,2	105,2	629	3,5	319,2
2011	17 313	100,0	10 983	63,4	102,9	5 622	32,5	87,1	708	4,1	372,4
2012	18 477	100,0	11 835	64,1	103,9	5 997	32,5	87,1	645	3,5	317,9
2013	16 958	100,0	11 543	68,1	110,4	4 612	27,2	73,0	803	4,7	431,2
2014	16 092	100,0	10 553	65,6	106,4	4 771	29,6	79,6	768	4,8	434,6
2015	14 450	100,0	9 563	66,2	107,4	4 128	28,6	76,7	759	5,3	478,4
2016	14 188	100,0	9 117	64,3	104,3	4 306	30,3	81,4	765	5,4	491,0
2017	14 175	100,0	9 214	65,0	105,5	4 146	29,2	78,5	815	5,7	523,6
2018	13 339	100,0	8 311	62,3	101,1	4 273	32,0	86,0	755	5,7	515,5
2019	13 311	100,0	7 703	57,9	93,9	4 872	36,6	98,2	736	5,5	503,5
2020	11 289	100,0	6 269	55,5	90,1	4 506	39,9	107,1	514	4,6	414,6
2021	11 501	100,0	6 103	53,1	86,1	4 775	41,5	111,4	623	5,4	493,3
2022	11 025	100,0	6 117	55,5	90,0	4 403	39,9	107,2	505	4,6	417,1

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

W zakładach karnych typu półotwartego większość skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy odbywa ją w systemie programowanego oddziaływania. W najlepszym przypadku, w roku 2013 jest to aż 68,0 % (11 543 osób) skazanych. W najgorszym, w roku 2005 – 51,3 % (7 761 osób) skazanych.

Wskaźniki dynamiki w systemie programowanego oddziaływania w badanym okresie wykazują tendencje zmienne na przestrzeni opisanych lat 2002 – 2022.

Podobna sytuacja ma miejsce w systemie zwykłym. W systemie terapeutycznym co do zasady mamy do czynienia z tendencją (z niewielkimi wyjątkami).

Tabela 18. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w zakładach karnych typu otwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	1 217	100,0	1 117	91,8	100,0	100	8,2	100,0	0	0,0	0,0
2003	1 571	100,0	1 440	91,7	99,9	131	8,3	101,5	0	0,0	0,0
2004	1 608	100,0	1 458	90,7	98,8	149	9,3	112,8	1	0,1	100,0
2005	1 628	100,0	1 426	87,6	95,4	201	12,3	150,3	1	0,1	98,8
2006	1 750	100,0	1 588	90,7	98,9	162	9,3	112,7	0	0,0	0,0
2007	1 971	100,0	1 759	89,2	97,2	212	10,8	130,9	0	0,0	0,0
2008	1 808	100,0	1 583	87,6	95,4	225	12,4	151,5	0	0,0	0,0
2009	1 978	100,0	1 722	87,1	94,9	255	12,9	156,9	1	0,1	81,3
2010	1 706	100,0	1 490	87,3	95,2	215	12,6	153,4	1	0,1	94,3
2011	1 669	100,0	1 497	89,7	97,7	172	10,3	125,4	0	0,0	0,0
2012	1 806	100,0	1 632	90,4	98,5	173	9,6	116,6	1	0,1	89,0
2013	1 533	100,0	1398	91,2	99,4	132	8,6	104,8	3	0,2	314,7
2014	1 353	100,0	1 270	93,9	102,3	82	6,1	73,8	1	0,1	118,8
2015	1 148	100,0	1076	93,7	102,1	70	6,1	74,2	2	0,2	280,1
2016	1 215	100,0	1 160	95,5	104,0	53	4,4	53,1	2	0,2	264,7
2017	1 185	100,0	1 123	94,8	103,3	57	4,8	58,5	5	0,4	678,5
2018	1 156	100,0	1 065	92,1	100,4	88	7,6	92,6	3	0,3	417,3
2019	996	100,0	881	88,5	96,4	111	11,1	135,6	4	0,4	645,8
2020	651	100,0	581	89,2	97,2	70	10,8	130,9	0	0,0	0,0
2021	670	100,0	520	77,6	84,6	148	22,1	268,8	2	0,3	480,0
2022	648	100,0	566	87,3	95,2	82	12,7	154,0	0	0,0	0,0

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

W zakładach karnych typu otwartego skazani odbywający karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w znaczącej większości odbywają karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania. Najwyższy odsetek skazanych w tym systemie odbywał karę pozbawienia wolności w 2016 roku – 95,4 % (1 160

osób), zaś najniższy w roku 2021 – 77,6 % (520 osób). W badanym okresie niewielu skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy objętych jest system zwykłym. W tym miejscu warto również zauważyć, że najwyższy odsetek skazanych w systemie terapeutycznym to zaledwie 0,4 % (5 osób) w 2017 roku.

Wskaźniki dynamiki odnoszące się do wykonywania kary pozbawienia wolności wobec osób odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w zakładach karnych typu otwartego w systemie programowanego oddziaływania charakteryzują się tendencją zmienną, niemniej jednak cały czas utrzymują się na stosunkowo wysokim poziomie. W systemie zwykłym i terapeutycznym wskaźniki dynamiki charakteryzuje się także tendencją zmienną.

5.5. Populacja recydywistów penitencjarnych w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022

Zgodnie z treścią przepisu 86 § 1 k.k.w., w zakładzie karnym dla recydywistów penitencjarnych odbywają karę dorośli skazani za przestępstwo umyślne na karę pozbawienia wolności lub zastępczą karę pozbawienia wolności oraz ukarani za wykroczenia umyślne karą aresztu lub zastępczą karą aresztu, którzy uprzednio już odbywali takie kary lub karę aresztu wojskowego za umyślne przestępstwa lub wykroczenia, chyba że szczególne względy resocjalizacyjne przemawiają za skierowaniem ich do zakładu karnego dla odbywających karę po raz pierwszy⁷⁵⁶. Recydywiści penitencjarni są istotną grupą z punktu widzenia prowadzonych w niniejszej rozprawie rozważań. Populacji recydywistów warto także przyjrzeć się bliżej bowiem jest to największa grupa skazanych w zakładach karnych⁷⁵⁷.

Celnie ujmuje A. Nawój - Śleszyński, jako, że: *„Powrót do zakładu karnego po odbyciu kary pozbawienia wolności niezależnie od czasu, który upłynął od ostatniego skazania na taką karę, jest porażką polityki karnej, penitencjarnej. Jest porażką nie tylko instytucji zakładu karnego, lecz także osób, które w nim wykonywały karę*

⁷⁵⁶ Zob. także art. 86 § 2 k.k.w.

⁷⁵⁷ Zob. Tabela 6 *Poszczególne grupy skazanych w populacji ogólnowięziennej w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.*, niniejszej pracy.

pozbawienia wolności, czyli kadry penitencjarnej, jak i samego więźnia. Skazany po odbyciu ostatniej kary nie przychodzi do zakładu karnego dobrowolnie, lecz pod przymusem sił zewnętrznych, organów wymiaru sprawiedliwości karnej. Przychodzi on nie do lepszego świata, lecz do świata o wiele uboższego ze swej natury, ze świata wolnego, naturalnego środowiska społecznego, rodzinnego, zawodowego, do świata skrajnej pejoratywnej izolacji społecznej, izolacji penitencjarnej. Powrót do zakładu karnego po odbyciu kary pozbawienia wolności ma wiele uwarunkowań m.in. takich, które tkwią w systemie więziennym, który ma służyć poprawie osoby uwięzionej, w osobowościowych cechach sprawcy czynu zabronionego prawem oraz gotowości społeczeństwa w readaptacji społecznej osób powracających z zakładu karnego do świata wolnego. Wymienione uwarunkowania są uproszczeniem problemu, ale pozwalają spojrzeć na genezę recydywy penitencjarnej, jej rozmiary i dynamikę w czasie wykonywania kary pozbawienia wolności na podstawie prawa, głównie kodeksu karnego wykonawczego."⁷⁵⁸. Ta dynamika jest analizowana w niniejszym rozdziale pracy w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności. Zanim jednak autorka przystąpi do analizy badanych lat 2002 – 2022 populacji skazanych recydywistów, należy zwrócić uwagę na badania przeprowadzone w latach 1965 – 1966 przez Z. Ostrihanską i postawione przez nią wnioski z tychże badań⁷⁵⁹. Zauważyła ona m.in., że:

- recydywiści charakteryzują się najmniejszym stopniem przystosowania społecznego, najczęściej, już od młodych lat,
- w grupie badawczej 36 % skazanych recydywistów nadużywało alkoholu regularnie w znacznych ilościach, u 53 % stwierdzono kliniczne objawy alkoholizmu, zaś tylko 11 % badanych nie nadużywało alkoholu,
- w wynikach badań psychologicznych stwierdzono różnicę pomiędzy recydywistami, a innymi skazanymi,
- kolejne pobyty skazanych recydywistów w zakładach karnych pogłębiają ich nieprzystosowanie społeczne,

⁷⁵⁸ A. Nawój – Śleszyński, *Recydywiści penitencjarni...*, s. 241.

⁷⁵⁹ Z. Ostrihanska, *Wielokrotni recydywiści w świetle badań kryminologicznych i psychologicznych*, „Archiwum Kryminologii” 1976, nr VII, s. 7 – 139.

- należy poświęcić szczególną uwagę okresowi w którym recydywiści znajdują się na wolności zaraz po wyjściu z zakładu karnego (konieczność nadzoru kuratora)⁷⁶⁰. Z. Ostrihanska podnosi również, że w latach 1971 – 1973 problem recydywy także miał miejsce, bowiem recydywiści stanowili około 1/3 wszystkich skazanych⁷⁶¹. Warto w tym miejscu, zapoznać się także z wnioskami wysnutymi przez T. Szymanowskiego po przeprowadzeniu przez niego analizy statystyk za lata 1987 – 2006⁷⁶². We wnioskach tych dostrzega, m.in., że:

- w okresie badanych lat unormowania prawne związane z wykonywaniem kary pozbawienia wolności wobec recydywistów stały się łagodniejsze,

- „(...)ani zaostrowanie kar, ani ich łagodzenie nie wywiera znaczącego wpływu na dalsze losy skazanych recydywistów(...)”⁷⁶³,

- recydywistami stają się najczęściej mężczyźni w wieku od 24 do 39 lat, którzy nie posiadają zawodu ani wykształcenia, wielu z nich posiada dewiacje, przestępstwa recydywistów różnią się od przestępstw pozostałych skazanych (przewaga przestępstw przeciwko mieniu),

- recydywiści rzadko korzystają z warunkowego przedterminowego zwolnienia, co zostało uznane za niekorzystne dla ich readaptacji społecznej, albowiem odbiera to możliwość zastosowania wobec nich dozoru, który mógłby przeciwdziałać recydywie po opuszczeniu zakładu karnego,

- recydywiści najczęściej odbywają karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego i nie przystępują do systemu programowanego oddziaływania, pomimo, że byłoby to dla nich potrzebne⁷⁶⁴. Powyższe wnioski mogą stanowić tło porównawcze dla dalszej części pracy.

Recydywiści niewątpliwie stanowią bardzo złożoną grupę wymagającą szczególnego potraktowania i zrozumienia „dla ich sytuacji, dla poważnych problemów, jakie stwarzają w ich życiu alkoholizm, zaburzenia osobowości, a także

---

⁷⁶⁰ Tamże, s. 129 – 139.

⁷⁶¹ Tamże, s. 7.

⁷⁶² T. Szymanowski, *Skazani recydywiści w Polsce w okresie transformacji w świetle danych statystycznych*, „Archiwum Kryminologii” 2007 – 2008, t. XIX–XXX, s. 739 – 761.

⁷⁶³ Tamże, s. 760

⁷⁶⁴ Tamże, s. 760 – 761.

obiektywne trudności, na które napotykają oni po zwolnieniu z zakładu karnego”⁷⁶⁵.

Z pewnością także warto podejmować dalej, wszelkie badania nad recydywą penitencjarną, albowiem to zjawisko nabiera coraz większych rozmiarów, a funkcjonuje, jak wykazano wyżej, od lat. Skazani powracający do zakładów karnych to największa grupa w populacji ogólnowięziennej. Można uznać, że recydywiści są największym wyzwaniem dzisiejszej polityki penitencjarnej, a redukcja recydywy byłaby długo wyczekiwanym sukcesem.

Tabela 19. Populacja skazanych recydywistów penitencjarnych w różnych typach zakładów karnych w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		Zakład karny typu zamkniętego			Zakład karny typu półotwartego			Zakład karny typu otwartego		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	24 853	100,0	14059	56,6	100,0	9739	39,2	100,0	1055	4,2	100,0
2003	26 602	100,0	15048	56,6	100,0	10491	39,4	100,6	1063	4,0	94,1
2004	28 623	100,0	15915	55,6	98,3	11668	40,8	104,0	1040	3,6	85,6
2005	30 451	100,0	16593	54,5	96,3	12765	41,9	107,0	1093	3,6	84,6
2006	32 769	100,0	17500	53,4	94,4	14075	43,0	109,6	1194	3,6	85,8
2007	33 798	100,0	18181	53,8	95,1	14380	42,5	108,6	1237	3,7	86,2
2008	33 834	100,0	18312	54,1	95,7	14319	42,3	108,0	1203	3,6	83,8
2009	33 977	100,0	18163	53,5	94,5	14526	42,8	109,1	1288	3,8	89,3
2010	34 680	100,0	18464	53,2	94,1	15061	43,4	110,8	1155	3,3	78,5
2011	36 663	100,0	19189	52,3	92,5	16299	44,5	113,4	1175	3,2	75,5
2012	39 370	100,0	19958	50,7	89,6	18206	46,2	118,0	1206	3,1	72,2
2013	37 779	100,0	18752	49,6	87,7	17832	47,2	120,5	1195	3,2	74,5
2014	38 509	100,0	18528	48,1	85,1	18842	48,9	124,9	1139	3,0	69,7
2015	36 817	100,0	18198	49,4	87,4	17646	47,9	122,3	973	2,6	62,3
2016	36 974	100,0	18223	49,3	87,1	17802	48,1	122,9	949	2,6	60,5
2017	37 180	100,0	18461	49,7	87,8	17743	47,7	121,8	976	2,6	61,8
2018	36 561	100,0	18721	51,2	90,5	16996	46,5	118,6	844	2,3	54,4
2019	37 171	100,0	19696	53,0	93,7	16668	44,8	114,4	807	2,2	51,1
2020	34 050	100,0	18850	55,4	97,9	14591	42,9	109,4	609	1,8	42,1

⁷⁶⁵ Tamże, s. 761.

2021	37 002	100,0	20829	56,3	99,5	15571	42,1	107,4	602	1,6	38,3
2022	37 493	100,0	21377	57,0	100,8	15619	41,7	106,3	497	1,3	31,2

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Skazani recydywiści w analizowanym okresie odbywają karę pozbawienia wolności w większości w zakładach karnych typu zamkniętego. Wyjątkiem był jedynie rok 2014, w którym to większość skazanych odbywała karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu półotwartego – 48,9 % (18 842 osób), zaś w zakładach karnych typu zamkniętego – 48,1 % (18 528 osób) skazanych. Najgorszym dla możliwości prowadzonych oddziaływań penitencjarnych rokiem był rok 2022, bowiem aż 57,0 % (21 377 osób) skazanych odbywało wówczas karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego, w zakładach karnych typu półotwartego 41,6 % (15 619 osób), zaś w zakładach karnych typu otwartego tylko 1,3 % (497 osób) skazanych.

Analizując w wybranych latach wskaźniki dynamiki umieszczania recydywistów penitencjarnych w zakładach karnych typu zamkniętego zauważyć można co do zasady tendencje rosnące, a udział w populacji ogólnowięziennej wysoki. Co prawda w niektórych latach tendencje te są spadkowe, w innych rosnące, to w ostatnich latach są one ewidentnie rosnące (lata 2018 – 2022). W zakładach karnych typu półotwartego wskaźniki dynamiki od 2019 roku wykazują tendencję spadkową. W zakładach karnych typu otwartego wskaźniki dynamiki wskazują stałe co do zasady tendencje spadkowe.

Tabela 20. Populacja skazanych recydywistów penitencjarnych w zakładach karnych typu zamkniętego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	14 059	100,0	5 370	38,2	100,0	7 491	53,3	100,0	1 198	8,5	100,0
2003	15 048	100,0	5 655	37,6	98,4	8 078	53,7	100,7	1 315	8,7	102,6
2004	15 915	100,0	5 692	35,8	93,6	8 831	55,5	104,1	1 392	8,7	102,6
2005	16 593	100,0	5 697	34,3	89,9	9 451	57,0	106,9	1 445	8,7	102,2
2006	17 500	100,0	5 724	32,7	85,6	10 306	58,9	110,5	1 470	8,4	98,6

2007	18 181	100,0	5 821	32,0	83,8	10 821	59,5	111,7	1 539	8,5	99,3
2008	18 312	100,0	6 054	33,1	86,6	10 693	58,4	109,6	1 565	8,5	100,3
2009	18 163	100,0	6 052	33,3	87,2	10 599	58,4	109,5	1 512	8,3	97,7
2010	18 464	100,0	6 452	34,9	91,5	10 442	56,6	106,1	1 570	8,5	99,8
2011	19 189	100,0	7 759	40,4	105,9	9 901	51,6	96,8	1 529	8,0	93,5
2012	19 958	100,0	8 625	43,2	113,1	9 904	49,6	93,1	1 429	7,2	84,0
2013	18 752	100,0	8 340	44,5	116,4	8 716	46,5	87,2	1 696	9,0	106,1
2014	18 528	100,0	7 694	41,5	108,7	9 160	49,4	92,8	1 674	9,0	106,0
2015	18 198	100,0	7 655	42,1	110,1	8 814	48,4	90,9	1 729	9,5	111,5
2016	18 223	100,0	7 281	40,0	104,6	9 159	50,3	94,3	1 783	9,8	114,8
2017	18 461	100,0	7 369	39,9	104,5	9 245	50,1	94,0	1 847	10,0	117,4
2018	18 721	100,0	7 621	40,7	106,6	9 260	49,5	92,8	1 840	9,8	115,3
2019	19 696	100,0	7 715	39,2	102,6	10 011	50,8	95,4	1 970	10,0	117,4
2020	18 850	100,0	6 995	37,1	97,2	10 015	53,1	99,7	1 840	9,8	114,6
2021	20 829	100,0	6 952	33,4	87,4	11 701	56,2	105,4	2 176	10,4	122,6
2022	21 377	100,0	7 130	33,4	87,3	12 084	56,5	106,1	2 163	10,1	118,7

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Recydywiści penitencjarni w zakładach karnych typu zamkniętego odbywają karę pozbawienia wolności w większości w systemie zwykłym. Jest to bardzo niepożądane zjawisko, mając na uwadze, że są to osoby, które kolejny raz popełniły przestępstwo. Najgorszym statystycznie rokiem był rok 2007, w którym aż 59,5 % (10 821 osób) skazanych odbywało karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym, w systemie programowanego oddziaływania zaledwie 32,0 % (5 821 osób) i 8,4 % (1 539 osób) skazanych w systemie terapeutycznym. Najlepszym rokiem statystycznie był rok 2015. W systemie zwykłym karę odbywało wówczas 53,5 % (8 814) skazanych, w systemie programowanego oddziaływania 46,4 % (7 655 osób) skazanych, zaś w systemie terapeutycznym 10,5 % (1 729 osób).

Wskaźniki dynamiki obejmowania skazanych recydywistów penitencjarnych systemem programowanego oddziaływania w badanym okresie charakteryzują się od roku 2015 tendencją spadkową. W systemie zwykłym od 2015 roku co do zasady zauważyć można tendencję wzrostową. Od roku 2012 można zaobserwować również tendencję wzrostową obejmowania skazanych recydywistów penitencjarnych systemem terapeutycznym.

Tabela 21. Populacja skazanych recydywistów penitencjarnych w zakładach karnych typu półotwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System Programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	9 739	100,0	5 026	51,6	100,0	4 711	48,4	100,0	2	0,0	0,0
2003	10 491	100,0	5 215	49,7	96,3	5 214	49,7	102,7	62	0,6	100,0
2004	11 668	100,0	5 261	45,1	87,4	6 276	53,8	111,2	131	1,1	190,0
2005	12 765	100,0	5 782	45,3	87,8	6 794	53,2	110,0	189	1,5	250,5
2006	14 075	100,0	6 371	45,3	87,7	7 500	53,3	110,2	204	1,4	245,2
2007	14 380	100,0	6 449	44,8	86,9	7 656	53,2	110,1	275	1,9	323,6
2008	14 319	100,0	6 447	45,0	87,2	7 567	52,8	109,2	305	2,1	360,4
2009	14 526	100,0	6 406	44,1	85,5	7 784	53,6	110,8	336	2,3	391,4
2010	15 061	100,0	7 414	49,2	95,4	7 288	48,4	100,0	359	2,4	403,3
2011	16 254	100,0	9 120	56,1	108,7	6 749	41,5	85,8	385	2,4	400,8
2012	18 206	100,0	10 658	58,5	113,4	7 255	39,8	82,4	293	1,6	272,3
2013	17 832	100,0	10 798	60,6	117,3	6 524	36,6	75,6	510	2,9	483,9
2014	18 842	100,0	11 225	59,6	115,4	7 024	37,3	77,1	593	3,1	532,5
2015	17 646	100,0	10 664	60,4	117,1	6 377	36,1	74,7	605	3,4	580,1
2016	17 802	100,0	10 686	60,0	116,3	6 547	36,8	76,0	569	3,2	540,8
2017	17 743	100,0	10 502	59,2	114,7	6 635	37,4	77,3	606	3,4	577,9
2018	16 996	100,0	9 616	56,6	109,6	6 737	39,6	81,9	643	3,8	640,2
2019	16 668	100,0	8 830	53,0	102,7	7 185	43,1	89,1	653	3,9	662,9
2020	14 591	100,0	7 303	50,1	97,0	6 769	46,4	95,9	519	3,6	601,9
2021	15 571	100,0	7 343	47,2	91,4	7 552	48,5	100,3	676	4,3	734,6
2022	15 619	100,0	7 582	48,5	94,1	7 353	47,1	97,3	684	4,4	741,0

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

W zakładach karnych typu półotwartego sytuacja skazanych recydywistów jest bardziej zróżnicowana. W roku 2002 w systemie programowanego oddziaływania karę pozbawienia wolności odbywała większość skazanych – 51,6 % (5 026 osób). Liczba skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania sukcesywnie spada do roku 2009, w którym

osiągnęła najniższy poziom w analizowanym okresie – 44,1 % (6 406 osób) skazanych. Następnie liczba skazanych w systemie programowanego oddziaływania wzrastała do 2013 roku, w którym osiągnęła najwyższy poziom – 60,5 % (10 798 osób). W kolejnych latach liczba ta spadła, z niewielkimi wyjątkami (rok: 2015, 2016). W roku 2022 skazani odbywający karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania stanowią już tylko 48,5 % (7 582 osób).

W analizowanym okresie wskaźniki dynamiki umieszczania skazanych recydywistów penitencjarnych w zakładach karnych typu półotwartego w systemie programowanego oddziaływania wykazują od 2015 roku tendencje spadkowe. W systemie zwykłym trudno określić tendencje jako jednoznacznie rosnące lub spadkowe. W systemie terapeutycznym wskaźnik dynamiki mają tendencje zdecydowanie wzrostowe.

Tabela 22. Populacja skazanych recydywistów penitencjarnych w zakładach karnych typu otwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	Ogółem		System programowanego oddziaływania			System zwykły			System terapeutyczny		
	N	%	n	WS	WD	n	WS	WD	n	WS	WD
2002	1 055	100,0	919	87,1	100,0	136	12,9	100,0	0	0,0	0,0
2003	1 063	100,0	970	91,3	104,8	93	8,7	67,9	0	0,0	0,0
2004	1 040	100,0	907	87,2	100,1	133	12,8	99,2	0	0,0	0,0
2005	1 093	100,0	935	85,5	98,2	158	14,5	112,1	0	0,0	0,0
2006	1 194	100,0	1 052	88,1	101,1	142	11,9	92,3	0	0,0	0,0
2007	1 237	100,0	1 095	88,5	101,6	142	11,5	89,0	0	0,0	0,0
2008	1 203	100,0	1 046	86,9	99,8	157	13,1	101,2	0	0,0	0,0
2009	1 288	100,0	1 107	85,9	98,7	180	14,0	108,4	1	0,1	100,0
2010	1 155	100,0	997	86,3	99,1	156	13,5	104,8	2	0,2	223,0
2011	1 175	100,0	1 014	86,3	99,1	160	13,6	105,6	1	0,1	109,6
2012	1 206	100,0	1 089	90,3	103,7	117	9,7	75,3	0	0,0	0,0
2013	1 195	100,0	1 079	90,3	103,7	114	9,5	74,0	2	0,2	215,6
2014	1 139	100,0	1 062	93,2	107,0	74	6,5	50,4	3	0,3	339,2
2015	973	100,0	922	94,8	108,8	49	5,0	39,1	2	0,2	264,7
2016	949	100,0	912	96,1	110,3	34	3,6	27,8	3	0,3	407,2

2017	976	100,0	921	94,4	108,3	53	5,4	42,1	2	0,2	263,9
2018	844	100,0	812	96,2	110,4	28	3,3	25,7	4	0,5	610,4
2019	807	100,0	727	90,1	103,4	77	9,5	74,0	3	0,4	478,8
2020	609	100,0	566	92,9	106,7	42	6,9	53,5	1	0,2	211,5
2021	602	100,0	532	88,4	101,5	69	11,5	88,9	1	0,2	214,0
2022	497	100,0	440	88,5	101,6	56	11,3	87,4	1	0,2	259,2

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Skazani recydywiści penitencjarni w zakładach karnych typu otwartego odbywają karę pozbawienia wolności w większości w systemie programowanego oddziaływania (85,5 % - 96,2 % skazanych). Wyraźnie prezentuje się negatywny stosunek skazanych do systemu zwykłego. Na przestrzeni opisywanych lat odbywało w nim karę bowiem zaledwie od 3,4 % do 14,4 % skazanych. Zdecydowanie jest to dobra tendencja.

Wskaźniki dynamiki obejmowania systemem programowanego oddziaływania recydywistów penitencjarnych w analizowanym okresie wykazują tendencje bardzo zmienne. W latach 2002 - 2003 wskaźniki dynamiki wzrasta do poziomu 104,8, aby w kolejnych dwóch latach spaść do poziomu 98,2. W latach 2006, 2007 wskaźnik dynamiki wzrasta, aby następnie ponownie spaść. Maksymalną wartość wskaźnik dynamiki osiąga w roku 2018 – 110,4. W roku 2022 wskaźnik ten wynosi już tylko 101,6. W systemie zwykłym wskaźniki dynamiki charakteryzują się dużą zmiennością. Wskaźniki dynamiki natomiast w systemie terapeutycznym pomimo, iż w latach 2002 – 2008 wynosiły 0,0 – aktualnie, od roku 2013, prezentują bardzo wysokie wartości.

5.6. Populacja skazanych powracających do przestępstwa po odbyciu kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022

Niepożądane zjawiska i zarys problemów z jakimi boryka się system penitencjarny można dostrzec już w wyżej dokonanej analizie. Zebrane dane wymagają bardziej wnikliwych badań. Zwłaszcza jeśli chodzi o powracających do zakładów karnych – recydywistów penitencjarnych. W tym miejscu należy pamiętać - jak podkreśla S. Lelental: „*Wykonywanie kary pozbawienia wolności w określonym typie zakładu karnego różnicuje w zasadniczy sposób jej*

dolegliwość.”⁷⁶⁶. Właściwości poszczególnych typów zakładów karnych pozwalają na stwierdzenie, że najbardziej sprzyjające i najmniej dolegliwe warunki panują kolejno w: zakładach karnych typu otwartego i zakładach karnych typu półotwartego. Zakłady karne typu zamkniętego, mając na uwadze ich specyfikę uregulowaną przez ustawodawcę – winny być ostatecznością⁷⁶⁷, kiedy to oddziaływania penitencjarne zawodzą i nie jest możliwe z różnych względów umieszczenie skazanego w zakładzie karnym typu otwartego lub typu półotwartego⁷⁶⁸. Należy również pamiętać, że to te dwa typy zakładów karnych powinny być preferowane do wykonywania kary pozbawienia wolności. W związku z tą specyfiką i pewnymi ograniczeniami możliwości oddziaływania na skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego, trudniej jest w nich osiągnąć pożądane cele – w tym główny – poprawę jurydyczną. Zdaje się zatem, że wobec opisanych wyżej okoliczności polityka penitencjarna powinna zmierzać do tego, aby największy odsetek skazanych był umieszczany w zakładach karnych typu otwartego, ewentualnie w zakładach karnych typu półotwartego, w ostateczności w zakładach karnych typu zamkniętego. Kara pozbawienia wolności niezależnie od typu zakładu karnego w którym jest wykonywana powinna być wykonywana w systemie programowanego oddziaływania. Ma on zdecydowanie najwięcej do zaoferowania w odniesieniu do celów oczekiwanych do osiągnięcia w wyniku wykonywania kary pozbawienia wolności.

Trafnie stwierdza A. Nawój-Śleszyński, że „*miarą sukcesu wykonywania kary pozbawienia wolności jest wskaźnik powrotu do przestępstwa*”⁷⁶⁹. Mając to na uwadze, jak w tej sytuacji ocenić skuteczność wykonywania tejże kary na przestrzeni badanych lat? Zdaniem autorki o braku sukcesu, świadczy sam fakt, że w świetle statystyk SW skazani powracają do zakładów karnych nawet siedmiokrotnie „*i więcej*”⁷⁷⁰. Nie sposób zatem twierdzić, że kara pozbawienia wolności jest

⁷⁶⁶ Art. 70, w: S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, 2020, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 24.12.2022 r.].

⁷⁶⁷ B. Stańdo-Kawecka, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w trzech systemach ...*, s. 109-131.

⁷⁶⁸ Art. 90, w: S. Lelental, *Kodeks...2020*, <https://sip.legalis.pl/>, [dostęp: 24.12.2022 r.].

⁷⁶⁹ A. Nawój-Śleszyński, *Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności i ich potencjał reedukacyjny*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2016, nr 92, s. 5 - 35.

⁷⁷⁰ Oficjalna strona www SW, Statystyka, <https://www.sw.gov.pl/strona/statystyka>, [dostęp: 1.04.2024 r.].

wykonywana efektywnie. Nie jest to jednak wystarczająca informacja do jednoznacznej oceny i ostatecznych wniosków. W tym miejscu należałoby wprowadzić dodatkowe pojęcie recydywy najszerszego rodzaju recydywy: recydywy penitencjarnej. Jest to najszersza definicja recydywy z uwagi na to, że dotyczy wszystkich sprawców, którzy powrócili do przestępstwa⁷⁷¹. Recydywa penitencjarna dotyczy tak znacznej grupy skazanych⁷⁷², że mówi się o niej jako o zjawisku powszechnym. Otoczenie więzienne, zwłaszcza w przypadku kar długoterminowych⁷⁷³, może zostawić trwałe ślad w psychice skazanego⁷⁷⁴ (stąd zapewne kary te powinny być orzekane w ostateczności⁷⁷⁵). Część skazanych przyjmuje postawę, którą można ocenić pozytywnie - izolacji od środowiska przestępczego. Inni natomiast zbyt mocno scalają się z nim, niejednokrotnie w celu szeroko rozumianego przetrwania, pozostając w nim mentalnie na zawsze. Określa się to jako prizonizację – oswojenie z otoczeniem więziennym, przystosowanie do niego w efekcie prowadzi do wysokiego prawdopodobieństwa powrotu do przestępstwa, recydywy⁷⁷⁶.

Tabela 23. została opracowana, po to by zobrazować powrotność skazanych do zakładów karnych w latach 2002–2022, wraz ze wskazaniem wielokrotności powrotów. Dostrzega się, że najwyższe liczby dotyczą drugiego powrotu do zakładu karnego. Co do zasady, za drugim, trzecim, czwartym, piątym, szóstym, siódmym i więcej liczby te maleją. Trudno zatem mówić tutaj o jakichkolwiek zależnościach. Można dostrzec pewne zmienne, niemniej nie są na tyle wyraźne, żeby stwierdzić definitywnie, kiedy powrotność do zakładów karnych była na najwyższym lub

⁷⁷¹ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 313.

⁷⁷² Por. *Tabela 19. Populacja skazanych recydywistów penitencjarnych w różnych typach zakładów karnych oraz łącznie w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.*, niniejszej pracy.

⁷⁷³ K. Mrozek, *Istota długoterminowej kary pozbawienia wolności oraz jej struktura i dynamika*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2011, t. XXVII, s. 235-244.

⁷⁷⁴ Zob. K. Miszewski, *O (nie)szkodliwości kary długoterminowego pozbawienia wolności na psychikę i zdrowie fizyczne więźniów*, „Archiwum Kryminologii” 2017, t. XXXIX, s. 198-229; Z. Juczyński, N. Ogińska-Bulik (red.), *Zasoby osobiste i społeczne sprzyjające zdrowiu jednostki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003.

⁷⁷⁵ S. Lelental, *Kodeks...* 2014, s. 310 - 318.

⁷⁷⁶ T. Szymanowski, *Rozdział XVI System wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 296.

najniższym poziomie. Liczby wydają się alarmujące, sam jednak fakt, że powrotność w takiej częstotliwości ma miejsce, jest ponad wszelką wątpliwość bardzo niepożądanym skutkiem ubocznym wykonywania kary pozbawienia wolności. Wydaje się bezcelowa regulacja stanowiąca o celach wykonywania kary pozbawienia wolności, dotycząca postępowania ze skazanymi, finansowania ich pobytu w zakładzie karnym, trud pracy penitencjarnej, skoro i tak skazany do tego więzienia powraca, i to jak wykazano wyżej – wielokrotnie.

Tabela 23. Liczba skazanych powracających do zakładów karnych. Stan na 31.12.2022 r.

Rok	DRUGI raz	TRZECI raz	CZWARTY raz	PIĄTY raz	SZÓSTY raz	SIÓDMY raz i więcej
2002	11 863	6 430	3 827	2 012	1 052	1 001
2003	12 261	6 453	3 930	2 036	1 181	1 035
2004	13 367	6 500	3 842	2 019	1 206	1 133
2005	15 318	6 739	3 984	2 111	1 310	1 198
2006	16 911	7 236	4 084	2 132	1 234	1 199
2007	18 276	7 284	4 114	2 214	1 261	1 233
2008	17 776	7 388	4 142	2 078	1 259	1 466
2009	13 438	7 630	4 968	2 928	1 979	3 469
2010	12 572	7 911	5 297	3 271	2 169	4 036
2011	14 363	8 700	5 405	3 149	2 041	3 721
2012	15 546	9 302	5 842	3 431	2 393	4 571
2013	21 075	9 385	4 346	1 801	912	934
2014	21 415	9 600	4 475	1 833	853	891
2015	20 453	9 240	4 191	1 776	793	794
2016	20 948	9 305	4 060	1 624	728	713
2017	21 296	9 321	4 097	1 528	692	663
2018	21 107	9 086	3 908	1 463	671	598
2019	21 033	9 486	4 075	1 432	659	622
2020	19 190	8 746	3 807	1 318	604	558

2021	20 618	9 673	4 141	1 541	642	631
2022	20 365	9 904	4 375	1 595	675	636

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Pełną skalę można jednak dostrzec, kiedy liczby związane z powrotnością zestawione zostaną z ogólną liczbą populacji więziennej w danym roku. Przedstawia to odpowiednio *Tabela 24*⁷⁷⁷, zawierająca dane za lata 2002–2022. Ich analiza nie napawa optymizmem. Od jedenastu lat, tj. roku 2011, w którym to łączna liczba skazanych powracających do zakładów karnych przekroczyła 50%, odsetek ten nie spadł, a z roku na rok wzrasta. W roku 2021 odsetek skazanych powracających do zakładów karnych na tle liczby ogólnej populacji wyniósł aż 60,3%. Lata poprzednie tj. 2002–2010 wyglądają nieco lepiej, niemniej odsetek skazanych powracających cały czas oscylował pomiędzy 42,9 % (2004 rok), a 48,7% (2010 rok).

Tabela 24. Populacja skazanych ogółem a powrotność do zakładów karnych.
Stan na 31.12.2022 r.

Lata	Populacja skazanych ogółem	Liczba skazanych powracających do ZK⁷⁷⁸ ogółem	% udział skazanych powracających do ZK w populacji ogólnej
2002	59 566	26 185	43,9
2003	61 039	26 896	44,0
2004	65 312	28 067	42,9
2005	69 538	30 660	44,0
2006	74 231	32 796	44,1
2007	76 334	34 382	45,0

⁷⁷⁷ Zob. *Tabela 24. Populacja skazanych ogółem a powrotność do zakładów karnych. Stan na 31.12.2022 r.*, niniejszej pracy.

⁷⁷⁸ ZK – zakładów karnych.

2008	74 226	34 109	45,9
2009	74 543	34 412	46,1
2010	72 339	35 256	48,7
2011	73 943	37 379	50,5
2012	77 147	41 085	53,2
2013	71 426	38 453	53,8
2014	70 327	39 067	55,5
2015	65 947	37 247	56,4
2016	65 057	37 378	57,4
2017	65 520	37 597	57,3
2018	63 874	36 833	57,6
2019	64 760	37 307	57,6
2020	58 033	34 223	58,9
2021	61 726	37 246	60,3
2022	61 706	37 550	60,8

Źródło: Statystyka roczna - Służba Więzienna (sw.gov.pl) [dostęp: 2.05.2024 r.]. Opracowanie własne.

Przedstawione dane ukazują jeden z większych, zdaniem autorki, problemów dzisiejszego więziennictwa, który jak widać trwa już jakiś czas – co najmniej dwadzieścia lat⁷⁷⁹. Zdaje się być on pomijany, bowiem proponowane zmiany k.k.w. można uznać, że idą w nieco innym kierunku – bardziej represyjnym⁷⁸⁰ aniżeli resocjalizacyjnym⁷⁸¹. Zjawisko powrotności skazanych do zakładów karnych na taką skalę, jaką zaprezentowano powyżej, trwa zbyt długo i jest zbyt poważne, aby mogło zostać przemilczane. Nie należy spodziewać się efektów poprawy jurydycznej

⁷⁷⁹ Zob. T. Szymanowski, *Skazani recydywiści w Polsce w okresie transformacji w świetle danych statystycznych*, „Archiwum Kryminologii” 2007 – 2008, t. XIX–XXX, s. 739 – 761; T. Szymanowski, *Recydywa w Polsce. Zagadnienia prawa karnego, kryminologii i polityki karnej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010; T. Szymanowski, *Recydywa w systemie penitencjarnym PRL*, „Przegląd Penitencjarny” 1969, nr 3, s. 3-16; T. Szymanowski, *Powrót skazanych do społeczeństwa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989, Z. Ostrianska, *Wielokrotni recydywiści w świetle badań kryminologicznych i psychologicznych*, „Archiwum Kryminologii” 1976, nr VII, s. 7 - 139.

⁷⁸⁰ M. Melezini, *Wokół propozycji zmiany górnej granicy kary pozbawienia wolności oraz rezygnacji z kary 25 lat pozbawienia wolności*, „Ius Novum” 2022, nr 3, s. 7 -22.

⁷⁸¹ J. Jakubowska-Hara, *Wstęp*, w: J. Jakubowska-Hara, J. Skupiński (red.), *Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009, s. 7-10.

skazanych natychmiast czy też zmniejszenia liczb z dnia na dzień, ale choćby pozytywnej progresji (od kilku lat jest całkiem odwrotnie). W pierwszej kolejności warto może pochylić się bardziej nad treścią przepisów dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności oraz jej indywidualizacji, w szczególności art. 81 k.k.w., art. 82 k.k.w. oraz art. 83 k.k.w. Okazać mogłoby się, że przemyślana indywidualizacja oraz odpowiednie umieszczanie skazanych w poszczególnych typach zakładów karnych, jak i systemie programowanego oddziaływania⁷⁸² – byłyby najbardziej skuteczne mając na uwadze powyżej przedstawione treści dysertacji.

---

⁷⁸² Zob. L. Bogunia, *Systemy wykonywania kary...*, s. 98 – 110.

Rozdział VI.

Uwarunkowania powrotu do przestępstwa recydywistów penitencjarnych w świetle badań empirycznych

6.1. Cel i przedmiot badań

Nie sposób odmówić słuszności tezie postawionej przez T. Szymanowskiego, że „*Recydywa przestępcza jako zjawisko społeczne należy do najtrudniejszych problemów prawa karnego i polityki karnej*”⁷⁸³. Teza ta znajduje potwierdzenie chociażby w przedstawionej analizie danych statystycznych dokonanej w rozdziale poprzednim niniejszej rozprawy, jak i w wynikach uzyskanych na skutek przeprowadzonych badań empirycznych, które zostaną przedstawione w tymże rozdziale. W pierwszej kolejności jednak należy określić definicję recydywy penitencjarnej, o której mowa w tym rozdziale. Rozróżnia się bowiem trzy rodzaje recydywy⁷⁸⁴ tj.: recydywę w znaczeniu kryminologicznym, jurydycznym i penitencjarnym⁷⁸⁵. Recydywa penitencjarna jest najszerszym pojęciem. Dotyczy ona ponownego odbywania kary pozbawienia wolności przez tą samą osobę, za jakiegokolwiek czyny, nie tylko podobne⁷⁸⁶.

Problematyka recydywy sięga wielu lat wstecz jeszcze przed okresem badanym autorkę rozprawy. Sygnalizowano bowiem wysoki odsetek powrotności skazanych do zakładów karnych w roku 1932 i następnych⁷⁸⁷ (1932 r. – 3,9 %, 1933 r. – 4,0 %, 1934 r. – 11,3 %, 1935 r. – 14,5 %, 1936 r. – 17,3 %, 1937 r. – 30,2 %) ⁷⁸⁸. W świetle przedstawionych w niniejszej rozprawie danych recydywiści penitencjarni od roku

⁷⁸³ T. Szymanowski, *Recydywa w Polsce...*, s. 11.

⁷⁸⁴ Zob. J. Raglewski, §17. *Podstawa nadzwyczajnego obostrzenia kary z art. 64 KK (recydywa specjalna)*, w: Kaczmarek T. (red.), *Nauka o karze, Sądowy wymiar kary*, Tom 5, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2017.

⁷⁸⁵ A. Marek, *Prawo karne...*, s. 313.

⁷⁸⁶ Tamże.

⁷⁸⁷ Zob. 5.5. *Populacja recydywistów penitencjarnych w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022*, niniejszej pracy.

⁷⁸⁸ T. Szymanowski, *Recydywa w Polsce...*, s. 11.

2011 stanowią największy odsetek w populacji skazanych (od 49,5 % w roku 2011 do 60,7% w roku 2022)⁷⁸⁹.

6.2. Dobór grupy badawczej, przedmiot badań

Utrzymujący się wysoki odsetek recydywistów penitencjarnych w populacji ogólnowięziennej na przestrzeni ostatnich ponad dwudziestu lat był głównym powodem podjętych przez autorkę badań empirycznych nad wykonywaniem kary pozbawienia wolności wobec recydywistów właśnie. Recydywiści stanowią również najbardziej liczną grupę wśród skazanych. W Polsce powrotność do zakładów karnych jest wysoka. Zdarzają się także wielokrotne powroty do zakładów karnych. Sytuacja ta powoduje, że niektórzy skazani większość życia lub całe życie spędzą w zakładzie karnym. Taka sytuacja nie powinna mieć miejsca. Recydywa penitencjarna dopóki nie zostanie zredukowana powinna stanowić przedmiot badań i analiz.

---

⁷⁸⁹ Zob. Tabela 6. *Poszczególne grupy skazanych w populacji ogólnowięziennej w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.*, niniejszej pracy.

Tabela 25. Populacja recydywistów penitencjarnych w jednostkach penitencjarnych podległych OISW w Łodzi. Stan na 13.03.2024 r.

Razem		Razem
Razem		3 884
OISW Łódź	AŚ ŁÓDŹ	330
	AŚ OSTRÓW WIELKOPOLSKI	100
	AŚ PIOTRKÓW TRYBUNALSKI	409
	ZK GARBALIN	569
	ZK KLUCZBORK	965
	ZK ŁOWICZ	554
	ZK SIERADZ	48
	ZK WŁOCŁAWEK	519
	ZK 1 ŁÓDŹ	390

Źródło: Centralna Baza Danych Osób Pozbawionych Wolności
Wyk. AŻ

Badania zostały wykonane w marcu 2024 r. w Zakładzie Karnym w Łowiczu podległym Okręgowemu Inspektoratowi Służby Więziennej w Łodzi. W samym OISW w Łodzi recydywiści penitencjarni stanowią grupę 3 884 osób⁷⁹⁰. Wybór zatem jednostki penitencjarnej był zdeterminowany faktem, iż Zakład Karny w Łowiczu jest trzecią w kolejności jednostką pod względem liczby skazanych recydywistów w OISW w Łodzi, dzięki czemu badaniami objęto 348 osób. Ta jednostka penitencjarna funkcjonuje jako zarówno zakład karny typu półotwartego dla recydywistów, jak i zakład karny typu zamkniętego dla recydywistów⁷⁹¹.

⁷⁹⁰ Informacje zostały pozyskane z CZSW. Określono stan na dzień 13 marca 2024 r.

⁷⁹¹ Zakład Karny w Łowiczu, *Opis jednostki*, <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-lowiczu>, [dostęp: 1.03.2024 r.].

6.3. Metoda badawcza

W podjętych badaniach jako metodę badawczą wykorzystano sondaż diagnostyczny. Przyjęto technikę ankiety wykorzystując jako narzędzie kwestionariusz⁷⁹² zaprojektowany na potrzeby tychże badań. Badania zostały przeprowadzone w zakładzie karnym typu półotwartego oraz w zakładzie karnym typu zamkniętego. Skazani recydywiści penitencjarni otrzymywali kwestionariusz ankiety do samodzielnego wypełnienia. Ankiety doręczane były osobiście skazanym przez autorkę badań.

6.4. Problemy badawcze

Badania zostały przeprowadzone, aby uzyskać odpowiedzi na określone problemy badawcze⁷⁹³, a mianowicie:

- w jakim typie i systemie wykonywania kary w uprzednim wyroku skazani rozpoczynali i kończyli odbywanie kary pozbawienia wolności?
- czy podczas odbywania kary pozbawienia wolności w uprzednim wyroku skazani zmieniali system wykonywania kary pozbawienia wolności ze zwykłego na system programowanego oddziaływania?
- czy skazani byli motywowani do odbywania kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania i przez kogo?
- czy skazani w uprzednim wyroku utrzymywali kontakt z rodziną?
- czy skazani w uprzednim wyroku pracowali?
- w jaki sposób skazani opuścili zakład karny w uprzednim wyroku?
- gdzie powrócili po odbyciu kary pozbawienia wolności?

---

⁷⁹² Zob. *Załącznik nr 1 Kwestionariusz ankiety*, niniejszej pracy.

⁷⁹³ Ciekawym jest fakt, że, jak wynika z oficjalnej informacji pozyskanej z CZSW, nie są prowadzone statystyki dotyczące skazanych powracających do zakładów karnych – tego w jakim typie zakładów karnych skazani odbywali uprzednio karę pozbawienia wolności i w jakim typie zakładów odbywają aktualną karę pozbawienia wolności. Pozyskanie tych danych pozwala na sformułowanie pewnych wniosków i uzyskanie informacji dotyczącej skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych.

- czy skazani otrzymali pomoc instytucjonalną lub od innych osób w readaptacji społecznej?

6.5. Analiza wyników badań empirycznych

6.5.1. Charakterystyka osób badanych

Badania objęły grupę skazanych w wieku od 25 do 71 lat. Skazani ci posiadali różny poziom wykształcenia, od podstawowego (60,6 % skazanych) do wyższego (1,1 % skazanych). W grupie tej aż 60 % osób nie posiadało wyuczonego zawodu (wpisano „nie posiadam” lub pozostawiono puste miejsce w kwestionariuszu ankiety). Pozostała część skazanych jako zawód wyuczony wpisała m.in.: pracownik administracji, ekonomista, murarz, dekarz, stolarz, artysta, tancerz.

Tabela 26. Wykształcenie badanej populacji skazanych

wykształcenie									
podstawowe		zawodowe		średnie		wyższe		razem	
n	%	n	%	n	%	n	%	N	%
211	60,6	102	29,3	31	8,9	4	1,1	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Tabela 27. Stan cywilny badanych osób pozbawionych wolności

stan cywilny											
żonaty		konkubent		rozwidziony		wdowiec		kawaler		razem	
n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	N	%
15	24,4	93	26,7	20	5,7	20	5,7	135	38,7	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

W badanej grupie skazanych największa część osób zaznaczyła jako stan cywilny „kawaler” – 38,7 % badanych skazanych. Kolejną pod względem liczebności grupą byli rozwiedzeni – 26,7 % osób, następną skazani pozostający w konkubinacie – 24,4 % osób. Niewielki odsetek skazanych stanowili wdowcy – 5,7 % osób, zaś

najmniejszą skazani pozostający w związku małżeńskim – 4,31 % osób. W opisywanej grupie większość skazanych nie posiada dzieci – 65,8 % osób (34,2 % posiada dzieci).

Tabela 28. Częstotliwość powrotów do zakładów karnych w opinii badanych skazanych

Częstotliwość powrotów do zakładów karnych													
drugi raz		trzeci raz		czwarty raz		piąty raz		szósty raz		siódmy raz i więcej		razem	
n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	N	%
99	28,4	23	6,6	13	3,7	190	54,6	4	1,1	19	5,4	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Badana grupa skazanych prezentowała wysoki stopień powrotności do zakładów karnych, bowiem najwyższy odsetek skazanych w niej powracał do zakładów karnych aż pięć razy – 54,6 % osób. Następną pod względem liczbeności była grupa skazanych powracających do zakładów karnych po raz drugi – 28,4 % osób, kolejno po trzeci – 6,6 % osób, po raz siódmy i więcej – 5,4 %. Co ciekawe, jeden ze skazanych dopisał odręcznie „*odbywam karę pozbawienia wolności po raz 11*”. Czwarty raz karę pozbawienia wolności odbywało 3,7 % skazanych, zaś po raz szósty – 1,1 % skazanych. Niewątpliwie informacja o tym który raz skazani odbywają karę pozbawienia wolności jest już sama w sobie alarmującym sygnałem. Zwłaszcza, że wielokrotność odbywania kary pozbawienia wolności przez tych samych skazanych nie ogranicza się do dwóch razy, a jak wykazano nawet do 11 razy.

Tabela 29. Rodzaj czynów karalnych za które skazani odbywali karę pozbawienia wolności przy uprzednio odbywanej karze pozbawienia wolności

rodzaj czynu	n	%
przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	210	60,3
przestępstwa przeciwko mieniu	99	28,4
przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	18	5,1
przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności	21	6,0
razem	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Skazani Ci uprzednio odbywali karę pozbawienia wolności za różnego rodzaju przestępstwa. Największa grupa skazanych odbywała karę pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu – 60,3 %, kolejno za przestępstwa przeciwko mieniu – 28,4 %. Najmniejsza grupa skazanych poprzednio odbywała karę pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów – 5,1 % i za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności – 6,0 %. Wymierzone im kary mieściły się w granicach od 1 roku do 25 lat pozbawienia wolności.

Pozyskane informacje pozwalają na sformułowanie wniosku, że najwyższa powrotność do przestępstwa występuje wśród kawalerów z podstawowym wykształceniem bez wyuczonego zawodu, którzy popełnili przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu.

6.5.2. Odbywanie kary pozbawienia wolności w uprzednim wyroku

Danymi, które są zdaniem autorki istotne w odniesieniu do recydywistów penitencjarnych są te dotyczące odbywania kary pozbawienia wolności przy uprzednim wyroku. W szczególności ważne są informacje związane z indywidualizacją instytucjonalną⁷⁹⁴. To ona bowiem determinuje w pewien sposób to jak wygląda wykonywanie kary pozbawienia wolności⁷⁹⁵.

Tabela 30. Badani skazani odbywający poprzednią karę pozbawienia wolności w różnych rodzajach zakładów karnych

rodzaj zakładu karnego	n	%
zakład karny dla młodocianych	10	2,8
zakład karny dla odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy	99	28,4
zakład karny dla recydywistów penitencjarnych	239	68,6
razem	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

⁷⁹⁴ Zob. 3.6. *Indywidualizacja instytucjonalna wykonywania kary pozbawienia wolności*, niniejszej pracy.

⁷⁹⁵ L. Bogunia, *Systemy wykonywania kary...*s. 98 – 110.

Największa liczba skazanych odbywała uprzednio karę pozbawienia wolności w zakładach karnych dla recydywistów penitencjarnych – 68, 6 % osób. W zakładach karnych dla odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy – 28,4 % skazanych. W zakładach karnych dla młodocianych uprzednio karę pozbawienia wolności odbywało 2,8 % skazanych.

Tabela 31. Badane osoby odbywający poprzednią karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych na początku i końcu kary

poprzednia kara pozbawienia wolności odbywana w różnych typach zakładów karnych na początku i końcu kary								
typ zakładu karnego	zakład karny typu zamkniętego		zakład karny typu półotwartego		zakład karny typu otwartego		razem	
	n	%	n	%	n	%	N	%
początek kary	200	57,4	148	42,5	0	0,0	348	100,0
koniec kary	190	54,6	81	23,3	77	22,1	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Badani skazani w przeważającej części rozpoczęli odbywanie poprzedniej kary pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego – 57,4 % badanych osób i w zakładach karnych typu zamkniętego zakończyli odbywanie kary pozbawienia wolności – 54,6 % badanych osób. W zakładach karnych typu półotwartego rozpoczęło odbywanie kary pozbawienia wolności 42,5 % badanych, i zakończyło 23,2 % badanych skazanych. Żaden ze skazanych nie rozpoczął odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu otwartego, zaś zakończyło odbywać poprzednią karę pozbawienia wolności w tym typie zakładów karnych zaledwie 22,1 % skazanych.

Tabela 32. Badani recydywiści odbywający poprzednią karę pozbawienia wolności w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności na początku i końcu kary

poprzednia kara pozbawienia wolności odbywana w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności na początku i końcu kary								
system odbywania kary pozbawienia wolności	system programowanego oddziaływania		system zwykły		system terapeutyczny		razem	
	n	%	n	%	n	%	N	%
początek kary	150	43,1	198	56,9	0	0,0	348	100,0
koniec kary	109	31,3	239	68,6	0	0,0	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Interesującym zestawieniem jest przedstawienie badanej populacji odbywających karę pozbawienia w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności. Na pytanie „Czy podczas uprzedniego wyroku odbywał Pan karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym?” – 100,0 % skazanych zaznaczyło odpowiedź „nie”. W systemie programowanego oddziaływania rozpoczynało odbywanie kary pozbawienia wolności 43,1 % badanych skazanych, natomiast zakończyło odbywanie kary w tym systemie już tylko 31,3 % badanych osób. W systemie zwykłym natomiast prezentuje się odwrotny obraz. Odbywanie kary w nim rozpoczęło 56,9 % skazanych, natomiast zakończyło odbywanie kary pozbawienia wolności w tym systemie już 68,6 % badanych skazanych. Jest to niewątpliwie niepożądane zjawisko i może wskazywać częściowo na przyczyny powrotności tych skazanych do zakładów karnych. System zwykły wszak nie zakłada tak skoncentrowanych oddziaływań penitencjarnych, jakie mają miejsce w systemie programowanego oddziaływania, który jest dedykowany skazanym wyrażającym chęć pracy nad swoją postawą. Obrazuje to także w pewnym sensie fiasko zastosowanych oddziaływań skoro skazani wyrazili chęć powrotu do systemu zwykłego wykonywania kary pozbawienia wolności. Wśród skazanych objętych badaniem 45,9 % (160 osób) zaznaczyło, że w czasie odbywania kary pozbawienia wolności zmieniał system wykonywania kary. Pozostałe 54,0 % (188 osób) wskazało, że nie zmieniali systemu wykonywania kary pozbawienia wolności w trakcie wykonywania kary.

Tabela 33. Badani recydywiści penitencjarni w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności na początku i końcu kary rozpoczynający odbywanie kary w zakładach karnych typu zamkniętego

rozpoczynający odbywanie kary w zakładach karnych typu zamkniętego w różnych systemach wykonywania kary								
system odbywania kary pozbawienia wolności	system programowanego oddziaływania		system zwykły		system terapeutyczny		razem	
typ zakładu karengo	n	%	n	%	n	%	N	%
zakład karny typu zamkniętego	90	45,0	110	55,0	0	0,0	348	100,0

Zródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Ważną informacją, którą ustalono na podstawie przeprowadzonych badań jest fakt, że skazani rozpoczynający odbywanie poprzedniej kary pozbawienia wolności początkowo odbywali ją w 45,0 % w systemie programowanego oddziaływania. W systemie zwykłym odbywanie kary pozbawienia wolności rozpoczynało 55,0 % skazanych.

Tabela 34. Badani recydywiści penitencjarni w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności na początku i końcu kary rozpoczynający odbywanie kary w zakładach karnych typu półotwartego

Rozpoczynający odbywanie kary w zakładach karnych typu półotwartego w różnych systemach wykonywania kary								
system odbywania kary pozbawienia wolności	system programowane oddziaływani a		system zwykły		system terapeutyczny		razem	
typ zakładu karengo	n	%	n	%	n	%	N	%
zk typu półotwartego	130	87,8	18	12,1	0	0,0	348	100,0

Zródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Całkiem inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku skazanych, którzy rozpoczynali odbywanie kary pozbawienia wolności w zakładach karnych typu półotwartego. W systemie programowanego oddziaływania karę pozbawienia wolności rozpoczynało aż 87,8 % skazanych, zaś w systemie zwykłym zaledwie 12,1 % skazanych. Istotną informacją jest także fakt, że na pytanie „*Czy podczas uprzedniego odbywania kary pozbawienia wolności w systemie zwykłym był Pan przekonywany do zmiany systemu odbywania kary na system programowanego oddziaływania?*” – 86,4 % (301 osób) ankietowanych odpowiedziało „*nie*”. Odpowiedź „*tak*” zaznaczyło zaledwie 13,5 % (47 osób) skazanych. Wskazano jednocześnie, że osobami zachęcającymi do odbywania kary pozbawienia wolności byli wychowawca (30 odpowiedzi), rodzina (9 odpowiedzi) lub psycholog (8 odpowiedzi).

Największa liczba skazanych recydywistów penitencjarnych odbywała uprzednio karę pozbawienia wolności w zakładach karnych dla recydywistów, w zakładach karnych typu zamkniętego, w systemie zwykłym. W zakładach karnych typu półotwartego skazani najczęściej odbywali karę w systemie programowanego oddziaływania. Wskazuje to na niepożądany wpływ zakładów karnych typu zamkniętego oraz możliwość scalenia się z środowiskiem przestępczym, które często sprzeciwia się oddziaływaniom przewidzianym w systemie programowanego oddziaływania.

6.5.3. Kontakt z rodziną i bliskimi podczas odbywania kary pozbawienia wolności w uprzednim wyroku

Niejednokrotnie wskazuje się na pozytywny wpływ społeczeństwa, w tym rodziny i bliskich na wykonywanie kary pozbawienia wolności⁷⁹⁶. Otoczenie osób ze świata wolnościowego pozwala skazanym na utrzymywanie pożądanych relacji, ale także na kontakt ze światem z którego są okresowo wyłączeni⁷⁹⁷. Stwarza to możliwości lepszej adaptacji po zakończeniu kary pozbawienia wolności, ale także

⁷⁹⁶ A. Bałandynowicz, *Wielopasmowa teoria resocjalizacji z udziałem społeczeństwa*, „Resocjalizacja Polska” 2010, nr 1, s. 121 – 156.

⁷⁹⁷ Oficjalna strona www SW, *Relacje rodzinne skazanych na kary pozbawienia wolności*, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Relacje-rodzinne-skazanych-na-kary-pozbawienia-wolnosci>, [dostęp: 1.05.2024 r.].

stanowi motywację do poprawy swoich postaw⁷⁹⁸. Powoduje chęć poprawy i możliwie szybkiego wyjścia na wolność, aby przynależeć do społeczeństwa wolnościowego⁷⁹⁹. Problem ten był przedmiotem badań przeprowadzonych przez autorkę.

Tabela 35. Kontakt z rodziną i najbliższymi skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności

kontakt z rodziną i najbliższymi podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności					
skazani utrzymujący kontakt z rodziną		skazani nie utrzymujący kontaktu z rodziną		razem	
n	%	n	%	N	%
249	71,5	99	28,4	348	100,0

Zródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Skazani w czasie uprzedniego odbywania kary pozbawienia wolności w 71,5 % utrzymywali kontakt z rodziną i najbliższymi, zaś 28,4 % skazanych takiego kontaktu nie miało. Skazani utrzymujący kontakt z rodziną i najbliższymi utrzymywali go w formie widzeń wewnątrz zakładu karnego. Badani nie korzystali z widzeń poza terenem zakładu karnego oraz przepustek wielodziennych. Odpowiedzi dotyczące osób z którymi skazani mieli kontakt wskazywały na kontakt z: dziećmi, rodzicami, żoną, konkubiną, bratem, siostrą (w różnych konfiguracjach, albowiem skazani odpowiadali zaznaczając najczęściej kilka osób).

⁷⁹⁸ Z. Valentovicova, K. Jasiński, *Narodowy projekt „Szansa na powrót” jako sposób społecznej reintegracji skazanych ze społeczeństwem*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” No 4019, t. LVIII, s. 136 – 148.

⁷⁹⁹ A. Chańko – Kraszewska, *Rodzina w percepcji i ocenie osób odbywających karę pozbawienia wolności*, „Resocjalizacja Polska” 2018, nr 15, s. 163 – 179.

Tabela 36. Kontakt z rodziną i najbliższymi skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych

kontakt z rodziną i najbliższymi skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych						
typ zakładu karnego	skazani utrzymujący kontakt z rodziną		skazani nie utrzymujący kontaktu z rodziną		razem	
	n	%	n	%	N	%
zakład karny typu zamkniętego	13	3,7	85	24,4	98	28,2
zakład karny typu półotwartego	165	47,4	8	2,3	173	49,7
zakład karny typu otwartego	71	20,4	6	1,7	77	22,1
razem	249	71,5	99	28,4	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

W grupie skazanych utrzymujących kontakt z rodziną największa część stanowili skazani odbywający karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu półotwartego (47,4 %). Należy jednak pamiętać, że badanej grupie zaledwie 77 skazanych odbywało karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu otwartego i prawie wszyscy utrzymywali kontakt z najbliższymi tj. 71 osób, co stanowiło 20,4 % całości badanej grupy. Najmniejszy odsetek badanych stanowili skazani z zakładów karnych typu zamkniętego, tam zaledwie 3,7 % osób utrzymywało kontakt z bliskimi. Z kolei w grupie nie utrzymującej kontaktu to właśnie skazani odbywający karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego stanowili najwyższy odsetek – 24,4 % (85 osób), w zakładach karnych typu półotwartego tylko 1,7 % (8 osób) skazanych, zaś w zakładach karnych typu otwartego tylko 1,7 % (6 osób) badanej grupy skazanych nie utrzymywało kontaktu z bliskimi.

Na podstawie przedstawionych danych można stwierdzić, że najwięcej recydywistów penitencjarnych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego nie utrzymuje kontaktów z rodziną i bliskimi. Ponownie potwierdza się teza o negatywnym wpływie zakładów karnych typu zamkniętego na skazanych. Skazani w tym typie zakładów karnych najczęściej nie wykorzystują potencjału rodziny i bliskich w ich sprawnej readaptacji do społeczeństwa. Nie badano przyczyn leżących u podstaw takiego stanu⁸⁰⁰, niemniej jednak jest to niewątpliwie istotny obszar do przyszłych analiz.

6.5.4. Zatrudnienie podczas uprzedniego wyroku

*„Z dostępnych badań wynika, że choć istnienie resocjalizacji poddawane jest dyskusji, to osoby pozbawione wolności akceptują możliwość podjęcia pracy jako środek kształtowania ich postaw. Niewątpliwie odpłatność za pracę, także wykonywaną przez osoby pozbawione wolności, sprzyja przeciwdziałaniu recydywie. Wyniki badań dotyczących wpływu pracy na poczucie sensu życia skazanych, którzy odbywają kary długoterminowe pokazują, że odpłatność za pracę wpływa na poziom akceptacji siebie, afirmacji życia i poczucie wolności. Otrzymywanie wynagrodzenia za wykonywane zadania ma duże znaczenie w kształtowaniu poczucia sensu życia: sprzyja optymizmowi życiowemu i przekonaniu o swojej wartości i odpowiedzialności.”*⁸⁰¹. Praca skazanych⁸⁰² jest istotnym czynnikiem wpływającym pozytywnie na możliwości sprawnego powrotu do społeczeństwa wolnościowego⁸⁰³. Za sprawą znaczącego wpływu pracy na skazanych to i zatrudnienie skazanych stało się przedmiotem niniejszych badań.

⁸⁰⁰ Badania w zakresie przyczyn nie utrzymywania kontaktu skazanych recydywistów z rodziną i bliskimi nie zostały wykonane z uwagi na obszerność tematu.

⁸⁰¹ K. Lenart – Kłóś, *Wartość pracy dla pracujących osób pozbawionych wolności*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2020, nr 1(249), s.69 – 82.

⁸⁰² Zob. K. Gucwa – Porębska, *Aktywizacja społeczna i zawodowa osadzonych jako istota oddziaływań probacyjnych w środowisku wolnościowym*, „Zeszyty Pracy Socjalnej” 2017, z. 4, s. 311 – 322.

⁸⁰³ B.M. Nowak., *Praca szansą skazanych na pomyślną reintegrację społeczną. Postawy pracodawców wobec ekswieźniów poszukujących zatrudnienia – komunikat z badań*, „Probacja” 2019, nr I, s. 13 – 32.

Tabela 37. Zatrudnienie badanych skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności

zatrudnienie							
skazani pracujący odpłatnie		skazani pracujący nieodpłatnie		skazani niepracujący		razem	
n	%	n	%	n	%	N	%
45	12,9	94	27,0	209	60,0	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Niepokojącym jest fakt, że zaledwie 12,9 % badanej grupy skazanych pracowało odpłatnie, 27,0 % pracowało jednak nieodpłatnie, natomiast aż 60,0 % skazanych w ogóle nie pracowało. Warto przyjrzeć się pracy skazanych z podziałem na poszczególne typy zakładów karnych. Należy bowiem pamiętać, że skazani w zakładach karnych typu zamkniętego mają mniejsze możliwości podjęcia pracy z uwagi na obowiązujące obostrzenia w zakładach karnych typu zamkniętego⁸⁰⁴.

Tabela 38. Zatrudnienie badanych skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych

zatrudnienie badanych skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych								
typ zakładu karnego	skazani pracujący odpłatnie		skazani pracujący nieodpłatnie		skazani niepracujący		razem	
	n	%	n	%	n	%	N	%
zakład karny typu zamkniętego	6	1,7	8	2,3	198	56,9	212	60,9

⁸⁰⁴ Zob. 4.1. Zakłady karne typu zamkniętego, niniejszej pracy.

zakład karny typu półotwartego	19	5,4	83	23,8	11	3,1	113	32,4
zakład karny typu otwartego	20	5,7	3	0,8	0	0,0	23	6,6
ogółem	45	12,9	94	27,0	209	60,0	348	100

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

W zakładach karnych typu zamkniętego podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności najwyższy odsetek stanowili skazani niepracujący – 56,9 % badanych, skazani pracujący odpłatnie – 2,3 % badanych, z kolei skazani pracujący odpłatnie jedynie 1,7 % badanych. Znacznie lepiej sytuacja dot. zatrudnienia skazanych kształtowała się w zakładach karnych typu półotwartego. Skazani niepracujący stanowią zaledwie 3,1 %, skazani pracujący nieodpłatnie – 23,8 %, a skazani pracujący odpłatnie 5,4 %. W zakładach karnych typu otwartego skazani pracujący nieodpłatnie to tylko 0,8 % badanych, zaś skazani pracujący odpłatnie to 5,7 % badanych.

Skazani recydywiści najczęściej nie pracowali w zakładach karnych typu zamkniętego. Daje to podstawy do stwierdzenia, że brak zatrudnienia wpływa negatywnie na powrotność skazanych do zakładów karnych.

6.5.5. Powrót na wolność po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności

Zakończenie kary pozbawienia wolności może nastąpić na skutek upływu czasu na jaki została ona orzeczona lub na skutek otrzymania pozytywnego postanowienia sądu w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania reszty kary. Drugi sposób opuszczenia zakładu karnego wyznacza w pewien sposób efektywność wykonywania kary pozbawienia wolności i jej pozytywne efekty. Warunkowe przedterminowe zwolnienie jest swego rodzaju nagrodą, wyrazem

uznania dla postępów poprawy jurydycznej skazanego⁸⁰⁵. Należy także zauważyć, że końcowy etap kary pozbawienia wolności oraz początek życia wolnościowego jest bardzo istotny dla przyszłości skazanego i tego w jaki sposób zostanie ona ukształtowana⁸⁰⁶. Początkowo bowiem skazani potrzebują przystosować się do społeczeństwa na nowo⁸⁰⁷.

Tabela 39. Sposób zakończenia kary pozbawienia wolności badanych osób w różnych typach zakładów karnych

sposób zakończenia kary pozbawienia wolności przez skazanych w różnych typach zakładów karnych						
typ zakładu karnego	koniec kary		warunkowe przedterminowe zwolnienie		razem	
	n	%	n	%	N	%
zakład karny typu zamkniętego	180	51,7	15	4,3	195	56,0
zakład karny typu półotwartego	10	2,8	55	15,8	65	18,7
zakład karny typu otwartego	21	6,0	67	19,2	88	25,3
razem	211	62,6	137	39,3	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

⁸⁰⁵ K. Ryś, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie...*, s. 167 – 188.

⁸⁰⁶ Zob. J. M. Łukasik, I. Nowosad, *Readaptacja społeczna byłych skazanych. Dyskusje wokół projektu realizowanego w województwie lubuskim*, „Resocjalizacja Polska” 2020, nr 19, s. 273 – 283.

⁸⁰⁷ R. Deka, *Readaptacja społeczna skazanych jako jeden z warunków bezpieczeństwa społeczności lokalnych*, w: P. Frąckowiak, M. Szykut, *Wielowymiarowość profilaktyki, resocjalizacji i readaptacji społecznej. Tradycja, współczesność, i perspektywy inicjatyw probacyjnych*, Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, Toruń 2017, s. 136 – 147.

Badana grupa skazanych poprzednią karę pozbawienia wolności zakończyła na skutek końca kary lub otrzymania warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania reszty kary. Jak wspomniano wcześniej, warunkowe przedterminowe zwolnienie to instytucja, która jest najlepszą możliwą formą zachęty skazanych do pracy nad swoją postawą. Niestety w tej grupie skazanych większość z nich zakończyła karę w związku z tym, że dobiegła ona końca – 62,6 % skazanych, a jedynie 39,3 % korzystając z dobrodziejstwa instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia. W grupie skazanych, którzy odbywali poprzednią karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego tylko 4,3 % z nich zakończyło karę z powodu warunkowego zwolnienia, pozostali tj. 51,7 % - odbywali karę do końca. Sytuacja kształtuje się lepiej w zakładach karnych typu półotwartego – tam z warunkowego zwolnienia skorzystało 15,8 % skazanych, całą karę odbywało 2,8 % skazanych. W zakładach karnych typu otwartego zestawienie przedstawia się najlepiej. Z warunkowego zwolnienia skorzystało aż 19,2 % skazanych.

Po zakończeniu poprzedniej kary skazani badani wskazali w większości na pytanie „*Gdzie Pan powrócił po odbyciu kary pozbawienia wolności po uprzednim wyroku?*”, odpowiadało – „*do domu*” (80,4 % badanych). Pozostali skazani odpowiedzieli na ww. pytanie następująco:

- „*do rodziców*” 4,3 % skazanych,
- „*do dziadków*” - 2,5 % skazanych,
- „*do partnerki*” – 0,8 % skazanych,
- „*do swojego mieszkania*” – 0,57 % skazanych. Żadnej odpowiedzi na to pytanie nie udzieliło 11,2 % skazanych. Co istotne, na pytanie „*Czy jakaś osoba lub instytucja pomogła Panu w zaadaptowaniu się do warunków wolnościowych?*” – aż 61,2 % (213 osób) skazanych udzieliło odpowiedzi „*nie*”. Odpowiedź „*tak*” zaznaczyło jedynie 38,7 % (135 osób) skazanych. Na pytanie o instytucję lub osobę wspierającą skazanego w zaadaptowaniu się do warunków wolnościowych – tylko 2,8 % skazanych podało odpowiedź i w każdym przypadku była to „*rodzina*”. Ponad 97 % skazanych nie udzieliło żadnej odpowiedzi.

Większość skazanych recydywistów w zakładach karnych typu zamkniętego zakończyło karę pozbawienia wolności w związku z upływem czasu na jaki została orzeczona. Przyjmując jako wyznacznik efektywności wykonywania kary

pozbawienia wolności – warunkowe przedterminowe zwolnienie – kara pozbawienia wolności nie jest wykonywana efektywnie. W większości przypadków nikt także nie pomaga skazanym w readaptacji społecznej.

6.5.6. Aktualnie wykonywana kara pozbawienia wolności

Kara pozbawienia wolności niewątpliwie wpływa na przyszłe życie skazanych. Podstawowym wyborem skazanego po zakończeniu kary jest życie w zgodzie z porządkiem prawnym lub ponowne złamanie przepisów prawa. Poniżej zostanie przedstawione jak prezentowało się odbywanie kary pozbawienia wolności przy ponownym skazaniu. Pozwala to na dokonanie porównania i wysnucie wniosków związanych z powrotnością skazanych do zakładów karnych.

Tabela 40. Badani recydywiści penitencjarni aktualnie odbywający karę pozbawienia wolności wg popełnionych czynów karalnych

czyny	n	%
przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	120	34,4
przestępstwa przeciwko mieniu	180	51,7
przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	12	3,4
przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności	5	1,4
przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece	10	2,8
przestępstwa przeciwko wolności	21	6,0
razem	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Aktualnie wszyscy skazani z badanej grupy odbywają karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym dla recydywistów z orzeczonymi wyrokami w wymiarze od 10 lat do 25 lat pozbawienia wolności. W większości badane osoby zostały skazane za przestępstwa przeciwko mieniu – 51,7 %. Przeważająca część tychże skazanych została skazana z art. 278 k.k., art. 279 k.k., art. 286 k.k. lub zbieg kilku czynów zabronionych. Następną grupą pod względem liczebności są skazani za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu – 34,4 %. Badana grupa skazanych odbywa także karę pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko wolności – 6,0 %. Kolejna część

grupy badawczej odbywa karę pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów – 3,4 %. Część skazanych odbywa aktualnie karę pozbawienia wolności za przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece – 2,8 %. Najmniejszy odsetek skazanych odbywa aktualnie karę za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności – 1,4 %.

Tabela 41. Badani recydywiści penitencjarni aktualnie odbywający karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych

typ zakładu karnego	n	%
zakład karny typu zamkniętego	190	54,6
zakład karny typu półotwartego	158	45,4
zakład karny typu otwartego	0	0,0
razem	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

W większości skazani odbywają karę w zakładach karnych typu zamkniętego – 54,6 % skazanych, a pozostała część natomiast w zakładach karnych typu półotwartego – 45,4 % skazanych.

Tabela 42. Badani recydywiści penitencjarni aktualnie odbywający karę pozbawienia wolności w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności

system wykonywania kary pozbawienia wolności	n	%
system programowanego oddziaływania	91	26,1
system zwykły	257	73,8
system terapeutyczny	0	0,0
razem	348	100, 0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Aktualnie większość skazanych odbywa karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym – 73,8 %, natomiast pozostali – 26,1 % skazanych - w systemie programowanego oddziaływania.

Tabela 43. Badani recydywiści penitencjarni odbywający aktualną karę pozbawienia wolności w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego

aktualna kara pozbawienia wolności odbywana w różnych systemach w zakładach karnych typu zamkniętego				
system wykonywania kary pozbawienia wolności	skazani w zakładach karnych typu zamkniętego		razem	
	n	%	N	%
system programowanego oddziaływania	10	2,8	91	26,2
system zwykły	180	51,7	257	73,8
system terapeutyczny	0	0,0	0	0,0
razem	190	54,5	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Ciekawym zestawieniem są liczby badanych skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego w różnych systemach wykonywania kary. Okazuje się bowiem, że spośród wszystkich skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym, aż 51,7 % stanowią skazani odbywający karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego. Z kolei 26,1 % skazanych odbywających aktualnie karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania – skazani w zakładach karnych typu zamkniętego to jedynie 2,8 % badanych.

Tabela 44. Badani recydywiści penitencjarni odbywający aktualną karę pozbawienia wolności w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w zakładach karnych typu półotwartego

aktualna kara pozbawienia wolności odbywana w różnych systemach w zakładach karnych typu półotwartego				
system wykonywania kary pozbawienia wolności	skazani w zakładach karnych typu półotwartego		razem	
	n	%	N	%
system programowanego oddziaływania	81	23,2	91	26,1
system zwykły	77	22,1	257	73,8
system terapeutyczny	0	0,0	0	0,0
razem	158	45,3	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Całkiem odmiennie przedstawia się sytuacja w zakładach karnych typu półotwartego. Większość skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania – 23,2 % łącznej liczby skazanych odbywa ją właśnie w zakładach karnych typu półotwartego. Zaledwie 22,1 % badanych odbywa karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym.

Tabela 45. Badani recydywiści penitencjarni spełniający formalne przesłanki do warunkowego przedterminowego zwolnienia

spełniona formalna przesłanka do warunkowego zwolnienia					
tak		nie		ogółem	
n	%	n	%	N	%
51	14,6	297	85,3	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

W badanej grupie 85,3 % skazanych nie spełnia formalnej przesłanki do ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie, spełnia ją zaledwie 14,6 % skazanych.

6.6. Podsumowanie wyników badań empirycznych i wnioski z nich wynikające

Ważnym rezultatem badań jest ustalenie procesu wykonywania kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych. To bowiem typy zakładów karnych determinują w znacznej mierze jak będzie przebiegała kara pozbawienia wolności i jej wykonywanie.

Tabela 46. Badani recydywiści penitencjarni poprzednio i obecnie odbywający karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych

badani recydywiści penitencjarni poprzednio i obecnie odbywający karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych						
typ zakładu karnego	poprzednio odbywana kara				obecnie odbywana kara	
	początek kary		koniec kary			
	n	%	n	%	n	%
zakład karny typu zamkniętego	200	57,4	190	54,6	190	54,6
zakład karny typu półotwartego	148	42,5	81	23,2	158	45,4
zakład karny typu otwartego	0	0,0	77	22,1	0	0,0
razem	348	100,0	348	100,0	348	100,0

Źródło: Badania ankietowe. Opracowanie własne.

Należy zauważyć, że badani odbywający poprzednio karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego (54,6 % badanych osób), przy kolejnym odbywaniu kary pozbawienia wolności wszyscy tj. 100,0 % badanych powróciło do zakładu karnego typu zamkniętego. Sytuacja podobnie wygląda w przypadku skazanych odbywających uprzednią karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu półotwartego. Na koniec kary w zakładach karnych typu półotwartego odbywało karę 23,3% badanych skazanych. Aktualnie w zakładzie karnym typu półotwartego odbywa karę pozbawienia wolności 45,4% badanych. Ma to miejsce za sprawą faktu, że skazani uprzednio odbywający karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu otwartego „przeszli” do zakładu karnego typu półotwartego. Należy zatem pokusić się o twierdzenie, że mamy do czynienia z schematem – badani skazani co do zasady odbywają karę pozbawienia wolności w takich samych typach zakładów karnych co uprzednio. Prowadzi to do mechanizmu tzw. zamkniętego koła, który zwłaszcza w przypadku zakładu karnego typu zamkniętego jest wysoce niepożądany. Wiąże się to z specyfiką tychże zakładów karnych i wynikającymi z tego ograniczeniami, chociażby w możliwościach oddziaływania, zwłaszcza, że jak wynika z powyższych badań, skazani w zakładach karnych typu zamkniętego w większości odbywają karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym.

W podsumowaniu przeprowadzonych badań należy stwierdzić, że otrzymano odpowiedzi na wszystkie postawione wcześniej pytania. Na tej podstawie oraz po dokonaniu analizy wyników badań można sformułować kilka wniosków:

- skazani recydywiści penitencjarni w większości odbywają karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego w systemie zwykłym wykonywania kary pozbawienia wolności (51,7% badanej grupy),
- skazani recydywiści penitencjarni najczęściej powracają do zakładów karnych po raz piąty (54,6% badanej grupy) oraz po raz drugi (28,4% badanej grupy),
- skazani recydywiści penitencjarni najczęściej posiadają wykształcenie podstawowe (60,6% badanej grupy) lub zawodowe (29,3% badanej grupy),
- skazani recydywiści penitencjarni najczęściej są kawalerami (38,8% badanej grupy) lub po rozwodzie (26,7% badanej grupy) nie posiadającymi dzieci (65,8 % badanej grupy), którzy utrzymują kontakt z rodziną (71,5 % badanej grupy),

- skazani recydywiści penitencjarni w zakładzie karnym typu zamkniętego w najmniejszym odsetku mają kontakt z rodziną (3,7% badanej grupy), natomiast najwyższy odsetek skazanych utrzymuje kontakt z rodziną w zakładzie karnym typu półotwartego i otwartego (odpowiednio: 47,4% i 20,4 % badanej grupy),
- skazani recydywiści penitencjarni najczęściej nie pracują w czasie odbywania kary pozbawienia wolności (60,1% badanej grupy), w szczególności w zakładzie karnym typu zamkniętego (56,9% badanej grupy),
- skazani recydywiści penitencjarni wychodzą na wolność korzystając z warunkowego przedterminowego zwolnienia tj. 39,4% badanych,
- skazani recydywiści penitencjarni najczęściej popełniają przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu – 60,3% skazanych w poprzednio odbywanej karze pozbawienia wolności i 34,5% skazanych w aktualnie odbywanej karze pozbawienia wolności) oraz przeciwko mieniu (28,4 % skazanych w poprzednio odbywanej karze pozbawienia wolności i 51,7 % skazanych w aktualnie odbywanej karze pozbawienia wolności)
- skazani recydywiści penitencjarni najczęściej powracają do odbywania kary w typie zakładu karnego w których odbywali poprzednią karę pozbawienia wolności.

Przeprowadzone badania w znacznej mierze dowiodły jak bardzo negatywny wpływ na skazanych ma wykonywanie kary pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego. W zakładach karnych typu zamkniętego, jak wynika z badań, najbardziej preferowany do wykonywania kary pozbawienia wolności – system programowanego oddziaływania – obejmował najmniejszą grupę badanych osób. Prowadzi to do kolejnych negatywnych skutków, które zostaną opisane szerzej w *Podsumowaniu i wnioskach końcowych*, niniejszej pracy.

Podsumowanie i wnioski końcowe

„Więzienie, na końcu swojej drogi organizacyjnej, z udoskonalonymi środkami oddziaływania, które są w części używane jeszcze do dziś, musi uznać swój tragiczny upadek: nie tworzy ono ludzi lepszymi, nie zmienia ich; przeciwnie, prowokuje ich coraz bardziej zjadłą wrogość, ich nieugięty opór. Może ich unicestwić, lecz nie może ich zmienić. Przez dziwne, niebezpieczne przystosowanie się do sytuacji ludzie stają się wrodzy, jak urzędnicy, które próbują ich złamać”⁸⁰⁸.

Na tle powyższej rozprawy nie sposób nie zgodzić się z przedstawioną przez A. Bałandynowicza tezę. Została ona co prawda opublikowana w 2011 roku, niestety nie straciła, a zyskała na aktualności, bo zdaniem autorki, od tego czasu proces wykonywania kary pozbawienia wolności znacznie się pogorszył. Zostało to wykazane *in extenso* w Tabeli 24. *Populacja skazanych ogółem a powrotność do zakładów karnych. Stan na 31.12.2022 r*⁸⁰⁹, bowiem od roku 2011 procentowy udział skazanych powracających do zakładów karnych w populacji ogólnowięziennej wyniósł pierwszy raz ponad 50,0 %. Odsetek ten sukcesywnie wzrastał by w roku 2021 osiągnąć aż 60,3 %. Nie jest to jednakże jedyny wyznacznik nieskutecznego procesu wykonywania kary pozbawienia wolności. Można stwierdzić, że nastąpił swego rodzaju kryzys wykonywania kary pozbawienia wolności wobec nieskuteczności wykonywania tej kary, a co za tym idzie – kara pozbawienia wolności przestała spełniać swoje podstawowe cele. Nieskuteczna okazuje się również resocjalizacja prowadzona w zakładach karnych, wszak gdyby była skuteczna to przeważająca część skazanych odbywałaby karę pozbawienia wolności w preferowanych do tego zakładach karnych typu otwartego lub typu półotwartego⁸¹⁰. To w tych jednostkach penitencjarnych więźniowie mają największą i najlepszą szansę na przygotowanie się do życia poza więzieniem, tym samym powrót do społeczeństwa jako osoba przestrzegająca porządku prawnego. Skazany odbywający karę

⁸⁰⁸ A. Bałandynowicz, *Kształtowanie systemu penitencjarnego na przełomie XVIII-XIX wieku a architektura więzień*, „Probacja” 2011, nr II, s. 68-69.

⁸⁰⁹ Zob. Tabela 24. *Populacja skazanych ogółem a powrotność do zakładów karnych. Stan na 31.12.2022 r.*, niniejszej pracy.

⁸¹⁰ Zob. Tabela 24. *Populacja skazanych ogółem a powrotność do zakładów karnych. Stan na 31.12.2022 r.*, niniejszej pracy.

pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania lub w systemie terapeutycznym ma jeszcze większą szansę na sprawny powrót do społeczeństwa⁸¹¹.

Tak się jednak nie dzieje, bowiem od roku 2017 ciągle wzrasta liczba skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego⁸¹². W roku 2021 w zakładach karnych typu zamkniętego karę pozbawienia wolności odbywało aż 53,7% wszystkich skazanych (33 152 osoby), w zakładach karnych typu półotwartego 44,2% (27 307 osoby), zaś w zakładach karnych gdzie warunki najbardziej zbliżone są do wolnościowych – zakładach karnych typu otwartego zaledwie 2,0 % populacji ogólnowieziennej (1 276 osób).

Negatywny wpływ zakładów karnych typu zamkniętego został potwierdzony przeprowadzonymi przez autorkę badaniami empirycznymi. To bowiem właśnie w zakładach karnych typu zamkniętego skazani recydywiści penitencjarni odbywali karę pozbawienia wolności najczęściej (tj. 57,4 % przy poprzednio odbywanej karze pozbawienia wolności i 54,6 % przy aktualnie wykonywanej karze pozbawienia wolności). Co więcej, w zakładach karnych typu zamkniętego najczęściej skazani odbywają karę pozbawienia wolności w systemie zwykły wykonywania kary pozbawienia wolności, który posiada najmniejszy potencjał reedukacyjny ze wszystkich trzech systemów. Jak wynika z przeprowadzonych przez autorkę badań, w systemie tym odbywa karę 51,7 % badanych skazanych umieszczonych w zakładach karnych typu zamkniętego. Nie zostaje zatem wykorzystany potencjał reedukacyjny systemu programowanego oddziaływania lub systemu terapeutycznego⁸¹³.

W tym miejscu należy określić, co tak naprawdę w izolacji penitencjarnej jest najbardziej szkodliwe i ma negatywny wpływ na skazanych? Pomijając samą izolację, która powinna być jedyną i wystarczającą⁸¹⁴ dolegliwością. Badania nad skutecznością resocjalizacji penitencjarnej i skutkami życia w zakładach karnych prowadziło w ostatnich latach wielu uczonych⁸¹⁵. Na tle tych

---

⁸¹¹ A. Maruszewska, *Systemy wykonania kary pozbawienia wolności w powrót do przestępstwa w zarysie prawnym i psychologicznym*, „Studia Prawnicze, Rozprawy i materiały” 2023, nr 2(33), s. 236 – 243.

⁸¹² Zob. Tabela 7. Populacja skazanych w poszczególnych zakładach karnych oraz łącznie w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r., niniejszej pracy.

⁸¹³ Tamże.

⁸¹⁴ A. Maruszewska, *Systemy...*, s. 247.

⁸¹⁵ Zob. m.in. piśmiennictwo H. Machel, J. Śliwowskiego, B. Urban, A. Baładynowicza.

badań oraz w oparciu o wyniki przeprowadzonych przez autorkę rozprawy analiz można uznać, że najbardziej negatywny wpływ na skazanych w izolacji penitencjarnej mają:

- brak swobodnego kontaktu z rodziną⁸¹⁶,
- długotrwały pobyt w zakładzie karnym (nie resocjalizuje, a prizonizuje⁸¹⁷),
- niepoprawna metodyka postępowania ze skazanymi (wysoka powrotność skazanych do zakładów karnych⁸¹⁸),
- deprywacja potrzeb ludzkich (skutkiem czego jest zwiększony poziom frustracji⁸¹⁹, a co za tym idzie agresji⁸²⁰ – tworzenie sytuacji niebezpiecznych),
- brak możliwości pogłębionej indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności ze względu na małą liczbą wychowawców przy dużej liczbie osadzonych⁸²¹,
- negatywny wpływ podkultury więziennej na skazanych,
- mało efektywna polityka postpenitencjarna (brak przygotowania skazanych do życia poza murami więzienia)⁸²².

Ważnym zagadnieniem jest także kwestia stygmatyzacji⁸²³. Kiedyś przybierała ona formę znaków na ciele, okaleczeń – w ten sposób „*rejestrowano*” skazanych⁸²⁴. Dzisiaj mamy do czynienia ze stygmatem społecznym. Doskonale obrazuje to

---

⁸¹⁶ Zob. Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *ETPCz: Osadzenie więźniów tysiące kilometrów od ich bliskich naruszyło prawo do poszanowania ich życia rodzinnego*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/etpcz-osadzenie-wi%C4%99%C5%BAni%C3%B3w-tysi%C4%85ce-kilometr%C3%B3w-od-ich-bliskich-naruszy%C5%82o-prawo-do-poszanowania-ich>, [dostęp: 19.01.2023 r.].

⁸¹⁷ B.M. Nowak, *(Nie)skazani...*, s. 80 - 86.

⁸¹⁸ Zob. Tabela 7. *Populacja skazanych w poszczególnych zakładach karnych oraz łącznie w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.*, niniejszej pracy.

⁸¹⁹ Zob. m.in.: A. Nowogrodzka, *Deficyty emocjonalne, empatia a zachowania agresywne – w świetle badań neuronauki*, „The Prison Systems Review” 2019, nr 105, s. 17 – 32; A. Janus – Dębska, *Praca na cele społeczne jako szansa jednostki na uniknięcie psychospołecznych skutków izolacji więziennej*, „Probacja” 2017, nr IV, s. 43- 58.

⁸²⁰ E. Czerwińska – Jakimiuk, *Agresja...*, s. 205.

⁸²¹ Zob. T. L. Krawczyk, *Prywatne Więzienia. Tak czy nie?*, Ius et lex Warszawa 2005.

⁸²² H. Machel, *Sens i bezsens resocjalizacji penitencjarnej – casus polski*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 150-165.

⁸²³ A. Leszczyńska, *Prawa i obowiązki...*, s. 239 – 255.

⁸²⁴ M. Chrabkowski, *Rejestracyjna funkcja kary...*, 37 – 40.

fragment listu skazanego: „*Byłem traktowany z pogardą, lekceważono moje prośby, przeszłość moja więzienna była mi wytykana przez pracodawców prawie codziennie. Każde braki towaru były sprawdzane w mojej szafce — czy może przez przypadek nie jest on u byłego skazanego.*”⁸²⁵. Wyzbycie się tego stygmatu, piętna skazanego po opuszczeniu zakładu karnego jest niezwykle trudnym zadaniem. Długotrwały pobyt w więzieniu i surowe warunki wykonywania kary pozbawienia wolności (w zakładach karnych typu zamkniętego) z pewnością nie ułatwiają tego zadania. Z kolei odrzucenie społeczne kogoś ze stygmatem „*skazanego*” czy „*przestępcy*” powoduje jego rezygnację i prawie pewny powrót do przestępstwa – w efekcie powrót do zakładu karnego.

Zjawisko prizonizacji, które ujawnia się na skutek długotrwałego pobytu w zakładach karnych typu zamkniętego⁸²⁶ znajduje potwierdzenie w wynikach badań wykonanych przez autorkę rozprawy. Ważnym faktem jest to, że badani skazani w zakładach karnych typu zamkniętego stanowią najniższy odsetek skazanych pracujących (odpłatnie lub nieodpłatnie)⁸²⁷. Ponadto badani skazani recydywiści penitencjarni w zakładach karnych typu zamkniętego w najmniejszym stopniu utrzymują kontakt z rodziną i najbliższymi⁸²⁸. Te dwa wyniki są bardzo istotne, z uwagi na fakt, że skazanym tym towarzyszy większe osamotnienie w związku z brakiem relacji w pracy oraz z rodziną i najbliższymi. Skazani, zwłaszcza długoterminowi, niekiedy nie chcą utrzymywać kontaktów z bliskimi, czasem jednak (i jest to jeszcze gorszy scenariusz z uwagi na poczucie odrzucenia) to rodziny nie chcą utrzymywać kontaktu ze skazanymi⁸²⁹. Skazani tacy nie mają gdzie i do kogo wracać, bowiem nie mają w społeczeństwie wolnościowym bliskich, zwłaszcza, że większość skazanych nie posiada partnerów życiowych lub jest po rozwodzie⁸³⁰.

⁸²⁵ B.M. Nowak, *(Nie)skazani...*, s. 99 – 100.

⁸²⁶ Zob. także: K. Miszewski, *Funkcjonowanie w izolacji więziennej skazanych na ekstremalnie długie kary pozbawienia wolności a szansa na udaną readaptację po zwolnieniu*, „Szkola specjalna” 2021, t. LXXXII (1), s. 17 – 25.

⁸²⁷ Zob. Tabela 37. *Zatrudnienie badanych skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności*, niniejszej pracy.

⁸²⁸ Tabela 35. *Kontakt z rodziną i najbliższymi skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności*, niniejszej pracy.

⁸²⁹ K. Grudzińska, *Więzień długoterminowy...*, s. 241.

⁸³⁰ Zob. Tabela 27. *Stan cywilny osób pozbawionych wolności*, niniejszej pracy.

Powszechnie także wiadomo, że rodzina i praca stanowią codzienność społeczeństwa wolnościowego⁸³¹ – skazani nie posiadający rodziny i pracy po wielu latach odbywania kary pozbawienia wolności, mogą zwyczajnie nie odnaleźć się w społeczeństwie, które funkcjonuje inaczej niż oni sami przez wiele lat więzienia. Jeśli skazani pozostają bez pracy w trakcie odbywania kary nie mają również możliwości zgromadzenia jakichkolwiek oszczędności. Te dwa aspekty niewątpliwie mają znaczący wpływ na rezultaty resocjalizacji skazanych⁸³².

W pierwszej kolejności należy podkreślić, że zarówno z kodyfikacji, jak i z piśmiennictwa, wynika, że priorytetem powinny być nieizolacyjne formy karania⁸³³. Jednocześnie, jeśli chodzi o formy izolacyjne – należy uświadomić sobie, że wszystkie opisane wyżej negatywne zjawiska występują, a wręcz kumulują się, przez co zyskują na sile – w zakładach karnych typu zamkniętego, zwłaszcza w przypadku skazanych na długoterminowe kary pozbawienia wolności. W zdecydowanie mniejszym stopniu następstwa te występują w zakładach karnych typu półotwartego, najmniej odczuwalne ww. są w zakładach karnych typu otwartego.

Jak bowiem wynika z przeprowadzonych przez autorkę rozprawy badań w zakładach karnych typu półotwartego i otwartego skazani zdecydowanie częściej korzystają z możliwości stworzonych przez system penitencjarny. Dowodzi tego fakt, iż w zakładach karnych typu półotwartego aż 87,8 % skazanych odbywało karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania⁸³⁴, ponad 35 % skazanych w zakładach karnych typu półotwartego i typu otwartego pracuje odpłatnie lub nieodpłatnie⁸³⁵. Co istotne, w zakładach karnych typu półotwartego i otwartego ponad 67,0 % skazanych utrzymywało kontakty z rodziną i bliskimi⁸³⁶. Można zatem stwierdzić, biorąc pod uwagę warunki panujące w zakładach karnych typu półotwartego i otwartego⁸³⁷, że są to warunki zbliżone do tych wolnościowych. Stwarzają zatem szansę na poprawną adaptację do społeczeństwa wolnościowego po

⁸³¹ E. Pindel, *Podtrzymywanie więzi...*, s. 92-104.

⁸³² K. Grudzińska, *Więzień długoterminowy...*, s. 241.

⁸³³ J. Jakubowska-Hara, Wstęp, w: J. Jakubowska – Hara, J. Skupiński (red.), *Alternatywy...*, s. 7-10.

⁸³⁴ Zob. 6.5.2. *Odbywanie kary pozbawienia wolności w uprzednim wyroku*, niniejszej pracy.

⁸³⁵ Zob. 6.5.4. *Zatrudnienie podczas uprzedniego wyroku*, niniejszej pracy.

⁸³⁶ Zob. 6.5.3. *Kontakt z rodziną i bliskimi podczas odbywania kary pozbawienia wolności w uprzednim wyroku*, niniejszej pracy.

⁸³⁷ Zob. 4.2. *Zakłady karne typu półotwartego* i 4.3. *Zakłady karne typu otwartego*, niniejszej pracy.

opuszczeniu zakładu karnego⁸³⁸. Skazani bowiem na co dzień w zakładzie karnym mają szanse doświadczać tych samych sytuacji, których będą doświadczać poza murami więzienia. Jedną z takich sytuacji jest właśnie stały kontakt z rodziną i bliskimi, inną praca.

S. Lelental już w 1999 roku pisał o tym, że preferowanymi zakładami karnymi do wykonywania kary pozbawienia wolności winny być zakłady karne typu półotwartego i otwartego⁸³⁹. Trudno doszukać się innej opinii. Rozpisują się na ten temat szeroko w rekomendacjach i zaleceniach także instytucje europejskie. Preferowanie zakładów karnych typu półotwartego i otwartego do wykonywania kary pozbawienia wolności nie stało się mimo wszystko zasadą⁸⁴⁰. Istota typologii zakładów karnych jest zakłócona przez realia co obrazują statystyki penitencjarne co najmniej z ostatnich dwudziestu lat. W Polsce od kilku lat polityka karania przyjmuje kierunek represyjny⁸⁴¹, nie zaś resocjalizacyjny, co prowadzi do sytuacji widocznego wzrostu populacji w zakładach karnych, a co za tym idzie dalszych wyłącznie negatywnych tego konsekwencji.

Problemami, które mogą wynikać i wynikają z aktualnej represyjnej polityki karania⁸⁴², zdaniem autorki są⁸⁴³:

---

⁸³⁸ Zob. Tabela 37. *Zatrudnienie badanych skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności*; Tabela 36. *Kontakt z rodziną i najbliższymi skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych*, niniejszej pracy.

⁸³⁹ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 1999, s. 190.

⁸⁴⁰ Zob. Tabela 46. *Badani recydywiści penitencjarni poprzednio i obecnie odbywający karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych*, niniejszej pracy.

⁸⁴¹ J. Jakubowska-Hara, *Wstęp*, w: J. Jakubowska – Hara, J. Skupiński (red.), *Alternatywy...*, s. 8-9.

⁸⁴² Zob. Tabela 7. *Populacja skazanych w poszczególnych typach zakładów karnych oraz łącznie w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.*, niniejszej pracy. Nie sposób uznać, że polityka karania jest inna niż represyjna, bowiem znaczna większość skazanych odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego. Polityka ta byłaby wychowawczą w tym momencie, w którym większość skazanych odbywałaby karę pozbawienia wolności w dedykowanych oddziaływaniom penitencjarnym, resocjalizacyjnym zakładach karnych typu otwartego i półotwartego.

⁸⁴³ Wymienione problemy są problemami wybranymi przez autorkę w świetle tematu pracy na podstawie literatury przytoczonej w pracy.

1. coraz wyższa skala powrotności skazanych do zakładów karnych⁸⁴⁴,
2. łamanie praw skazanych i utrata poczucia bezpieczeństwa skazanych,
3. przeludnienie zakładów karnych⁸⁴⁵,
4. coraz wyższe koszty utrzymania⁸⁴⁶ jednostek penitencjarnych i osadzonych⁸⁴⁷
5. coraz wyższy poziom frustracji, zamiast resocjalizacji⁸⁴⁸ skazanych.

Każdy z tych problemów zdaje się być palącym, a także takim, którego skutki mogą być poważne. Wszystkie wymienione problemy prowadzą w konsekwencji do nieskuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności. W tym miejscu warto zebrać wyniki dokonanych przez autorkę analiz literatury przedmiotu, danych statystycznych oraz analiz wyników przeprowadzonych badań empirycznych. Na podstawie wyżej wymienionych stwierdzić można, że:

- w świetle literatury przedmiotu co najmniej od 1956 r. recydywiści penitencjarni stanowią znaczną część populacji ogólnowięziennej,
- recydywiści penitencjarni stanowią największą grupę w populacji ogólnowięziennej (w roku 2002 stanowili 41,7 % i na koniec badanego okresu 60,7 % - rok 2022),
- największa część populacji ogólnowięziennej odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego (w roku 2002 było to 56,9 %, a w roku 2022 54,7 %),

---

⁸⁴⁴ Zob. Tabela 23. *Liczba skazanych powracających do zakładów karnych. Stan na 31.12.2022 r.*, niniejszej pracy; Tabela 24. *Populacja skazanych ogółem a powrotność do zakładów karnych. Stan na 31.12.2022 r.*, niniejszej pracy.; A. Leszczyńska, *Powrotność skazanych do zakładów karnych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 96.

⁸⁴⁵ Zob. A. Nawój-Śleszyński, *Problem przeludnienia więzień w Polsce w świetle Rekomendacji R (99)22 Rady Europy z 30 września 1999 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 81, s. 5 – 32.

⁸⁴⁶ Zob. P. Ciszak, *Więźniowie kosztują budżet miliardy rocznie. Ma być taniej, bo więcej osadzonych dostanie bransoletę*, <https://www.money.pl/gospodarka/wiezniowie-kosztuja-budzet-miliardy-rocznie-ma-byc-taniej-bo-wiecej-osadzonych-dostanie-bransoletę-6700836201901024a.html>, [dostęp: 12.01.2023 r.].

⁸⁴⁷ Oznacza to wydatkowanie coraz wyższych kwot ze środków publicznych.

⁸⁴⁸ W. Pływaczewski, *Programy resocjalizacyjne i terapeutyczne w świetle dorobku zielonej kryminologii (uwagi na tle doświadczeń wybranych jednostek penitencjarnych)*, „Probacja” 2023, nr 1, s. 11 – 40.

- najmniejsza część populacji ogólnowięziennej odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu otwartego (w roku 2002 było to 4,5 populacji ogólnowięziennej a w roku 2022 - 1,9 %),
- recydywiści penitencjarni najczęściej odbywają karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego (w roku 2002 było to 56,6 %, a w roku 2022 - 57,0 %),
- zdecydowanie najmniej recydywistów penitencjarnych odbywa karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu otwartego (w roku 2002 stanowili oni 4,2 %, a w roku 2022 już tylko 1,3 %)
- najwięcej recydywistów penitencjarnych w zakładach karnych typu zamkniętego odbywa karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym (w roku 2002 było to 53,3 %, a w roku 2022 - 56,5 %),
- w badanym okresie w zakładach karnych typu półotwartego recydywiści odbywają karę pozbawienia wolności w największej części w systemie zwykłym lub w systemie programowanego oddziaływania,
- najwięcej recydywistów w zakładach karnych typu otwartego odbywa karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania (w roku 2002 stanowili oni 87,1 %, a w roku 2022 - 88,5 %),
- w badanym okresie poziom powrotności skazanych do zakładów karnych nie spadł poniżej 42,9 %,
- **skazani wracają do zakładów karnych nawet 11 razy,**
- recydywiści penitencjarni najczęściej powracają do zakładów karnych po raz piąty (54,6%) oraz po raz drugi (28,4%),
- recydywiści penitencjarni to najczęściej mężczyźni posiadający wykształcenie podstawowe (60,6%), którzy są kawalerami (38,8%) nie posiadającymi dzieci (65,8 %),
- recydywiści penitencjarni odbywający karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego najczęściej nie utrzymują kontaktu z rodziną (zaledwie 3,7 % skazanych recydywistów go utrzymuje),

- recydywiści penitencjarni najczęściej nie pracują w czasie odbywania kary pozbawienia wolności (60,1%),
- recydywiści penitencjarni najczęściej popełniają przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (60,3%),
- **badania wykazały schemat wg którego recydywiści penitencjarni najczęściej powracają do odbywania kary w typie zakładu karnego oraz systemie w których odbywali poprzednią karę pozbawienia wolności.**

Fakt, że kara pozbawienia wolności nie jest wykonywana skutecznie znajduje odzwierciedlenie nie tylko w wynikach analizy literatury oraz danych statystycznych i empirycznych, ale także w prezentowanych przez autorkę w całej pracy tezach.

Autorka dysertacji doktorskiej stawiając na początku pracy pewne hipotezy, poprzez przeprowadzone badania sformułowała następujące tezy:

- kara pozbawienia wolności jest wykonywana nieskutecznie,
- problem recydywy penitencjarnej ma miejsce na dużą skalę,
- zakładami karnymi w których najczęściej jest wykonywana kara pozbawienia wolności, a nie powinna są zakłady karne typu zamkniętego,
- zakłady karne typu półotwartego i otwartego sprzyjają skutecznemu wykonywaniu kary pozbawienia wolności.

Kiedy kara pozbawienia wolności wykonywana będzie skutecznie? Aby odpowiedzieć na to pytanie należałoby sięgnąć do treści przepisu art.70 § 2 k.k.w., który charakteryzuje typy zakładów karnych „(...) *różnią się w szczególności stopniem zabezpieczenia, izolacji skazanych oraz wynikającymi z tego ich obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się w zakładzie i poza jego obrębem.*”. Jak wynika z następnych przepisów⁸⁴⁹ k.k.w., zakładami karnymi, które wyróżniają się najmniej dolegliwymi obostrzeniami, są zakłady karne typu otwartego oraz zakłady karne typu półotwartego. To właśnie one spełniają wymogi stawiane przez zarówno przepisy, jak i zalecenia międzynarodowe dotyczące wykonywania kary pozbawienia wolności. Co więcej to w zakładach karnych typu otwartego oraz zakładach karnych typu półotwartego istnieje możliwość wdrożenia pewnych

---

⁸⁴⁹ Zob. art. 71-100 k.k.w.

rozwiązań, w których autorka upatruje zwiększenia skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności. Niewątpliwie istnieje również potrzeba zmian stosunku kadry penitencjarnej do skazanych, jak i przepisów regulujących wykonywanie kary pozbawienia wolności⁸⁵⁰. Zmiany proponowane przez autorkę to:

1. większa indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności⁸⁵¹ poprzez m.in. uwzględnienie diagnozy psychologicznej skazanych w dobieraniu form oddziaływania,
2. udział⁸⁵² rodziny i bliskich w wykonywaniu kary pozbawienia wolności na całym jej etapie⁸⁵³,
3. udział społeczeństwa w wykonywaniu kary pozbawienia wolności poprzez większą liczbę zajęć zorganizowanych dla skazanych, spotkania edukacyjne, kontakt z ludźmi ze środowiska wolnościowego, ale i działalność samorządowa skazanych (działalność samorządową określa się jako środek oddziaływań reedukacyjnych)⁸⁵⁴,
4. zajęcia edukacyjne z zakresu prawa dla wszystkich skazanych, szeroko rozumiana i regularna edukacja prawna⁸⁵⁵,

⁸⁵⁰ Zob. Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Uwagi RPO do projektowanych regulaminów wykonywania kary pozbawienia wolności oraz tymczasowego aresztowania*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-regulamin-wykonywania-pozbawienia-wolnosc-i-aresztu-ms>, [dostęp: 12.01.2023 r.].

⁸⁵¹ M. Łuczak, *Ośrodki diagnostyczne – rola indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: A. Nawój-Śleszyński, J. Łuczak, *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 19-29.

⁸⁵² Zob. Wyrok Sądu Okręgowego w Słupsku z dnia 13 czerwca 2018 r., sygn. akt I C 136/17.

⁸⁵³ Zob. Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Ojciec nie mógł się spotkać z synem w więzieniu. Po interwencji RPO Służba Więzienna uznała swój błąd*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/ojciec-nie-mogl-sie-spotkac-z-synem-w-wiezieniu-skuteczna-interwencja-rpo>, [dostęp: 12.01.2023 r.].

⁸⁵⁴ Zob. A. Nawój-Śleszyński, *Aktywność samorządowa więźniów w polskim systemie penitencjarnym. Podstawy prawne i praktyka*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 94, s. 5-34; W. Szkotnicki, *Samorząd skazanych*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975.

⁸⁵⁵ Zob. A. Hulak, *Edukacja skazanych w polskim systemie penitencjarnym – przemiany szkolnictwa więziennego na przestrzeni lat*, w: A. Nawój-Śleszyński, M. Krawczyk-Niewiadomska (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 60-68 oraz A. Ornowska, *Zakres zobowiązań pozytywnych państwa w sferze zapewnienia edukacji penitencjarnej w świetle standardów europejskich*, w: A. Nawój-Śleszyński, M. Krawczyk-

5. zwiększenie liczby spotkań skazanych z wychowawcami, którzy winni prowadzić profilaktyczne rozmowy ze skazanymi,
6. zwiększenie możliwości zatrudniania⁸⁵⁶ skazanych jako jedną z form pozytywnych aktywności⁸⁵⁷ (źródło zaspokojenia ew. roszczeń odszkodowawczych ofiar, restytucja więzi społecznych, odnowa samego więźnia przez aktywizację⁸⁵⁸)⁸⁵⁹,
7. możliwość odbywania kary pozbawienia wolności w warunkach jak najbardziej zbliżonych do wolnościowych⁸⁶⁰ lub w systemie dozoru elektronicznego⁸⁶¹ i korzystania z instytucji probacyjnych przez większą ilość skazanych,
8. niedoceniona pomoc postpenitencjarna⁸⁶², która powinna funkcjonować w szerszym zakresie⁸⁶³,

---

Niewiadomska (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 69-78.

⁸⁵⁶ B. M. Nowak, *Praca szansą skazanych...*, s. 13 – 32.

⁸⁵⁷ K. Pierzchała, *Rola pracy w resocjalizacji penitencjarnej w kontekście badań własnych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 100, s. 147 – 179.

⁸⁵⁸ Zob. T. Przesławski, *Manifest penitencjarny. O nowej organizacji pracy więźniów*, „Probacja” 2016, nr 4, s. 127 – 133.

⁸⁵⁹ T. Przesławski, *Organizacja wykonania kary pozbawienia wolności a idea sprawiedliwości naprawczej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 94, s. 35-47.

⁸⁶⁰ Zob. Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Więzień nie miał spaceru, bo trzy dni był w konwoju. Skuteczna interwencja RPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wiezien-bez-spaceru-bo-trzy-dni-byl-w-konwoju-skuteczna-interwencja-rpo>, [dostęp: 13.01.2023 r.] i Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Więzień nie miał codziennego spaceru, bo w tym czasie.... pracował*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wiezien-nie-mial-codziennego-spaceru-bo-w-tym-czasie-pracowal>, [dostęp: 13.01.2023 r.].

⁸⁶¹ Zob. A. Kwieciński (red.), *Dziesięć lat funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2021.

⁸⁶² Zob. m.in.: G.B. Szczygieł, *Społeczna readaptacja skazanych w polskim systemie penitencjarnym*, Temida 2, Białystok 2022 oraz G. Rybicka, *Rola sądowego kuratora zawodowego w przygotowaniu skazanego do życia po opuszczeniu zakładu karnego*, w: A. Nawój-Śleszyński, M. Krawczyk-Niewiadomska (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 159-167.

⁸⁶³ A. Iwanowska, *Przygotowanie skazanych do życia na wolności...*, s. 35.

9. stworzenie większej liczby zakładów karnych o mniejszej pojemności osobowej⁸⁶⁴ (przeludnienie więzień jest złożonym problemem⁸⁶⁵ polskiego więziennictwa od wielu lat),
10. poprawa warunków⁸⁶⁶ panujących w jednostkach⁸⁶⁷ penitencjarnych⁸⁶⁸,
11. humanitarne⁸⁶⁹ i godne traktowanie skazanych⁸⁷⁰.

Istotnym wnioskiem wynikającym z przeprowadzonych badań empirycznych jest brak prowadzenia przez Służbę Więzienną statystyk dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności progresji skazanych w ramach typologii zakładów karnych (ruch skazanych pomiędzy typami zakładów karnych przez cały okres odbywanej kary, w jakim zakładzie karnym skazany zaczynał i kończył odbywanie kary pozbawienia wolności)⁸⁷¹. Warto w tym miejscu zaapelować do CZSW o zbieranie danych statystycznych, udostępnianie tych danych, aby umożliwić badaczom ich analizę w celu wypracowania przez nich propozycji rozwiązania problemów związanych ze skutecznością wykonywania kary pozbawienia wolności. Przeprowadzone przez autorkę badania wykazały funkcjonowanie schematu, polegającego na tym, że skazani powracający do tych samych typów zakładów

⁸⁶⁴ B. Hołyst, *Wiktymologia*, Wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2006, s. 1023.

⁸⁶⁵ Zob. T. Szymanowski, *Przeludnienie zakładów karnych, jego następstwa i metody ograniczania tego zjawiska*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, z. 1, s. 282-294.

⁸⁶⁶ Zob. Wyrok ETPCz z dnia 17 marca 2022 r. Rafał Normatowicz przeciwko Polsce, skarga nr 65196/16; Wyrok ETPCz z dnia 18 października 2018 r. Sebastian Walasek przeciwko Polsce, skarga nr 33946/15.

⁸⁶⁷ Zob. m.in. Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Tylu niepokojących sygnałów nigdy wcześniej nie było. Marcin Wićcek odpowiada na oświadczenie NSZZ FiPW dot. ZK w Barczewie*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-nszz-wieziennictwo-oswiadczenie-zk-barczewo>, [dostęp: 13.04.2023 r.].

⁸⁶⁸ Zob. m.in. Wyrok ETPCz z dnia 28 maja 2020 r. Rasiński przeciwko Polsce, skarga nr 42969/18; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 18 listopada 2010 r., sygn. akt I Ca 870/10; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2007 r., sygn. akt II CSK 269/07; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2010 r., sygn. akt II CSK 486/09.

⁸⁶⁹ Zob. Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Więzień szedł przez miasto z kajdankami na rękach i nogach. Rzecznik uznał jego skargę*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wiezien-szedl-przez-miasto-w-kajdankach-na-rekach-i-nogach-rpo-uznal-jego-skarge>, [dostęp: 21.01.2023 r.].

⁸⁷⁰ Zob. Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Prawo więźnia do skarg – gwarancją odpowiedniego traktowania. Marcin Wićcek krytycznie o zmianie prawa*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wiezniowie-skargi-ms>, [dostęp: 20.01.2023 r.].

⁸⁷¹ Zob. 6.4. *Problemy badawcze*, niniejszej pracy.

karnych, prezentują ponownie podobne postawy wobec pracy, kontaktów z bliskimi i rodziną, odbywają karę pozbawienia wolności co do zasady w tym samym systemie wykonywania kary tj. w systemie zwykłym. Jest to szczególnie niepożądane w przypadku skazanych powracających do zakładów karnych typu zamkniętego. Recydywiści penitencjarni stanowią największą grupę skazanych w populacji ogólnowięziennej. Jest to zatem tym bardziej niepokojące zjawisko.

Na szczególną uwagę w podsumowaniu niniejszej rozprawy zasługuje teoria zaprezentowana przez K. Gucwę-Porębską, która prześledziła badania prowadzone już w XVIII w. przez R. Martinsona. Wykazał on, że izolacja penitencjarna nie redukuje recydywy. To odpowiednio dobrane oddziaływania i formy terapeutyczne, głównie skupione na wzajemnych relacjach wychowawców z osadzonymi, wpływają pozytywnie na skuteczność wykonywania kary pozbawienia wolności. Przeprowadzone przez K. Gucwę-Porębską badania pokazały, że przyjmując takie rozwiązanie recydywa została zredukowana od 40 do 80 %⁸⁷². Co więcej, analogiczne badania prowadził B. Hołyst, który odnotował równie wysoką skuteczność takich form oddziaływania⁸⁷³. Warto w tym miejscu także przytoczyć pogląd wyrażony przez K. A. Wojcieszka w opisaną przez niego historię jednego ze skazanych: „(...) *umocniłem się w przekonaniu, że zasadniczym warunkiem ukierunkowanego pozytywnie rozwoju skazanych jest „obecność” w filozoficznym znaczeniu tego terminu.*”⁸⁷⁴. Opisywana „obecność” jest określana jako relacje osobowe. Pojawia się także postulat, aby tych relacji wokół skazanego było możliwie wiele⁸⁷⁵. Należy to uznać za godny uznania i wdrożenia postulat na tle całej rozprawy.

Recydywa w Polsce nie jest skutecznie redukowana. Jej rozmiary są coraz większe. Recydywiści penitencjarni „opanowali” polskie więzienia. Należy poszukiwać i wdrażać nowe rozwiązania, aby modernizować system penitencjarny. Propozycje autorki pokrywają się w pewnym stopniu z założeniami modelu R – N – R (Risk – Need – Responsivity). Jest to najbardziej znany na świecie model szacowania ponownej przestępczości⁸⁷⁶. Założenia R – N – R można sprowadzić do

⁸⁷² K. Gucwa-Porębska, *Ewolucja...*, s. 67-68.

⁸⁷³ Tamże, s. 67-68.

⁸⁷⁴ K. A. Wojcieszek, *Gdy kara więzienia staje się szansą rozwoju – studium przypadku*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 100, s. 59 – 80.

⁸⁷⁵ Tamże.

⁸⁷⁶ A. Nawój – Śleszyński, *Recydywiści penitencjarni...*, s. 262.

dwóch celów: „(...)pierwszy cel to właściwa ocena ryzyka powrotności do przestępstwa, oparta na dokładnej analizie odczuwanych przez podopiecznego potrzeb kryminalnych (i nie tylko), drugi zaś – właściwe dostosowanie rozległości i intensywności oddziaływań terapeutycznych zarówno do stopnia spodziewanego ryzyka, jak i rodzaju, liczebności i intensywności odczuwanych przez podopiecznego potrzeb, głównie kryminalnych.”⁸⁷⁷. Skonstruowanie nowego lub zmodernizowanie aktualnego systemu penitencyjnego pozwoliłoby na próbę jakości nowej kary pozbawienia wolności, z dużym potencjałem na skuteczność. System penitencyjny powinien się zmieniać, a zakład karny powinien stać się instytucją przygotowującą sprawców przestępstw do życia na wolności zgodnie z zasadami praworządności. Aktualnie z zakładów karnych najczęściej wychodzą przestępcy gotowi popełnić kolejne przestępstwo. Propozycje zmian autorki rozprawy, jak i założenia modelu R – N – R posiadają najważniejszą wspólną cechę jaką jest przygotowywanie skazanych do samokontroli/samoregulacji. To właśnie m.in.: wyuczona bezradność skazanych, brak samokontroli prowadzi do ponownego popełniania przestępstw (znany obszar, w którym skazani potrafią się odnaleźć).

Reasumując, zdaniem autorki, typologia zakładów karnych jest szalenie istotna, w kontekście skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności. Należy stwierdzić ponad wszelką wątpliwość, że szansa na skuteczne wykonywanie kary pozbawienia wolności wzrosłaby znacznie, gdyby kara byłaby wykonywana przede wszystkim w zakładach karnych typu otwartego i typu półotwartego. W tych typach zakładów karnych, w połączeniu z odpowiednim systemem wykonywania kary pozbawienia wolności (system programowanego oddziaływania lub system terapeutycznym), ukryty jest duży potencjał. W przeprowadzonych badaniach empirycznych wykazano znaczne różnice w postępowaniu skazanych z zakładów karnych typu zamkniętego, a tych z zakładów karnych typu półotwartego i otwartego. Skazani z pierwszej grupy najczęściej nie pracują, nie utrzymują kontaktów z rodziną, nie mają własnej rodziny, odbywają karę pozbawienia wolności w systemie zwykłym. Skazani z zakładów karnych typu półotwartego i otwartego najczęściej mają własną rodzinę, utrzymują kontakt z rodziną i bliskimi, znacznie częściej pracują, odbywają karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania lub w

---

⁸⁷⁷ K. Pospiszyl, *Ryzyko – potrzeby – samoregulacja. Wielopłaszczyznowy model diagnostyczno – resocjalizacyjny*, „The Prison Systems Review” 2020, nr 109, s. 14

systemie terapeutycznym. Zdaniem autorki, gdyby większa liczba skazanych odbywała karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu półotwartego i typu otwartego kara ta byłaby wykonywana bardziej skutecznie. Znalazło to odzwierciedlenie w statystykach. Tak się nie dzieje. Zakłady karne typu zamkniętego ograniczają znacznie możliwe formy aktywności skazanych, a jak trafnie podnosi A. Nawój-Śleszyński *„Aktywność jest cechą ludzkiego bytu”*⁸⁷⁸. Te ograniczenia widoczne są również w wynikach badań przedstawionych przez autorkę rozprawy⁸⁷⁹.

Dostrzega się wiele nieprawidłowości wynikających z niedostosowania lub niestosowania odpowiednich przepisów do potrzeb i wzrastającej represyjności⁸⁸⁰ systemu penitencjarnego. W tym miejscu warto przypomnieć, że kara pozbawienia wolności aktualnie jest najsurowszą reakcją prawnokarną państwa na przestępstwa. Wydaje się jednak jakby ustawodawca pozostawał bierny na pewne zjawiska, w tym na brak skuteczności dotychczasowej polityki penitencjarnej. Mają miejsce zmiany w kodyfikacji karnej, natomiast zmierzają one częściej w jeszcze bardziej represyjnym kierunku i uznawane są jako kontrowersyjne⁸⁸¹. Jak wskazuje M. Szwejkowska: *„Nie ma wątpliwości, że motywy uzasadniające represyjne, odwetowe kształtowanie sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności zyskują większą aprobatę opinii publicznej niż te, w świetle których podstawowym celem kary powinno być stworzenie podczas jej odbywania warunków do poprawy skazanego.”*⁸⁸². Należy mieć jednak na uwadze, że czasy publicznego karania skończyły się, a prawa człowieka są wartością nadrzędną. Kara nie musi być nadmiernie dolegliwa⁸⁸³, aby była skuteczna i nie sama

⁸⁷⁸ A. Nawój-Śleszyński, *Aktywność samorządowa*..., s. 5-34.

⁸⁷⁹ Zob. Rozdział V. *Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych i systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022*; Rozdział VI. *Uwarunkowania powrotu do przestępstwa recydywistów penitencjarnych w świetle badań empirycznych*, niniejszej pracy.

⁸⁸⁰ Zob. M. Melezini, *Renesans krótkotrwałej kary pozbawienia wolności*, „Ius Novum” 2021, nr 1, s. 5 – 21.

⁸⁸¹ Biuletyn Informacji Publicznej RPO, *Zmiany w Kkw, Kk i Kpk. Opinia RPO dla Ministra Sprawiedliwości*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-zmiany-kkw-kk-kpk-kontakty-rodzina-opinia-ms>, [dostęp: 19.01.2023 r.].

⁸⁸² M. Szwejkowska, *Skazani na długoterminowe*..., s. 11 – 28.

⁸⁸³ Zob. A. Wróbel – Chmiel, *Dolegliwości uwięzienia odczuwane przez skazanych długoterminowych – sprawców zabójstw*, „Probacja” 2018, nr 3, s. 29 – 49.

dolegliwość jest celem⁸⁸⁴. Warto tu wspomnieć o opisywanej wcześniej zmianie przepisów, które pozwalają na pozbawienie możliwości ubiegania się o warunkowego przedterminowe zwolnienie skazanemu. Pomimo obszernego zbioru orzecznictwa ETPCz⁸⁸⁵ na ten temat, zmiana ta weszła w życie i zdaniem autorki jest swoistym symbolem dzisiejszej polityki karania, polityki która może stać się polityką eliminacyjną. Od wielu lat w piśmiennictwie dostrzega się całkiem inne propozycje tj. takie które zmierzają wręcz do rozszerzenia możliwości korzystania z dobrodziejstwa instytucji warunkowego zwolnienia. Można także odnaleźć propozycje w których mowa o tym, aby warunkowe zwolnienie było stosowane obligatoryjnie wobec prawie wszystkich skazanych. Nasz ustawodawca wybrał inną drogę.

Takie rozwiązania nie powodują absolutnie wzrostu skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności w dużej, zauważalnej skali (w świetle treści przepisu art. 67 § 1 k.k.w.), ale mogą powodować kolejne problemy⁸⁸⁶ związane z brakiem skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności i coraz większą liczbą skazanych w zakładach karnych. Ustawodawca, jak i społeczeństwo winni wziąć odpowiedzialność za proces resocjalizacji⁸⁸⁷, dążyć do skutecznej resocjalizacji, bowiem wszelkie konsekwencje nieskutecznego wykonywania kary pozbawienia wolności poniesie właśnie społeczeństwo, a ustawodawca fiasko⁸⁸⁸. Na ostatnim etapie wykonywania kary pozbawienia wolności odpowiedzialność ta powinna obejmować także w okres przed zwolnieniem skazanego z zakładu karnego⁸⁸⁹,

⁸⁸⁴ Zob. M. Cybulska, *O problemie dolegliwości kary pozbawienia wolności*, „Palestra” 1964, nr 8/11, s. 69 – 70.

⁸⁸⁵ Zob. Oficjalna strona www RPO, RPO: *zakaz warunkowego przedterminowego zwolnienia w przypadku kary dożywocia - do zmiany. Odpowiedź MS*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-warunkowe-zwolnienie-dozywocie-ms-odpowiedz>, [dostęp: 5.04.2024 r.].

⁸⁸⁶ Zob. Rzeczpospolita, *Zastępczyni RPO: Osadzeni w więzieniach też mają swoją godność*, <https://www.rp.pl/dobra-osobiste/art37352251-zastepczyni-rpo-osadzeni-w-wiezieniach-tez-maja-swoja-godnosc>, [dostęp: 12.01.2023 r.].

⁸⁸⁷ Z. St. Iwański, *Kryzys...*, s. 88-124.

⁸⁸⁸ Zob. m.in.: Z. Młynarczyk, *Udział czynnika społecznego w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny” 3/1979, s. 75 - 85; K. Łapińska, M. Mańczuk, *Udział społeczeństwa w polskim postępowaniu wykonawczym – z uwzględnieniem wybranych regulacji państw europejskich*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2016, z. 21, s. 123 – 135.

⁸⁸⁹ Zob. E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, *Rola pomocy postpenitencjarnej z zapobieganiu przestępczości powrotnej*, w: T. Dukiet-Nagórska (red.), *Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej*, Wydawnictwo STO, Katowice 2006, s. 409-416.

zwłaszcza jeśli chodzi o skazanych⁸⁹⁰ tzw. „*długoterminowych*”⁸⁹¹. Odpowiednio wczesne powzięcie przygotowań skazanego do życia poza murami więzienia może przybliżyć⁸⁹² do sukcesu⁸⁹³, jakim jest niepowrotność skazanych do zakładów karnych. W tym miejscu należy znowu przypomnieć zależność występującą pomiędzy skutecznością wykonywania kary pozbawienia wolności, a typologią zakładów karnych i systemów wykonywania kary pozbawienia wolności. Różnice pomiędzy wykonywaniem kary pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego, a zakładach karnych typu półotwartego i otwartego zostały precyzyjnie przedstawione w analizie statystycznej i empirycznej. O ile większa liczba skazanych odbywać będzie karę w zakładach karnych typu otwartego i zakładach karnych typu półotwartego w systemie programowanego oddziaływania i systemie terapeutycznym o tyle większa jest szansa na podniesienie skuteczności wykonywania kary pozbawienia wolności. Wszystko to jest możliwe kierując się zasadą indywidualizacji penitencjarnej w toku wykonywania kary pozbawienia wolności, polegającej w szczególności na kierowaniu jak największej liczby skazanych do otwartego systemu wykonywania kary pozbawienia wolności (zakładu karnego typu otwartego i półotwartego - o ile jest to możliwe ze względu na bezpieczeństwo) oraz motywowaniu przez kadrę penitencjarną większej liczby skazanych do odbywania kary w systemie programowanego oddziaływania.

---

⁸⁹⁰ K. Grudzińska, *Więzień długoterminowy*..., s. 231 – 242.

⁸⁹¹ B.M. Nowak, *(Nie)skazani*..., s. 79 - 88.

⁸⁹² K. Miszewski, *Funkcjonowanie w izolacji więziennej*..., s. 17 – 25.

⁸⁹³ K. Franczuk, *Przygotowanie skazanych do życia na wolności w świetle standardów międzynarodowych*, „Probacja” 2018, nr 4, s. 70-85.

Bibliografia

PIŚMIENNICTWO

1. **Artaszewicz – Zawisza T.**, *Problematyka kwalifikowania osadzonych do kategorii tzw. więźniów niebezpiecznych w świetle obowiązującego ustawodawstwa i planowanych zmian w prawie karnym wykonawczym*, „Palestra” 2016, nr 3, s. 57 – 63.
2. **Balandynowicz A.**, *Probacja – System sprawiedliwego karania – podstawy aksjologiczne*, w: Hołyst B., Redo S.(red.), *Problemy więziennictwa u progu XXI wieku*, CZSW, Warszawa 1996.
3. **Balandynowicz A.**, *Kształtowanie systemu penitencjarnego na przełomie XVIII-XIX wieku a architektura więzień*, „Probacja” 2011, nr II, s. 42 – 69.
4. **Balandynowicz A.**, *Wielopasmowa teoria resocjalizacji z udziałem społeczeństwa*, „Resocjalizacja Polska” 2010, nr 1, s. 121 – 156.
5. **Banaszak B.**, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2012.
6. **Beccaria C.**, *O przestępstwach i karach*, przekład prof. E. S. Rappaport, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1959.
7. **Becker – Pestka D.**, *Formy aktywizacji zawodowej osadzonych w Polsce. Przegląd stosowanych rozwiązań*, „Teraźniejszość – człowiek – edukacja” 2018, t. 21, s.161 – 172.
8. **Biela M.**, *Piękna i bestia?” Analiza przestępczości kobiet w Polsce oraz deprywacyjny wpływ izolacji więziennej*, w: M.H. Kowalczyk, D. Mackojć (red.), *Karanie, terapia, resocjalizacja. W poszukiwaniu najlepszych rozwiązań*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2021, s. 69 – 82.
9. **Biernat T.**, *Stabilność prawa w kontekście wartości, instytucji i funkcjonowania systemu prawnego*, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2016.
10. **Bogunia L.**, *Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności z uwzględnieniem zróżnicowania zakładów karnych*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2008, t. XXIII, No 3068, , s. 97 – 110.

-
11. **Bogunia L., Kalisz T.**, *W sprawie interpretacji art. 67 k.k.w. Rozważania o celach wykonywania kary pozbawienia wolności i kierunkach współczesnej polityki penitencjarnej*, „Nowa Kodyfikacja prawa karnego” 2010, t. XXVI, nr 3231.
  12. **Bulenda T.**, *Charakterystyka populacji więziennej*, w: Bulenda T., Musidłowski R. (red.), *System penitencjarny i postpenitencjarny w Polsce*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2003, s. 224–249.
  13. **Bulenda T.**, *Faktyczne i ustawowe ograniczenia praw więźniów*, w: Machel H. (red.), *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006, s. 295–309.
  14. **Bulenda T., Nawój-Śleszyński A.** (red.), *Polski system penitencjarny w stulecie odzyskania niepodległości. VI Kongres penitencjarny*, Wydawnictwo CZSW, Warszawa 2020.
  15. **Calus M.**, *Kwalifikacja i weryfikacja statusu osadzonych „niebezpiecznych” – analiza rozwiązań kodeksowych w kontekście celów wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: J. Helios, W. Jedlecka, A. Kwieciński, *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z zagadnień nauk penalnych*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019 s. 31 - 40.
  16. **Chańko – Kraszewska A.**, *Rodzina w percepcji i ocenie osób odbywających karę pozbawienia wolności*, „Resocjalizacja Polska” 2018, nr 15, s. 163 – 179.
  17. **Chmielewski K., Pająk M.**, *Organizacja więziennictwa polskiego (1918-1939)*, „Czasopismo prawnohistoryczne” 2017, t. LXIX, z. 2, s. 181-195.
  18. **Chrabkowski M.**, *Rejestracyjna funkcja kary kryminalnej w starożytności i średniowieczu*, „Studia Iuridica Tourniensia” 2015, Vol. 16, t. XVI.
  19. **Cieślak W., Romańczuk-Grącka M.** (red.), *Między stabilnością a zmiennością prawa karnego. Dylematy ustawodawcy*, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Poznań 2018.
  20. **Ciosek M.**, *Człowiek w obliczu izolacji więziennej*, „Stella Maris”, Gdańsk 1996.
  21. **Ciosek M.**, *Psychologia sądowa i penitencjarna*, PWN, Warszawa 2001.
  22. **Ciosek M.**, *Izolacja więzienna a doświadczanie czasu*, „Przegląd Penitencjarny i Kryminologiczny” 1983, nr 11.

-
23. **Consedine J.**, *Sprawiedliwość naprawcza. Przywrócenie ładu społecznego*, Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Warszawa 2004.
  24. **Cybulska M.**, *O problemie dolegliwości kary pozbawienia wolności*, „Palestra” 1964, nr 8/11, s. 69 – 70.
  25. **Czarkowski J.J.**, *Penitencjarystyka – nauka teoretyczna i stosowana*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 99, s. 39- 54.
  26. **Czerwińska – Jakimiuk E.**, *Agresja w perspektywie psychologicznej i filozoficznej. Przegląd wybranych teorii*, „Argument. Biannual Philosophical Journal” Vol. 10 (1/20), 2020, s. 197 – 212.
  27. **Ćwikła M.**, *Izolacja skazanych niebezpiecznych w polskich zakładach karnych*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2021, nr 1, s. 5 – 16.
  28. **Dawidziuk E., Mazur M.**, *Prawa więźniów w najnowszych wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przeciwko Polsce*, „Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarne” 2018, nr 9, s. 46 – 52.
  29. **Deka R.**, *Readaptacja społeczna skazanych jako jeden z warunków bezpieczeństwa społeczności lokalnych*, w: P. Frąckowiak, M. Szykut, *Wielowymiarowość profilaktyki, resocjalizacji i readaptacji społecznej. Tradycja, współczesność, i perspektywy inicjatyw probacyjnych*, Wydawnictwo Edukacyjne AKAPIT, Toruń 2017, s. 136 – 147.
  30. **Derlatka M.**, *Dobro jako wartość i podstawa prawa*, „Palestra” 5/2017, s. 92 – 95.
  31. **Dolata T.**, *Problemy związane z tzw. „drugim życiem” w niektórych polskich zakładach karnych*, „Probacja” 2011, nr III.
  32. **Doroszewska K.**, *Společna škodliвість czynu jako określenie zła w polskim prawie karnym?*, „Młody Jurysta Czasopismo Studentów I Doktorantów Wydziału Prawa I Administracji UKSW” 4/2017, s. 16 – 30.
  33. **Dusza K.**, *Od dekretu o ochronie państwa do Kodeksu karnego z 1969 roku. Przegląd reform prawa karnego i praktyka jego stosowania przez organy wymiaru sprawiedliwości w latach 1944 – 1969*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2022, nr 3, s. 19 – 29.
  34. **Dukiet – Nagórska T. (red.)**, *Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej*, Wydawnictwo STO, Bielsko-Biała 2006.
  35. **Ejchart M., Kosowicz K.**, *Wprowadzenie*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 -7 3, s. 15 – 18.

-
36. **Ejchart M.**, *Rekomendacja Nr R (99) 22 dotycząca przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej. Komentarz*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 139 – 143.
37. **Ejchart M.**, *Prawa więźniów z niepełnosprawnością fizyczną w polskich jednostkach penitencjarnych*, „Palestra” 2014, nr 1 – 2, s. 93 – 98.
38. **Filar M.** (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2012.
39. **Franczuk K.**, *Przygotowanie skazanych do życia na wolności w świetle standardów międzynarodowych*, „Probacja” 2018, nr 4, s. 70 - 85.
40. **Friedrich W.**, *Wychowawczo-resocjalizacyjne środki oddziaływania na skazanych*, "Ogrody Nauk i Sztuk" 2016, t. 6, s. 278 – 288.
41. **Gardocki L.**, *Racjonalizacja czy zaostrzenie polityki karania?*, „Palestra” 1995, nr 39, s. 60 – 62.
42. **Garlicki L.**, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Liber, Warszawa 2009.
43. **Głowacki F.**, *Więziennictwo angielskie*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1925, nr 6, s. 6 – 7.
44. **Grześkowiak A.**, *Rozdział XIV. Objaśnienie wyrażeń ustawowych*, w: Grześkowiak A., Wiak K. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wyd. 3, C.H. Beck, Warszawa 2015.
45. **Góralczyk M.**, *Rola kontaktów z rodziną w resocjalizacji recydywistów penitencjarnych w świetle badań własnych*, w: Nawój-Śleszyński A., Krawczyk-Niewiadomska M. (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 105-110.
46. **Górny J.**, *Zakłady półotwarte i otwarte*, w: Wierzbicki P. (red.), *Rozwój penitencjarystyki w PRL*, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1988, s. 97-115.
47. **Górny J.**, *Międzynarodowy ruch penitencjarny a polska teoria i praktyka wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: Marek A. (red.), *Księga jubileuszowa więziennictwa polskiego 1918-1988*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1990.
48. **Granat M.**, *Godność człowieka art. 30 Konstytucji RP jako wartość i norma prawna*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 8, s. 335-345.

-
49. **Grzesiak S.** (red.), *Psychopedagogiczne konteksty wykonywania kary pozbawienia wolności*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2020.
50. **Grudzińska K.**, *Więzień długoterminowy w izolacji penitencjarnej*, „Resocjalizacja polska” 2013, nr 4, s. 231 – 242
51. **Gucwa-Porębska K.**, *Ewolucja systemów oddziaływań resocjalizacyjnych. Od instytucjonalnej izolacji w kierunku oddziaływań wolnościowych*, „Probacja” 2015, nr III.
52. **Gucwa – Porębska K.**, *Aktywizacja społeczna i zawodowa osadzonych jako istota oddziaływań probacyjnych w środowisku wolnościowym*, „Zeszyty Pracy Socjalnej” 2017, z. 4, s. 311 – 322.
53. **Gulla B., Tucholska K., Wysocka – Pleczyk M.**, *Indywidualna perspektywa czasowa osób skazanych na kary izolacyjne – implikacje dla oddziaływań resocjalizacyjnych*, „Resocjalizacja Polska” 2015, nr 10, s. 41 – 54.
54. **Habzda-Siwek E., Kabzińska J.** (red.), *Psychologia i prawo. Między teorią a praktyką*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot 2014.
55. **Hahn J.**, *Rozkosz zabijania. Publiczne rytuały karania i egzekucji oraz śmierć jako widowisko w cesarskim Rzymie*, Wydawnictwo Naukowe CONTACT/ABC, Gniezno 2018.
56. **Hartwich F.**, *Korzystanie przez osadzonych z telefonów, ze szczególnym uwzględnieniem telefonów komórkowych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 94, s. 51 – 72.
57. **Hawrylak Ł.**, *Kara pozbawienia wolności przez pryzmat postulatów humanitarnej szkoły prawa karnego*, w: M.H. Kowalczyk, D. Mackojć (red.), *Karanie, terapia, resocjalizacja. W poszukiwaniu najlepszych rozwiązań*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2021, s. 153 - 161.
58. **Helios J., Jedlecka W., Kalisz T.**, *Zakład karny i szkoła jako przykład instytucji totalnych*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2020.
59. **Heszen-Niejodek I.**, *Psychologia zdrowia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
60. **Hołda Z.**, *Ochrona godności ludzkiej skazanego na karę pozbawienia wolności*, „Palestra” 1988, nr 7.

-
61. **Hołda Z., Lasocik Z., Rzepliński A., Szymanowski T.** (red.), *Zachodnie ustawy penitencjarne. Teksty ustaw z komentarzami (Francja, Hiszpania, Niemcy, Szwecja)*, Instytut Profilaktyki i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, Kalisz 1994.
62. **Hołda Z.**, *Prawo karne wykonawcze*, Kantor Wydawniczy ZAKAMYCZE, Kraków 1998.
63. **Hołda J., Hołda B., Żórawska B.**, *Prawo karne wykonawcze*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
64. **Hołyst B.**, *Kryminalistyka*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1996.
65. **Hołyst B.**, *Kryminologia*, LexisNexis, Warszawa 2004.
66. **Hołyst B.**, *Wiktymologia*, Wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2006.
67. **Hołyst B.**, *Bezpieczeństwo jednostki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.
68. **Hołyst B.**, *Bezpieczeństwo, ogólne problemy badawcze*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.
69. **Hołyst B., Redo S.** (red.), *Problemy więziennictwa u progu XXI wieku*, CZSW, Warszawa 1996.
70. **Hryniewicz-Lach E.**, *Kara kryminalna w świetle Konstytucji RP*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
71. **Hulak A.**, *Edukacja skazanych w polskim systemie penitencjarnym – przemiany szkolnictwa więziennego na przestrzeni lat*, w: Nawój-Śleszyński A., Krawczyk-Niewiadomska M. (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 60 – 68.
72. **Indecki K.**, *W sprawie metod doboru próby w badaniach nad recydywą*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica 10. Prawo karne” 1982, s. 91–102.
73. **Indecki K.** (red.), *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi w 45. roku pracy naukowej i dydaktycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
74. **Iwanowska A.**, *Przygotowanie skazanych do życia na wolności w trybie art. 164 k.k.w.*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2013.

-
75. **Iwański Z. St.**, *Kryzys kary pozbawienia wolności*, „Probacja” 2015, nr 4, s. 88-124.
76. **Jakubowska-Hara J., Skupiński J.** (red.), *Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009.
77. **Jankowska-Guściora M.**, *Starość w obliczu uwięzienia – zakres oddziaływań penitencjarnych podejmowanych wobec seniorów*, w: D. Kowalczyk, M. Snopek (red.), *Teoretyczno-praktyczne konteksty resocjalizacji penitencjarnej skazanych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2015, s. 105-115.
78. **Janus – Dębska A.**, *Praca na cele społeczne jako szansa jednostki na uniknięcie psychospołecznych skutków izolacji więziennej*, „Probacja” 2017, nr IV, s. 43- 58.
79. **Januszkiewicz E.**, *Więźniowie „niebezpieczni” w izolacji a bezpieczeństwo społeczne oraz bezpieczeństwo zakładów karnych*, w: Guzik-Makaruk E.M, Pływaczewski E.W. (red.), *Współczesne oblicza bezpieczeństwa*, Temida 2, Białystok 2015, s. 317 – 324.
80. **Jasiński D.**, *Zalety Sytemu Progresywnego i potrzeba zastosowania go w Polsce*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1925, nr 7, s. 10 -11.
81. **Jaworska A.**, *Wsparcie społeczne jako podstawa kapitału społecznego w warunkach wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: Nawój-Śleszyński A., Łuczak J., *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 129-137.
82. **Jaworska – Wieloch A.**, *Szczególne przesłanki warunkowego przedterminowego zwolnienia przy środkach zabezpieczających*, „Probacja” 2013, nr II, s. 115 -128.
83. **Jaworska – Wieloch A., Sitarz O.**, *Prawa osadzonych w praktyce penitencjarnej w świetle ustalonych porządków wewnętrznych jednostek penitencjarnych i ich konfrontacja z orzecznictwem ETPC*, „Archiwum Kryminologii” 2018, t. XL, s. 459 – 493.
84. **Jaworska – Wieloch A.**, *Odwolanie warunkowego zwolnienia*, Wydawnictwo Poltext, Warszawa 2016, s. 27 – 46.
85. **A. Jaworska – Wieloch**, *Co ważniejsze: stabilność przesłanek negatywnego wyniku próby czy zasada chwywania ustawy w locie? Dylematy ustawodawcy wokół przepisów intertemporalnych dotyczących odwołania warunkowego*

- zwolnienia, w: Cieślak W., Romańczuk-Grącka M. (red.), *Między stabilnością a zmiennością prawa karnego. Dylematy Ustawodawcy*, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Poznań 2018, s. 233 – 241.
- 86. Juczyński Z., Ogińska-Bulik N.** (red.), *Zasoby osobiste i społeczne sprzyjające zdrowiu jednostki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003.
- 87. Kaczmarczyk-Kłak K.**, *Godność człowieka w Konstytucji RP i konstytucjach innych państw*, „Studia Prawnicze KUL” 2010, nr 1, s. 63-77.
- 88. Kaczorowska K.**, *Podkultura więzienna*, w: J. Helios, W. Jedlecka, A. Kwieciński, *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z zagadnień nauk penalnych*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019, s.107 – 116.
- 89. Kalisz T.**, *Kara pozbawienia wolności z perspektywy rozważań teleologicznych dotyczących wymiaru i wykonania kary*, w: T. Kalisz (red.), *Prawo karne wykonawcze w systemie nauk kryminologicznych. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leszka Boguni*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011, s. 227 – 244.
- 90. Kalisz T.**, *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności z perspektywy problemów z ustalaniem treści i kierunku prognozy kryminologicznej*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2013, t. XXX, nr 3524, s. 175 – 190.
- 91. Kalisz T., Kwieciński A.**, *Cele izolacji penitencjarnej w perspektywie odrzucenia idei przymusowej resocjalizacji*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2013, t. XCV, nr 3550.
- 92. Kalisz T.**, *Szczególna ochrona osadzonych w warunkach zwiększonej izolacji i zabezpieczenia*, w: A. Nawój-Śleszyński, J. Łuczak, *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 67 – 78.
- 93. Kalisz T.**, *Osadzeni niebezpieczni. Procedura kwalifikacji, jej weryfikacja oraz zakres ograniczeń*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2017, t. XLIII, nr 3762, s. 177 – 190.
- 94. Kalisz T.**, *Kara pozbawienia wolności w perspektywie ewolucji systemów penitencjarnych oraz zmian w zakresie koncepcji penologicznych*, w: J. Koredczuk, P. Wiązek (red.), *Zgromadzenia stanowe i organy*

- przedstawicielskie w dziejach. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Marianowi Józefowi Ptakowi*, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2020, s. 195 – 216.
95. **Kieszkowska A.**, *Adaptacja skazanych do warunków wolnościowych w ramach warunkowego przedterminowego zwolnienia*, w: Cieślak W., Romańczuk-Grącka M. (red.), *Między stabilnością a zmiennością prawa karnego. Dylematy Ustawodawcy*, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Poznań 2018, s. 167 – 178.
  96. **Klima J.**, *Prawa Hammurabiego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1957, s. 40 – 69.
  97. **Klimczak J.**, *Prizonizacja a skazani na karę dożywotniego pozbawienia wolności*, „Archiwum Kryminologii” 2017, t. XXXIX, s. 231 – 248.
  98. **Kmak K.**, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności a ogólne dyrektywy wymiaru kary*, „Ius Novum” 2021, nr 3, s. 47 – 62.
  99. **Kochanowski J.**, *Powrót kary sprawiedliwej*, „Ius et Lex” 2006, nr 1.
  100. **Kojadyńska A., Gałędek J.**, *Resocjalizacja osadzonych przebywających w zakładzie karnym*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2017, nr 2, s. 84 – 90.
  101. **Kolanko W.**, *Z problematyki orzekania i wykonywania zastępczej kary pozbawienia wolności za grzywnę*, „Palestra” 2011, nr 7-8, s. 68 – 77.
  102. **Kotlenga A.**, *Diagnozowanie sprawców przestępstw wskazaniem dla możliwości oddziaływań resocjalizacyjnych*, „Probacja” 2016, nr III, s. 98 – 99.
  103. **Koreccy G.J.**, *Polska bibliografia penitencjarna. Lata 1970–2009*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011.
  104. **Kosonoga J.** (red.), *Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz Orzeczniczy za rok 2020*, Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 2021.
  105. **Krajewska A.**, *Granice swobodnego uznania sędziowskiego w aspekcie odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia*, w: J. Helios, W. Jedlecka, A. Kwieciński, *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z*

- zagadnień nauk penalnych*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019, s.117 – 128.
106.   **Krajewski K.**, *Rozmiary i dynamika populacji więziennej w Polsce na tle tendencji europejskiej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 59, s. 37-54.
  107.   **Krajewski K.**, *Spór o politykę karną w Polsce i problem kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i alternatyw kary pozbawienia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2007, nr 54, s. 5-26.
  108.   **Krawczyk T.L.**, *Prywatne Więzienia. Tak czy nie?*, Ius et lex Warszawa 2005.
  109.   **Kuć M.**, *Indywidualizacja postępowania ze skazanymi jako zasada prawa karnego wykonawczego*, „Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL” 2005, z. 1, s. 145 – 161.
  110.   **Kuć M.**, *Indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności*, Towarzystwo naukowe KUL, Lublin 2007.
  111.   **Kuć M.**, *Prawne podstawy resocjalizacji*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2011.
  112.   **Kuć M., Gałązka M.**, *Prawo karne wykonawcze*, Wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2013.
  113.   **Kuć M.**, *The Purposes of Executing the Penalty of Imprisonment Pursuant to the Executive Penal Code*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”, Tom XVII, numer 19 (1), Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL, Lublin 2022, s. 181 – 196.
  114.   **Kulawiecka E.**, *Nowy model kształcenia Służby Więziennej w kontekście organizacji uczącej się. Optymalizacja działań*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2019, nr 104, s. 5 – 18.
  115.   **Kunaj M.**, *Sylwetka skazanego za przestępstwo z art. 197 – 203 Kodeksu karnego popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych. Raport z badań*, w: J. Helios, W. Jedlecka, A. Kwieciński, *Prawo wobec wyzwań współczesności. Z zagadnień nauk penalnych*, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2019, s.129 – 139.

-
116. **Kunderewicz C.**, *Najstarsze prawa świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1990.
117. **Kuryłowicz M.**, *System pomocy postpenitencjarnej jako element zintegrowanego systemu readaptacji*, w: B. M. Nowak, S. Grzesiak (red.) *Strategia reintegracji społecznej. Integralny model wspomagania resocjalizacyjno – readaptacyjnego*, Wyższa Szkoła Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022, s. 193 – 199.
118. **Kusztal J., Franczyk E.**, *Samotność w izolacji penitencjarnej w pedagogice resocjalizacyjnej*, „Studia z teorii wychowania” 2020, t. XI, nr 2(31), s. 245-255.
119. **Kuźmicki W.**, *Przygotowanie do zwolnienia z zakładu karnego na podstawie art. 164 Kodeksu karnego wykonawczego. Stan realizacji i potrzeby rozwiązań systemowych*, „Probacja” 2020, nr I, s.141 – 168.
120. **Kwieciński A.**, *Psychologiczne aspekty izolacji penitencjarnej - wybrane zagadnienia*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2005, s 161 – 167.
121. **Kwieciński A.**, *Cele stosowania i wykonywania leczniczych środków zabezpieczających*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2006, nr 2841.
122. **Kwieciński A., Kalisz T.**, *Skazani z zaburzeniami preferencji seksualnych w polskim systemie penitencjarnym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 60, s. 69 – 78.
123. **Kwieciński A.**, *Procedura wymiaru i wykonania kar dyscyplinarnych wobec skazanych na karę pozbawienia wolności. Cz. 1 (art. 144 k.k.w. - art. 145 k.k.w.)*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2013, nr 29, s. 199 - 218.
124. **Kwieciński A.**, *Stosowanie warunkowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności w kontekście decyzji o wykonywaniu postpenalnego środka zabezpieczającego z art. 95a k.k.*, „Probacja” 2014, nr 2.
125. **Kwieciński A.**, *Terapia, opieka czy resocjalizacja? Optymalizacja modelu traktowania osób starszych w warunkach izolacji penitencjarnej. Uwagi na tle książki S. Grzesiaka „Praca penitencjarna z więźniami seniorami*, „Probacja” 2014, nr 3, s. 155 – 163.
126. **Kwieciński A., Mrozek K.**, *Instytucja odroczenia wykonania kary z powodu przeludnienia w świetle Wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 26 maja*

- 2008 roku, w: P. Stępnia, T. Kalisz, W. Zalewski (red.), *Czy i jakie więzienia są potrzebne. Rozważania na tle zagadnień współczesności*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Uniwersytet Gdański, Polskie Towarzystwo Penitencjarne, Poznań 2016, s. 334-342.
127. **Kwieciński A.**, *Przegląd orzecznictwa europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach polskich z zakresu prawa karnego wykonawczego*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2020, nr 120/2, s. 125-133.
128. **Kwieciński A.**, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017.
129. **Kwieciński A.** (red.), *Dziesięć lat funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2021.
130. **Kwieciński A.** (red.), *Zmiany w prawie karnym wykonawczym w latach 2009-2014*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
131. **Kwieciński A., Polak – Kruszyk A.**, *Prawo osadzonych do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego – uwagi na tle najnowszych rozstrzygnięć Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Nowa kodyfikacja prawa karnego” 2023, t. LXVII, s. 145 – 161.
132. **Lachowski J.**, *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 121 – 172.
133. **Lachowski J., Marek A.**, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Wyd. 2, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
134. **Lachowski J.**, *Warunkowe zwolnienie z kary dożywotniego pozbawienia wolności – wybrane zagadnienia*, w: Zalewski W. (red.), *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, Gdańsk 2015.
135. **Lachowski J.**, *Warunkowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010.
136. **Lelental S.**, *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu*, Uniwersytet Łódzki, Łódź 1983.
137. **Lelental S.**, *Indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności*, Łódź 1970.
138. **Lelental S.**, *Kodeksy karne wykonawcze 1969↔1997*, Wydawnictwo prawnicze Lex, Sopot 1998.

139. **Lelental S.**, *Założenia typologii zakładów karnych w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1972, seria I, z. 85, s. 16.
140. **Lelental S.**, *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 1990.
141. **Lelental S.**, *Postępowanie z recydywistami w świetle projektu kodeksu karnego wykonawczego*, „Biuletyn kryminologiczny”, 1993, nr 2, s. 23 – 31.
142. **Lelental S.**, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 1999.
143. **Lelental S.**, *Cel wykonywania kary pozbawienia wolności oraz warunki i środki jego realizacji w świetle art. 67 k.k.w.*, w: V. Konarska – Wrzosek, J. Lachowicz, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 865 – 869.
144. **Lelental S.**, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd. 4, C.H. Beck, Warszawa 2012.
145. **Lelental S.**, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd. 5, C.H. Beck, Warszawa 2014.
146. **Lelental S., Szczygieł G.B.**, *X lat obowiązywania Kodeksu Karnego Wykonawczego*, Temida 2, Białystok 2009.
147. **Lelental S.**, *Profesor Emil Stanisław Rappaport – uczony, kodyfikator, organizator i uczestnik międzynarodowego ruchu naukowego, inicjator uchwał „Kodeksu karnego wykonawczego”, nauczyciel akademicki, kierownik pierwszego w Polsce Zakładu Prawa Karnego Wykonawczego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 89, IV.
148. **Lelental S., Niewiadomska – Krawczyk M.**, *Przebieg prac nad przygotowaniem projektów kodyfikacji karnej z 1997 roku, ze szczególnym uwzględnieniem projektu kodeksu karnego wykonawczego*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2019, t. LIV, nr 3969, s. 29 – 35.
149. **Lenart – Kłoś K.**, *Wartość pracy dla pracujących osób pozbawionych wolności*, „Zeszyty Naukowe KUL” 63/2020, nr 1(249), s.69 – 82.
150. **Lernell L.**, *Rozważania o przestępstwie i karze na tle zagadnień współczesności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1975.

151.   **Lesiński, B., Rozwadowski W.**, *Historia prawa*, PWN, Warszawa – Poznań 1981.
152.   **Leszczyńska A.**, *Implementation of the isolation and protection function of the penalty of imprisonment by various types of penal institutions*, w: Szwejkowska M.M. (red.), *The objectives of the long-term incarceration*, Publishing House of the Department of International Public Law Faculty of Law and Administration University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Olsztyn 2017.
153.   **Leszczyńska A.**, *Prawa i obowiązki osób pozbawionych wolności*, w: Nawój-Śleszyński A., Leszczyńska A. (red.), *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019.
154.   **Leszczyńska A.**, *Sprawozdanie z I Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Kół Naukowych „Współczesne problemy penitencjarystyki”*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 97.
155.   **Leszczyńska A.**, *Od kary śmierci do „zakazu” warunkowego zwolnienia*, „Probacja” 2019, nr II.
156.   **Leszczyńska A.**, *Powrotność skazanych do zakładów karnych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 96.
157.   **Leszczyńska A.**, *Funkcja izolacyjno-zabezpieczająca kary pozbawienia wolności a typologia zakładów karnych*, „The Prison System Review” 2019, nr 103.
158.   **Leszczyńska A., Michalska K.**, *Gwarancje konstytucyjne a prawo karne w dobie zmian*, w: Cieślak W., Romańczuk-Grącka M. (red.), *Między stabilnością a zmiennością prawa karnego. Dylematy Ustawodawcy*, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Poznań 2018, s. 66 – 75.
159.   **Lewicka – Zelent A., Trojanowska E.**, *Potrzeba wykorzystywania przez pracowników penitencjarnych mediacji w rozwiązywaniu konfliktów z udziałem osadzonych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 101, s. 95 – 108.
160.   **Linowski K.**, *Więzienie a skazani młodociani*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 4, s. 215 – 230.
161.   **Łakomy K.**, *Warunkowe przedterminowe zwolnienie sprawców skazanych na kary najsurowsze – ujęcie de lege lata i de lege ferenda*, „Zeszyt

- Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM” 2019, nr 9, s. 195 – 211.
- 162. Łapińska K., Mańczuk M.,** *Udział społeczeństwa w polskim postępowaniu wykonawczym – z uwzględnieniem wybranych regulacji państw europejskich*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2016, z. 21, s. 123 – 135.
- 163. Łuczak M.,** *Ośrodki diagnostyczne – rola indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: Nawój-Śleszyński A., Łuczak J., *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 19-29.
- 164. Łukasik J. M., Nowosad I.,** *Readaptacja społeczna byłych skazanych. Dyskusje wokół projektu realizowanego w województwie lubuskim*, „Resocjalizacja Polska” 2020, nr 19, s. 273 – 283.
- 165. Machel H.,** *Resocjalizacja penitencjarna – współczesny casus polski*, w: Indeck K. (red.), *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki, Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi w 45. roku pracy naukowej i dydaktycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
- 166. Machel H.,** *Sens i bezsens resocjalizacji penitencjarnej – casus polski*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008.
- 167. Machel H.,** *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*, Arche, Gdańsk 2003.
- 168. Machel H.,** *Niektóre czynniki wzmacniające skuteczność poprawczą więzienia*, w: w: T. Kalisz (red.), *Prawo karne wykonawcze w systemie nauk kryminologicznych. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leszka Boguni*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2011, s. 168 - 187.
- 169. Machel H.,** *Sens i bezsens długotrwałej izolacji więziennej – opracowanie poświęcone karze 25 lat pozbawienia wolności oraz karze dożywotniego pozbawienia wolności*, w: W. Zalewski (red.), *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015, s. 9-18.
- 170. Majchrzyk Z.,** *Psychologia sądowa. Aktualne problemy opiniowania dorosłych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012.

-
171. **Malec J.**, *Przeprowadzanie i wykorzystanie badań psychologicznych oraz psychiatrycznych w polskich zakładach karnych*, w: *Stan i węzłowe problemy polskiego więziennictwa*, cz. IV, w: *Biuletyn RPO. Materiały nr 42*, Biuro RPO, Warszawa 2000, s. 11-80.
172. **Marek A.**, *Reforma prawa karnego – uwagi i postulaty*, „Nowe Prawo” 1981, nr 7–8, s. 99-113.
173. **Marek A.**, *Prawo karne*, 5 wydanie, C.H. Beck, Warszawa 2014.
174. **Marszał K.**, *Proces karny: zagadnienia ogólne*, Wydawnictwo Wolumen, Katowice 2013.
175. **Marszał M.**, *Recepcja idei „umowy społecznej” Jeana – Jacquesa Rousseau w polskiej myśli prawnej w okresie międzywojennym*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, vol. XXV, 3, s. 643-657.
176. **Maruszewska A.**, *Systemy wykonania kary pozbawienia wolności w powrót do przestępstwa w zarysie prawnym i psychologicznym*, „Studia Prawnicze, Rozprawy i materiały” 2023, nr 2(33), s. 235 – 248.
177. **Melezini M.**, *Punitywność wymiaru sprawiedliwości karnej w Polsce w XX wieku*, Temida 2, Białystok 2003.
178. **Melezini M.**, *Rozdział II. Ustawowy a sądowy wymiar kary*, w: T. Kaczmarek (red.), *System Prawa Karnego. Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, Tom 5, Wydawnictwo C. H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2015, s. 131 – 183.
179. **Melezini M.** (red.), *Kary i inne środki reakcji prawnokarnej. System prawa karnego*. Tom 6, Wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2016.
180. **Melezini M.**, *Wokół propozycji zmiany górnej granicy kary pozbawienia wolności oraz rezygnacji z kary 25 lat pozbawienia wolności*, „Ius Novum” 2022, nr 3, s. 7 -22.
181. **Melezini M.**, *Renesans krótkotrwałej kary pozbawienia wolności*, „Ius Novum” 2021, nr 1, s. 5 – 21.
182. **Mielnik D.**, *Kara śmierci w polskim prawie karnym. Refleksje historyczno-dogmatyczne*, ARCHAEGRAPH, Łódź 2017.
183. **Migdał J.**, *Służba Więzienna – model a rzeczywistość. Próba oceny*, „Czasopismo prawa karnego i nauk penalnych” 2005, z. 1, s. 139-151.
184. **Migdał J.**, *Polski system penitencjarny w latach 1928-1939*, Arche, Gdańsk 2012.

-
185. **Miszewski K.**, *Zabójcy w więzieniu*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2015.
186. **Miszewski K.**, *O (nie)szkodliwości kary długoterminowego pozbawienia wolności na psychikę i zdrowie fizyczne więźniów*, „Archiwum Kryminologii” 2017, t. XXXIX, s. 198-229.
187. **Miszewski K.**, *Funkcjonowanie w izolacji więziennej skazanych na ekstremalnie długie kary pozbawienia wolności a szansa na udaną readaptację po zwolnieniu*, „Szkoła specjalna” 2021, t. LXXXII (1), s. 17 – 25.
188. **Młynarczyk Z.**, *Udział czynnika społecznego w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny” 1979, nr 3, s. 75 – 85.
189. **Moczydłowski P.**, *Drugie życie w instytucji totalnej*, Uniwersytet Warszawski, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Warszawa 1988.
190. **Moras M.**, *Tortury a kara za nieposłuszeństwo w austriackich procedurach karnych epoki oświecenia*, „Krakowskie Studia z Historii i Prawa” 2014, nr 7(2), s. 218–221.
191. **Mosakowski M., Ślęzak J.**, *Od procesów inkwizycyjnych do humanitaryzacji prawa karnego w dobie Oświecenia*, Uniwersytet Gdański, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Politologii, Gdańsk 2017.
192. **Mrozek K.**, *Istota długoterminowej kary pozbawienia wolności oraz jej struktura i dynamika*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2011, t. XXVII, s. 235-244.
193. **Mrozek K.**, *Klasyfikacja skazanych na karę pozbawienia wolności. Wskazówki interpretacyjne wydawania (procesu konstruowania) decyzji komisji penitencjarnej*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2023, t. LXVII, nr 4177, s. 165 – 173.
194. **Mudrecka I.**, *Skuteczność i efektywność kary pozbawienia wolności – przegląd badań empirycznych*, w: B. M. Nowak, S. Grzesiak (red.) *Strategia reintegracji społecznej. Integralny model wspomagania resocjalizacyjno – readaptacyjnego*, Wyższa Szkoła Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022, s. 87 – 116.
195. **Musiół S.**, *Negatywne aspekty kary pozbawienia wolności*, „Probacja” 2013, Nr 4.

-
- 196. Musidlowski R.,** *Zbiorowe wystąpienia osób pozbawionych wolności w latach osiemdziesiątych*, w: *Stan i węzłowe problemy polskiego więziennictwa*, cz. II, „Biuletyn RPO. Materiały” 1997, nr 32, s. 248-271.
- 197. Mycka K.,** *Praktyka orzecznicza sądów polskich w kontekście wykonywania kar i środków karnych*, w: Jakubowska-Hara J., Nowak C. (red.), *Problemy aktualnej polityki karnej w Polsce na tle przeludnienia zakładów karnych*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2010.
- 198. Nadzieja – Maziarz A.,** *Kobieta odbywająca karę w warunkach izolacji więziennej – problem marginalny?*, „Resocjalizacja polska” 2013, nr 5, s. 63 - 75.
- 199. Nawój-Śleszyński A.,** *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007.
- 200. Nawój-Śleszyński A.,** *Problemy realizacji systemu programowanego oddziaływania*, w: Ambrozik W., Stępiak P. (red.), *Służba Więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej*, UAM w Poznaniu, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, Poznań – Warszawa – Kalisz 2004.
- 201. Nawój-Śleszyński A.,** *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania w świetle badań empirycznych*, w: Indeck K. (red.), *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2004.
- 202. Nawój-Śleszyński A.,** *System programowanego oddziaływania w teorii i w praktyce*, w: Urban B. (red.), *Profilaktyka społeczna i resocjalizacja młodzieży*, Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna imienia Kardynała Augusta Hlonda, Mysłowice 2004.
- 203. Nawój-Śleszyński A.,** *Sprawcy przestępstw seksualnych a polityka penitencjarna*, w: Urban B. (red.), *Profilaktyka społeczna i resocjalizacja młodzieży*, Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna imienia Kardynała Augusta Hlonda, Mysłowice 2004.
- 204. Nawój-Śleszyński A., Lelental S.,** *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania*, w: Bulenda T., Knap W., Lasocik Z. (red.), *Więziennictwo na początku XXI wieku*, IPSiR UW, Warszawa 2007.

-
- 205. Nawój-Śleszyński A.,** *Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec sprawców przestępstw seksualnych w opinii wychowawców penitencjarnych*, w: Ambrozik W., Machel H., Stępiak P. (red.), *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych*. IV Kongres Penitencjarny, Wydawnictwo UAM w Poznaniu, Uniwersytet Gdański, Centralny Zarząd Służby Więziennej. Poznań-Gdańsk-Warszawa-Kalisz 2008.
- 206. Nawój-Śleszyński A.,** *Mediacja i porozumienie pomiędzy sprawcą przestępstwa a pokrzywdzonym w polskim prawie karnym*, w: Gabzdyl J. (red.), *Komunikacja w edukacji. Uwarunkowania i właściwości*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, Racibórz 2009.
- 207. Nawój-Śleszyński A.,** *Problemy zapewnienia bezpieczeństwa osobistego osobom pozbawionym wolności przez administrację więzienną w warunkach przeludnienia jednostek penitencjarnych*, w: Lelental S., Szczygiel G.B. (red.), *X lat obowiązywania kodeksu karnego wykonawczego*, Temida 2, Białystok 2009.
- 208. Nawój-Śleszyński A.,** *Rola wychowawcy penitencjarnego w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania*, w: Jezierska, A. Rejzner, P. Szczepaniak, A. Szecówka (red.), *Profilaktyka społeczna i resocjalizacja w nurtach inkluzji. Doświadczenia, problemy, perspektywy międzynarodowe*, Wyd. IPSiR UW, UW r Instytut Pedagogiki Zakład Resocjalizacji, Warszawa 2013.
- 209. Nawój-Śleszyński A.,** *Niektóre problemy wykonywania kary pozbawienia wolności wobec więźniów w wieku senioralnym*, w: A. Jaworska (red.), *Senior w obliczu izolacji penitencjarnej. Konteksty praktyczne i empiryczne*, Wydawnictwo EM – Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Bydgoszcz 2013.
- 210. Nawój-Śleszyński A.,** *Zakład terapii społecznej – brakujące ogniwo w polskim systemie penitencjarnym*, w: Stępiak P. (red.), *Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system*, Wyd. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, Polskie Towarzystwo Penitencjarne, Kalisz-Poznań 2014.
- 211. Nawój-Śleszyński A.,** *Przymus leczenia i rehabilitacji sprawców przestępstw uzależnionych od alkoholu albo środków odurzających lub psychotropowych. Aspekty prawno-kryminologiczne*, w: Jaworska A., Kozłowski P. (red.),

- Uzależnienia chemiczne i przemoc domowa. Konteksty penitencjarne i terapeutyczne*, Wyd. Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Bydgoszcz 2014.
- 212. Nawój-Śleszyński A.**, *Indywidualizacja wykonywania kary pozbawienia wolności w kontekście zmian kodeksu karnego wykonawczego w latach 2009–2014*, w: Kwieciński A. (red.), *Zmiany w prawie karnym wykonawczym w latach 2009-2014*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- 213. Nawój-Śleszyński A., Łuczak J.**, *Środki zabezpieczające stosowane wobec sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej popełnionych w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych*, w: Sygit B. (red.), *...ale prawdy szukaj w czynie. Złota Księga Prof. dr hab. dr h.c. Brunona Hołysty*, Uniwersytet Łódzki, Fundacja "Ubi societas, ibi ius", Łódź 2015.
- 214. Nawój-Śleszyński A.**, *Kształtowanie się modelu wykonywania kary pozbawienia wolności wobec skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi w polskim systemie penitencjarnym*, w: Jaworska A. (red.), *Readaptacja społeczna sprawców przestępstw z niepełnosprawnością psychiczną i intelektualną*, Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Bydgoszcz 2015.
- 215. Nawój-Śleszyński A., Nawój J.**, *Wybrane problemy czeskiej i polskiej penitencjarystyki*, w: Bulenda T., Rzepliński A. (red.), *Modernizowanie więziennictwa. V Kongres Penitencjarny*, Wyd. Uniwersytet Warszawski IPSIR, CZSW, Warszawa 2015.
- 216. Nawój-Śleszyński A.**, *Wybrane zagadnienia austriackiego systemu penitencjarnego*, w: Bulenda T., Rzepliński A. (red.), *Modernizowanie więziennictwa. V Kongres Penitencjarny*, Wyd. Uniwersytet Warszawski IPSIR, CZSW, Warszawa 2015.
- 217. Nawój-Śleszyński A.**, *Rola zatrudnienia więźniów w okresie penalnym w procesie readaptacji po odbyciu kary pozbawienia wolności*, w: A. Jaworska (red.), *Aktywność zawodowa skazanych jako obszar oddziaływań penitencjarnych*, Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Bydgoszcz 2016.
- 218. Nawój-Śleszyński A.**, *Przeludnienie zakładów karnych nadal poważnym problemem polityki karnej i penitencjarnej Polski*, w: Szwejkowska M., Ryś R. (red.), *Współczesne wyzwania dla systemów penitencjarnych na świecie*, Wyd. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytet Warmińsko – Mazurski, Olsztyn 2016.

219. Nawój-Śleszyński A., *Perspektywy dekompresji populacji więziennej w Polsce*, w: Stępnia P., Kalisz T., Zalewski W. (red.), *Czy i jakie więzienia są potrzebne? Rozważania na tle zagadnień współczesności. Księga rocznicowa z okazji 25 lat Polskiego Towarzystwa Penitencjarnego*, UAM w Poznaniu, Uniwersytet Gdański, Polskie Towarzystwo Penitencjarne, Poznań- Gdańsk- Wrocław - Kalisz 2016.
220. Nawój-Śleszyński A., *Modyfikacja systemu pomocy postpenalnej w społecznej readaptacji osób po opuszczeniu zakładów karnych*, w: Kowalczyk M. (red.), *Uwarunkowania i przebieg procesów resocjalizacji, readaptacji i inkluzji społecznej*, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, Toruń 2017.
221. Nawój-Śleszyński A., *Escapes of prisoners from different places of imprisonment-is it a failure of the isolation function-securing the imprisonment*, w: Szwejkowska M. (red.), *The Objectives of the Long-Term Incarceration*, Olsztyn 2017.
222. Nawój-Śleszyński A., Nawój J., *Dewianci i przestępcy seksualni w izolacji penitencjarnej*, „Auxilium Sociale. Wsparcie Społeczne” 2001, nr 2.
223. Nawój-Śleszyński A., *System programowanego oddziaływania w świetle badań empirycznych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, Rok XI, z. 1, s. 172 – 191.
224. Nawój-Śleszyński A., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym w świetle zasady indywidualnego oddziaływania*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2009, nr 64-65.
225. Nawój-Śleszyński A., *Motywacyjna rola systemu programowanego oddziaływania w rozwiązywaniu problemów alkoholowych osób pozbawionych wolności*, „Świat Problemów” 2010, nr 11.
226. Nawój-Śleszyński A., *Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności i warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary pozbawienia wolności a populacja więzienna*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 71
227. Nawój-Śleszyński A., *Skazani odbywający zastępczą karę pozbawienia wolności i ukarani w populacji więziennej – z problematyki redukcji populacji więziennej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 78.
228. Nawój-Śleszyński A., *Problem przeludnienia więzień w Polsce w świetle Rekomendacji R (99)22 Rady Europy z 30 września 1999 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 81.

-
229. Nawój-Śleszyński A., *Rola środków penalnych związanych z poddaniem sprawcy próbie w kształtowaniu rozmiarów populacji więziennej w Polsce*, „Probacja” 2014, nr 2.
230. Nawój-Śleszyński A., *Problem indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności wobec więźniów w wieku senioralnym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 83.
231. Nawój-Śleszyński A., Lelental S., *Wykonywanie tymczasowego aresztowania i kary pozbawienia wolności wobec cudzoziemców w Polsce*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 87.
232. Nawój-Śleszyński A., Nawój J., *Rola Opolskiego Dyskusyjnego Klubu Penitencjarnego w kształtowaniu nowoczesnej myśli penitencjarnej w Polsce*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 89.
233. Nawój-Śleszyński A., *Warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych systemach jej wykonywania*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, nr 36.
234. Nawój-Śleszyński A., *Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności i ich potencjał reedukacyjny*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2016, nr 92.
235. Nawój-Śleszyński A., *Aktywność samorządowa więźniów w polskim systemie penitencjarnym. Podstawy prawne i praktyka*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 94.
236. Nawój-Śleszyński A., Lelental S., *Polska Bibliografia Penitencjarna. Lata 2015 (uzupełnienie) 2016*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 96.
237. Nawój-Śleszyński A., *Populacja więzienna w Polsce po nowelizacji systemu prawa karnego ustawą z 20 lutego 2015 roku*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2018, t. XLVIII.
238. Nawój-Śleszyński A., *Polski system penitencjarny w stulecie odzyskania niepodległości państwa (VI Polski Kongres Penitencjarny, Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej w Popowie 6 – 8 lutego 2019 r.)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2019, nr 104.
239. Nawój-Śleszyński A., *Rozmiary i zróżnicowanie populacji więziennej w Polsce w okresie obowiązywania ustawodawstwa karno-wykonawczego z 1997 roku*, w: Kalisz T., Kwieciński A. (red.), „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” nr 54.

-
240. Nawój-Śleszyński A., *Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji penitencjarnej pt. „Współczesne problemy penitencjarystyki: człowiek stary w obliczu izolacji więziennej”* (Czarne, 9-10 maja 2013 r.), „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 80.
241. Nawój-Śleszyński A., *Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, następstwa i możliwości przeciwdziałania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
242. Nawój-Śleszyński A., *Problem wykonywania indywidualizacji kary pozbawienia wolności wobec więźniów w wieku senioralnym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 83.
243. Nawój-Śleszyński A., Krawczyk-Niewiadomska M. (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.
244. Nawój-Śleszyński A., *Prawne podstawy zarządzania bezpieczeństwem zakładów karnych i aresztów śledczych*, „Polityka i Bezpieczeństwo” 2012, t. III.
245. Nawój-Śleszyński A., *Skazani odbywający zastępczą karę pozbawienia wolności i ukarani w populacji więziennej – z problematyki redukcji populacji więziennej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 78.
246. Nawój-Śleszyński A., *Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności i ich potencjał reedukacyjny*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2016, nr 92.
247. Nawój-Śleszyński A., Łuczak J. (red.), *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
248. Nawój-Śleszyński A., Leszczyńska A. (red.), *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019.
249. Nawój – Śleszyński A., *W poszukiwaniu optymalnego modelu instytucjonalnej indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności – od rygorów do systemów i planów wykonywania kar*, w: M.H. Kowalczyk, D. Mackojć (red.), *Karanie, terapia, resocjalizacja. W poszukiwaniu najlepszych rozwiązań*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2021, s. 39 – 68.

250. **Nawój-Śleszyński A.**, *Więzienia w Polsce w okresie pandemii COVID-19. Kształtowanie się niektórych instytucji prawa karnego wykonawczego w latach 2020–2021*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2022, nr 65.
251. **Nawój – Śleszyński A.**, *Recydywiści penitencjarni w populacji więziennej w Polsce w latach 1970 – 2020*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 116.
252. **Nawój – Śleszyński A.**, *Kształtowanie bezpiecznego modelu więzienia - od więzienia represyjnego do prospołecznego. Wybrane problemy*, w.: B. M. Nowak (red.) *Odpowiedzialność prawna pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz innych formacji mundurowych*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości, Instytut Społecznych Podstaw Penitencjarystyki, Warszawa 2022, s. 199-220.
253. **Nielaczna M.**, *Zmiany za murami? Stosowanie standardów postępowania z więźniami w Polsce*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Warszawa 2011.
254. **Niemcewicz J. U.**, *O więzieniach publicznych czyli domach pokuty*, rzecz krótka, N. Glücksberg, Krzemieniec 1818.
255. **Niewiadomska I.**, *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007.
256. **Niewiadomska I.**, *Polski model resocjalizacji penitencjarnej*, „Teka Komisji Prawniczej PAN” 2016, nr 9, s. 100 – 122.
257. **Nikołajew J.**, *Prawo skazanych i tymczasowo aresztowanych do bezpieczeństwa*, „Probacja” 2018, nr I, s. 110-128.
258. **Nikołajew J.**, *Izolacja a prawa i obowiązki skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego, o których mowa w art. 90 Kodeksu karnego wykonawczego*, „Studia Prawnoustrojowe” 2020, nr 49, s. 217 – 234.
259. **Nowacki, Z.** *Agresja skazanych mężczyzn w teorii uczenia się*, „The Prison Systems Review” 2019, nr 102, s. 95 – 110.
260. **Nowak B.M.**, *(Nie)skazani na wykluczenie Od patologii do normy zachowań społecznych*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2020.
261. **Nowak B.M.**, *Praca szansą skazanych na pomyślną reintegrację społeczną. Postawy pracodawców wobec ekswieźniów poszukujących zatrudnienia – komunikat z badań*, „Probacja” 2019, nr I, s. 13 – 32.

-
262. **Nowicka I.**, *Kara dożywotniego pozbawienia wolności w polskim systemie prawnym. Problemy i wątpliwości*, „Zeszyty Naukowe WSFiP” 2014, nr 3, s. 66 – 79.
263. **Nowogrodzka A.**, *Deficyty emocjonalne, empatia a zachowania agresywne – w świetle badań neuronauki*, „The Prison Systems Review” 2019, nr 105, s. 17 – 32.
264. **Olszewska E.**, *Stygmat przestępcy jako czynnik utrudniający readaptację społeczną byłych skazanych*, „Resocjalizacja Polska” 2012, nr 3.
265. **Ornowska A., Zduński I.**, *Resocjalizacja penitencjarna. Zarys problematyki*, Wydawnictwo Kujawsko – Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2014.
266. **Ornowska A.**, *Zakres zobowiązań pozytywnych państwa w sferze zapewnienia edukacji penitencjarnej w świetle standardów europejskich*, w: Nawój-Śleszyński A., Krawczyk-Niewiadomska M. (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 69-78.
267. **Ostrihanska Z.**, *Wielokrotni recydywiści w świetle badań kryminologicznych i psychologicznych*, „Archiwum Kryminologii” 1976, nr VII, s. 7 - 139.
268. **Ozga A.**, *Psychospołeczne skutki kary pozbawienia wolności w zakresie problemów społecznych*, „Homo et societas. Wokół pracy socjalnej” 2017, nr 2, s. 61 – 66.
269. **Paleń – Rogożyńska P.**, *Skazany na karę pozbawienia wolności – studium prawnokryminologiczne*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2021, nr 1, s. 19 – 32.
270. **Paprzycki L.**, *System Prawa Karnego. Środki zabezpieczające*, Tom 7, Instytut Nauk Prawnych PAN, C. H. Beck, Warszawa 2012.
271. **Paszkiewicz A.**, *Stygmatyzacja społeczna osób odbywających karę pozbawienia wolności – zarys problematyki*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 97, s. 55 - 74.
272. **Paszkiewicz A.**, *Emocje doświadczane przez osoby osadzone w zakładzie karnym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 101, s. 29 – 42.
273. **Pawlak K.**, *Zakłady otwarte i półotwarte w Polsce w latach trzydziestych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1995, nr 11, s. 34 – 38.

-
274. **Perska-Gradowska P., Sadowska M., Nymś-Górna A.** (red.), *Wina, kara, zmiana, wychowanie. Polityka kryminalna i polski system penitencjarny w percepcji studentów*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2018.
275. **Pierzchała K.**, *Rola pracy w resocjalizacji penitencjarnej w kontekście badań własnych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 100, s. 147 – 179.
276. **Pindel E.**, *Podtrzymywanie więzi rodzinnych w warunkach izolacji*, „Probacja” 2011, nr 1, s. 92-104.
277. **Platek M.**, *Europejskie Reguły Więzienne z 11 stycznia 2006*, „Biuletyn” 2008, nr 1, s. 5-26.
278. **Platek M.**, *Nowy etap w dyskusji nad karą pozbawienia wolności*, „Państwo i Prawo” 2009, z. 1, s. 32-46.
279. **Plawski S.**, *Prawo penitencjarne*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1968.
280. **Pływaczewski E.W., Szczygiel G.B.**, *Rola pomocy postpenitencjarnej w zapobieganiu przestępczości powrotnej*, w: Dukiet-Nagórska T. (red.), *Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej*, Wydawnictwo STO, Katowice 2006, s. 409-416.
281. **Pływaczewski E.**, *Programy resocjalizacyjne i terapeutyczne w świetle dorobku zielonej kryminologii (uwagi na tle doświadczeń wybranych jednostek penitencjarnych)*, „Probacja” 2023, nr 1, s. 11 – 40.
282. **Polak A.**, *Kobieta w zakładzie karnym, Rozważania w świetle badań własnych*, w: A. Nawój-Śleszyński, A. Leszczyńska (red.), *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 219 – 228.
283. **Pomiankiewicz J.**, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności wobec kobiet w Polsce – wybrane zagadnienia*, „The Prison Systems Review” 2020, nr 107, s. 113 – 134.
284. **Postulski K.**, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd. 2, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
285. **Postulski K.**, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd. 3, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
286. **Przesławski T.**, *Psychika czyn wina*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.

-
287. **Przesławski T.**, *Służba Więzienna w Polsce. Administracja i podstawy działania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012.
288. **Przesławski T.**, *Postępowania sądowe w sprawach o odszkodowanie (zadośćuczynienie) z tytułu nieprawidłowego wykonania kary pozbawienia wolności*, „Profilaktyka społeczna i resocjalizacja” 2013, t. 22, s. 25 – 53.
289. **Przesławski T.**, *Manifest penitencjarny. O nowej organizacji pracy więźniów*, „Probacja” 2016, nr 4, s. 127 – 133.
290. **Przesławski T.**, *Organizacja wykonania kary pozbawienia wolności a idea sprawiedliwości naprawczej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 94, s. 35 – 47.
291. **Przesławski T.**, *Polityka penitencjarna – wyzwania przyszłości*, w: Nawój-Śleszyński A., Leszczyńska A. (red.), *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019.
292. **Przesławski T.**, *Wybrane zagadnienia prawoznawstwa. Szkice z propedeutyki prawa*, Monografie Prawnicze, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018.
293. **Przesławski T.**, *Organizacja więziennictwa polskiego – zarys problematyki*, „The Prison Systems Review”, 2023 nr 18, s. 5 – 17.
294. **Przybyliński S.**, *Podkultura więzienna – wielowymiarowość rzeczywistości penitencjarnej*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2006, s. 129 – 131.
295. **Przybysz – Zaremba M.**, *Egzemplifikacje wybranych teorii zachowań agresywnych człowieka – perspektywa trójwymiarowa*, „Studia nad Rodziną” 2015, nr 2 (37), s. 316 – 319.
296. **Raglewski J.**, §17. *Podstawa nadzwyczajnego obostrzenia kary z art. 64 KK (recydywa specjalna)*, w: Kaczmarek T. (red.), *Nauka o karze, Sądowy wymiar kary*, Tom 5, wyd. 2, C.H. Beck, Warszawa 2017.
297. *Rekomendacja Nr R (99)22 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie przeludnienia więzień i wzrostu populacji więziennej (przyjęte w dniu 30 września 1999 r. podczas 681 posiedzenia przedstawicieli ministrów)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 131 – 137.
298. *Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 145 – 147.

299. *Rekomendacja 1741 (2006) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy o społecznej reintegracji skazanych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 221 – 224.
300. **Rybicka G.**, *Rola sądowego kuratora zawodowego w przygotowaniu skazanego do życia po opuszczeniu zakładu karnego*, w: Nawój-Śleszyński A., Krawczyk-Niewiadomska M. (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 159-167.
301. **Ryter J., Ryter E.**, *Problemy wykonywania kary pozbawienia wolności wobec kobiet*, w: A. Nawój-Śleszyński, A. Leszczyńska (red.), *Współczesne problemy i perspektywy więziennictwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 124-128.
302. **Rzepliński A., Ejchart-Dubois M., Nielacna M.** (red.), *Dożywotnie pozbawienie wolności. Zabójca, jego zbrodnia i kara*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017.
303. **Rzepliński A.**, *Organizacje strażnicze praw człowieka a więziennictwo w Polsce w latach 1919–2008*, w: Klaus W., Nielacna M. (red.), *Przestrzeganie praw osób pozbawionych wolności. O monitorowaniu jednostek penitencjarnych*, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Warszawa 2008, s. 63-81.
304. **Sadowska M.**, *Najdłuższe kary pozbawienia wolności a praca penitencjarna*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2016.
305. **Stańdo-Kawecka B.**, *Polityka karna a populacja uwięzionych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2002, nr 36, s. 22-50.
306. **Stańdo-Kawecka B.**, *Prawne podstawy resocjalizacji*, Kantor Wydawniczy ZAKAMYCZE, Kraków 2000.
307. **Stańdo – Kawecka B.**, *Cele wykonywania kary pozbawienia wolności w krajach europejskich*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, z. 1, s. 311 – 312.
308. **Stańdo – Kawecka B.**, *Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy. Komentarz*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72 – 73, s. 149 – 151.

-
309. **Stańdo-Kawecka B.**, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w trzech systemach – uwagi krytyczne*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2016, t. XXXIX, nr 3737, s. 109-131.
310. **Stasiorowski S.**, *Uczestnictwo społeczeństwa w wykonywaniu orzeczeń – cele i zadania Rady Głównej do Spraw Społecznej Readaptacji i Pomocy Skazanym*, „Probacja” 2013, nr II, s. 143 – 156.
311. **Stefański A.** (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
312. **Stępniaak P.**, *Środki penalne we Francji i Polsce. Doktryna. Legislacja. Praktyka*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012.
313. **Szaro M.**, *Rodzina a poczucie sensu życia u osadzonych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 98, s. 80.
314. **Szczepaniak P.**, *Sprawiedliwość naprawcza w resocjalizacji więźniów*, Uniwersytet Warszawski Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Warszawa 2016.
315. **Szczepaniak P.**, *Kara pozbawienia wolności a wychowanie*, Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Kalisz 2003.
316. **Szczepaniak P.**, *Konteksty pedagogiki penitencjarnej*, „Resocjalizacja polska” 2011, nr 2, s. 110 – 132.
317. **Szczepaniec M.**, *Zasada indywidualizacji kary na gruncie kodeksu karnego z 1997 r.*, „Zeszyty Prawnicze” 2012, nr 12.4, s.175 – 187.
318. **Szczepanik R.**, *O dowodach (swojej) resocjalizacji recydywistów podejmujących starania o przedterminowe warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary*, w: A. Nawój-Śleszyński, J. Łuczak, *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 19-29.
319. **Szczygieł G. B.**, *Systemy wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: *Księga Jubileuszowa Więziennictwa Polskiego 1989–2009*, Wyd. CZSW, Warszawa 2009, s. 169-174.
320. **Szczygieł G. B.**, *Zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego w polskim systemie penitencjarnym*, Temida 2, Białystok 2013.
321. **Szczygieł G. B.**, *Kwalifikowanie skazanego jako „skazanego niebezpiecznego” z perspektywy rekomendacji Rady Europy i prawa krajowego*, „FP” 2021, nr 2(64), s. 34.

-
322. **Szczygiel G. B.**, *Spoleczna readaptacja skazanych w polskim systemie penitencjarnym*, Temida 2, Białystok 2022.
323. **Szczygiel T.**, *Poglądy Emila Stanisława Rappaporta na prawo karne i jego kodyfikację w Polsce Ludowej początku lat pięćdziesiątych*, „Studia z dziejów państwa i prawa polskiego” 2019, t. XXII, s. 317-331.
324. **Szwejkowska M.**, *Skazani z zaburzeniami preferencji seksualnych*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2013, s. 50 – 103.
325. **Szwejkowska M.**, Skazani na długoterminowe kary pozbawienia wolności bez dostępu do warunkowego przedterminowego zwolnienia, „Nowa kodyfikacja prawa karnego” 2023, t. LXVII, s. 11 – 28.
326. **Szymanowska A.**, *Czynniki sprzyjające i utrudniające readaptację społeczną recydywistów*, w: Machel H. (red.), *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006.
327. **Szymanowski T.**, *Powrót skazanych do społeczeństwa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1989.
328. **Szymanowski T.**, *Recydywa w systemie penitencjarnym PRL*, „Przegląd Penitencjarny” 1969, nr 3, s. 3-16.
329. **Szymanowski T.**, *Przemiany systemu penitencjarnego w Polsce (Fakty i próba oceny)*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 1994.
330. **Szymanowski T.**, *Skazani recydywiści w Polsce w okresie transformacji w świetle danych statystycznych*, „Archiwum Kryminologii” 2007 – 2008, t. XIX–XXX, s. 739 – 761.
331. **Szymanowski T.**, *Prawo karne wykonawcze z elementami polityki karnej i penitencjarnej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
332. **Szymanowski T.**, *Rozdział XVI System wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: Szymanowski T., Migdał J., *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
333. **Szymanowski T.**, *Recydywa w Polsce. Zagadnienia prawa karnego, kryminologii i polityki karnej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
334. **Szymanowski T.**, *Znaczenie kurateli w realizacji polityki karnej w Polsce*, w: Konferencja 90 lat kurateli sądowej w Polsce. Historia – teraźniejszość – przyszłość, Wydawnictwo Sądowe, Warszawa 2010, s. 31-34.

-
335. **Szymanowski T.**, *Międzynarodowe konwencje o postępowaniu wobec osób skazanych, zwłaszcza osób pozbawionych wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72-73, s.19 – 33.
336. **Szymanowski T.**, *Rekomendacja Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Europejskie Reguły Więzienne. Komentarz*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72-73, s. 75 – 84.
337. **Szymanowski T.**, *Charakterystyka więziennictwa polskiego w zestawieniu z więziennictwem w innych krajach europejskich*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 78, s. 5-34.
338. **Szymanowski T.**, *Przeludnienie zakładów karnych, jego następstwa i metody ograniczania tego zjawiska*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, z. 1, s. 282-294.
339. **Śledzik W.**, *Prawo penitencjarne. Kodeks karny wykonawczy z przepisami wykonawczymi i związkowymi*, Zakamycze, Warszawa 2006.
340. **Śliwowski J.**, *Kara pozbawienia wolności we współczesnym świecie. Rozważania penitencjarne i penologiczne*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1981, s 5 – 95.
341. **Śliwowski J.**, *Prawo i polityka penitencjarna*, PWN, Warszawa 1982.
342. **Świergała A.**, *Łączność skazanych ze światem zewnętrznym – kontakty poza murami zakładu karnego*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2019, nr 41, s. 153 – 168.
343. **Świtka J., Kuć M., Niewiadomska I.** (red.), *Autorytet i godność służb penitencjarnych a skuteczność metod resocjalizacji*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
344. **Sperling A.P.**, *Psychologia*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1995, s. 45 – 200.
345. **Stępnia P.**, *System programowanego oddziaływania w opiniach więźniów*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXXI, s. 265 – 298.
346. **Świtka J.**, *Kara kryminalna na tle osobowości przestępcy*, Wydawnictwo AMELIA Aneta Siewiorek, Rzeszów 2013.
347. **Szkotnicki W.**, *Samorząd skazanych*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975.
348. **Todos K.**, *Środki ochrony konstytucyjnych praw i wolności*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2016, t.16, s. 40 – 66.

-
349. **Utrat – Milecki J.**, *Kara. Teoria i Kultura Penalna: Perspektywa Integralnokulturowa*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010.
350. **Utrat – Milecki J.**, *Podstawy Penologii. Teoria Kary*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2006, s. 79 – 81.
351. **Utrat – Milecki J.**, *Reformy prawa karnego*, Oficyna naukowa, Warszawa 2013, s. 20 – 60.
352. **Wala K.**, *Systemy penitencjarne na przestrzeni XVIII i XIX wieku*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2015, vol. XXIV, 4, s. 133-150.
353. **Waltoś S.**, *Główne nurty procedury karnej*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 4, s. 5-19.
354. **Warylewski J.**, *Konstytucyjne zasady odpowiedzialności karnej – prób ujęcia porównawczego*, w: V. Konarska – Wrzosek, J. Lachowicz, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 178 – 179.
355. **Wiak K. Gądzik Z.**, *Zmiany w zakresie warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia kary w nowelizacji kodeksu karnego z 7 lipca 2022 r.*, „Probacja” 2023, nr I, s. 41-56.
356. **Wiciński G.**, *Przeludnienie zakładów karnych jako przesłanka odroczenia wykonania kary (art. 151 § 1 k.k.w. in fine)*, „Probacja” 2011, nr II, s.114 - 128.
357. **Wiciński G.**, *Postępowania incydentalne związane z wykonaniem kary pozbawienia wolności w programie probacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012.
358. **Wiciński G.**, *Podstawy normatywne systemu penitencjarnego odrodzonej Rzeczypospolitej*, w: Nawój-Śleszyński A., Krawczyk-Niewiadomska M. (red.), *Oddziaływania wobec skazanych na karę pozbawienia wolności w polskim systemie penitencjarnym. Rozważania w 100-lecie więziennictwa polskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 21-35.
359. **Wieczorek L.**, *Wdrażanie standardów Rady Europy w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności na przykładzie wybranych instytucji praw europejskiego i prawa polskiego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2018, nr 100, s. 35 - 58.

-
- 360. Wielec M.**, *Znaczenie i rola systemów wykonywania kary pozbawienia wolności w resocjalizacji skazanego*, w: Świtka J., Kuć M., Niewiadomska I. (red.), *Autorytet i godność służb penitencjarnych, a skuteczność metod resocjalizacji*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2004.
- 361. Wierzbicki J.**, *Minimum powierzchni w celi mieszkalnej*, „FP” 2016, nr 10, s. 34 – 35.
- 362. Wiliński P.**, *Zasada prawa do obrony w polskim procesie karnym*, Wydawnictwo Zakamycze 2006.
- 363. Wilk L.**, *Rozdział I Kary §6 Kara dożywotniego pozbawienia wolności*, w: Melezini M. (red.), *Kary i inne środki reakcji prawnokarnej. System prawa karnego*, Tom 6, Wyd.2, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- 364. Winczorek P.**, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Liber, Warszawa 2000.
- 365. Wróbel W., Zoll A.**, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2010.
- 366. Wróbel W.**, *Kara pozbawienia wolności w Kodeksie karnym z 1997 r.: idea i rzeczywistość*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, z.1, s. 124 – 140.
- 367. Wróbel – Chmiel A.**, *Nagrody i kary dyscyplinarne w praktyce penitencjarnej, a poczucie sensu życia więźniów długoterminowych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 97, s. 19 – 37.
- 368. Wróbel – Chmiel A.**, *Dolegliwości uwięzienia odczuwane przez skazanych długoterminowych – sprawców zabójstw*, „Probacja” 2018, nr 3, s. 29 – 49.
- 369. Valentovicova Z., Jasiński K.**, *Narodowy projekt „Szansa na powrót” jako sposób społecznej reintegracji skazanych ze społeczeństwem*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” No 4019, Tom LVIII, s. 136 – 148.
- 370. Zając B.**, *Wpływ podkultury przestępczej na bezpieczeństwo jednostek penitencjarnych – ujęcie teoretyczne*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2023, nr 3, s. 73 – 82.
- 371. Zalewski W.**, *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2015.
- 372. Zakrzewski P.**, *Stopniowanie winy w prawie karnym*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

- 373. Zawłocki R.**, *Przeciw karze dożywotniego pozbawienia wolności w polskim prawie karnym*, „Ruch prawniczym, ekonomiczny i socjologiczny” 1996 , z. 2, s. 105 – 121.
- 374. Zawłocki R.**, *Pojęcie i funkcje społecznej szkodliwości czynu w prawie karnym*, C.H. Beck, Warszawa 2007.
- 375. Zawłocki R., Królikowski M.** (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- 376. Zbrojewska M.**, *Rola i stanowisko prawne Sądu Najwyższego w procesie karnym*, Wydawnictwo Ekonomik – Jacek Musiałkiewicz, Warszawa 2013, s. 20 – 65.
- 377. Zieliński S.**, *Rozumienie godności człowieka i jej znaczenie w procesie stanowienia i stosowania prawa. Propozycja testu zgodności regulacji prawnych z zasadą godności człowieka*, „Przegląd Sejmowy” 2019, nr 4(153), s. 107-127.
- 378. Zgoliński I., Juchacz W.**, *Aktualny model kary pozbawienia wolności i jego perspektywy*, w: Witkowski Z. (red.), *Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Tom IV. Miscellanea*, Wydawnictwo KPSW, Bydgoszcz 2014, s. 45 – 56.
- 379. Zoll A.**, *Racjonalna reforma prawa karnego*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2001, s. 15 - 102.

AKTY NORMATYWNE

1. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1928 r. nr 33 poz. 313 ze zm.).
2. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1932 r. nr 60 poz. 571 ze zm.).
3. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1969 r. nr 13 poz. 94 ze zm.).
4. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1969 r. nr 13 poz. 98 ze zm.).
5. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. 1971 r. nr 12 poz. 114 ze zm.).
6. Ustawa z dnia 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz. U. Nr 23, poz. 100).

7. Ustawa o Rzeczniku Praw Obywatelskich z dnia 15 lipca 1987 r. (Dz. U. 1987 r. nr 21, poz. 123 ze zm.).
8. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. 2023 poz. 171).
9. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. nr 78 poz. 483 ze zm.).
10. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. nr 88 poz. 553 ze zm.).
11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r. nr 90 poz. 557 ze zm.).
12. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r. nr 89 poz. 555 ze zm.).
13. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (Dz. U. 1999 r. nr 83 poz. 930 ze zm.).
14. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. 2001 r. nr 106 poz. 1148 ze zm.).
15. Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. z 1997 r. nr 191 poz. 1366 ze zm.).
16. Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2010 r. nr 79 poz. 523 ze zm.).
17. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 września 2014 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Służbie Więziennej (Dz. U. z 2014 r. poz. 1415).
18. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 grudnia 2014 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o świadku koronnym (Dz. U. z 2014 r. poz. 1801).
19. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 396).
20. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 maja 1989 r. w sprawie tymczasowego aresztowania (Dz. U. nr 31, poz. 167 ze zm.).
21. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. 2003 nr 151 poz. 1469).

22. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowanie tych czynności (Dz. U. nr 15, poz. 142).
23. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 lutego 2016 r. w sprawie żywienia osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2016 r. poz. 302).
24. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2016 r. poz. 2224).
25. Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r. poz. 2600).
26. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności z dnia 23 grudnia 2022 r. (Dz. U. z 2022 r. poz. 2847).
27. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7 lutego 1966 r. w sprawie regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. Urz. Min. Sprawiedl. nr 2, poz. 12).
28. Instrukcja Nr 2/2012 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych.

DOKUMENTY MIĘDZYNARODOWE

1. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Paryż 10.12.1948.
2. Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. 1977 r. nr 38 poz. 169).
3. Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. nr 61 poz. 284 ze zm.).
4. Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 r. (Dz. U. 1995 r. nr 46 poz. 238).

5. Rekomendacja 1257 (1995) o warunkach pozbawienia wolności w państwach członkowskich Rady Europy.
6. Rekomendacja Nr R (99)22 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie przeludnienia więzień i wzrostu populacji więziennej (przyjęte w dniu 30 września 1999 r. podczas 681 posiedzenia przedstawicieli ministrów).
7. Rekomendacja Rec (2003) 23 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich o wykonywaniu przez administracje więzienne kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych długoterminowych kar pozbawienia wolności (przyjęta wraz z urzędowym komentarzem przez Komitet Ministrów na jego 855. Posiedzeniu w dniu 9 października 2003 r.).
8. Zalecenia Rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 r. na 952 posiedzeniu delegatów.
9. Rekomendacja 1741 (2006) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy o społecznej reintegracji skazanych.
10. Wzorcowe reguły minimalne Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczące postępowania z więźniami (Reguły Mandeli) z 7.10.2015 r.

ORZECZNICTWO

1. Wyrok ETPCz z dnia 28 września 2000 r. Antonio Messina przeciwko Włochom, skarga nr 25498/94.
2. Wyrok ETPCz z dnia 20 stycznia 2009 r. Edward Czarnowski przeciwko Polsce, skarga nr 28586/03.
3. Wyrok ETPCz z dnia 22 października 2009 r. Orchowski przeciwko Polsce, skarga nr 17885/04.
4. Wyrok ETPCz z dnia 22 października 2009 r. Sikorski przeciwko Polsce, skarga nr 17599/05.
5. Wyrok ETPCz z dnia 29 listopada 2011 r. Grzegorz Giszczak przeciwko Polsce, skarga nr 40195/08.
6. Wyrok ETPCz z dnia 17 kwietnia 2012 r. Horych przeciwko Polsce, skarga nr 13621/08.
7. Wyrok ETPCz z dnia 17 kwietnia 2012 r. Piechowicz przeciwko Polsce, skarga nr 20071/07.
8. Wyrok ETPCz z dnia 9 lipca 2013 r. Vinter i inni przeciwko Wielkiej Brytanii, skarga nr 66069/09, skarga nr 130/10, skarga nr 3896/10.

9. Wyrok ETPCz z dnia 20 maja 2014 r. László Magyar przeciwko Węgrom, skarga nr 73593/10.
10. Wyrok ETPCz z dnia 12 stycznia 2016 r. Karykowski przeciwko Polsce, skarga nr 653/12.
11. Wyrok ETPCz z dnia 12 stycznia 2016 r. Prus przeciwko Polsce, skarga nr 5136/11.
12. Wyrok ETPCz z dnia 12 stycznia 2016 r. Romaniuk przeciwko Polsce, skarga nr 59285/12.
13. Wyrok ETPCz z dnia 17 maja 2016 r. Ojczyk przeciwko Polsce, skarga nr 66850/12.
14. Wyrok ETPCz z dnia 28 czerwca 2016 r. Janusz Wojciechowski przeciwko Polsce, skarga nr 54511/11.
15. Wyrok ETPCz z dnia 21 marca 2017 r. Michał Korgul przeciwko Polsce, skarga nr 36140/11.
16. Wyrok ETPCz z dnia 27 czerwca 2017 r. Chowaniec przeciwko Polsce, skarga nr 54952/14.
17. Wyrok ETPCz z dnia 5 października 2017 r. Artur Pawlak przeciwko Polsce.
18. Wyrok ETPCz z dnia 18 października 2018 r. Walasek przeciwko Polsce, skarga nr 33946/15.
19. Wyrok ETPCz z dnia 10 stycznia 2019 r. Martins Ecis przeciwko Łotwie, skarga nr 12879/09.
20. Wyrok ETPCz z dnia 28 marca 2019 r. Adamkowski przeciwko Polsce, skarga nr 57814/12.
21. Wyrok ETPCz z dnia 10 października 2019 r. Zaręba przeciwko Polsce, skarga nr 59955/15.
22. Wyrok ETPCz z dnia 28 maja 2020 r. Rasiński przeciwko Polsce, skarga nr 42969/18.
23. Wyrok ETPCz z dnia 17 marca 2022 r. Rafał Normatowicz przeciwko Polsce, skarga nr 65196/16.
24. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2013 r., sygn. akt 9/10, OTK ZU 6A/2013, poz. 79.
25. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 1966 r., sygn. akt II KR 144/66.
26. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 1976 r., sygn. akt II KR 167/76.

27. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 1983 r., sygn. akt IV KR 74/83.
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 października 2007 r., sygn. akt II CSK 269/07.
28. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2010 r., sygn. akt II CSK 486/09.
29. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2011 r., sygn. akt SNO 24/11.
30. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 sierpnia 2011 r., sygn. akt V KK 35/11.
31. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2014 r., sygn. akt III KK 39/14.
32. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2017 r., sygn. akt IV KO 104/16.
33. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 18 listopada 2010 r., sygn. akt I Ca 870/10.
34. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 12 lipca 2011 r., sygn. akt I ACa 425/11.
35. Wyrok z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 25 września 2012 r., sygn. akt II AKa 132/12.
36. Wyrok z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 3 października 2012 r., sygn. akt II AKa 240/12.
37. Wyrok z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 25 kwietnia 2013 r., sygn. akt II AKa 58/13.
38. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 14 maja 2014 r., sygn. akt VI ACa 687/13.
39. Wyrok z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 9 lipca 2015 r., sygn. akt II AKa 95/15.
40. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 6 września 2016 r., sygn. akt II AKa 116/16.
41. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 22 listopada 2017 r., sygn. akt II AKa 323/17.
42. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 23 maja 2018 r., sygn. akt II AKa 68/18.
43. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 października 2018 r., sygn. akt II AKa 399/18.
44. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 13 lutego 2019 r., sygn. akt II AKa 10/19.

45. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 14 marca 2019 r., sygn. akt II AKa 246/18.
46. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 15 marca 2019 r., sygn. akt V ACa 461/17.
47. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 24 kwietnia 2019 r., sygn. akt II AKa 52/19.
48. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 9 marca 2020 r., sygn. akt II AKa 234/19.
49. Wyrok z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 listopada 2022 r., sygn. akt II AKa 42/21.
50. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 30 września 2022 r., sygn. akt II AKa 122/22.
51. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 9 czerwca 1999 r., sygn. akt II AKz 304/99.
52. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 września 2000 r., sygn. akt II AKz 344/00.
53. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 5 września 2012 r., sygn. akt II AKzw 899/12.
54. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 5 listopada 2015 r., sygn. akt II AKzw 635/15.
55. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 13 marca 2019 r., sygn. akt II AKzw 221/19.
56. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 4 kwietnia 2019 r., sygn. akt II AKz 229/19.
57. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 3 sierpnia 2021 r., sygn. akt II AKzw 868/21.
58. Postanowienie z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 stycznia 2022 r., sygn. akt II AKzw 1514/21.
59. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 30 czerwca 2022 r., sygn. akt II AKzw 668/22.
60. Postanowienie z uzasadnieniem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 13 lipca 2022 r., sygn. akt II AKzw 661/22.
61. Postanowienie z uzasadnieniem Sądu Okręgowego w Opolu z dnia 6 września 2022 r., sygn. akt IV Kow 2896/22.

62. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 1 lutego 2023 r., sygn. akt II AKzw 12/23.
63. Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 21 lutego 2017 r., sygn. akt III Ca 368/16.
64. Wyrok Sądu Okręgowego w Słupsku z dnia 13 czerwca 2018 r., sygn. akt I C 136/17.
65. Wyrok Sądu Okręgowego w Płocku z dnia 29 września 2021 r., sygn. akt I C 1877/20.
66. Postanowienie z uzasadnieniem Sądu Okręgowego w Słupsku z dnia 16 maja 2013 r., sygn. akt III Kow 739/13.
67. Postanowienie z uzasadnieniem Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze z dnia 17 lutego 2016 r., sygn. akt IV Kow 1759/15.
68. Postanowienie Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze z dnia 11 maja 2017 r., sygn. akt IV Kow 421/17.
69. Postanowienie Sądu Okręgowego w Sieradzu z dnia 6 września 2018 r., sygn. akt III Kow 1028/18.
70. Postanowienie Sądu Okręgowego w Sieradzu z dnia 7 lipca 2020 r., sygn. akt II Kow 613/20.
71. Postanowienie Sądu Okręgowego w Toruniu z dnia 1 czerwca 2021 r., sygn. akt III Kow 517/21.
72. Wyrok Sądu Rejonowego Gdańsk-Południe w Gdańsku z dnia 23 października 2018 r., sygn. akt II K 767/15.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

1. **XIX wiek**, <https://wielkahaistoria.pl/temat/xix-wiek/> .
2. **Amnesty International**, Prawa człowieka, <https://www.amnesty.org.pl/zglebiaj-wiedze/prawa-czlowieka/> .
3. **Balicki R.**, *Zniesienie kary śmierci w Polsce*, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/59060/01_Ryszard_Balicki.pdf .
4. **Baza Serwisu Rzeczypospolitej Polskiej**, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/618/resource/53095,dozywotnie-pozbawienie-wolnosc-i-25-lat-pozbawienia-wolnosc-i-w-latach-1946-2022/table> .

5. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Cele większe niż 10-osobowe - do likwidacji. Służba Więzienna przyznaje rację RPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/cele-ponad-10-osobowe-do-likwidacji-sluzba-wiezienna-przyznaje-racje-rpo> .
6. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Zmiany w Kkw, Kk i Kpk. Opinia RPO dla Ministra Sprawiedliwości*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-zmiany-kkw-kk-kpk-kontakty-rodzina-opinia-ms> .
7. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Uwagi RPO do projektowanych regulaminów wykonywania kary pozbawienia wolności oraz tymczasowego aresztowania*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-regulamin-wykonywania-pozbawienia-wolnosc-aresztu-ms> .
8. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Jak powinno wyglądać humanitarne więzienie? Apel RPO do Ministra Sprawiedliwości ws. standardów ONZ dotyczących infrastruktury więziennej*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/jak-powinno-wygladac-humanitarne-wiezienie-apel-rpo-do-ministra-sprawiedliwosci-ws> .
9. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Obecna polityka penitencjarna – dokąd zmierzamy. Sesja 5: III KPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/panel/sesja-5KPO-polityka-penitencjarna> .
10. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *ETPCz: Osadzenie więźniów tysiące kilometrów od ich bliskich naruszyło prawo do poszanowania ich życia rodzinnego*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/etpcz-osadzenie-wi%C4%99%C5%BAni%C3%B3w-tysi%C4%85ce-kilometr%C3%B3w-od-ich-bliskich-naruszy%C5%82o-prawo-do-poszanowania-ich> .
11. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Skarga na przeludnione cele w zakładach karnych*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/skarga-na-przeludnione-cele-w-zakladach-karnych> .
12. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Czy polski system więziennictwa spełnia standardy międzynarodowe? Przedstawicielka KMPT na VI Kongresie Penitencjarnym*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/czy-polski-system-wi%C4%99ziennictwa-spe%C5%82nia-standardy-mi%C4%99dzynarodowe-przedstawicielka-kmpt-na-vi> .

13. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Sprawa insektów w więzieniach wymaga działań sanepidu*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wiezienia-cele-insekty-sanepid> .
14. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Ojciec nie mógł się spotkać z synem w więzieniu. Po interwencji RPO Służba Więzienna uznała swój błąd*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/ojciec-nie-mogl-sie-spotkac-z-synem-w-wiezieniu-skuteczna-interwencja-rpo> .
15. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Więzień szedł przez miasto z kajdankami na rękach i nogach. Rzecznik uznał jego skargę*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wiezien-szedl-przez-miasto-w-kajdankach-na-rekach-i-nogach-rpo-uznal-jego-skarge> .
16. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Czym zajmuje się Rzecznik Praw Obywatelskich?* <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/dzialalnosc-rzecznika-praw-obywatelskich> .
17. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Prawo więźnia do skarg – gwarancją odpowiedniego traktowania. Marcin Wiącek krytycznie o zmianie prawa*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wiezniowie-skargi-ms> .
18. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *W jednej celi z osobą z podejrzeniem gruźlicy. Rzecznik: za późna reakcja Służby Więziennej*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/w-jednej-celi-z-gruzlikiem-za-pozna-reakcja-sluzby-wieziennej> .
19. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Więzień nie miał codziennego spaceru, bo w tym czasie.... pracował*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wiezienie-mial-codziennego-spaceru-bo-w-tym-czasie-pracowal> .
20. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Więzień nie miał spaceru, bo trzy dni był w konwoju. Skuteczna interwencja RPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wiezien-bez-spaceru-bo-trzy-dni-był-w-konwoju-skuteczna-interwencja-rpo> .
21. **Biuletyn Informacji Publicznej RPO**, *Tyłu niepokojących sygnałów nigdy wcześniej nie było. Marcin Wiącek odpowiada na oświadczenie NSZZ FiPW dot. ZK w Barczewie*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-nszz-wieziennictwo-oswiadczenie-zk-barczewo> .
22. **Ciszak P.**, *Więźniowie kosztują budżet miliardy rocznie. Ma być taniej, bo więcej osadzonych dostanie bransoletę*,

- <https://www.money.pl/gospodarka/wiezniowie-kosztuja-budzet-miliardy-rocznie-ma-byc-taniej-bo-wiecej-osadzonych-dostanie-bransolete-6700836201901024a.html> .
23. **Czabański J.**, *Sędziowski wymiar kary pozbawienia wolności*, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/S%C4%99dziowski-wymiar-kary-ostJ-Czaba%C5%84ski.pdf> .
24. **Czołgoszewski J.**, *Powstanie i działalność pierwszego nowoczesnego więzienia w I Rzeczypospolitej*, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwigkLmLnIrvAhWQyaQKHdwMCq4QFjABegQIBRAD&url=http%3A%2F%2Fcejsh.icm.edu.pl%2Fcejsh%2Felement%2Fbwmeta1.element.ojs-doi-10_17951_lrp_2016_35_2_149%2Fc%2F3966-3652.pdf&usg=AOvVaw1zpQeV5-AM1f-3Zs6bhvir .
25. *Czy więźniowie mogą palić w nocy*, <https://www.rp.pl/prawo-kanne/art13121261-czy-wiezniowie-moga-palic-w-nocy> .
26. *„Drugie życie” w polskich więzieniach*, https://www.ebos.pl/artykul/1436_drugie_zycie_w_polskich_wiezieniach.html .
27. *Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom (CPT) z wizytą w Polsce*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/europejski-komitet-do-spraw-zapobiegania-torturomcpt-z-wizyta-w-polsce> .
28. **Forycki M.**, *Wolter nie tylko „antypolski”*, <https://www.wilanow-palac.pl/wolter-nie-tylko-antypolski.html> .
29. **Grześkowiak A.**, art. 32 k.k., w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wyd.8, Warszawa 2024, <https://sip.legalis.pl/> .
30. **Grzywacz M.**, *Ostatnia egzekucja w Polsce. "Załóżł skazanemu pętlę na szyję i zwolnił zapadnię"*, <https://www.newsweek.pl/polska/egzekucje-w-polsce-ostatni-przestepca-na-ktorym-wykonano-kare-smierci-w-polsce/8j5dm52> .
31. **Kania A.M.**, *Zasada humanitaryzmu w kontekście unormowań prawnokarnych*, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjbuGXInvAhXIuKQKHbqzB3EQFjAFegQICRAD&url=https%3A%2F%2Fwuwr.pl%2Fnkp%2Farticle%2Fdownload%2F7863%2F7496%2F&usg=AOvVaw01XUevnsnivxEQZqqdUwo3> .

32. **Kara śmierci w Europie i na świecie: najważniejsze fakty**, <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/world/20190212STO25910/kara-smierci-w-europie-i-na-swiecie-najwazniejsze-fakty> .
33. **Kara śmierci w średniowiecznej Polsce. Życie chłopu było warte 12 razy mniej niż rycerza**, <https://historia.org.pl/2021/10/17/kara-smierci-w-średniowiecznej-polsce-zycie-chlopa-bylo-warte-12-razy-mniej-niz-rycerza/> .
34. **Karnacewicz W.**, *Instytucja kary śmierci od starożytności po średniowiecze – wybrane kraje i kodyfikacje*, http://uwm.edu.pl/kpp/files/numery_kpp/kpp2_2017.pdf .
35. **Kary śmierci nie ma, będzie bezwzględne dożywocie i... skargi do Strasburga**, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/bewzgleadne-dozywocie-a-standardy-etpc,516210.html> .
36. **Krakowska E.**, *Przygotowanie więźnia do życia na wolności*, <https://sw.gov.pl/aktualnosc/Przygotowanie-wieznia-do-zycia-na-wolnosci> .
37. **Kulikowska A.**, *Międzynarodowy system ochrony praw człowieka*, <https://www.infor.pl/prawo/konstytucja/prawa-czlowieka/750835,Miedzynarodowy-system-ochrony-praw-czlowieka.html> .
38. **Kuryłowicz M.**, *Kilka uwag o postępowaniu sądowym w Kodeksie Hammurabiego*, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjXjNPXsYLvAhVyyoUKHa2fCSMQFjAKegQIExAD&url=http%3A%2F%2Fcejsh.icm.edu.pl%2Fcejsh%2Felement%2Fbwmeta1.element-ojs-doi-10_17951_sil_2013_19_0_157%2Fc%2F1041-825.pdf&usq=AOvVaw35zPyahl8K6xTjXq9N1FXB .
39. **Kodeks Hammurabiego. Przestępcom groziły o wiele gorsze kary niż „oko za oko”, „zab za zab”**, <https://wielkahistoria.pl/kodeks-hammurabiego-przestepcom-grozily-o-wiele-gorsze-kary-niz-oko-za-oko-zab-za-zab/> .
40. **Komitet Rady Europy apeluje w sprawie przepelnienia więzień**, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/wiezienia-komitet-rady-europyw-sprawie-przepelnienia,514748.html> .
41. **Lachowski J.** (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015, <https://sip.legalis.pl/> .
42. **Lachowski J.** (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd.2, Warszawa 2016, <https://sip.legalis.pl/> .

43. **Lachowski J.** (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Wyd. 5, Warszawa 2023, <https://sip.legalis.pl/> .
44. **Latoszek E.**, *System ochrony praw człowieka w wymiarze międzynarodowym*, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/International_Journal_of_Management_and_Economics/International_Journal_of_Management_and_Economics-r1999-t6/International_Journal_of_Management_and_Economics-r1999-t6-s113-134/International_Journal_of_Management_and_Economics-r1999-t6-s113-134.pdf .
45. **Lelental S.**, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, 2020, <https://sip.legalis.pl/> .
46. **Linowski K.**, *Możliwości rozwoju człowieka w warunkach izolacji penitencjarnej poprzez utrzymywanie kontaktów zewnętrznych*, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Acta_Scientifica_Academiae_Ostrovien-sis/Acta_Scientifica_Academiae_Ostroviensis-r2001-t-n8/Acta_Scientifica_Academiae_Ostroviensis-r2001-t-n8-s125-143/Acta_Scientifica_Academiae_Ostroviensis-r2001-t-n8-s125-143.pdf .
47. **„Miejsce "bestii" za kratami? Polska o krok od bezwzględnego dożywocia”**, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/bezgledne-dozywocie-od-kiedy-w-jakiej-sytuacji,523152.html> .
48. **Miklaszewska J.**, *Radykalne Oświecenie a myśl współczesna*, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjKsfzwgorvAhWMqaQKHcDfBU84ChAWMAR6BAgDEAM&url=http%3A%2F%2Fcejsh.icm.edu.pl%2Fcejsh%2Felement%2Fbwmeta1.element.doi-10_2478_v10271-012-0096-0%2Fc%2F34_Radykalne_Oswiecenie_a_Mysl_Wspolczesna.pdf&usg=AOvVaw2ZZr5ZkXedVP4GcU8i6-jR .
49. **Ministerstwo Sprawiedliwości Centralny Zarząd Służby Więziennej**, Roczna informacja statystyczna, <http://sw.gov.pl/pl/o-sluzbie-wieziennej/statystyka/statystyka-roczna/> .
50. **Ministerstwo Sprawiedliwości, Baza Statystyczna**, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> .
51. **Merecz – Kot D., Cębrzyńska J.**, *Agresja i mobbing w Służbie Więziennej*, [http://cybra.lodz.pl/Content/9268/Medycyna_Pracy_2008_T_59_nr_6_\(443-451\).pdf](http://cybra.lodz.pl/Content/9268/Medycyna_Pracy_2008_T_59_nr_6_(443-451).pdf) .

52. **Motesquieu** (tłum. **T. Boy – Żeleński**), *O duchu praw*,
<https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/o-duchu-praw.pdf> .
53. **National Geographic**, *Kodeks Hammurabiego słynie z drakońskich kar. Zapisano w nim jednak także bardzo praktyczne wskazówki*,
<https://www.national-geographic.pl/artukul/kodeks-hammurabiego-jak-powstal-jeden-z-najstarszych-kodeksow-prawnych-na-swiecie> .
54. **National Geographic**, *Epoki historyczne - jak je dzielimy i czym się charakteryzują?*,
<https://www.national-geographic.pl/artukul/epoki-historyczne-jak-je-dzielimy-i-czym-sie-charakteryzuja>.
55. **Nowożytność**,
<https://ciekawostkihistoryczne.pl/category/epoka/nowozytnosc/> .
56. **Odpowiedź Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 17 sierpnia 2015 r. na wystąpienie Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich z 17 lipca 2015 r.**,
<https://www.rpo.gov.pl/sprawy-generalne/index.php?sprawa=10257> .
57. **Oficjalna strona www Ministerstwa Sprawiedliwości**, *Zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy mające na celu zapewnienie efektywności wdrażania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na poziomie krajowym i europejskim*,
<https://arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/zalecenia-komitetu-ministrow-rady-europy-majace-na-celu-zapewnienie-efektywnosci-wdrazania-europejskiej-konwencji-praw-czlowieka/> .
58. **Oficjalna strona www RPO**, *Interwencje*,
<https://bip.brpo.gov.pl/pl/kategoria-prawna-i-organizacyjna/interwencja-rpo> .
59. **Oficjalna strona www RPO**, *Pozbawienie wolności*,
<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/pozbawienie-wolnosci> .
60. **Oficjalna strona www RPO**, *Zakaz warunkowego przedterminowego zwolnienia w przypadku kary dożywocia - do zmiany. RPO pisze do MS*,
<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-warunkowe-zwolnienie-dozywocie-ms> .
61. **Oficjalna strona www RPO**, *Zaostrzenie Kodeksu karnego przez Sejm. Uwagi RPO dla Senatu* , <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-sejm-kodeks-karny-zaostrzenie-uwagi-senat> .
62. **Oficjalna strona www RPO**, *Widzenia aresztowanych z bliskimi wstrzymane. RPO: umożliwić kontakt przez komunikator internetowy*,

- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-umozliwic-kontakt-aresztowanych-z-bliskimi-przez-komunikator-internetowy> .
63. **Oficjalna strona www RPO**, *Więźniowie będą mogli dostawać owoce i warzywa. Służba Więzienna spełniła postulat Rzecznika*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wiezniowie-dostana-owoce-i-warzywa-sluzba-wiezienna-spelnila-postulat-rpo> .
64. **Oficjalna strona www RPO**, *Wystąpienie do Ministra Sprawiedliwości ws. opieki medycznej dla osób pozbawionych wolności*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wystapienie-do-ministra-sprawiedliwosci-ws-opieki-medycznej-dla-osob-pozbawionych-wolnosci> .
65. **Oficjalna strona www RPO**, *Wystąpienie do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej ws. warunków sanitarno-higienicznych odbywania kary pozbawienia wolności*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/do-dgsw-ws-warunkow-sanitarno-higienicznych-odbywania-kary-pozbawienia-wolnosci> .
66. **Oficjalna strona www RPO**, *ETPC bada kontrole osobiste pozbawionych wolności. Rzecznik przedstawia opinię „przyjaciela sądu”*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/kontrole-wiezniow-opinia-rpo-etpc> .
67. **Oficjalna strona www RPO**, *Kara pozbawienia wolności*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/kategoria-tematyczna/kara-pozbawienia-wolnosci> .
68. **Oficjalna strona www Rady Europejskiej, Rady Unii Europejskiej**, *Europejski i Światowy Dzień Przeciwko Karze Śmierci (10 października 2023 r.): Wspólne oświadczenie Sekretarza Generalnego Rady Europy i Wysokiego Przedstawiciela w imieniu Unii Europejskiej*, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2023/10/09/european-and-world-day-against-the-death-penalty-10-october-2023-joint-statement-by-the-secretary-general-of-the-council-of-europe-and-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union/> .
69. **Oficjalna strona www SW**, *Struktura*, <https://www.sw.gov.pl/strona/struktura-sw> .
70. **Oficjalna strona www SW**, *Stulecie Więziennictwa*, <https://sw.gov.pl/strona/centralny-zarzad-sluzby-wieziennej-stulecie-wieziennictwa> .

71. **Oficjalna strona www SW**, Praca, samodyscyplina, samokontrola = readaptacja, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/oddzial-zewnetrzny-w-sredniej-wsi-praca-samodyscyplina-samokontrola-readaptacja> .
72. **Oficjalna strona www SW**, *Rys historyczny więziennictwa*, <https://sw.gov.pl/strona/rekrutacja-stulecie-test> .
73. **Oficjalna strona www SW**, *Relacje rodzinne skazanych na kary pozbawienia wolności*, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Relacje-rodzinne-skazanych-na-kary-pozbawienia-wolnosci> .
74. **Osadzony niepełnosprawny w izolacji penitencjarnej**, <https://sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-garbalinie-osadzony-niepelnosprawny-w-izolacji-penitencjarnej> .
75. **Redzik A.**, *Poczet Jurystów i Ekonomistów (9): Emil Stanisław Rappaport (1877-1965)*, <https://www.glosprawa.pl/artukul-286/poczet-jurystow-i-ekonomistow-9-emil-stanislaw-rappaport-1877-1965> .
76. **Rymaszewski Z.**, *Łacińskie teksty Landrechtu Zwierciadła Saskiego w Polsce*, http://otworzksiazke.pl/ksiazka/lacinskie_teksty_landrechtu/ .
77. **Rzeczpospolita**, *Zastępczyni RPO: Osadzeni w więzieniach też mają swoją godność*, <https://www.rp.pl/dobra-osobiste/art37352251-zastepczyni-rpo-osadzeni-w-wiezieniach-tez-maja-swoja-godnosc> .
78. **Rzeczycki M.**, *Równowaga, nie trójpodział. Co tak naprawdę pisał Monteskiusz?* <https://klubjagiellonski.pl/2018/07/29/rownowaga-nie-trojpodzial-co-tak-naprawde-pisal-monteskiusz/> .
79. **Salmonowicz S.**, *Cesare Beccaria (1738 – 1794). Sylwetka i dzieło*, [https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Analecta studia i materiały z dziejow nauki/Analecta studia i materiały z dziejow nauki-r1995-t4-n2 \(8\)/Analecta studia i materiały z dziejow nauki-r1995-t4-n2 \(8\)-s6-27/Analecta studia i materiały z dziejow nauki-r1995-t4-n2 \(8\)-s6-27.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki-r1995-t4-n2_(8)/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki-r1995-t4-n2_(8)-s6-27/Analecta_studia_i_materiały_z_dziejow_nauki-r1995-t4-n2_(8)-s6-27.pdf) .
80. **Salmonowicz S.**, *Wizerunek kodeksu: Constitutio Criminalis Carolina*, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi2uMC75IDvAhXiDmMBHX3zAg8QFjABegQIBxAD&url=https%3A%2F%2Foj.s.tnkul.pl%2Findex.php%2Ffrnp%2Farticle%2Fdownload%2F7358%2F7339&usg=AOvVaw35fDoCxceD72GQ72nkItQ8> .

81. *Sejm uchwalił nową „filozofię karania”*,
<https://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/6750,Sejm-uchwalil-nowa-quotfilozofie-karaniaquot.html> .
82. *Statuty nieszawskie Kazimierza Jagiellończyka (1454)*,
<https://histmag.org/Statuty-nieszawskie-Kazimierza-Jagiellonczyka-1454-8693> .
83. *Statut Kazimierza Jagiellończyka*, <https://pbc.biaman.pl/dlibra/show-content/publication/edition/5055?id=5055> .
84. *Starożytność*, <https://archeologia.com.pl/category/epoka/starozytnosc/> .
85. *Stary Testament*, <https://biblia.deon.pl/> .
86. *Ślęzak J., System kar i represji karnej w starożytności*,
<http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-4f525c92-8b43-442a-9631-d912ca595fc8> .
87. *Średniowiecze*, <https://archeologia.com.pl/category/epoka/sredniowiecze/> .
88. *Świeca J., Ustawa o Rzeczniku Praw Obywatelskich. Komentarz, 2010*,
<https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zoge3dkmbvguzdcojoobqxa1rrgaydamjxg4za> .
89. *Teoria frustracji-agresji*,
<http://kanonpojecpsychologicznych.pl/encyclopedia/teoria-frustracji-agresji/> .
90. *The CPT and Poland*, <https://www.coe.int/en/web/cpt/poland> .
91. *Unic Warsaw, Dokumenty międzynarodowe dotyczące praw człowieka*,
<https://www.unic.un.org.pl/prawa-czlowieka/dokumenty-miedzynarodowe-dotyczace-praw-czlowieka/3222> .
92. *Wagner A.J., Fargo A.L., Criminal Libel in the Land of the First Amendment*,
<https://ipi.media/criminal-libel-in-the-land-of-the-first-amendment/> .
93. *Wroczyński K., Źródła zagrożeń praw człowieka*,
https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Czlowiek_w_Kulturze/Czlowiek_w_Kulturze-r1995-t4_5/Czlowiek_w_Kulturze-r1995-t4_5-s141-145/Czlowiek_w_Kulturze-r1995-t4_5-s141-145.pdf .
94. *Wróblewski B., Naukowa racjonalizacja w prawie kryminalnym*,
<https://repozytorium.amu.edu.pl/server/api/core/bitstreams/6e729abe-eba6-453f-87f5-8b975a78e8ee/content> .

-
95. *Wystąpienie RPO do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie zróżnicowanych uprawnień więźniów z dnia 22 lipca 2016 r.*, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Dyrektora%20Generalnego%20S%C5%82u%C5%BCby%20Wi%C4%99ziennej%20w%20sprawie%20zr%C3%B3%C5%BCnicowanych%20uprawnie%C5%84%20wi%C4%99%C5%BAni%C3%B3w%2C%2022.07.2016.pdf>, .
96. **Zakład Karny w Łowiczu**, Opis jednostki, <https://www.sw.gov.pl/strona/opis-zaklad-karny-w-lowiczu> .
97. **Zaprutko-Janicka A.**, *Ostatnia egzekucja wykonana w Polsce. Tak umierał człowiek, po którego zgonie zniesiono karę śmierci*, <https://wielkaihistoria.pl/ostatnia-egzekucja-wykonana-w-polsce-tak-umieral-czlowiek-po-ktozego-zgonie-zniesiono-kare-smierci/> .
98. *Zbrodnia miłoszycka wciąż czeka na wyjaśnienie. Śledczy popełniają te same błędy, które doprowadziły do niesłusznego skazania Tomasz Komendy* , <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1425686,zbrodnia-miloszycka-tomasz-komenda-kto-zabil-malgorzate-k.html> .

Spis tabel

Tabela 1. Indywidualizacja instytucjonalna w Kodeksie karnym wykonawczym z 1969 r. i 1997 r.

Tabela 2. Indywidualizacja środków oddziaływania w Kodeksie karnym wykonawczym z 1969 r. i 1997 r.

Tabela 3. Populacja skazanych w zakładach typu zamkniętego w latach 2002-2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 4. Populacja skazanych w zakładach karnych typu półotwartego w latach 2002 – 2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 5. Populacja skazanych w zakładach typu otwartego w latach 2002 – 2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 6. Poszczególne grupy skazanych w populacji ogólnowięziennej w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 7. Populacja skazanych w poszczególnych typach zakładów karnych w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 8. Populacja skazanych w zakładach karnych typu zamkniętego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 9. Populacja skazanych w zakładach karnych typu półotwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 10. Populacja skazanych w zakładach karnych typu otwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 11. Populacja skazanych młodocianych w różnych typach zakładów karnych w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 12. Populacja skazanych młodocianych w zakładach karnych typu zamkniętego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 13. Populacja skazanych młodocianych w zakładach karnych typu półotwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 14. Populacja skazanych młodocianych w zakładach karnych typu otwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 15. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w różnych typach zakładów karnych w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 16. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w zakładach karnych typu zamkniętego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 17. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w zakładach karnych typu półotwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 18. Populacja skazanych odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy w zakładach karnych typu otwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 19. Populacja skazanych recydywistów penitencjarnych w różnych typach zakładów karnych w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 20. Populacja skazanych recydywistów penitencjarnych w zakładach karnych typu zamkniętego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 21. Populacja skazanych recydywistów penitencjarnych w zakładach karnych typu półotwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 22. Populacja skazanych recydywistów penitencjarnych w zakładach karnych typu otwartego w poszczególnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002–2022. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 23. Liczba skazanych powracających do zakładów karnych. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 24. Populacja skazanych ogółem a powrotność do zakładów karnych. Stan na 31.12.2022 r.

Tabela 25. Populacja recydywistów penitencjarnych w jednostkach penitencjarnych podległych OISW w Łodzi. Stan na 13.03.2024 r.

Tabela 26. Wykształcenie badanej populacji skazanych

Tabela 27. Stan cywilny osób pozbawionych wolności

Tabela 28. Częstotliwość powrotów do zakładów karnych w opinii badanych skazanych

Tabela 29. Rodzaje czynów karalnych za które skazani odbywali karę pozbawienia wolności przy uprzednio odbywanej karze pozbawienia wolności

Tabela 30. Badani skazani odbywający poprzednią karę pozbawienia wolności w różnych rodzajach zakładów karnych

Tabela 31. Badane osoby odbywający poprzednią karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych na początku i końcu kary

Tabela 32. Badani recydywiści odbywający poprzednią karę pozbawienia wolności w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności na początku i końcu kary

Tabela 33. Badani recydywiści penitencjarni w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności na początku i końcu kary rozpoczynający odbywanie kary w zakładach karnych typu zamkniętego

Tabela 34. Badani recydywiści penitencjarni w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności na początku i końcu kary rozpoczynający odbywanie kary w zakładach karnych typu półotwartego

Tabela 35. Kontakt z rodziną i najbliższymi skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności

Tabela 36. Kontakt z rodziną i najbliższymi skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych

Tabela 37. Zatrudnienie badanych skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności

Tabela 38. Zatrudnienie badanych skazanych podczas uprzednio odbywanej kary pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych

Tabela 39. Sposób zakończenia kary pozbawienia wolności badanych osób w różnych typach zakładów karnych

Tabela 40. Badani recydywiści penitencjarni aktualnie odbywający karę pozbawienia wolności wg popełnionych czynów karalnych

Tabela 41. Badani recydywiści penitencjarni aktualnie odbywający karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych

Tabela 42. Badani recydywiści penitencjarni aktualnie odbywający karę pozbawienia wolności w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności

Tabela 43. Badani recydywiści penitencjarni odbywający aktualną karę pozbawienia wolności w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w zakładach karnych typu zamkniętego

Tabela 44. Badani recydywiści penitencjarni odbywający aktualną karę pozbawienia wolności w różnych systemach wykonywania kary pozbawienia wolności w zakładach karnych typu półotwartego

Tabela 45. Badani recydywiści penitencjarni spełniający formalne przesłanki do warunkowego przedterminowego zwolnienia

Tabela 46. Badani recydywiści penitencjarni poprzednio i obecnie odbywający karę pozbawienia wolności w różnych typach zakładów karnych

Załączniki

Załącznik nr 1

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

Poniżej znajduje się szereg pytań, które dotyczą Pana opinii na temat odbywanej przez Pana kary pozbawienia wolności w **uprzednim wyroku**. Większość pytań ma już gotowe odpowiedzi i należy tylko podkreślić wybraną przez Pana odpowiedź. Pozostałe pytania wymagają wpisania odpowiedzi w miejscu wykropkowanym. Ankieta ma charakter anonimowy. Wyniki badań ankietowych zostaną wykorzystane wyłącznie do celów naukowych. Proszę uprzejmie Pana o rzetelne potraktowanie ankiety i wypełnienie jej zgodnie z własnymi odczuciami.

1. **Uprzednio byłem skazany przez sąd z art.....k.k.**
2. **Wyrok kary pozbawienia wolności uprzednio wynosił lat....., miesięcy.....**
3. **Uprzednio odbywałem karę pozbawienia wolności w:**
  - a) zakładzie karnym dla młodocianych
  - b) zakładzie karnym dla odbywających karę po raz pierwszy
  - c) zakładzie karnym dla recydywistów penitencjarnych
4. **W uprzednim wyroku rozpocząłem odbywanie kary w:**
  - a) zakładu typu zamkniętego
  - b) zakładu typu półotwartego
  - c) zakładu typu otwartego
5. **Z jakiego typu zakładu karnego wyszedł Pan po odbyciu kary:**
  - a) z zakładu typu zamkniętego
  - b) z zakładu typu półotwartego
  - c) z zakładu typu otwartego
6. **W jakim systemie rozpoczął Pan odbywanie kary w poprzednim wyroku?**
  - a) zwykłym   b) programowanego oddziaływania
7. **W jakim systemie kończył Pan odbywanie kary?**
  - a) zwykłym   b) programowanego oddziaływania
8. **Czy podczas uprzedniego wyroku odbywał Pan karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym?**
  - a) TAK   b) NIE
9. **Jeśli tak, z jakiego powodu?.....**
.....
.....
10. **Czy w czasie odbywania kary pozbawienia wolności zmieniał Pan system odbywania kary?**
  - a) TAK   b) NIE

11. Czy podczas poprzedniego odbywania kary pozbawienia wolności w systemie zwykłym był Pan przekonywany do zmiany systemu odbywania kary na system programowanego oddziaływania?
a) TAK   b) NIE
12. Jeżeli wybrał Pan odpowiedź TAK, to proszę podać przez kogo?
a) wychowawcę   TAK   NIE
b) komisję penitencjarną   TAK   NIE
c) psychologa   TAK   NIE
d) rodzinę   TAK   NIE
e) inną osobę   TAK   NIE
13. Czy w uprzednim wyroku utrzymywał Pan kontakt z rodziną lub z najbliższymi osobami?
a) TAK   b) NIE
14. Jeżeli TAK, w jakiej postaci?
a) widzenia wewnątrz zakładu karnego   TAK   NIE
b) widzenia poza terenem zk o wymiarze 30 godzin   TAK   NIE
c) przepustki wielodzienne   TAK   NIE
d) rozmowy telefoniczne   TAK   NIE
15. Proszę podać z kim utrzymywał Pan ten kontakt?
a) z rodzicami   TAK   NIE
b) z żoną, konkubiną   TAK   NIE
c) dziećmi   TAK   NIE
d) inne osoby, wymień z kim?.....
16. Czy w czasie poprzedniego wyroku pracował Pan:
a) odpłatnie   TAK   NIE
b) nieodpłatnie   TAK   NIE
17. Po odbyciu kary pozbawienia wolności w uprzednim wyroku wyszedł Pan na wolność:
a) na koniec kary
b) po otrzymaniu warunkowego zwolnienia
18. Gdzie Pan powrócił po odbyciu kary pozbawienia wolności po uprzednim wyroku?.....
.....
.....
19. Czy jakaś osoba lub instytucja pomogła Panu w zaadaptowaniu się do warunków wolnościowych?
a) TAK   b) NIE
20. Jeżeli TAK, proszę podać nazwę instytucji lub osobę (bez imienia i nazwiska).....
.....
.....
21. A teraz proszę Pana o podanie następujących danych:
a) artykuł kodeksu karnego, kodeksu karnego skarbowego na podstawie którego Pan jest obecnie skazany.....

- b) **wymiar kary**.....
- c) **obecny system odbywania kary:**
- zwykły
- programowanego oddziaływania
- d) **obecny typ zakładu karnego:**
- zakład karny typu zamkniętego
- zakład karny typu półotwartego
-zakład karny typu otwartego
- e) **spełnia Pan formalną przesłankę ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie**   TAK   NIE
- f) **stan cywilny:**
• żonaty
• konkubent
• rozwiedziony
• wdowiec
• kawaler
- g) **posiada Pan dzieci:**   TAK   NIE
- h) **wykształcenie:**
• podstawowe
• zawodowe
• średnie
• wyższe
- i) **wyuczony zawód**.....
- j) **obecnie odbywa Pan karę pozbawienia wolności:**
• po raz drugi
• po raz trzeci
• po raz czwarty
• po raz piąty
• po raz szósty
• po raz siódmy i więcej.
- k) **Ile ma Pan lat**.....
- SERDECZNIE DZIĘKUJĘ ZA WYPEŁNIENIE ANKIETY!**

Załącznik nr 2

Tabele

Tabela 1. Zakłady karne typu zamkniętego a systemy wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002-2022.

. Zakłady karne typu zamkniętego a systemy wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002-2022						
Lata	system zwykły		system programowanego oddziaływania		system terapeutyczny	
	n	%	n	%	n	%
2002	10 627	32,8%	18 551	57,3%	3 172	9,8%
2003	12 309	35,4%	19 708	56,8%	2 673	7,7%
2004	14 891	43,1%	16 716	48,4%	2 881	8,3%
2005	16 342	45,8%	16 257	45,5%	3 069	8,6%
2006	17 908	47,5%	16 525	43,8%	3 260	8,6%
2007	18 836	48,8%	16 462	42,7%	3 243	8,4%
2008	18 764	48,9%	16 279	42,4%	3 285	8,5%
2009	18 436	49,3%	15 724	42,1%	3 193	8,5%
2010	18 169	49,4%	15 431	41,9%	3 166	8,6%
2011	17 085	47,0%	16 111	44,3%	3 142	8,6%
2012	16 629	44,9%	17 495	47,3%	2 854	7,7%
2013	15 178	42,4%	17 749	49,6%	2 835	7,9%
2014	13 927	41,7%	16 257	48,7%	3 194	9,5%
2015	14 270	43,9%	15 028	46,2%	3 191	9,8%
2016	13 820	44,1%	14 364	45,8%	3 116	9,9%
2017	14 133	45,8%	13 462	43,6%	3 233	10,4%
2018	14 646	46,4%	13 615	43,1%	3 297	10,4%
2019	14 781	46,0%	13 902	43,3%	3 404	10,6%
2020	15 744	47,9%	13 542	41,2%	3 548	10,8%
2021	16 063	50,2%	12 428	38,8%	3 476	10,8%
2022	17 673	52,1%	12 399	36,5%	3 842	11,3%

Źródło: Informacja statystyczna CZSW MS za lata 2002 – 2022. Opracowanie własne.

Tabela 2. Zakłady karne typu półotwartego a systemy wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002-2022.

Zakłady karne typu półotwartego a systemy wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022						
Lata	system zwykły		system programowanego oddziaływania		system terapeutyczny	
	n	%	n	%	n	%
2002	8 297	34,8%	15 288	64,1%	234	0,9%
2003	8 661	35,9%	15 281	63,4%	132	0,5%
2004	11 413	43,4%	14 532	55,3%	308	1,1%
2005	14 211	47,8%	15 112	50,8%	410	1,3%
2006	16 074	49,3%	15 894	48,8%	575	1,7%
2007	16 993	48,0%	17 711	50,1%	640	1,8%
2008	16 936	47,3%	17 954	50,2%	852	2,3%
2009	17 014	47,6%	17 807	49,8%	912	2,5%
2010	17 285	48,2%	17 547	48,9%	1 008	2,8%
2011	15 293	43,0%	19 170	53,9%	1 059	2,9%
2012	14 368	38,8%	21 674	58,5%	992	2,6%
2013	13 943	35,6%	24 143	61,6%	1 049	2,6%
2014	11 984	33,0%	22 871	63,1%	1 393	3,8%
2015	12 217	34,8%	22 338	63,7%	1 510	4,3%
2016	10 797	32,7%	20 679	62,7%	1 475	4,4%
2017	12 244	35,8%	20 346	59,6%	1 521	4,4%
2018	12 168	36,4%	19 790	59,3%	1 402	4,2%
2019	12 132	38,6%	17 840	56,7%	1 449	4,6%
2020	12 999	42,4%	16 150	52,7%	1 444	4,7%
2021	12 932	46,9%	13 368	48,5%	1 264	4,5%
2022	13 208	46,9%	13 652	48,5%	1 277	4,5%

Źródło: Informacja statystyczna CZSW MS za lata 2002 – 2022. Opracowanie własne.

Tabela 3. Zakłady karne typu otwartego a systemy wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002 - 2022

Zakłady karne typu otwartego a systemy wykonywania kary pozbawienia wolności w latach 2002-2022						
Lata	system zwykły		system programowanego oddziaływania		system terapeutyczny	
	n	%	n	%	n	%
2002	235	7,8%	2 761	92,9%	2	0,0%
2003	205	7,4%	2 548	92,5%	0	0,0%
2004	304	10,3%	2 621	89,6%	0	0,0%
2005	349	12,4%	2 450	87,5%	0	0,0%
2006	381	12,3%	2 717	87,7%	0	0,0%
2007	371	11,6%	2 806	88,2%	1	0,0%
2008	438	13,3%	2 844	86,5%	3	0,0%
2009	388	12,3%	2 754	87,6%	0	0,0%
2010	517	15,8%	2 844	87,1%	1	0,0%
2011	560	16,1%	2 904	83,7%	3	0,0%
2012	421	13,0%	2 791	86,7%	4	0,1%
2013	331	10,6%	2 787	89,3%	2	0,0%
2014	277	9,5%	2 600	90,0%	10	0,3%
2015	157	6,1%	2 382	93,6%	4	0,1%
2016	144	6,2%	2 151	93,6%	2	0,09%
2017	143	6,1%	2 167	93,3%	12	0,5%
2018	121	5,5%	2 043	94,1%	6	0,2%
2019	197	9,4%	1 877	90,0%	10	0,4%
2020	204	11,4%	1 577	88,3%	5	0,2%
2021	174	13,5%	1 108	86,2%	3	0,2%
2022	244	18,7%	1 051	80,7%	6	0,4%

Źródło: Informacja statystyczna CZSW MS za lata 2002 – 2022. Opracowanie własne.

**Tabela 4. Liczba prawomocnie skazanych w latach 1970 – 1990
uwzględniająca skazanych na karę śmierci**

Liczba prawomocnie skazanych w latach 1970 – 1990 uwzględniająca skazanych na karę śmierci		
ROK	OGÓLNA LICZBA SKAZANYCH	LICZBA SKAZANYCH NA KARĘ ŚMIERCI
1970	166 049	10
1971	197 334	9
1972	169 321	15
1973	152 176	18
1974	147 469	8
1975	161 286	18
1976	159 363	23
1977	137 847	10
1978	157 463	15
1979	153 026	5
1980	151 958	8
1981	126 403	4
1982	148 456	3
1983	141 768	9
1984	125 132	12
1985	149 414	17
1986	153 037	13
1987	166 753	7
1988	137 159	-
1989	93 373	-
1990	106 464	-

Źródło: Baza statystyczna Ministerstwa Sprawiedliwości. Opracowanie własne.

Tabela 5. Kara dożywotniego pozbawienia wolności i 25 lat pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022 orzeczona w sądach pierwszej instancji i prawomocnie

Kara dożywotniego pozbawienia wolności i 25 lat pozbawienia wolności w latach 2002 – 2022 orzeczona w sądach pierwszej instancji i prawomocnie				
ROK	KARA 25 LAT POZBAWIENIA WOLNOŚCI		KARA DOŻYWOTNIEGO POZBAWIENIA WOLNOŚCI	
	1 INSTACJA	PRAWOMOCNIE	1 INSTACJA	PRAWOMOCNIE
2002	172	89	42	19
2003	151	92	54	18
2004	149	109	38	27
2005	172	133	44	34
2006	139	98	41	30
2007	148	70	29	9
2008	130	109	30	11
2009	116	93	25	24
2010	133	97	36	27
2011	132	102	27	26
2012	117	100	31	24
2013	98	77	33	25
2014	96	66	17	23
2015	70	64	19	6
2016	71	68	22	20
2017	64	50	24	12
2018	61	41	20	24
2019	86	74	28	19
2020	43	brak danych	19	brak danych
2021	69	brak danych	19	brak danych
2022	72	brak danych	23	brak danych

Źródło: Baza Serwisu Rzeczypospolitej Polskiej. Opracowanie własne.

Załącznik nr 3

10 przykazań dla polskiego pracownika więziennego⁸⁹⁴

(„*Pracownik Więzienny*” nr 9, 1922 r.)

1. Bądź zawsze przytomnym i trzeźwym.
2. Bądź punktualnym i systematycznym.
3. Bądź dla każdego grzecznym i bezwzględnie stanowczym.
4. Bądź tak silnym, aby nic nie zamięciło twej równowagi.
5. Wykonywaj ściśle i szczegółowo wszelkie zarządzenia władzy zwierzchniej.
6. Odszukaj w każdym podwładnym (więźniu) jego wartość wewnętrzną i daj mu to odczuć.
7. Myśl wyłącznie o zajmowanym posterunku, a broń Boże podczas pełnienia obowiązków służbowych nie śpij.
8. Zapomnij o błędach przeszłości, a staraj się o lepsze wyniki w przyszłości.
9. Poświęćaj tyle czasu na uświadamianie własne, abyś go nie miał na krytykę innych.
10. Zachowaj zawsze pogodne usposobienie i miej uśmiech dla każdego spotkanego żywego stworzenia.

---

⁸⁹⁴ Oficjalna strona www Służby Więziennej, *Stulecie Więziennictwa*,
<https://sw.gov.pl/strona/centralny-zarzad-sluzby-wieziennej-stulecie-wieziennictwa> , [dostęp:
21.01.2024 r.].

